Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 H
3+11

I a 73
C. 3
S. A
O. 8
N. 32

CONFESSIO FIDEI EXHIBITA IN=VICTISS. IMP. CAROLO V. *Cæſari Aug. in Comicijs* AVGVSTÆ.

ANNO M. D. XXX.

Addita eſt Apologia Confeßionis diligenter recognita.

Pſalm. 119.
Et loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu Regum, *& non confundebar.*

BIBLIOTECA NAZ

AVENTVRA·VR

HAEC CONFESSIO prorſus ignorantibus Principibus q̃ eam Cæſari exhibuerunt, ab auaro aliquo Typographo, ante ſemeſtre publicata eſt. Et ita excuſa eſt, ut multis in locis appareat de induſtria deprauatam eſſe. Cum autem Principes, nec ſi uelint, queant eam nunc è manibus hominum extorquere, & tamen periculum ſit, ne mendæ illæ, primæ editionis pariant nouas calumnias, neceſſe fuit recognitam & emendatam denuo edere, quia non ſolum ad exiſtimationem Principum, ſed etiam ad religionem pertinet, præſtare, ne ipſorum titulis ſpargantur in uulgus huius generis mendoſa ſcripta. Quare nunc emittimus probe & diligenter deſcriptã Confeſſionem, ex exemplari bonæ fidei. Addidimus & Apologiam quæ etiam Cæſ. Maieſtati oblata eſt. Verebamur enim futurum, ut alibi ederetur non fœlicius, quam edita eſt Confeſſio. Quanq̃ autem aduerſarij placari nolint, tamen ſperamus omnes bonos ac prudentes uiros ubiq; gentium his libellis lectis, intellecturos eſſe ꝙ nullum dogma contra

autoritatem ſcripturæ ſanctæ & Catholicæ Eccle ſiæ profiteamur, Sed quod noſtri optimo iure quoſdam abuſus reprehenderint, & præcipuis lo‑ cis doctrinæ Chriſtianæ, qui ad id tempus perni‑ cioſiſsimis opinionibus obruti fuerant, lumen attu‑ lerint. De iuſticia fidei omnia templa, monaſte‑ ria, ſcholæ, deniq; libri omnes theologorum re‑ centium antra muti erant. In doctrina pœnitentiæ nusquam tradebatur certa & firma conſolatio conſcientiarum. Nemo docebat peccata remitti per fidem in Chriſtum. Doctrina ſatisfactionum carnificina erat conſcientiarum. Sacramenta im‑ pie prophanata ſunt, poſtquam recepta eſt opi‑ nio q ex opere operato iuſtificent. Et hæc opi‑ nio doctrinam fidei prorſus oppreſsit, & multipli‑ cem Idolatriam peperit. Traditiones humanæ plus quam labyrinthi erant, quia partim Iudaicis ac ſuperſticioſis, partim tyrannicis interpretationi‑ bus, in infinitum auctæ fuerant. Poſtea relaxatio traditionum collata fuit ad queſtum. Hæc uicia noſtri reprehenderunt, non ut Eccleſiaſticam po‑ litiam diſſoluerent, ſed ut gloriam Chriſti illuſtra‑ rent, ut Euangelium natiuæ puritati reſtituerent, ut pijs conſcientijs conſulerent. Neq; nunc poſſunt deſerere patrocinium ueritatis, cũ Chriſtus dicat,

Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Nunc igitur rogamus omnes bonos uiros, ne de nobis, tantum ex aduerſariorum ſcriptis aut clamoribus iudicium faciant, qui miris technis & calumnijs ueritatem obruere conantur, ſed quod æquiſſimum eſt, audiant nos quoq; & cauſam totam cognoſcant, quæ cum ad gloriam Dei, ad religionem, & ad ſalutem animarum pertineat, nemini debet eſſe ignota.

PRAEFATIO AD CAESAREM CAROLVM V.

INVICTISSIME Imperator, Cæſar Auguſte, Domine clementiſsime. Cũ V.C.M. indixerit conuentum Imperij Auguſtæ, ut deliberetur de auxilijs contra Turcam atrociſsimum hæreditarium, atq; ueterem Chriſtiani nominis ac religionis hoſtem, quomodo illius ſcilicet furori & conatibus, durabili & perpetuo belli apparatu reſiſti poſsit. Deinde & de diſſenſionibus in cauſa noſtræ ſanctæ religionis & Chriſtianæ fidei, & ut in hac cauſa religionis, partiũ opiniones, ac ſententiæ inter ſeſe, in caritate, lenitate, & manſuetudiue mutua audiantur coram, intelligantur & ponderentur, ut illis quæ utrinq;, in ſcripturis ſecus tractata aut intellecta ſunt, ſepoſitis & correctis, res illæ ad unam ſimplicem ueritatem & Chriſtianam concordiam componãtur & reducantur, ut de cætero a nobis una, ſincera & uera religio colatur & ſeruetur, ut quemadmodũ ſub uno Chriſto ſumus & militamus, Ita in una etiam Eccleſia Chriſtiana, in unitate & concordia uiuere poſsimus. Cumq;

Cumq; nos infra ſcripti Elector & Principes, *cum alijs qui nobis coniuncti ſunt, perinde ut alij* Electores & Principes & *ſtatus ad præfata* Co*mitia euocati ſumus, ut Cæſareo mandato obedienter obſequeremur, mature uenimus* Auguſtam, Et *quod citra iactantiam dictum uolumus inter primos affuimus.*

Cum igitur V. C. M. *Electoribus, Principibus & alijs* Statibus Imperij, *etiam hic* Auguſtæ *ſub ipſa initia horum* Comitiorum *inter cætera proponi fecerit, q; ſinguli* Status Imperij *uigore* Cæſarei Edicti, *ſuam opinionem & ſententiam in* Germanica & Latina *lingua proponere debeant atq; offerre.* Et *habita deliberatione proxima feria quarta, rurſum reſponſum eſt* V. C. M. *nos proxima feria ſexta* Articulos *noſtræ confeſſionis pro noſtra parte oblaturos eſſe.* Ideo *ut* V. M. *uoluntati obſequamur, offerimus in hac religionis cauſa noſtrorum* Concionatorum, & *noſtram confeſſionem, cuiusmodi doctrinam ex ſcripturis ſanctis, & puro uerbo* Dei, *hactenus illi in noſtris terris, ducatibus, ditionibus, & urbibus tradiderint, ac in* Eccleſijs *tractauerint.*

Quod ſi & cæteri, Electores, Principes, *ac*

Status Imperij, ſimilibus ſcriptis Latinis ſcilicet & Germanicis, iuxta prædictam Cæſaream propoſitionem, ſuas opiniones in hac cauſa Religionis produxerint, hic nos coram V. C. M. tanquam domino noſtro clementiſſimo paratos offerimus, nos cum præfatis Principibus & amicis noſtris, de tolerabilibus modis ac uijs amice conferre, ut quantum honeſte fieri poteſt, conueniamus & re inter nos partes, citra odioſam contentionem pacifice agitata, Deo dante, diſſenſio dirimatur, & ad unam ueram concordem religionem reducatur, Sicut omnes ſub uno Chriſto ſumus & militamus, & unum Chriſtum confiteri debemus, iuxta tenorem edicti V. C M. & omnia ad ueritatem Dei perducantur, id quod ardentiſſimis uotis a Deo petimus.

Si autem quod ad cæteros Electores, Principes & Status, ut partem alteram attinet, hæc tractatio cauſæ Religionis, eo modo, quo V. C. M. agendam & tractandam ſapienter duxit, ſcilicet cum tali mutua præſentatione ſcriptorum, ac ſedata collatione inter nos non proceſſerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos quidem teſtatum clare relinquimus, hic nihil nos quod ad Chriſtianam concordiam (quæ cum Deo & bona conſcientia

fieri

fieri poſſit) conciliandam conducere queat, ullo modo detrectare. Quemadmodum & V. C. M. deinde & cæteri Electores, & Status Imperij, & omnes, quicunq; ſincero religionis amore ac ſtudio tenentur, quicunq; hanc cauſam æquo animo audituri ſunt, ex hac noſtra & noſtrorum confeſſione hoc clementer cognoſcere & intelligere dignabuntur.

Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus, & reliquis Statibus Imperij non una uice, ſed ſepe clementer ſignificauerit, & in Comitijs Spirenſibus, quæ Anno Domini &c. XXVI. habita ſunt, ex data & præſcripta forma ueſtræ Cæſareæ inſtructionis & commiſſionis recitari, & publice prælegi fecerit. Veſtram M. in hoc negotio religionis ex cauſis certis, quæ V. M. nomine allegatæ ſunt, non uelle quicq̃ determinare nec concludere poſſe, ſed apud Pontificem Romanũ pro officio V. C. M. diligenter daturam operam de congregando Concilio generali. Quemadmodum idem latius expoſitũ eſt ante annum, in publico proximo conuentu, qui Spiræ congregatus fuit. Vbi V. C. M. per dominum Ferdinandum, Boemiæ & Vngariæ Regem, amicum & dominum noſtrũ clementem, Deinde per Oratorem, & Cõmiſſarios Cæſareos,

hæc inter cætera proponi fecit, quod V. C. M. intellexiſſet & expendiſſet Locum tenentis. V. C. M. in imperio, & præſidentis & conſiliariorum in Regimine & Legatorum ab alijs Statibus, qui Ratisponæ conuenerant, deliberationem de Concilio congregando. Et quod iudicaret etiam V. C. M. utile eſſe, ut congregaretur Concilium, Et quia cauſæ, quæ tum tractabantur inter V. C. M. & Ro. Pontificem, uicinæ eſſent concordiæ & Chriſtianæ reconciliationi, non dubitaret V. C. M. quin Roma. Pontifex adduci poſſet ad habendum generale Concilium, Ideo ſignificabat ſe V. C. M. operam daturam, ut præfatus Ponti. maximus una cũ V. C. M. tale generale Concilium, primo quoq; tempore emiſsis literis publicandum congregare conſentiret.

In euentum ergo talem quod in cauſa religionis, diſſenſiones inter nos & partes amice, & in caritate non fuerint compoſitæ, tunc coram V. C. M. hic in omni obedientia nos offerimus, ex ſuperabundanti comparituros & cauſam dicturos, in tali generali libero & Chriſtiano Concilio, de quo congregando in omnibus Comitijs Imperialibus, quæ quidem annis Imperij V. C. M. habita ſunt per Electores, Principes, & reliquos Status Imperij,

perij, ſemper concorditer actum, & congruentibus ſuffragijs concluſum eſt. Ad cuius etiam *generalis* Concilij *conuentum, ſimul & ad* V. C. M. *in hac longe maxima & grauiſsima cauſà, iam ante etiam debito modo & in forma iuris prouocauimus & appellauimus. Cui appellationi ad* V. C. M. *ſimul &* Concilium *adhuc adheremus, neq; eam per hunc uel alium tractatum (niſi cauſa inter nos & partes, iuxta tenorem Cæſareæ proximæ* Citationis *amice in caritate compoſita, ſedata, & ad* Chriſtianam *concordiam reducta fuerit) deſerere intendimus aut poſſumus,* De *quo hic etiã ſolenniter & publice proteſtamur.*

ARTICVLI FIDEI PRAECIPVI.

I.

ECcleſiæ *magno conſenſu apud nos docent,* Decretum Nicenæ Synodi, *de unitate eſſentiæ diuinæ, & de tribus perſonis uerum & ſine ulla dubitatione credendum eſſe.* Videlicet *quod ſit una eſſentia diuina, quæ & appellatur & eſt* De*us, æternus, incorporeus, impartibilis, immenſa potentia, ſapientia, bonitate, creator & conſeruator*

omnium

omnium rerum, uiſibilium, & inuiſibilium,& tamen tres ſint perſonæ,eiuſdem eſſentiæ,& potentiæ,& coeternæ,Pater,Filius & Spiritus ſanctus. Et nomine perſonæ utuntur ea ſignificatione,qua uſi ſunt in hac cauſa Scriptores Eccleſiaſtici, ut ſignificet non partem aut qualitatem in alio, ſed quod proprie ſubſiſtit.

Damnant omnes hæreſes,contra hunc articulum exortas,ut Manicheos, qui duo principia ponebant, Bonum & Malum, item Valentinianos, Arianos, Eunomianos, Mahometiſtas & omnes horum ſimiles.Damnant & Samoſatenos,ueteres & Neotericos, qui cum tantum unam perſonam eſſe contendant, de uerbo & de Spiritu ſancto aſtute & impie rhetoricantur,q. non ſint perſonæ diſtinctæ, ſed quod uerbum ſignificet uerbum uocale,& ſpiritus motum in rebus creatum.

II.

Item docent, quod poſt lapſum Adæ, omnes homines naturali modo propagati, naſcentes habeant peccatum originis, Intelligimus autem peccatum originis, quod ſic uocant ſancti patres, & omnes orthodoxi & pie eruditi in Eccleſia, uidelicet reatum, quo naſcentes propter Adæ lapſum,

rei

rei ſunt iræ Dei *& mortis æternæ, & ipſam corruptionem humanæ naturæ propagatam ab* Adã. Et *hæc naturæ humanæ corruptio, defectus iuſticiæ ſeu integritatis, ſeu obedientiæ originalis, & concupiſcentiam complectitur.*

Eſtq; *defectus, horribilis cæcitas & inobedientia, ſcilicet carere illa luce ac noticia* Dei, *quæ fuerat futura, in natura integra, item carere illa rectitudine, hoc eſt perpetua obedientia, uera, pura ac ſumma dilectione* Dei, *& ſimilibus donis integræ naturæ.* Quare *defectus illi & concupiſcentia, ſunt res damnata, & ſua natura digna morte.* Eſtq; *uicium originis uere peccatum, damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem, his qui non renaſcuntur per baptiſmum &* Spi*ritum ſanctum.*

Damnant Pelagianos, *qui negant peccatum originis, & ſentiunt defectus illos ſeu concupiſcentiam eſſe res indifferentes ſeu pœnas tantum, nec eſſe res ſua natura damnatas, & ſomniant hominem legi* Dei *ſatisfacere poſſe, & propter hanc propriam obedientiam coram* Deo *iuſtum pronunciari.*

Item,

III.

Item, docent quod uerbum, hoc eſt filius Dei, *aſſumpſerit humanam naturam in utero beatæ Mariæ uirginis, ut ſint duæ naturæ, diuina & humana, in unitate perſonæ inſeparabiliter coniunctæ, unus Chriſtus, uere Deus, & uere homo, natus ex uirgine Maria, uere paſſus, crucifixus, mortuus & ſepultus, ut reconciliaret nobis Patrem, & hoſtia eſſet, non tantum pro culpa originis, ſed etiam pro omnibus actualibus peccatis hominum. Idem deſcendit ad inferos, & uere reſurrexit tertia die, deinde aſcendit ad cœlos, ut ſedeat ad dextram Patris, & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis, ſanctificet credentes in ipſum, miſſo in corda eorum Spiritu ſancto, & ſanctificatis det uitam æternam. Idem Chriſtus palam eſt rediturus, ut iudicet uiuos, & mortuos reſuſcitatos, iuxta ſymbolum Apoſtolorum.*

IIII.

Vt autem conſequamur hæc beneficia Chriſti, ſcilicet remiſsionem peccatorum, iuſtificationem, & uitam æternam, dedit Chriſtus Euangelium, in quo hæc beneficia nobis proponuntur, ſicut

ſcriptum

ſcriptum eſt Lucæ ultimo. Predicari pœnitentiam in nomine eius, & remiſsionem peccatorum inter omnes Gentes. Cum enim omnes homines naturali modo propagati habeant peccatum, nec poßint uere legi Dei ſatisfacere, Euangelium arguit peccata, & oſtendit nobis mediatorem Chriſtum, & ſic docet nos de remiſsione peccatorum.

Cum Euangelium arguit peccata noſtra, corda perterrefacta, ſtatuere debent, quod gratis nobis propter Chriſtum donentur remiſsio peccatorum, & iuſtificatio per fidem, qua credere & cōfidere debemus, hæc nobis donari propter Chriſtum, qui pro nobis factus eſt hoſtia, & placauit Patrem. Quanquam igitur Euangelium requirit pœnitentiam, tamen ut remiſsio peccatorum certa ſit, docet eam gratis donari, hoc eſt, non pendere ex conditione dignitatis noſtræ, nec dari propter ulla præcedentia opera, aut dignitatem ſequentiū, Fieret enim incerta remiſsio, ſi ita ſenciendum eſſet, tum demum nobis contingere remiſsionem peccatorum, poſtquam eam præcedentibus operibus meriti eſſemus, aut ſatis digna eſſet pœnitentia.

Conſcientia enim in ueris pauoribus, nullum

inuenit

inuenit opus, quod poſſit opponere iræ Dei, & Chriſtus nobis donatus & propoſitus eſt, ut ſit propiciator. Hic honos Chriſti non debet transferri in noſtra opera, Ideo Paulus dicit, gratis ſaluati eſtis. Item, Ideo ex fide gratis, ut ſit firma promiſſio, hoc eſt, ita erit certa remiſſio, cum ſciemus eam non pendere ex conditione noſtræ dignitatis, ſed donari propter Chriſtum. Hæc eſt firma & neceſſaria conſolatio, pijs & perterrefactis mentibus, Atq; ita docent & S. Patres, Et extat apud Ambroſium memorabilis & inſignis ſententia, his uerbis. Hoc conſtitutum eſt a Deo, ut qui credit in Chriſtum ſaluus ſit, Sine opere, ſola fide gratis accipiens remiſſionem peccatorum.

Et fidei uocabulum, non ſolum cognitionem hiſtoriæ de Chriſto ſignificat, ſed etiam credere & aſſentiri huic promiſſioni, quæ eſt Euangelij propria, in qua propter Chriſtum nobis promittuntur remiſſio peccatorum, iuſtificatio & uita æterna. Nam & hæc promiſſio ad hiſtoriam de Chriſto pertinet, ſicut & in Symbolo additus eſt hiſtoriæ hic articulus, Credo remiſſionem peccatorum. Et ad hunc articulum, reliqui de hiſtoria Chriſti referri debent. Nam id beneficium eſt finis

hiſtoriæ,

hiſtoriæ, Ideo Chriſtus paſſus & reſuſcitatus eſt. ut propter ipſum nobis donarentur remiſſio peccatorum & uita æterna.

V.

Itaq; *inſtituit* Chriſtus *miniſterium docendi* Euangelij, *quod prædicat pœnitentiam & remiſſionem peccatorum.* Eſtq; *utraq; prædicatio uniuerſalis,* Omniū *peccata arguit, & omnibus credẽtibus promittit remiſſionẽ pctõrū, ut non ſit incerta remiſſio, ſed ut omnes perterrefactæ mentes, ſciant ſe debere credere, ꝙ certo donetur ipſis remiſſio peccatorum propter* Chriſtum, *non propter ipſorum merita, aut dignitatem.* Hi *omnes certo conſequuntur remiſſionem peccatorum.* Et *cum hoc modo conſolamur nos promiſſione ſeu* Euangelio, *& erigimus nos fide, ſimul datur nobis ſpiritus ſanctus.* Nam *ſpiritus ſanctus datur & eſt efficax per uerbum* Dei *& per Sacramenta. Cum* Euangelium *audimus aut cogitamus, aut ſacramenta tractamus, & fide nos conſolamur, ſimul eſt efficax ſpiritus ſanctus, iuxta illud Pauli ad Galatas tertio,* Vt *promiſſio ex fide Ieſu Chriſti detur credentibus.* Et *ad Corinthios,* Euangelium *eſt miniſterium ſpiritus.* Et *ad Roma. Fides ex auditu*

eſt. Cum igitur fide nos conſolamur, & liberamur a terroribus peccati per ſpiritum ſanctum, concipiunt corda ceteras uirtutes, agnoſcunt uere miſericordiam Dei, concipiunt ueram dilectionē, uerum timorem Dei, fiduciam, ſpem auxilij diuini, inuocationem, & ſimiles fructus ſpiritus.

Damnantur illi qui de hac fide qua remiſſio peccatorū accipitur, nihil docent, ſed iubent conſcientias dubitare, an conſequantur remiſſionem. Et addunt hanc dubitationem non eſſe peccatum. Item, docent homines conſequi remiſſionem peccatorum, propter propriam dignitatem, non docent, credendū eſſe, q gratis propter Chriſtum, remiſſio peccatorum donetur.

Damnantur item fanatici ſpiritus, qui fingunt ſpiritum ſanctum dari, aut efficacem eſſe, ſine uerbo Dei. Et ob eam cauſam contemnunt miniſterium Euangelij & Sacramentorum, & quærunt illuminationes ſine uerbo Dei & extra Euangelium, atq; ita abducunt animos a uerbo Dei, ad proprias opiniones, quod eſt pernicioſiſſimū. Tales olim fuerunt, Manichæi, Enthuſiaſtæ, & nunc ſunt Anabaptiſtæ. Huiuſmodi furores conſtanter

damna-

damnamus, Abolent enim uerum uſum uerbi Dei & falſo ſomniant ſine uerbo Dei accipi ſpiritum ſanctum, & freti ſuis opinionibus comminiſcuntur impia dogmata, & efficiunt infinitam diſsipationem.

VI.

Item docent, quod cum fide reconciliamur, neceſſario ſequi debeat iuſticia bonorum operum, quæ Deus nobis mandauit, ſicut & Chriſtus precepit. Si uis in uitam ingredi, ſerua mandata. Sed quia tanta eſt infirmitas humanæ naturæ, ut nemo legi ſatisfacere poſsit, neceſſe eſt docere homines, non ſolum quod legi obediendum ſit, Sed etiã quomodo placeat hæc obedientia, ne conſcientiæ incidant in deſperationem, cum intelligunt ſe non ſatisfacere legi. Placet igitur hæc obedientia, non quia legi ſatisfacit, Sed quia perſona eſt in Chriſto reconciliata fide, & credit ſibi reliquias peccati condonari. Semper igitur ſentiendum eſt, nos conſequi remiſsionem peccatorum, & perſonam pronunciari iuſtam, id eſt acceptari gratis propter Chriſtum, per fidem. Poſtea uero placere etiam obedientiam erga legem & reputari quandã iuſticiam, & mereri premia, Non enim poteſt con

ſcientia opponere iudicio Dei *propriam mundiciem, aut opera, ſicut* P*ſalmus teſtatur,* Non *intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur coram te omnis uiuens*. Et Ioannes *ait*, Si *diximus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus*. Si *confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, ut remittat nobis peccata noſtra*, Et Chri*ſtus inquit,* Cum *feceritis omnia, dicite, ſerui inutiles ſumus.* Po*ſtquam autem perſona reconciliata & iuſta fide, id eſt, accepta eſt, placet & obedientia & reputatur eſſe quædam iuſticia,* Sicut Ioannes *inquit,* Omnis *qui in eo manet non peccat.* Et .2.Corinth.1 Gloria *noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.*

A*c debet hæc obedientia repugnare prauis cupiditatibus & ſubinde ſpiritualibus exercitijs fieri purior, & cauere, ne quid committamus contra conſcientiam,* Iuxta *illud,* S*umma legis eſt dilectio, ex puro corde & conſcientia bona, & fide non ficta.* Q*ui uero obtemperant prauis cupiditatibus & agunt contra conſcientiam, uerſantur in peccatis mortalibus, nec fidei iuſticiam, nec iuſticiam bonorũ operum retinent.* Iuxta *illud* Pau*li,* Q*ui talia agunt, regnum* Dei *non poßidebunt.*

Item

VII.

Item docent, quod una ſancta Eccleſia perpetuo manſura ſit. Eſt autē Eccleſia Chriſti, proprie congregatio membrorum Chriſti, hoc eſt, ſanctorum, qui uere credunt & obediunt Chriſto, etſi in hac uita huic congregationi multi mali & hypocritæ admixti ſunt, uſq; ad nouiſſimū iudicium, Habet autē Eccleſia proprie dicta, ſigna ſua, ſcilicet puram & ſanam Euangelij doctrinam, & rectum uſum ſacramentorum. Et ad ueram unitatem Eccleſiæ ſatis eſt conſentire de doctrina Euāgelij, & adminiſtratione Sacramentorum. Nec neceſſe eſt ubiq; ſimiles eſſe traditiones humanas, ſeu ritus ab hominibus inſtitutos. Sicut & Paulus docet, cum ait. Vnus dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & pater omnium, &c.

VIII.

Cum autem in hac uita admixti ſint Eccleſiæ multi mali & hypocritæ, qui tamen ſocietatem habent externorum ſignorum, cum Eccleſia, licet uti ſacramentis quæ per malos adminiſtrantur iuxta uocem Chriſti, Sedent ſcribæ & Phariſæi in Cathedra Moiſi, &c. Et Sacramenta & uerbum

Dei propter ordinationem & mandatum Chriſti ſunt efficacia, etiamſi per malos exhibeantur.

Damnant Donatiſtas & ſimiles, qui negabant licere populo uti miniſterio malorum in Eccleſia, & ſentiebant miniſterium malorum inutile & inefficax eſſe.

IX.

De Baptiſmo docent, quod neceſſarius ſit ad ſalutem, tanq̃ ceremonia a Chriſto inſtituta. Et ꝙ per baptiſmum offeratur gratia Dei, Et quod infantes ſint baptizandi, Et quod infantes per baptiſmum Deo commendati recipiantur in gratiam Dei, & fiant filij Dei, ſicut Chriſtus teſtatur, loquens de paruulis in Eccleſia, Matth. 18. Nō eſt uoluntas patris ueſtri qui in cœlis eſt, ut pereat unus ex paruulis iſtis.

Damnant Anabaptiſtas, qui improbant baptiſmum infantum, & affirmant infantes ſine baptiſmo & extra Eccleſiam Chriſti ſaluos fieri.

X.

De Cœna Domini docent, quod cum pane & uino uere exhibeātur corpus & ſanguis Chriſti, ueſcentibus in Cœna Domini.

De

XI.

De Pœnitentia docent, quod lapſis poſt bap tiſmum contingere poßit remißio peccatorum, quocunq; tempore, cum cõuertuntur. Et quod Ec‑cleſia talibus redeuntibus ad Pœnitentiam, imper‑tire abſolutionem debeat.

Conſtat autem Pœnitentia, hoc eſt, conuerſio impij, proprie his duabus partibus. Altera eſt con tritio, hoc eſt terrores incußi conſcientiæ agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoſcimus, & do lemus nos peccaſſe, & peccata deteſtamur ac fu‑gimus. Sicut Ioel concionatur. Scindite corda ue‑ſtra, & non ueſtimenta ueſtra, & conuertimini ad Dominum Deum ueſtrum, &c. Altera pars eſt fides, quæ concipitur ex Euangelio ſeu Abſo‑lutione, & credit propter Chriſtum certo remitti peccata & conſolatur conſcientiam, & ex terro‑ribus liberat, de qua fide Paulus loquitur, cum ait, Iuſtificati fide pacem habemus. Deinde ſe‑qui debent boni fructus pœnitentiæ, hoc eſt obe‑dientia erga Deum, iuxta illud. Debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem uiuamus. Si enim ſecundum carnem uiuetis, moriemini. Sed ſi ſpiri‑tu actiones corporis mortificabitis, uiuetis.

Damnant Nouatianos, qui nolebant abſol=uere eos qui lapſi poſt baptiſmũ, redibant ad pœ=nitentiam.

Damnant & illos, qui non docent remiſſionẽ peccatorum per fidem gratis propter Chriſtum contingere. Sed contendunt remiſſionem pecca=torum contingere propter dignitatem contritio=nis, dilectionis, aut aliorum operum, & iubent dubitare conſcientias in pœnitẽtia, an conſequan=tur remiſſionem, & affirmant hanc dubitationem non eſſe peccatum.

Damnant & iſtos, qui Canonicas ſatisfactio=nes docent neceſſarias eſſe ad redimendas pœnas æternas aut pœnas purgatorij, & ſi fatemur bonis operibus mitigari preſentes calamitates, ſicut Eſa ias docet, Capite 58. Frange eſurienti panem tu=um, &c. Et requiem tibi dabit Dominus ſemper.

Damnant & Anabaptiſtas, qui negant ſemel iuſtificatos, iterum poſſe amittere ſpiritum ſanctũ. Damnant & illos, qui contendunt aliquibus tan=tam perfectionem in hac uita contingere, ut ne quidem poßint iterum peccare.

De

XII.

De Confeßione peccatorum docent,q̨ Abſolutio priuata in Eccleſiis retinenda ſit,quanq̃ in Confeßione non ſit neceſſaria delictorum enumeratio. Eſt enim impoßibilis enumeratio omniũ delictorum, iuxta illud. Delicta quis intelligit?

XIII.

De uſu Sacramentorum docent, Sacramenta inſtituta eſſe, non modo ut ſint notæ profeßionis inter homines, ſed multo magis, ut ſint ſigna & teſtimonia uoluntatis Dei erga nos, propoſita ad excitandam & confirmandam fidem in his qui utuntur eis. Itaq; utendum eſt Sacramentis ita, ut accedat fides quæ credat promißionibus, quæ per Sacramenta exhibentur & oſtenduntur. Hac fide accipimus promiſſam gratiam, quam Sacramenta ſignificant, & ſpiritum ſanctum.

Damnant igitur Phariſaicam opinionem,quæ obruit doctrinam de fide,nec docet fidem in uſu ſacramentorum requiri,quæ credat propter Chriſtum nobis gratiam dari. Sed fingit homines iuſtos eſſe propter uſum ſacramentorum ex opere operato,& quidem ſine bono motu utentium.

XIIII.

De ordine Eccleſiaſtico docent, quod nemo debeat in Eccleſia publice docere aut Sacramenta adminiſtrare, niſi rite uocatus. Sicut & Paulus precipit Tito, ut in ciuitatibus preſbyteros conſtituat.

XV.

De ritibus Eccleſiaſticis, qui ſunt humana autoritate inſtituti, docent, ritus illos ſeruandos eſſe, qui ſine peccato ſeruari poſſunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Eccleſia cōducunt, ut certæ feriæ, certæ cantiones piæ, & alij ſimiles ritus.

Sed de hoc ipſo genere docent, non eſſe onerandas conſciētias ſuperſticioſis opinionibus, hoc eſt, non eſt ſentiendum, ordinationes illas humanas eſſe iuſticiam coram Deo, aut mereri remißionem peccatorum, aut cultus neceſſarios eſſe ad iuſticiam Euangelij. Sed ſentiendum eſt, quod ſint res adiaphoræ, quæ extra caſum ſcandali omitti poßint, Sed illi peccāt, qui cum ſcandalo eas uiolant, ut qui ſuarum Eccleſiarum tranquillitatem temere perturbant, &c.

Reijciuntur igitur traditiones, quæ ſine peccato non poſſunt obſeruari, ut traditio de celiba-

tu. Reijcitur & impia opinio, de traditionibus & uotis, in qua fingitur, cultus humana autoritate excogitatos, mereri remiſsionem peccatorum, eſſe ſatisfactiones pro peccatis, &c. Cuiuſmodi falſæ perſuaſiones de uotis, de certis ieiunijs, &c. in Eccleſia ab indoctis ſparſæ ſunt.

XVI.

De rebus ciuilibus docent, quod legitimæ ordinationes ciuiles, ſint bona opera & ordinationes Dei, ſicut Paulus teſtatur. Quæ ſunt poteſtates, a Deo ordinatæ ſunt. Docent igitur, quod Chriſtianis liceat magiſtratus gerere, exercere iudicia, iudicare res ex imperatorijs & alijs præſentibus legibus, ſupplicia iure conſtituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium iusiurandum poſtulantibus magiſtratibus dare, contrahere legitima coniugia, artes probatas legibus exercere.

Damnant Anabaptiſtas qui interdicunt hæc ciuilia officia Chriſtianis.

Damnant & illos qui Euangelicam perfectionem collocarunt in deſertione ciuilium officiorum, cum Euangelica perfectio ſit ſpiritualis, hoc eſt, conſiſtat in motibus cordis, in timore Dei, fide, dilectio-

dilectione, obedientia. Euangelium *enim concionatur de quadam æterna iuſticia cordis,* Nec *abolet interim politiam aut* Oeconomiam, Sed *maxime poſtulat eas in hac uita corporali conſeruari, tanquam ordinationes* Dei, *& in talibus ordinationibus exercere caritatem.* Itaq; Chriſtiani *neceſſario debent obedire præſentibus magiſtratibus ac legibus, niſi cum iubent peccare.* Tunc *enim magis debent obedire* Deo *quam hominibus* Actorum 4.

XVII.

Item, docent quod Chriſtus apparebit in conſummatione mundi, ad iudicandum, & mortuos omnes reſuſcitabit, & hominibus pijs dabit uitam æternam & gaudia perpetua. Impios autem homines & diabolos condemnabit, ut ſine fine crucientur.

Damnamus Anabaptiſtas, qui nunc iudaicas opiniones ſpargunt, fingunt ante reſurrectionem, pios regna mundi occupaturos eſſe, ubiq; deletis aut oppreßis impijs. Scimus enim quod pij debeant obedire preſentibus magiſtratibus, non eripere eis imperia, non dißipare politias per ſeditionem, quia Paulus precipit, Omnis *anima magiſtratui*

ſuo

ſuo ſubdita ſit, Scimus item, q̃ Eccleſia in hac uita ſubiecta ſit cruci, & primum poſt hanc uitam glorificabitur, Sicut Paulus inquit, Oportet nos ſimiles fieri imaginis filij Dei, Quare Anabaptiſtarum amentiam & diabolicum furorem prorſus damnamus & execramur.

Damnamus & Origeniſtas, qui finxerunt Diabolis & damnatis finem pœnarum futurum eſſe.

XVIII.

De libero arbitrio docent, quod humana uoluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iuſticiam, & deligendas res rationi ſubiectas. Sed non habet uim ſine ſpiritu ſancto, efficiendæ iuſticiæ ſpiritualis, quia Paulus dicit, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, Et Chriſtus dicit, Sine me nihil poteſtis facere, Efficitur autem ſpiritualis iuſticia in nobis, cum adiuuamur a ſpiritu ſancto. Porro ſpiritum ſanctum concipimus, cum uerbo Dei aſſentimur, ut nos fide in terroribus conſolemur, Sicut Paulus docet cum ait, Vt promiſſionem ſpiritus accipiatis per fidem. Hæc totidem uerbis dicit Auguſtinus libro tertio. Hypognoſticon.

Eſſe

Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod ſit idoneum in ijs quæ ad Deum *pertinent, ſine* Deo *aut inchoare, aut certe peragere, ſed tantum in operibus uitæ præſentis, tam bonis, quam malis,* Bonis *dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uelle habere amicum, uelle habere indumenta, uelle fabricare domum, uxorem uelle ducere, pecora nutrire, artem diſcere diuerſarum rerum bonarum, uelle quidquid bonum ad præſentem pertinet uitam, quæ omnia non ſine diuina gubernatione ſubſiſtunt, imo ex* Deo *& per ipſum ſunt & eſſe ceperunt.* Malis *uero dico, ut eſt uelle idolum colere, uelle homicidium &c.* Hæc Auguſtini *ſententia preclare docet quid, libero arbitrio tribuendum ſit, & diſerte diſcernit ciuilem diſciplinam ſeu exercitia rationis humanæ, a ſpiritualibus motibus, uero timore, patientia, conſtantia, fide, inuocatione, in aſperrimis tentationibus inter inſidias diaboli, in terroribus peccati.* In *his certe opus eſt, regi nos & iuuari a ſpiritu ſancto,* Sicut Paulus *inquit ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.*

Damnamus Pelagianos, *& ſimiles, qui do-*

cent

cent, quod ſine ſpiritu ſancto, ſolis naturæ uiribus poßimus Deum ſuper omnia diligere, legem Dei facere, quo ad ſubſtantiam actuum. Hæc ſomnia ingenue & neceſſario reprehendimus, obſcurant enim beneficia Chriſti, Nam ideo proponitur in Euangelio mediator Chriſtus, & promittitur miſericordia, quia humana natura non poteſt ſatisfacere legi, Sicut Paulus teſtatur, cum ait Rom. 8. Senſus carnis inimicicia eſt aduerſus Deum. Legi enim Dei non eſt ſubditus, ac ne poteſt quidē ſubijci. Quanquam enim externa opera aliquo modo poteſt efficere humana natura per ſeſe, poteſt enim continere manus a furto, a cede, tamen interiores motus, ut uerum timorem, ueram fiduciam, patientiam, caſtitatem, non poteſt efficere, niſi ſpiritus ſanctus gubernet & adiuuet corda noſtra. Et tamen in hoc loco illud etiam docemus, Dei mandatum eſſe, ut etiam carnales coherceantur diligentia rationis & illa ciuili diſciplina, ſicut Paulus inquit, Lex eſt pædagogus in Chriſtum. Item, Lex eſt iniuſtis poſita.

XIX.

De cauſa peccati docent, quod tametſi Deus creat & conſeruat naturam, tamen cauſa peccati

eſt

eſt uoluntas malorum, uidelicet diaboli & impiorum hominum, quæ auertit ſe a Deo, *ad alias res contra mandata* Dei. Ideo Chriſtus *inquit de* Diabolo, Cum *loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.*

XX.

Quod aduerſarij criminantur nos, negligi a nobis doctrinam de bonis operibus, manifeſta calumnia eſt. Extant *enim libri noſtrorum, in quibus pie & utiliter docent de bonis operibus, quæ opera in qualibet uocatione* Deo *placeant,* Cumq; *in* Eccleſijs *magnum olim fuerit ſilentium de precipuis operibus, ſcilicet de exercitijs fidei, & de laude politicorum operum, & magna ex parte conſumerentur omnes conciones in laudibus traditionum humanarum, in ferijs,* Ieiunijs, Monachatu *fraternitatibus, peregrinationibus, cultu ſanctorum,* Roſarijs *& alijs inutilibus cultibus ornandis, nunc* Dei *beneficio reuocatur* Eccleſia *ad ueros, & utiles cultus, quos* Deus *probat & requirit.* Prophetæ *grauiſſimis concionibus deplorant hanc* Eccleſiæ *calamitatem, quod ueris cultibus extinctis, in* Eccleſia *regnaturæ ſint humanæ ceremoniæ & impia fiducia ceremoniarum.* Et *ab hoc errore*

reuocant

reuocant Eccleſiam ad ueros cultus, ad uere bona opera. Quid poteſt dici grauius concione illa Pſalmi 49. Deus Deorum dominus locutus eſt, & uocauit terram, Hic Deus uniuerſo generi humano concionatur, damnat ceremoniarum fiduciam, & alios cultus proponit, & ſignificat ſe ualde iraſci his qui in Eccleſia ita predicant ceremonias, ut ueros cultus obruant. Similes extant multæ conciones in Prophetis, ut Eſaiæ 58. Et Zachariæ 7, & Micheæ 6. Et Oſeas clamitat, Miſericordiam uolo, non ſacrificium, & noticiam Dei plus quam holocauſta. Nec obſcurum eſt multos bonos & doctos uiros etiam ante hanc ætatem deſideraſſe doctrinam de conſolatione conſcienciarũ & de operum diſcrimine meliorem. Debet enim in Eccleſia extare utraq; doctrina, uidelicet Euangelium de fide, ad erudiendas & conſolandas conſciẽcias debet etiam proponi, quæ ſint uere bona opera, qui ſint ueri cultus Dei. Sed aduerſarij, quia corrumpunt doctrinam de fide, primum non poſſunt conſciẽcijs firmam conſolationem proponere, Iubent enim dubitare de remiſsione peccatorum. Et tamen poſtea iubent querere remiſsionem per propria opera, affingunt monachatus, & alia opera. Deinde abolent & ueros cultus, Nam inuocatio

& cetera ſpiritualia exercitia excutiuntur animis, non confirmatis fiducia Chriſti. Preterea nec placent Deo opera ſecundæ tabulæ, niſi fides accedat, quod propter Chriſtum placeat hæc inchoata & imperfecta obediēcia. Tertio obſcurant opera a Deo mandata, & longe anteferūnt humanas traditiones, Has ornant ſpecioſiſsimis titulis, Vocant eas Euangelicam perfectionem, Interim de officijs uocationis, magiſtratu, coniugio, ita frigide docuerūt, ut multi graues uiri dubitauerint, an hæc uitæ genera placerent Deo, Itaq; concionatores noſtri, bono ſtudio, utrumq; doctrinæ genus illuſtrauerunt, Proponunt Euangelium de fide, & addunt piam doctrinam de operibus.

DE FIDE.

Primum igitur de fide & iuſtificatione ſic docent, Chriſtus apte complexus eſt Summam Euangelij, cum Lucæ Vltimo, iubet prædicari in nomine ſuo pœnitentiam & remiſsionem peccatorum. Nam Euangelium arguit peccata, & requirit pœnitentiam, & ſimul offert remiſsionem peccatorum propter Chriſtum, gratis, non propter noſtram dignitatem. Et ſicut uniuerſalis eſt pœnitentiæ predicatio, ita & promiſsio gratiæ uniuer-

ſalis

ſalis eſt, & omnes credere iubet & accipere bene-
ficium Chriſti, ſicut Chriſtus inquit, Venite ad me
omnes qui onerati eſtis. Et Paulus ait, Diues eſt in
omnes &c. Quanquam igitur contritio aliqua
ſeu pœnitentia, neceſſaria eſt, tamen ſentiendum eſt
donari nobis remiſsionem peccatorum, & fieri
nos ex iniuſtis iuſtos, id eſt, reconciliatos ſeu ac-
ceptos & filios Dei gratis, propter Chriſtum, non
propter dignitatem contritionis aut aliorum ope-
rum precedentium aut ſequentium, Sed fide hoc
beneficium accipiendum eſt, qua credere nos opor
tet, quod propter Chriſtum nobis donentur remi-
ſsio peccatorum & iuſtificatio. Hæc ſententia
firmam conſolationem perterrefactis mentibus
affert. Et quam neceſſaria ſit Eccleſiæ, peritæ con-
ſciēciæ facile iudicare poſſunt. Et nihil habet abſur
di, nihil perplexum, nihil Sophiſticum. Non eſt hic
opus diſputationibus de predeſtinatione, aut ſimi-
libus. Nam promiſsio eſt uniuerſalis, & nihil de-
trahit operibus, imo exuſcitat ad fidem, & uere
bona opera. Nam remiſsio peccatorum transfer-
tur a noſtris operibus ad miſericordiam, ut ſit be-
neficiū certum, non ut nos nihil agamus, Sed multo
magis, ut ſciamus, quomō placeat Deo noſtra obe
dientia in tanta infirmitate noſtra. Hanc ſententi-

 am qua

am, qua & illuſtratur honos Chriſti, & pijs mentibus conſolatio dulciſsima & firmiſsima proponitur, quæ ueram miſericordiæ diuinæ cognitionem contimet, & ueros cultus, & æternam uitam parit, aſpernari ac damnare, pluſquam Phariſaica cœcitas eſt. Olim *cum hæc conſolatio non proponeretur, multæ pauidæ conſciencìæ mederi ſibi conabantur operibus, alij confugiebant ad monaſticā uitam, alij alia opera eligebant, quibus mererentur remiſsionem peccatorum & iuſtificationem,* Sed *nulla eſt firma conſolatio præter hanc doctrinam* Euangelij*, quæ iubet credere, quod gratis nobis propter Chriſtum donentur remiſsio peccatorum & iuſtificatio,* E*ſtq; hæc tota doctrina com parata ad uerum illud certamen perterrefactæ conſciencìæ.*

Sed addemus aliquot teſtimonia. Paulus Rom.3. I*uſtificamur gratis, ipſius gratia per redemptionem quæ eſt in Chriſto* I*eſu, quem propoſuit* D*eus propiciatorem, per fidem in ſanguine ſuo.*

Rom.4. Ei *autem qui non operatur, credit autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſticiam.*

Epheſ.2. Gratia *ſaluati eſtis per fidem, & hoc*

hoc non ex uobis, Dei enim donum eſt, non ex ope ribus, ne quis glorietur. In his ſententijs & ſimili- bus diſerte docet Paulus, gratis nobis donari re- miſsionem peccatorum & iuſtificationem, non propter noſtrorum operum dignitatem. Et in ca- pite quarto ad Romanos copioſe diſputat quare hac conſolatione nobis opus ſit, Si enim promiſsio penderet ex dignitate noſtrorum operum, fieret in certa, Vt igitur aduerſus terrores peccati & mor- tis, habeamus certam & firmam conſolationem, & fides conſiſtere poſsit, neceſſe eſt eam ſola miſeri- cordia niti, & non noſtra dignitate, Propterea Paulus inquit, Ideo ex fide ſecundum gratiam, ut ſit firma promiſsio, Neq; enim opponi iudicio Dei poſſunt opera noſtra, iuxta illud, Si iniquitates obſeruaueris, quis ſuſtinebit? Ideoq; mediator no- bis donatus eſt Chriſtus, Nec transferendus eſt eius honos in noſtra opera.

Cum igitur dicimus, fide iuſtificamur, non hoc intelligimus, ꝙ iuſti ſimus propter ipſius uirtutis dignitatem, Sed hæc eſt ſententia, Conſequi nos remiſsionem peccatorum & imputationem iuſti- ciæ per miſericordiam propter Chriſtum, Verum hæc miſericordia non poteſt accipi niſi fide, Et fides hic non tantum hiſtoriæ noticiam ſignificat.

ſed ſignificat credere promißioni miſericordiæ quæ nobis propter mediatorem Chriſtum contingit. Et cum hoc modo fides intelligitur de fiducia miſericordiæ, non diſſentiunt inter ſe Iacobus & Paulus. Quod enim inquit Iacobus, Dæmones credunt & contremiſcunt, intelligit fidem de noticia hiſtoriæ, Hæc non iuſtificat, Norunt enim hiſtoriam etiam impij ac diaboli, Paulus uero cum inquit, Fides reputatur ad iuſticiam, &c. loquitur de fiducia miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum, Eſtq; ſententia, Homines iuſtos pronunciari, id eſt reconciliari, per miſericordiam, non propter dignitatem propriam, Sed hanc miſericordiam promiſſam propter Chriſtum, oportet fide accipi, Iam bonas mentes nihil offendet nouitas huius Paulinæ figuræ, Fide iuſtificamur, Si intelligant proprie de miſericordia dici, eamq; ueris & neceſſarijs laudibus ornari. Quid poteſt enim eſſe gratius conſciēciæ afflictæ ac pauidæ, in ueris doloribus, quam audire, hoc eſſe mandatum Dei, hanc eſſe uocem ſponſi Chriſti, ut ſtatuant certo donari remißionē peccatorum ſeu reconciliationem, non propter noſtram dignitatem, ſed gratis per miſericordiā, propter Chriſtum, ut beneficium ſit certum. Significat autem iuſtificatio in his Pauli ſententijs, re-
mißionem

miſsionem peccatorum, ſeu reconciliationem ſeu imputationem iuſticiæ, hoc eſt, acceptationem perſonæ.

Nec aſſerimus nouum dogma in Eccleſiam. Nam hanc de fide doctrinam ſcriptura copioſe tradit, Et Paulus hunc locum præcipue tractat in aliquot Epiſtolis, Et docent idem S. Patres. Sic enim inquit Ambroſius De uocatione gentium, Vileſceret redemptio ſanguinis Chriſti, nec miſericordiæ Dei humanorum operum prærogatiua ſuccumberet, ſi iuſtificatio quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, ſed merces eſſet operantis. Et multæ ſunt integræ, hac de re, apud Auguſtinum diſputationes, Huius hæc ſunt uerba. Quandoquidem per legem oſtendit homini infirmitatem ſuam, ut ad eius miſericordiam per fidem confugiens, ſanaretur, Dictum eſt enim quod legem & miſericordiam in lingua portet, Legem ſcilicet, qua reos faciat ſuperbos. Miſericordiam uero, qua iuſtificet humiliatos. Iuſticia ergo Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes qui credunt &c.

Et Synodus Mileuitana ſcribit. Nonne ſatis oſtenditur hoc actum eſſe per legem, ut peccatum cognoſceretur, & ſic aduerſus uictoriam peccati

ad diuinam gratiam, quæ in promiſsionibus propoſita eſt, confugeretur, ut ad liberationem quererentur promiſsiones Dei, hoc eſt, gratia Dei, & incipiat eſſe in homine iuſticia, non ſua, ſed Dei.

DE BONIS OPERIBVS.

Cum neceſſariam de fide doctrinam & conſolationem Eccleſijs proponimus, additur & doctrina de bonis operibus, Quod uidelicet neceſſaria ſit in reconciliatis, obedientia erga legem Dei. Nam Euangelium concionatur de noua uita, iuxta illud, Dabo legem meam in cordibus eorum, Hæc igitur noua uita, debet eſſe obedientia erga Deum, Et Euangelium prædicat pœnitentiam, Nec exiſtere fides poteſt, niſi in his, qui pœnitentiam agunt, quia fides conſolatur corda in contritione & terroribus peccati, ſicut Paulus docet, Iuſtificati fide pacem habemus, Et de pœnitentia dicit Rom. 6. Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt, ut aboleatur corpus peccati, ne peccato deinceps ſeruiamus, Et Eſaias inquit, Vbi habitabit dominus? In Spiritu contrito & humiliato &c.

Secundo, Inter bona opera præcipuum eſt, & ſummus cultus Dei, fides ipſa, & parit multas alias

uirtutes

*uirtutes,quæ exiſtere non poſſunt,niſi prius corda fidem conceperint,*Paulus *enim dicit*, Quomodo *inuocabunt, niſi crediderint?* Donec *animi dubitant,an a* Deo *exaudiantur, donec ſentiunt ſe a* Deo *reijci,non uere inuocant* Deum. *Sed cum fide agnoſcimus miſericordiam,confugimus ad* Deum, *diligimus,inuocamus,ſperamus,expectamus auxilium,obedimus in afflictionibus,quia iam ſcimus nos eſſe filios, & placere* Deo *hoc noſtrum ſacrificiũ, noſtras afflictiones,* Hos *cultus parit fides,Præclare igitur inquit* Ambroſius,Fides *bonæ uoluntatis, & iuſtæ actionis genitrix eſt,* Aduerſarij *uideri uolunt magnifice ornare doctrinam bonorum operum,* Et *tamen de his ſpiritualibus operibus, de fide,de exercitijs fidei in inuocatione, in omnibus uitæ negocijs, conſilijs & periculis, nihil dicunt,* Ac *ne poteſt quidem recte dici de his exercicijs,* Si *conſciẽciæ relinquantur in dubitatione,*Si *neſciant* Deum *requirere fidem,tanq̃ precipuum cultũ,* Et *cum offunditur oculis illa ingens ſpecies externorum operum,mentes,præſertim non ſatis inſtitutæ,abducuntur a conſpectu horum exercitiorũ interiorum.* Neceſſe *eſt autem in* Eccleſia *de his interioribus operibus, & fructibus ſpiritus doceri homines,* Nam *hæc opera diſcrimen faciunt inter*

 pios

pios & hypocritas, Externos cultus, externas ceremonias, & alia externa opera preſtare etiam hypocritæ poſſunt. At hi cultus tantum ſunt ueræ Eccleſiæ, uera pœnitentia, Timor, fides, inuocatio, &c. Hi cultus precipue requiruntur & laudantur in ſcripturis, ut Pſalmo 49. Immola Deo ſacrificiū laudis, Inuoca me in die tribulationis &c.

Tertio. Et hac fide, quæ conſolatur corda in pœnitentia, accipimus ſpiritum ſanctum, qui datur, ut gubernet & adiuuet nos, ut peccato, & diabolo reſiſtamus, & magis magisq; agnoſcamus infirmitatem noſtram, & in nobis creſcant agnitio Dei, timor, fides. Quare debet in nobis obediencia erga Deum & noua uita creſcere, ſicut Paulus docet, renouari nos debere, ad agnitionem Dei, ut efficiatur in nobis noua lux & imago eius qui condidit nos &c.

Quarto, Docemus etiam quomodo hæc inchoata obedientia placeat Deo. Nam in hac tanta infirmitate & immundicie naturæ, Sancti non ſatisfaciunt legi, opus igitur eſt pijs conſolatione, ut ſciant quomodo hæc exigua & imperfecta obediēcia, Deo placeat. Non enim ideo placet, quia legi ſatisfaciat, Sed quia perſonæ reconciliatæ &

tæ & iuſtæ ſunt propter Chriſtum, & credunt ſibi condonari imbecillitatem ſuam. Sic Paulus docet, Nulla nunc eſt condemnatio his, qui ſunt in Chriſto &c. Quanq̃ igitur hæc noua obedientia, procul abeſt a perfectione legis, tamen eſt iuſticia, & meretur premia, ideo, quia perſonæ reconciliatæ ſunt. Atq; ita de operibus iudicandum eſt, quæ quidem ampliſsimis laudibus ornanda ſunt, quod ſint neceſſaria, quod ſint cultus Dei & ſacrificia ſpiritualia & mereãtur premia. Sed tamen de perſona prius tenenda eſt hæc conſolatio, neceſſaria in certamine conſcienciæ, quod fide gratis habeamus remiſsionem peccatorum, & perſona iuſta, id eſt recõciliata ſit, et heres uitæ æternæ, propter Chriſtũ, poſtea uero placere obedientiam, iuxta illud, Nunc non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia, Non enim poſſunt opponi iræ ac iudicio Dei noſtra opera, ſed terrores peccati & mortis uincendi ſunt fiducia mediatoris Chriſti, Sicut ſcriptum eſt O mors, ero mors tua, Et Ioan. 6. ait Chriſtus. Hæc eſt uoluntas patris qui miſit me, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternam, Et Paulus, iuſtificati fide, pacem habemus, Et Eccleſia ſemper orat, Dimitte nobis debita noſtra, Atq; ita de imbecillitate ſanctorum, & de fide docent, & ipſi

S. Patres

S. Patres Auguſtinus in enarratione Pſalmi 30. inquit. In tua iuſticia erue me, Nam ſi attendas ad iuſticiam meam, damnas me. In tua iuſticia me erue, Eſt enim iuſticia Dei, quæ & noſtra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iuſticia dicitur, ne homo ſeſe putet a ſeipſo habere iuſticiam, Sicut enim dicit Apoſtolus Paulus. Credenti in eum qui iuſtificat impium, id eſt, qui ex impio facit iuſtum, Si agat tanquam ex regula legis propoſita, damnandus eſt peccator. Hac regula, ſi ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit, Hoc ait Apoſtolus, Omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Quid eſt, Egent gloria Dei? Vt ipſe liberet, non tu, Quia tu non potes liberare, indiges liberatore, Quid eſt quod te iactas? quid eſt quod de lege, & iuſticia preſumis? Non uides quid intus tecum pugnet? Non audis decertantem, & confitentem & adiutorium in pugna deſiderantem. Miſer ego homo &c. Facile autem iudicari poteſt, neceſſariam eſſe Eccleſiæ hanc doctrinam, ut ſciant homines ſe non ſatisfacere legi, & tamen habeant conſolationem, quomodo hæc imperfecta obedientia placeat. Hanc doctrinam horribiliter obruerũt olim quædam abſurdæ perſuaſiones, in quibus indocti contra autoritatem ſcripturæ & ueteris

Eccleſiæ,

Eccleſiæ, finxerunt homines legi Dei ſatisfacere, Item, iuſtos eſſe propter legis impletionem &c, Et Monachos perfectos eſſe, & ampliora & preſtantiora opera preſtare, quam lex Dei flagitat, interim altiſsimum ſilentium erat, quomodo fide apprehendendus ſit mediator Chriſtus, Sed iubebant dubitare aut confidere proprijs operibus.

Ceterum de hac obedientia etiam docemus, eos qui admittunt peccata mortalia, non eſſe iuſtos, quia Deus requirit hanc obediētiā, ut reſiſtamus uicioſis affectibus, Qui autem non repugnant, Sed obtemperant eis contra mandatum Dei, & admittunt actiones contra conſcienciā, hi ſunt iniuſti, & neq; ſpiritum ſanctum, neq; fidem, id eſt, fiduciam miſericordiæ retinent. Nam in his qui delectantur peccatis, nec agunt pœnitentiam, ne poteſt quidem fiducia exiſtere quæ quærat remisſionem peccatorum.

Quinto, Neceſſe eſt hoc quoq; docere, quomodo facere homines bona opera poſsint. Modo dictum eſt, quomodo placeant Deo, Hic addimus etiam quomodo fieri poſsint, Etſi enim homines ſuis uiribus externa honeſta opera utcumq; efficere poſſunt, & hanc diſciplinam debent preſtare,

tamen

tamen homines ſine fide ſunt in poteſtate diaboli, qui impellit eos ad manifeſtam turpitudinem, occupat animos eorum impijs & blaſphemis opinionibus, Id enim eſt regnum & tyrannis diaboli. Ad hæc natura per ſeſe infirma eſt, & non poteſt ſine auxilio Dei *ſe erigere, & ſpiritualia opera efficere,* Ideo *docentur homines, in* Euangelio *promitti ſpiritum ſanctum, qui animos eorum qui agunt pœnitentiam &* Euangelio *aſſentiuntur, adiuuet & gubernet. Quare in omni uita, in tanta infirmitate naturæ, inter has diaboli inſidias in omnibus periculis exercenda eſt fides in inuocatione, ut perſeuerare in fide & obedientia erga* Deum *poßimus,* Itaq; Zacharias *inquit.* Effundam *ſuper domum* Dauid, *& ſuper habitatores* Ieruſalem *ſpiritum gratiæ & precum,* Ideo *enim uocat ſpiritum gratiæ, q, ſpiritus ſanctus erigat & conſoletur perterrefactas mentes, & teſtetur nos habere* Deum *placatum,* Et *uocat ſpiritum precum, ut fidem aßidue in inuocatione exerceamus,* Vt *per hæc exercitia confirmetur fides, & creſcat noua uita.*

Et *ueræ uirtutes ſine ulla dubitatione ſunt, dona* Dei, Fides, *perſpicacia iudicij in diſcernen-*

dis

dis dogmatibus,Magnitudo animi,qualem eſſe neceſſe eſt in his qui Euangelium docent & confitentur, uera diligentia in regendis Eccleſijs, uera humilitas,non appetere potentiam,non frangi populari fauore aut odio,uera caſtitas &c. Has heroicas uirtutes Paulus uocat dona Dei.Rom.12. Habentes diſsimilia dona ſecundum gratiam nobis datam.Et de his inquit ad Corinth.Hæc efficit unus & idem ſpiritus, diſtribuens ſingulis &c. Debet autem ad hæc dona accedere exercitatio noſtra, quæ & conſeruat ea & meretur incrementum, Iuxta illud, Habenti dabitur. Et Auguſtinus preclare dixit. Dilectio meretur incrementum dilectionis,cum uidelicet exercetur. Habent enim bona opera,premia,cum in hac uita, tum poſt hanc uitam in uita æterna, Quia enim Eccleſia in hac uita ſubiecta eſt cruci & morti corporali, differuntur premia pleraq; ad futuram uitam, quæ etiamſi per miſericordiam certo propter Chriſtum contingit,his qui fiducia Chriſti iuſtificati ſunt,tamen etiam eſt compenſatio bonorũ operum, iuxta illud,Merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.

Ex his ſatis liquet,doctrinam bonorum operum Dei beneficio, pie & recte doceri in noſtris Eccleſijs.

Eccleſijs. Quanta fuerit olim obſcuritas, quanta confuſio doctrinæ de bonis operibus, bonæ mentes ſatis norunt, Nemo monebat de diſcrimine humanarum traditionum & legis diuinæ. Nemo docebat, quomodo placerent bona opera, in tanta noſtra infirmitate. Deniq; altiſsimum ſilentium erat de fide, qua opus eſt in remiſsione peccatorum. At explicatis nūc his rebus, tenent piæ conſciēciæ, conſolationem, & certam ſpem ſalutis, & intelligūt ueros cultus, & norunt quomodo placeant Deo, & quomodo ſint meritorij.

XXI.

De ueneratione ſanctorum docent, quod utile ſit ſanctorum memoriam proponere, ut eorum exemplis fidem noſtram confirmemus, Item ut eorum fidem & bona opera imitemur quantum cuiusq; uocatio requirit, ut Cæſar exemplū Dauidis imitari poteſt, in bello gerendo ad repellendos Turcas, Nam uterq; Rex eſt. Debemus etiam gratias Deo agere, quod tam multa & glorioſa exempla miſericordiæ ſuæ propoſuerit Eccleſiæ in ſanctis, Item q̃ Eccleſiam pucherrimis donis ac uirtutibus ſanctorum ornauerit, Laudandi ſunt & ipſi ſancti, qui donis Dei pie uſi ſunt, qui ad ornandam

Eccleſiam

Eccleſiam contulerint. Cæterum ſcriptura non docet inuocare ſanctos, ſeu auxilium a ſanctis petere, ſed unum Chriſtum nobis proponit mediatorē, propiciatorem, pontificem & interceſſorem. De *hoc habemus præcepta & promiſsiones, ut & ipſum inuocemus, & ſtatuamus exaudiri preces noſtras, cum ad hunc pontificem & interceſſorem confugimus, ſicut inquit* Ioan. 16. *Quicquid petieritis patrē in nomine meo, dabit uobis.* Et Ioan. 14. *Quicquid petieritis in nomine meo, id faciam,* H*æc teſtimonia iubent ad Chriſtum confugere, iubent ut Chriſtum ſentiamus eſſe interceſſorem, & placatorem, iubent ut confidamus nos exaudiri a patre propter Chriſtum.* De *ſanctis uero, nec precepta, nec promiſsiones nec exempla ſunt in hanc ſententiam in ſcripturis.* Et *obſcuratur officium & honos Chriſti, cum homines confugiunt ad ſanctos & hos ducunt eſſe mediatores eosq; inuocant, & ſibi fingunt opinionem, ſanctos eſſe benigniores, atq; ita fiduciam, debitam Chriſto, transferunt in ſanctos.* At Paulus *inquit,* V*nus eſt mediator* Dei *& hominum. Hunc igitur cultum precipue requirit Chriſtus, ut ſentiamus ad ipſum confugiendum eſſe, ipſum eſſe interceſſorem, propter quem certo exaudiamur &c.*

Hæc ſumma eſt doctrinæ quæ in Eccleſijs noſtris traditur. Et conſentaneam eſſe iudicamus & Propheticæ ac Apoſtolicæ ſcripturæ,& Catholicæ Eccleſiæ, Poſtremo etiam Romanæ Eccleſiæ, quatenus ex probatis ſcriptoribus nota eſt. Atq; idem iudicaturos eſſe ſperamus omnes bonos & doctos uiros. Non enim aſpernamur conſenſum Catholicæ Eccleſiæ, Nec eſt animus nobis ullum nouum dogma & ignotum ſanctæ Eccleſiæ, inuehere in Eccleſiam. Nec patrocinari impijs aut ſedicioſis opinionibus uolumus, quas Catholica Eccleſia dãnauit. Non enim adducti praua cupiditate, ſed coacti autoritate uerbi Dei & ueteris Eccleſiæ, amplexi ſumus hanc docrinam, ut & gloria Dei fieret illuſtrior, & conſuleretur pijs mentibus in uniuerſa Eccleſia. Conſtat enim pleroſq; abuſus irrepſiſſe in Eccleſiam, qui emendatione opus habent. Et cum propter gloriam Chriſti, tum propter ſalutem omnium gentium maxime optamus, ut diligenter cognitis his controuerſijs, Eccleſia repurgetur, & ab ijs abuſibus liberetur, qui diſsimulari non poſſunt, quam ob cauſam diu iam omnes boni uiri in omnibus nationibus expetunt Synodum, cuius quidem ſpem aliquam clementiſs. Imperator omnibus gentibus oſtendit. Faciet igitur

Imperator rem digniſſimam ſua magnitudine & fœlicitate, & exoptatam uniuerſæ Eccleſiæ, ſi in Synodo permiſerit iudiciū de tantis rebus, non illis qui priuatos adfectus in conſilium adhibent, ſed delectis pijs & doctis uiris, qui gloriæ Chriſti, & ſaluti uniuerſæ Eccleſiæ conſulere cupiant. Hæc eſt uſitata & legitima uia in Eccleſia, dirimendi diſſenſiones, uidelicet ad ſynodos referre controuerſias Eccleſiaſticas.

Hunc morem ſeruauit Eccleſia inde uſq; ab Apoſtolis. Et præſtantiſſimi Imperatores Conſtantinus ac Theodoſius, etiam in rebus non ualde obſcuris, & dogmatibus abſurdis, tamē ſine Synodo, nihil conſtituere uoluerunt, ut Eccleſiæ libertatem in iudicijs dogmatum conſeruarent. Et honeſtiſſimum eſt Cæſari, illorum optimorum principum exemplum imitari, præſertim cum nos nihil mutauerimus, ſine exemplo ueteris Eccleſiæ. Et ſperamus hanc tantam fœlicitatem Imperatori diuinitus datam eſſe, ad Eccleſiæ emendationem ac ſalutē. Certe hanc gratiam Deus ab ipſo repoſcit, ut potentiā ſuam conferat ad ornandā Chriſti gloriam, ad Eccleſiæ pacem, ad prohibendam immanem & iniuſtiſſimam crudelitatem, quæ mira quadam ra-

bic paßim exercetur in membra Chriſti, in homines pios & innocentes. Harum maximarum rerum curam mandauit Deus ſummis principibus. Ideo excitat Monarchas, ut iniuſta imperia prohibeant, quemadmodum excitauit Cyrum, ut liberaret a captiuitate populum Iudeorum, Conſtantinum, ut illam infinitam ſeuiciam, quæ tunc in Chriſtianos exercebatur, depelleret. Ita optamus ut Cæſar, & curam emendandæ Eccleſiæ ſuſcipiat, & iniuſtam crudelitatem prohibeat.

Nam articuli noſtri quos recenſuimus, ſatis clare teſtantur, nos nullum dogma contra Catholicam Eccleſiam, nullam impiam aut ſedicioſam opinionem docere aut probare, Imo quoſdam inſignes articulos Chriſtianæ doctrinæ a noſtris pie & utiliter illuſtratos eſſe. In externis traditionibus, abuſus quidam mutati ſunt, quarum etiam ſiqua eſt dißimilitudo, ſi tamen doctrina & fides pura ſit, nemo propter illam traditionum humanarum dißimilitudinem habendus eſt hereticus, aut deſertor Catholicæ Eccleſiæ. Nam unitas Catholicæ Eccleſiæ conſiſtit in doctrinæ & fidei conſenſu, non in traditionibus humanis, quarum ſemper in Eccleſijs per totum orbem magna fuit dißi-

militudo

militudo. Nec uero fidem habeat Cæſarea Maieſtas his, qui, ut odia contra nos inflamment, miras calumnias ſpargunt. Prædicant omnes ceremonias, omnes bonos mores in Eccleſijs deleri a nobis. Hæc crimina aperte falſa ſunt. Nos enim & ceremonias diuinitus inſtitutas, ſumma pietate conſeruamus, & ut earum reuerentiam augeremus, tantum nouos quosdam abuſus ſuſtulimus, qui contra ſcripturam, contra ueteres Canones, contra ueteris Eccleſiæ exempla, ſine ulla certa autoritate uicio temporum recepti ſunt. Ac magna ex parte ueteres ritus diligenter apud nos ſeruantur. Quare rogamus, ut Cæſarea Maieſtas, clementer audiat, quid in externis ritibus ſeruetur, quid qua de cauſa mutatum ſit.

ARTICVLI DE ABVSIBVS QVI IN EXTERNIS RITIBVS MVTATI SVNT.

DE MISSA.

Falſo accuſantur Eccleſiæ noſtræ, quod Miſſam aboleant. Retinetur enim Miſſa apud nos & ſumma reuerentia celebratur, ſeruantur & uſitatæ ceremoniæ fere omnes, præter quam quod latinis cantionibus admiſcentur alicubi germanicæ,

quæ additæ ſunt ad docendum populum, Ideo *enim opus eſt ceremonijs,ut doceant imperitos,& tra-ctatio uerbi* Dei *excitet aliquos ad uerum timorē, & fidem,& inuocationem.* Et *non ſolum* Paulus *precepit uti lingua intellecta populo , ſed etiam ita conſtitutum eſt humano iure.* Adſueſit populus, *ut una utantur ſacramento , ſiqui ſunt idonei .* Id *quoq; auget reuerentiam & relligionem publica-rum ceremoniarum.* Nulli *enim admittuntur, niſi prius explorati.* Admonentur *etiam homines de dignitate & uſu ſacramenti,quantam conſolatio-nem proponat his qui agunt pœnitentiam, ut diſ-cant homines & timere* Deum*,& credere,& ex-erceant inuocationem, petant & expectent bona a* Deo.Hi *ſunt ueri cultus* Chriſtianorum, Hos *cultus* Timorem,*fidem, inuocationem , ſpem &c. probat* Deus. Itaq; *cum hi cultus exercētur in uſu ceremoniarum , placet* Deo *ſacramenti uſus.* Cum *igitur & ad ceremoniam aſſueſiat populus, & de uſu admoneatur,fiunt* Miſſæ *apud nos rite & pie.* Et *geruntur omnia in* Eccleſia *maiore cum gra-uitate & reuerentia,quam olim.*

Conſtàt *autem multis ſeculis publicam fuiſſe querelam bonorum uirorum de* Miſſarum *abuſu ac pro-*

ac prophanatione, Non enim obſcurum eſt quam late pateat hic abuſus, in omnibus templis, a qualibus celebrentur Miſſæ, contra Canonum interdictum. Deinde quam turpiter ad ſacrilegum quæſtum conferantur. Plurimi enim celebrant Miſſas, & ſine pœnitentia, & tantum uentris cauſa. Hæc notiora ſunt, quam ut diſsimulari poſsint. Nec uidetur unq̃ ulla res diuina ab initio mundi, adeo uulgo ad queſtum collata eſſe, ſicut Miſſa. Paulus autem horribiliter minatur his, qui indigne tractant ſacramentum, cum ait, Qui indigne ederit panem hunc, aut biberit calicem domini, reus erit ſanguinis Domini. Et in Decalogo ſcriptum eſt. Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus, Vt igitur ſæpe alias mundus dedit pœnas pro idolatria, ita haud dubie hæc ingens prophanatio Miſſarum atrociſsimis pœnis punietur. Et fortaſsis propter eam cauſam precipue plectitur Eccleſia his poſtremis temporibus, cœcitate, diſcordijs, bellis, & alijs multis peſtibus. Atq; hos manifeſtos abuſus Epiſcopi hactenus, cum quidem non ignora rent eos, non ſolum tolerauerunt, ſed ſuauiter etiam riſerunt. Nunc ſero incipiunt queri de calamitatibus Eccleſiæ, cum alia nulla res præbuerit occaſionem tumultibus horum temporum, niſi abuſus

ipſi,qui ita erant iam manifeſti, ut tolerari a moderatis hominibus diutius non poſſent, Vtinam Epiſcopi pro ſuo officio ante hæc tempora cohercuiſſent auariciam atq; impudentiam ſeu monachorum,ſeu aliorum,qui,mutato ueteris Eccleſiæ more,Miſſas ad quæſtum contulerunt.

Sed abuſus illi,ex quo fonte orti ſint,dicemus. Opinio eſt ſparſa in Eccleſiam,q; cœna Domini ſit opus,quod celebratum a ſacerdote, mereatur remißionem peccatorum,culpæ & pœnæ,facienti et alijs, idq; ex opere operato,ſine bono motu utētis. Item quod applicatum pro mortuis, ſit ſatisfactorium,hoc eſt,mereatur eis remißionem pœnarum purgatorij. Sic interpretantur ſacrificium,cum Miſſam uocant ſacrificium, opus uidelicet, quod applicatum pro alijs meretur eis remißionem culpæ & pœnarum,idq; ex opere operato ſine bono motu utentis. Sic interpretantur oblationem a ſacerdote fieri in Miſſa pro uiuis,& mortuis. Hac perſuaſione recepta,iam homines docuerunt querere remißionem peccatorum & omnis generis bona, Item liberare a pœnis mortuos, beneficio Miſſæ.Nec referebat a qualibus fierent Miſſæ,quia docebant eas prodeſſe alijs, ſine bono motu utentis.Deinde

tis. Deinde *quærebatur, utrum una Miſſa dicta pro pluribus, tantundem proſit, quantum ſingulæ pro ſingulis.* Hæc *diſputatio & numerum Miſſarum, & quæſtum in infinitum auxit.* Sed *nos iam non de quæſtu diſputamus, impietatem accuſamus.* Docent *enim noſtri, hanc opinionem de merito & applicatione Miſſæ falſam & impiam eſſe.* Hic *eſt huius controuerſiæ ſtatus,* Ac *facile eſt pijs iudicium de hac cauſa, ſiquis expendat argumenta quæ ſequuntur.*

Primum. *Supra oſtendimus conſequi homines remißionem peccatorum gratis fide, id eſt, fiducia miſericordiæ propter* Chriſtum. Ergo *impoßibile eſt conſequi remißonem peccatorum propter alienum opus, & quidem ſine bono motu, id eſt, ſine fide propria.* Hæc *ratio ſatis clare refutat illam prodigioſam & impiam opinionem, de merito & applicatione* Miſſæ.

Secundum. *Paßio* Chriſti *fuit oblatio & ſatisfactio, non ſolum pro culpa originis, ſed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad* Ebreos *ſcriptum eſt.* Sanctificati *ſumus per oblationem* Ieſu Chriſti *ſemel.* Item, Vna *oblatione conſummauit in perpetuum, eos qui ſanctificantur.* Deniq; *bona pars* Epiſtolæ *ad* Ebreos *conſummitur in hac ſen-*

tentia confirmanda, quod ſolum Chriſti ſacrificiũ meruerit alijs remißionem peccatorum ſeu reconciliationem. Inquit, Ideo quotannis repetita eſſe Leuitica ſacrificia, quia non aboleuerint peccata. Sed Chriſti ſacrificio ſemel ſatisfactum eſſe pro omnium peccatis. Hic honos ſacrificij Chriſti, non debet transferri in opus ſacerdotis. Diſerte enim dicit, una oblatione ſanctos conſummatos eſſe. Ad hæc impium eſt, fiduciam quæ niti debet ipſa pontificis Chriſti oblatione & intercesſione, transferre in opus ſacerdotis.

Tertium. In inſtitutione cœnæ Domini non mandat Chriſtus, ut offerant ſacerdotes pro alijs uiuis ac mortuis. Qua igitur autoritate hic cultus tanquam oblatio pro peccatis, ſine mandato Dei in Eccleſia inſtitutus eſt?

Multo abſurdius eſt, quod Miſſa confertur ad liberandas animas mortuorum, Nam Miſſa inſtituta eſt ad recordationem, hoc eſt, ut utentes cœna Domini recordatione beneficij Chriſti erigant & confirment fidem, & conſolentur conſcientias perterrefactas. Nec Miſſa ſatisfactio eſt pro pœna, ſed inſtituta eſt propter remißionem culpæ, uidelicet, non ut ſit ſatisfactio pro culpa, Sed ut ſit ſacramentum, quo utentes admoneamur beneficij

Chriſti

Chriſti & remiſsionis culpæ. Cum igitur illa appli catio cœnæ Domini *ad mortuos liberandos, ſine ſcripturæ autoritate, imo contra ſcripturam, recepta ſit, damnanda eſt, tanq̃ nouus & impius cultus.*

Quartum. Ceremonia ſine fide in nouo Te*ſtamento nihil meretur nec facienti, nec alijs.* Eſt *enim opus mortuum, iuxta illud* Chriſti, Veri *adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate.* Idem *probat totum caput* 11. *ad* Ebreos. Fide *potiorem hoſtiam obtulit* Abel. Item, Sine *fide impoßibile eſt placere* Deo. Ergo Miſſa *non meretur remiſsionem culpæ aut pœnæ, ex opere operato.* Hæc *ratio perſpicue refutat meritum, quod uocant, ex opere operato.*

Quintum. Fide *propria fit applicatio beneficij* Chriſti, Sicut *teſtatur* Paulus Rom. 3. Quem *propoſuit* Deus *propiciatorem per fidem, per ſanguinem eius.* Et *hæc applicatio fit gratis.* Ergo *non fit applicatio, alieno opere, neq; propter alienum opus.* Nam *cum ſacramentis utimur, noſtro opere ac noſtra fide fit applicatio, nõ alieno opere.* Etenim *ſi non contingeret nobis remiſsio, niſi applicatis* Miſsis, *fieret incerta, & fiducia transferenda eſſet a* Chriſto, *in opus ſacerdotis, idq; ut conſtat, accidit.*

ſtat, accidit. Porro fiducia collocata in opus hominis, damnata eſt.

Hæc argumenta & pleraq; alia, teſtantur neceſſario reprehenſam eſſe opinionem de merito & applicatione Miſſæ pro uiuis & mortuis. Iam ſi conſiderabitur, quam late uagatus ſit hic error in Eccleſia, quomodo hac perſuaſione creuerit Miſſarum numerus, quo modo uiuis & mortuis hoc ſacrificio promiſſa ſit remiſsio culpæ & pœnæ, apparebit Eccleſiam propter hanc prophanationem, horrendis peccatis deformatam eſſe. Nunq̃ grauior cauſa, optime Imperator, in Eccleſia incidit, aut dignior, de qua docti & boni uiri diligenter deliberent. Omnes pij ardentiſsimis uotis a Deo petere debent, ut his peccatis Eccleſia liberetur. Reges omnes & Epiſcopi, omni ſtudio anniti debent, ut hac tota cauſa rite explicata, repurgetur Eccleſia.

Sextum. Inſtitutio ſacramenti pugnat cum illo abuſu, Nihil enim de oblatione pro peccatis uiuorum & mortuorum præcipitur, Sed præcipitur, ut ſumantur corpus & ſanguis Domini. Et ut id fiat ad recordationem beneficij Chriſti. Recordatio autem ſignificat, non aliquam tantum hiſtoriæ repreſentationem uelut in ſpectaculo, ſicut

ſomniant

ſomniant, illi qui defendunt meritum ex opere operato, Sed ſignificat fide recordari promiſsionem & beneficium, conſolari conſcientiam, & gratias agere pro tanto beneficio. Principalis enim cauſa inſtitutionis eſt, ut fides ibi excitetur & exerceatur, cum hoc pignus gratiæ accipimus. Preterea inſtitutio ordinat, ut fiat communicatio, hoc eſt, ut miniſtri Eccleſiæ porrigant etiã alijs corpus & ſanguinem Domini. Et hunc morem ſeruatum eſſe in principio Eccleſiæ, teſtatur Paulus ad Corinthios, qui præcipit etiam, ut alij alios expectent, ut fiat communis participatio.

Patefactis igitur abuſibus priuatæ Miſſæ, quia & pleræq; omnes fiebant propter illam applicationem pro peccatis aliorum, & non conueniunt cum inſtitutione Chriſti, deſierunt in noſtris Eccleſijs. Eſt autem inſtituta una communis Miſſa, iuxta Chriſti ordinationem in qua Paſtores Eccleſiarum conſecrant, ſumunt, & porrigunt alijs ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti. Et fit talis Miſſa ſingulis ferijs, atq; alijs etiam diebus, ſiqui uelint uti ſacramento. Nec admittuntur ad communionem, niſi antea explorati. Adduntur & conciones piæ, ſicut Chriſtus precepit, ut habeantur conciones cum hæc ceremonia tractatur. Et in

his

his concionibus cum de cæteris articulis & preceptis Euangelij diligenter docentur homines, tum etiam admonentur, ad quem uſum inſtitutum ſit ſacramentum, uidelicet, non quod ex opere operato mereatur eis remiſsionem peccatorum hæc ceremonia, Sed quod ſacramentum ſit teſtimonium, ſit pignus, quo Chriſtus teſtetur ſe nobis preſtare promiſſa, & q; promiſsiones ad nos pertineant, quod Chriſtus exhibeat nobis corpus ſuum, ut teſtetur ſe in nobis efficacem eſſe tanq̃ in membris ſuis, Exhibeat ſanguinem, ut teſtetur nos ablui ſanguine ſuo. Prodeſt igitur ſacramentum his, qui agunt pœnitentiam, & ibi querunt conſolationem, & confirmati hoc teſtimonio credunt uere ſibi preſtari remiſsionem peccatorum, & agunt gratias Chriſto pro tanto beneficio. Ita fit applicatio beneficij Chriſti, non propter alienum opus, Sed propria cuiuſq; fide, & proprio uſu ſacramenti, Nam cum ipſi utimur, teſtatur ipſa Chriſti ordinatio quod ad nos pertineat beneficiũ Euangelij. Talis uſus ſacramenti pius eſt, & docendus in Eccleſijs, qui & illuſtrat doctrinam de fide, et de ſpiritualibus exercitijs, et ueris cultibus, & adfert pijs conſcientijs ingentem conſolationẽ, & erigit fidem. Ante hæc tempora, de uſu ſacramenti

menti

menti longe aliter docebantur Eccleſiæ. *Nihil pro ponebatur,niſi quod hoc opus faciendum eſſet.* De *fide, de conſolatione conſcientiarum, nemo quidquam monebat.*Et *uexabantur conſcientiæ immodica diligentia confeßionis,* Hanc *putabant puritatem eſſe,quam requirit* Euangelium, *cum* Euan*gelium requirat uerum timorem, & ueram fiduciam,& uſu huius ſacramenti nos conſolatur, ut hi qui pœnitentiam agunt,credant certo ſe habere* Deum *propicium propter* Chriſtum, *etiamſi natura infirma,& immunda eſt,etiamſi hæc noſtra inchoata obedientia procul abeſt a perfectione legis.* Ex *his omnibus ſatis liquet* Miſſam *apud nos,conuenire cum inſtitutione* Chriſti, *& ritu primæ* Ec*cleſiæ,*Ad *hæc illuſtrat maxime uerum uſum ſacramenti.*Huiusmodi *communis* Miſſa *fuit in ueteri* Eccleſia *ut* Chryſoſtomus *teſtatur,qui ait ſacerdotem ad altare ſtare, & alios ad comunionem accerſere,alios uero arcere.* Et *ex* Nicenæ Syno*di decretis apparet, unum aliquem celebraſſe* Li*turgiam, ut græci uocant, qui ceteris omnibus porrexerit corpus & ſanguinem* Domini. *Hæc enim ſunt uerba decreti.*Accipiant Diaconi *ſecundum ordinem poſt presbyteros ab* Epiſcopo,*uel a presbytero ſacram comunionem.*Hic *diſerte ipſos*

presbyteros

preſbyteros ait accipere ſacramentum ab uno quodam porrigente. Nec priuatæ Miſſæ ulla fit mentio, ante Gregorij tempora, Sed quoties ueteres de Miſſa loquuntur, apparet eos de una quadam communi Miſſa loqui. Cum igitur Miſſæ ritus apud nos habeat autoritatem ſcripturæ, & exemplum ueteris Eccleſiæ, & tantum intolerabiles quidam abuſus abiecti ſint, Speramus non poſſe improbari noſtrarum Eccleſiarum morem. Ceteri ritus adiaphori magna ex parte uſitato more ſeruantur, Sed numerus Miſſarum diſsimilis eſt. Nec olim in Eccleſijs frequentiſsimis fiebat quotidie Miſſa ut teſtatur hiſtoria tripartita lib.9. Cap.38. Rurſus autem in Alexandria, quarta & ſexta feria ſcripturæ leguntur, eaſq; doctores interpretantur & omnia fiunt præter ſolennem oblationis morem.

DE VTRAQVE SPECIE SACRAMENTI.

Et quoniam communis Miſſa apud nos celebratur, ut intelligat populus ſe quoq; ſanctificari ſanguine Chriſti, & diſcat uerū uſum ceremoniæ, Datur laicis utraq; pars Sacramenti in cœna Domini, quia ſacramentum inſtitutum eſt, non ſolum

pro

pro parte Eccleſiæ, ſcilicet pro presbyteris, Sed etiam pro reliqua Eccleſia, igitur & populus utitur Sacramento, ſicut Chriſtus inſtituit, Et quidem Chriſtus inquit Matthei. 26. Bibite ex hoc omnes, ubi manifeſte ait de poculo, ut omnes bibant. Et ne quis cauillari poßit, quod id tantum ad Sacerdotes pertineat, Pauli ordinatio ad Corinthios teſtatur totam Eccleſiam communiter uſam eſſe utraq; parte. Hic mos diu manſit etiam in latinis Eccleſijs, nec conſtat, quando aut quo autore mutatus ſit. Cyprianus aliquot locis teſtatur populo ſanguinem datum eſſe, Sic ſcribit alicubi ad Cornelium Papam. Quomodo docemus aut prouocamus eos in confeßione nominis, ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos prius ad bibendum in Eccleſia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Hieronymus inquit. Sacerdotes Euchariſtiæ miniſtrant, & ſanguinem Chriſti populis diuidunt.

Extat in Decretis canon Pontificis Gelaſij, qui prohibet diuidi Sacramentum, his uerbis. Comperimus autem quod quidam, ſumpta tantum corporis ſacri portione, a calice ſacri cruoris abſtine-

ant,qui procul dubio,quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuiſio unius eiuſdemq; myſterij ſine grandi ſacrilegio non poteſt accidere.

In Hiſtoria Tripartita ſcriptum eſt in obiurgatione Theodoſij imperatoris, quem Ambroſius noluit ad cõmunionem admittere ſine pœnitentia, propterea quod Theſſalonicæ paucorum militum necem,qui per tumultum interfecti fuerant, nimis acerbe ultus erat, trucidaueratq; ſeptem millia ciuium. Hic Ambroſius inquit. Quomodo his manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus? qua temeritate,ore tuo,poculum ſanguinis precioſi percipies &c. Conſtat igitur ueteris Eccleſiæ morem fuiſſe, dare populo utranq; ſacramenti partem. Tantum conſuetudo non ita uetus adimit populo alteram partem. Non diſputabimus autem quid ſentiendum ſit de conſuetudine recepta contra autoritatem Apoſtolicæ ſcripturæ, contra canones,contra exemplum ueteris Eccleſiæ,Intelligunt enim omnes pij,conſcientias de doctrina Chriſtiana uerbum Dei conſulere debere, nec approbandam eſſe conſuetudinem contra uerbum Dei.

Quanq̃

Quanq̃ autem conſuetudo mutauerit in latina Eccleſia ueterem morem, tamen non improbat, aut prohibet. Nec uero humana autoritas prohibere ordinationem Chriſti & receptiſſimum uſum ueteris Eccleſiæ debet. Ideo nos non duximus prohibendum eſſe uſum integri ſacramenti. Et in ea ceremonia quæ debet eſſe fœdus mutuæ dilectionis in Eccleſia, non uoluimus contra caritatem duri eſſe aliorum conſcientijs, qui maluerunt integro ſacramento uti, neq; ſæuiciam ea in re ullam exercendam eſſe putauimus, Sed quantum poſſumus, una cum ipſa ceremonia reſtituimus piam doctrinam de fructu ceremoniæ, ut intelligat populus quomodo ſacramentum propoſitum ſit, ad conſolandas conſcientias eorum qui agunt pœnitentiã. Hæc doctrina inuitat pios ad uſum & reuerentiã ſacramenti, Etenim non ſolum ceremonia mutilata fuit antea, Sed etiam neglecta præcipua doctrina de fructu. Et fortaßis ceremoniæ mutilatio ſignificauit obſcuratum eſſe Euangelium de ſanguine Chriſti, hoc eſt de beneficio mortis Chriſti. Nunc Dei beneficio, renouatur ac reſtituitur pura doctrina de fide, una cum ceremonia.

ARTICVLI FIDEI
DE CONFESSIONE.

Huic parti doctrinæ Chriſtianæ de pœnitentia, in primis magnas tenebras offuderunt theologi & canoniſtæ. Idq; teſtantur non ſolum ipſorum bibliothecæ, ſed etiam omnium piorum conſcientiæ, quæ fatentur illas inextricabiles diſputationes theologorum, & traditiones infinitas de pœnitentia, horribilem carnificinam conſcientiarum fuiſſe. Nuſq̃ enim quidq̃ certi docent quomodo contingat remiſsio peccatorum, de fide prorſus eſt altiſsimum ſilentium. Imo iubent perpetuo dubitare de remiſsione peccatorum, Poſtea excruciant conſcientias acerba enumeratione delictorum, Item ſatisfactionibus, Qualis enim laqueus conſcientiæ fuit traditio, quæ precipit omnia peccata enumerare?

Satisfactiones uero obſcurauerunt beneficiũ Chriſti, quia etiam docti fingunt per eas compenſari æternam mortem. Indocti putabant his operibus emi remiſsionem culpæ, Quid quod plerumq; fuerint cultus non mandati a Deo, βαττολογίαι precum, inuocationes ſanctorum, peregrinationes, & hoc genus alia, Ita fuit obruta ingenti aceruo inutilium ac malarum opinionum, ſimplex doctrina

ctrina

ctrina de pœnitentia. Et *conſtat multis ſeculis bonos deſideraſſe doctrinam puriorem.*

Porro precipue opus eſt in Eccleſia *extare puriſsimam & ſimpliciſsimam de pœnitentia doctrinam. Ideo huic articulo maxime ſtuduerunt noſtri lumen afferre, quem quidē ita patefecerunt, atq; illuſtrarunt, ut etiam aduerſarij ſaniores fateantur hac in re bene meritos eſſe de* Eccleſia.

Nam ſimpliciter, plane, ſine ulla Sophiſtica, *proponimus* Euangelij *ſententiam de pœnitentia, ut intelligant homines, quomodo ad* Chriſtum *redire debeant, quomodo conſequantur remiſsionem peccatorum, qui cultus, quæ opera placeant* Deo. *Primum docemus neceſſariam eſſe contritionem, hoc eſt ueros terrores & dolores animi, qui agnoſcit iram* Dei, *& dolet ſe peccaſſe, & deſinit mala perpetrare. Etſi autem hi dolores neceſſarij ſunt, tamen ſciendum eſt remiſsionem peccatorum non dari propter dignitatem contritionis ſeu bonorum dolorum. Sed addenda eſt fides, hoc eſt fiducia miſericordiæ promiſſæ propter* Chriſtum, *& ſtatuendum eſt gratis remitti peccata propter* Chriſtum.

Cum hac fide in terroribus illis erigimur, conſequimur certo remiſſionem peccatorum, ſicut ſupra oſtendimus, Et hanc fidem concipiunt animi ex Euangelio, Item ex Abſolutione, quæ Euangeliũ annunciat & applicat perterrefactis cõſciẽtijs. Ideoq; docẽt noſtri retinendã eſſe in Eccleſijs priuatam Abſolutionem, Et eius dignitatem, & poteſtatem clauiũ ueris & ampliſſimis laudibus ornant, q̃ uidelicet poteſtas clauium adminiſtret Euangelium non ſolum in genere omnibus, ſed etiam priuatim ſingulis, Sicut Chriſtus inquit, Lucratus eris fratrem &c. Et quod uoci illi Euangelij quod miniſterio Eccleſiæ nobis in Abſolutione adminiſtratur, credendum ſit, tanq̃ uoci de cœlo ſonanti.

Hoc totum beneficium Abſolutionis & huius miniſterij, antea fuit omnino obſcuratum falſis opinionibus illorum, qui docuerunt Abſolutionem non ualere, niſi ſufficienter contriti ſimus. Et poſtea iubebant dubitare de Abſolutione, quia nemo ſciret ſe ſatis contritum eſſe. Quid fuit hoc aliud, quam Euangelij conſolationem eripere conſcientijs, & tollere ex Eccleſia ac prorſus abolere miniſterium Euangelij, ſeu poteſtatem clauium? Quis non uidet hos tam pernicioſos errores, merito reprehenſos eſſe?

Cum

Cum autem Confeßio prebeat locum imperciendæ abſolutioni priuatim, & ritus ipſe intellectum poteſtatis clauium, & remißionis peccatorum conſeruet in populo, Preterea cum illud colloquium magnopere proſit, ad monendos & erudiendos homines, diligenter retinemus in Eccleſijs Confeßionem, ſed ita, ut doceamus enumerationem delictorum non eſſe neceſſariam iure diuino, nec onerandas eſſe conſcientias illa enumeratione. Nullum enim extat in ſcripturis Apoſtolicis preceptum de hac enumeratione. Et omnium delictorum recitatio impoßibilis eſt; iuxta illud Pſalmi. Delicta quis intelligit? Item Ieremias ait. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. Quod ſi nulla peccata, niſi recitata remitterentur, nunq̃ poſſent acquieſcere conſcientiæ, quia plurima peccata neq; uident, neq; meminiſſe poſſunt. Qua ex re facile intelligi poteſt, miniſterium abſolutionis, & remißionem non pendere ex conditione Enumerationis.

Teſtantur & ueteres ſcriptores non eſſe neceſſariam Enumerationem, Chryſoſtomus enim in Epiſtola ad Ebreos inquit, Perſuadeamus nobis peccaſſe nos, nec id lingua tantum pronunciet, ſed etiam intima conſcientia, nec tantum dicamus nos

 eſſe

eſſe peccatores, ſed etiam peccata ſpecialiter computemus. Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neq; te ut apud alios accuſes, ſed obedire te uolo Prophetæ. Reuela domino uiam tuam, Coram Deo peccata tua confitere, Apud uerum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, ſed conſcientiæ tuæ memoria, & tunc demum ſpera te miſericordiam poſſe conſequi. Hæc Chryſoſtomi concio, non ſolum docet, quid de Enumeratione ſentiendum ſit, Sed etiam grauiſſime coniungit contritionem & fidem, Sicut nos coniungimus, iubet primum ut peccata uere agnoſcamus, & ex animo deteſtemur, deinde docet addendam eſſe orationē ac fidē, quæ ſtatuat nobis ignoſci. Et alio in loco ait, Peccata tua dicito ut deleas. Si pudet dicere quod peccaueris, dicito quotidie in anima tua. Non dico ut confitearis ea ſeruo, ut exprobret. Dic Deo, ut curet ea.

Fatetur & gloſſa in Decretis de pœnitentia, diſtinctione quinta, Confeßionem inſtitutam eſſe ab Eccleſia, nec precipi eam in ſcripturis ueteris aut noui teſtamenti, Idem pleriq; doctores ſenſerunt. Quare ſententia noſtra de Confeßione neq; noua, neq; abſurda eſt.

Poſtremo

Poſtremo de ſatisfactionibus uel maxime opus fuit moneri pias mentes. Nam ſatisfactiones plus etiam incommodi habuerunt quam illa Enumeratio. Obſcurabant enim beneficium Chriſti, quia indocti putabãt ſe remiſſionẽ culpæ cõſequi propter illa propria opera; deinde ſiquid in his erat omiſſum, conſcientiæ perturbabantur. Item deligebantur ceremoniæ, peregrinationes, & huius generis alia inutilia opera, non mandata diuinitus. Et his fingebant ipſi doctores compenſari mortem æternam.

Itaq; duximus pias mentes liberandas eſſe his erroribus, & docemus ſatisfactiones, uidelicet canonicas illas, quas ipſi uocant opera indebita &c. nec ad remiſſionem culpæ, nec ad remiſſionem pœnæ æternæ prodeſſe, nec eſſe neceſſarias. Olim in Eccleſia mos fuit in publica pœnitentia, non recipere lapſos ad Eccleſiam redeuntes, niſi addita aliqua mulcta exempli cauſa, Ab illo more ſunt ortæ ſatisfactiones, Sed ueteres illo exemplo uolebant populum a peccando deterrere, non ſentiebant ceremoniam illam eſſe compenſationem culpæ uel æternæ mortis uel purgatorij, Hæc poſtea affinxerunt homines indocti.

Sed ueteres illi mores tempore conſenuerunt, & antiquati ſunt. Nos igitur non oneramus conſcientias ſatisfactionibus, Sed illud docemus, fructus pœnitentiæ neceſſarios eſſe, obedientiam, timorem Dei, *fidem, dilectionem, caſtitatem, & uniuerſam nouitatem ſpiritus debere in nobis creſcere.*

Monemus & illud, ſæpe puniri peccata etiã temporalibus pœnis in hac uita, ut Dauid, *Manaſſe, & alij multi puniti ſunt.* Et *has pœnas mitigari docemus bonis operibus, & uniuerſa pœnitentia, Sicut docet* Paulus, *Si nos ipſos iudicaremus, non iudicaremur a* Domino. Et *pœnitentia meruit ut* Deus *ſententiam de delenda* Niniue *mutaret.*

Ita, cum antea diſputationes de pœnitentia fuerint inextricabiles, & plenæ abſurdarum opinionum, nunc repurgata doctrina ita traditur populo, ut intelligi poßit, & proſit ad pietatem, Retinemus *& illuſtramus ueras pœnitentiæ partes,* Contritionem, Fidem, *abſolutionem,* Remißionem *peccatorum,* Emendationem *totius uitæ, mitigationem preſentium pœnarum.*

Ac *ſperamus bonos uiros in hoc loco non ſolum*

lum nihil reprehendere, ſed etiam gratiam habere his qui repurgarunt hanc doctrinæ Chriſtianæ partem, quam prodeſt in Eccleſijs extare quam planiſsime explicatam atq; illuſtratam, Chriſtus inquit Angelos in cœlo letari, cum uident reſipiſcere peccatorem. Itaq; gratulantur Eccleſiæ, & ipſi Angeli puram de pœnitentia doctrinam.

DE DISCRIMINE CIBORVM ET SIMILIBVS TRADItionibus pontificijs.

In hac corporali uita opus eſt traditionibus, hoc eſt, locorum ac temporum diſcriminibus, ut ordine gerantur res in Eccleſia, ſicut precipit Paulus, ut omnia fiant ordine, & ita, ut deceant. Ideo & Eccleſia habet traditiones, hoc eſt, conſtituit quibus temporibus, ubi conuenire populus debeat. Ad hunc ciuilem finem licet condere traditiones. Sed homines imperiti doctrinæ Chriſtianæ non ſunt hoc fine contenti, ſed affingunt ſuperſtitioſas opiniones traditionibus, eaſq; per ſuperſtitionem ſine modo cumulãt. Id queſti ſunt accidiſſe in Eccleſia, non tantum recentiores Gerſon & alij quidam, Sed Auguſtinus etiam.

Quare neceſſe eſt populum admonere quid de traditionibus, quæ humana autoritate conditæ ſunt in Eccleſia, ſentiendũ ſit. Neq; enim nihil cauſæ eſt, cur Chriſtus & Paulus toties de traditionibus concionẽtur, & Eccleſiam admoneant, ut prudenter de traditionibus iudicet.

Fuit autem perſuaſio publica non modo uulgi, ſed etiam docentium in Eccleſijs, diſcrimina ciborum & ſimilia opera de quibus Eccleſiaſticæ traditiones præcipiunt, cultus eſſe Dei, qui mereantur remiſsionem peccatorum, Item tales cultus eſſe iuſticiam Chriſtianam, & neceſſarios eſſe, ſicut in ueteri teſtamento Leuiticæ ceremoniæ neceſſariæ fuerunt, nec poſſe ſine peccato omitti, etiam extra ſcandali caſum, Hæ perſuaſiones multa pepererunt incommoda.

Primum, obſcurata eſt Euangelij propria doctrina, quæ docet gratis remitti peccata propter Chriſtum. Hoc beneficium Chriſti translatum eſt in illa humana opera, Ac propter hãc opinionem præcipue auctæ ſunt traditiones, quia exiſtimabantur opera illa mereri remiſsionem peccatorum, eſſe ſatisfactiones, eſſe iuſticia Chriſtiana, Porro maxime ob hanc cauſam, tam crebro, tam

ſeuere,

ſeuere admonet nos Paulus de traditionibus cauendis, ne beneficium Chriſti transferretur in traditiones, ne gloria Chriſti obſcuraretur, ne conſcientijs eriperentur ueræ & firmæ conſolationes, deniq; ne fides, hoc eſt fiducia miſericordiæ Chriſti obrueretur. Hæc pericula caueri Paulus uoluit, Maxime enim opus eſt extare in Eccleſia puram doctrinam de beneficio Chriſti, de iuſticia fidei, de conſolatione conſcientiarum.

Secundo. Hæ traditiones obſcurauerunt precepta Dei, quia hæc pædagogia exiſtimabatur eſſe ſpiritualis & Chriſtiana iuſticia. Item preferebantur humanæ traditiones preceptis Dei. Chriſtianiſmus totus putabatur eſſe obſeruatio certarum feriarum, rituum, Ieiuniorum, ueſtitus, Hæc πτῶχα στοιχεῖα *erant in poſſeßione honeſtißimi tituli, quod eſſent uita ſpiritualis, Item perfectio Chriſtiana. Interim mandata Dei de uocatione, nullam laudem habebant. Quod Paterfamilias educabat ſobolem, quod mater pariebat, quod princeps regebat rempublicam, hæc opera deſpiciebantur, non iudicabantur eſſe cultus Dei, Verſabantur in perpetua dubitatione mentes plurimorum, an coniugium, magiſtratus & ſimiles uitæ*

ciuilis

ciuilis functiones, Deo placerent. Hæc dubitatio multos ualde cruciauit, Multi deſerta ſua uocatione, deſerta republica abdiderunt ſe in Monaſteria, ut uitæ genus quererent, quod arbitrabantur Deo magis placere, imo quod arbitrabantur mereri remißionem peccatorum.

Tertio. Opinio neceßitatis, etiam duriter exercuit conſcientias. Traditiones exiſtimabantur eſſe neceſſariæ, Et tamen nemo, quamlibet diligens, obſeruabat omnes, præſertim cum ſint innumerabiles. Gerſon ſcribit multos incidiſſe in deſperationem, quoſdam etiam ſibi mortem conſciuiſſe, quia animaduerterant ſe non poſſe ſatisfacere traditionibus. Et interim nullam conſolationem de gratia, de iuſticia fidei audierant. Videmus Summiſtas & Theologos colligere traditiones, & querere ἐπιεικείας ut leuent conſcientias, Sed ne ipſi quidem ſibi ſatisfaciunt, non poſſunt ſe ſatis extricare, interdum etiam illæ ipſæ interpretationes inijciunt laqueos conſcientijs, Et in traditionibus colligendis, ita fuerunt occupatæ ſcholæ, & conciones, ut non uacauerit attingere ſcripturam, & quærere utiliorem doctrinam de fide, de cruce, de ſpe, de dignitate rerum ciuilium, de conſolatione con-

ne conſcientiarum in arduis tentationibus. Itaq; multi boni uiri ſepe queſti ſunt ſe his rixis traditionum impediri, quo minus libere uerſari in meliore doctrinæ genere poſſent. Cum igitur huiuſmodi ſuperſticioſæ opiniones hererent in traditionibus, neceſſe fuit admonere Eccleſias, *quid de traditionibus ſentiendum ſit, errore pias mentes liberare, mederi pauidis conſcientijs, & illuſtrare beneficiū* Chriſti.N*on hoc agimus, ut labefactetur autoritas* Eccleſiaſticæ *poteſtatis, non detrahimus de dignitate* Epiſcoporum, *non diſsipamus* ἐυταξίαν Eccleſiæ, R*ecte intellectæ traditiones magis amantur,* S*ed illæ iudaicæ opiniones tantum reprehenduntur,* S*ic igitur docemus de ceremonijs, humana autoritate conditis in* Eccleſia. P*rimum de traditionibus quæ pugnant cum mandatis* D*ei, aut non poſſunt obſeruari ſine peccato,* S*equenda eſt regula* Apoſtolorum. O*portet* D*eo magis obedire quam hominibus,* T*alis eſt traditio de celibatu.* D*einde de reliquis ceremonijs quæ ſunt ſua natura res mediæ ſeu indifferentes, ut ieiunia, feriæ, diſcrimina ueſtitus, & ſimiles, ſciendum eſt, tales obſeruationes nec mereri remiſsionem peccatorū, nec iuſticiam nec perfectionem* C*hriſtianam eſſe,* S*ed res eſſe adiaphoras quæ extra ſcandali caſum omitti poſſunt.*

Teſtimonia huius ſentẽtiæ plana & clara ſunt in Euangelio & diſputationibus Pauli. Nam ſpiritus ſanctus duxit operæ precium eſſe, ut diligenter de hac re moneret Eccleſiam, ne ſuperſticioſis opinionibus obrueretur Euangelium.

Rom.14. Regnum Dei non eſt eſca aut potus, Sed iuſticia, pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Hic ſatis clare docet Paulus, iuſticiam Chriſtianam, eſſe motus ſpirituales cordis, non eſſe externas obſeruationes ciborum, dierum &c.

Coloſſ.2. Nemo iudicet uos in cibo, potu, aut parte diei feſti, Vetat iudicari conſcientias, hoc eſt, condemnari conſcientias in uſu talium rerum, ſed prorſus uult haberi pro rebus indifferentibus, & quæ non pertinent ad iuſticiam Euangelij. Et deinde longa & grauis concio eſt, & de Moſaicis ritibus & de ceremonijs inſtitutis humana autoritate, Loquitur enim Paulus de utroq; genere nominatim, Negat eas eſſe iuſticiam Chriſtianam, & uetat conſcientias onerare talibus traditionibus, Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quare tanquam uiuentes in mundo, decreta facitis, Ne attingas, Ne guſtes, Ne contrectes.

Matth.

Matth.15.Omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, Et quidem ibi excuſat Apoſtolos uiolantes uſitatam traditionem, & addit ſententiam memorabilem. Fruſtra colunt me mandatis hominum, Negat eſſe ueros & utiles cultus ad iuſticiam coram Deo, quare non ſunt iuſticia Chriſtiana, nec ſunt neceſſarij cultus. Atqui conſtat in Eccleſia humanos cultus mirum in modum hactenus creuiſſe. Quotidie cumulabant monachi ceremonias, nouis & ſuperſtitionibus & aucupijs. Et hæ nugæ putabantur eſſe precipui cultus Dei, precipua pietas, cum Chriſtus tam graui oraculo uetet humanas ceremonias haberi pro cultibus. Non enim prohibet condere traditiones ad finem politicum, hoc eſt, propter bonum ordinem, ſed cultus eſſe negat, cum ait, Fruſtra colunt me. Et docet ueros cultus eſſe opera diuinitus precepta, Timorem, fidem, dilectionem, patientiam, caſtitatem, parere uocationi, facere officium &c.

Act.15.ait Petrus. Quare tentatis Deum, imponentes iugum, ſuper ceruices diſcipulorum, quod neq; nos, neq; patres noſtri portare potuimus, ſed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari, quemadmodum & illi. Hic docet Petrus

cet Petrus *contingere nobis remiſsionem peccatorum & ſalutem propter* Chriſtum, *non propter Moſaicos aut ſimiles ritus.* Et *admonet, grauiſsime peccare illos, qui conſcientias onerant talibus obſeruationibus.* Nec *enim leuis eſt reprehenſio, cum inquit,* Quid *tentatis* Deum?

Et.1.Timoth.4.*uocat prohibitionem ciborũ, cõiugij, & ſimiles traditiones, doctrinas dæmoniorum.* Quare *autem tam atroci conuicio uſus eſt?* Non *uoluit nullas prorſus fieri ordinationes, nulla ſeruari diſcrimina locorũ, temporum.* Sed *tunc ſentit eſſe doctrinas dæmoniorum, quando in eas transfertur beneficium* Chriſti, *quando habentur pro iuſticia, item pro neceſſarijs cultibus, quando affingitur opinio neceſsitatis, & cruciantur conſcientiæ, & excutitur eis fides,* Hæc *incommoda uolunt caueri* Chriſtus & Apoſtoli. Ideoq; *toties tam uehementer aduerſus traditiones concionantur.* Ac *mirum eſt illis fulminibus nihil moueri eos, qui ſuperſticioſas opiniones traditionum defendunt.*

Cæterum *docemus non eſſe damnandas traditiones quæ nihil precipiunt contra mãdata* Dei, & *habent finem politicum, uidelicet, quæ ad hoc conditæ ſunt, ut ordine res in* Eccleſia *gerantur,*

cuiuſmodi

cuiuſmodi ſunt traditiones de ferijs, Die dominico, Natali, paſcate, & reliquis, item de ſacris lectionibus, & ſimiles. Et huius generis ueteres ritus libenter retinemus in noſtris Eccleſijs. Et tamen admonetur populus, ut ſciat, quid de talibus moribus ſentiendum ſit, uidelicet, quod non mereantur remiſſionem peccatorum, quod non ſint iuſticia Chriſtiana, nec cultus neceſſarij ad iuſticiam Chriſtianam, ſed res indifferentes, quas extra ſcandali caſum liceat omittere. Hæc ἐπιείκεια *traditionum liberat conſcientias a ſuperſticioſis opinionibus & ab illa ueteri carnificina. Et tamen egregiam commendationem affert traditionibus, quia uerum uſum earum oſtendit. Omnes moderati homines libentius parent traditionibus, poſtq̃ intelligunt priuatim conſcientias periculo liberatas eſſe, & eatenus parendum eſſe, ne perturbetur communis tranquillitas, neue imbecilles ledantur. Deinde munit & conſeruat hæc interpretatio publicos mores ac diſciplinam, quia iubet caueri ſcandala. Ad exemplum pertinet & ad aſſuefaciendam adoleſcentiam & uulgus, conſeruare publicas ferias, cœtus in templis, lectiones &c. Ideo huiuſmodi ordinationes nõ ſunt diſſipandæ, ſed potius cõmuni ſtudio adiuuandæ. Hæ ſunt ueræ & honeſtæ laudes tra-*

 des tra-

des traditionum, quæ omnes pios & moderatos, haud dubie, maxime inuitant ad amandos, tuendos, & ornandos publicos mores, Euangelium docet reuerenter ſentire, non ſolum de alijs ciuilibus legibus ac moribus, ſed etiam de Eccleſiaſticis, & uerum uſum harum monſtrat. Sed gradus tamen conſtituit, & diſcerni uult doctrinam de Chriſto & rebus cœleſtibus ac æternis, a pædagogia Eccleſiaſtica. Hæc libertas, de qua hic dicimus, non fuit ignota patribus, Auguſtinus enim inquit, Totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes, Et in hanc ſententiam multa diſputat. Irenæus inquit, diſſonantia ieiunij non diſſoluit fidei conſonantiam. Tripartita hiſtoria multa colligit exempla diſsimilium rituum, & addit egregium Epiphonema. Mens Apoſtolorum fuit, non de diebus feſtis ſancire, ſed prædicare bonam conuerſationem & pietatem. Sed nihil opus eſt in re manifeſta colligere multa teſtimonia. Verum hic uociferantur aduerſarij, labefactari hac doctrina diſciplinã publicã, effici ἀναρχίαν, Item aboleri bona opera & mortificationem carnis, iuxta Iouiniani dogma. Has calumnias partim iam refutauimus, Non enim fit ἀναρχία, nec labefactatur publica diſciplina cum traditiones, quarum finis eſt politicus, ſeruandas

ſeruandas eſſe doceamus, Doceamus *& ſcandala cauenda eſſe.* Sed *de mortificatione carnis ſic reſpondemus,* Vera *& non ſimulata mortificatio eſt, tolerare crucem, uerſari in periculis, ærumnis, & afflictionibus.* Huius *generis obedientia eſt cultus* Dei *& opus ſpirituale, ſicut docet* Pſalmus, Sacrificium *Deo* Spiritus *contribulatus &c.* Docemus *preterea aliud genus exercitiorum neceſſarium eſſe.* Quilibet Chriſtianus *etiam corporali diſciplina, laboribus, temperantia, meditatione diuinarum rerum, & alijs exercitijs aptis ætati, cohercere carnem debet,* Horum *finis proprius ac proximus eſſe debet, ne ſaturitas aut deſidia extimulet ad peccandum, & ut mens admoneatur, & fiat aptior ad affectus ſpirituales.* Non *eſt ſentiendum, hæc exercitia cultus eſſe qui mereantur remiſsionem peccatorum, aut ſatisfactiones eſſe &c.* Et *hæc diſciplina debet eſſe perpetua, nec poſſunt preſcribi certi dies pariter omnibus.* De *hac diſciplina inquit* Chriſtus, Cauete *ne corpora ueſtra grauentur crapula.* Item, Hoc *genus dæmoniorum non eijcitur niſi ieiunio & oratione.* Et Paulus *ait.* Caſtigo *corpus meum & redigo in ſeruitutem.* Itaq; *non uituperamus ieiunia,* Sed *ſuperſticioſas opiniones, & laqueos conſcientiarum in traditio-*

 nibus.

nibus.Porro hæc exercitia,cum ad illum finem re-ferũtur,ut habeamus corpora obnoxia ad res ſpi-rituales, & ad faciendum officium iuxta uocatio-nem &c.ſunt in pijs bona & meritoria opera, ut teſtatur Danielis *exemplum.Sunt enim opera quæ ad hunc finem requirit* Deus, *ut carnem coher-ceant.*

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

Cum doctrina Chriſtiana honorifice prædi-cet coniugium,eoq; uti iubeat,non ſolum procrea-tionis cauſa, Sed etiam ad frenandas uitandaſq; libidines,nunc non ſolum pontificia lege, ſed etiam noua atq; inuſitata ſeuicia, prohibentur coniugia ſacerdotibus,& contracta dirimuntur. Idq; *hoc eſt indignius, quod hæc in* Eccleſia *fiunt, quæ ut maxime debet abhorrere a turpitudine,* Ita *con-iugium ad uitanda multa ingentia flagitia, ſummo ſtudio tueri debebat.* Ad *hæc cum in omnibus eth-nicis rebus publicis mediocriter conſtitutis, prop-ter grauiſſimas cauſas, cõiugium in magno honore fuerit,quid minus decet in* Eccleſia, *quam & ſan-ctiſſimum fœdus coniugij diſtrahere, aut capitali-bus pœnis,uelut ſummum ſcelus, punire coniugiũ? unde hæc in* Eccleſiam,*in qua debet excellere mu-*

tua di-

tua dilectio, peruaſit immanitas? Porro res loquitur ipſa, quantum turpitudinis, ac ſcelerum, pariat pontificia lex, de cœlibatu, Nec ulla humana uoce dici poteſt, quantum uiciorum ex hoc fonte in Eccleſiam exundauerit, Nam ut non dicamus de Epicureis, quos nihil pudet, quam multi pij ac boni uiri infœliciter luctati ſunt cum imbecillitate naturæ, & ad extremum in horribilem deſperationem inciderunt, Quo ſpectat autem hæc noua crudelitas, niſi ut illa infinita ſcelera in Eccleſia confirmentur, & ut improbi peccent impunitius? Hæc cauſa nihil habet opus diſputatione, Nam hæc noua lex, quæ nunc defenditur ab aduerſarijs, quæ & prohibet ſacerdotibus coniugia, & contracta diſtrahit, pugnat cum iure naturali, diuino, cum Euangelio, cum ueterum ſynodorum conſtitutionibus, cum exemplis ueteris Eccleſiæ. Tantum opus eſt nobis pietate & æquitate optimi Imperatoris, quem oramus, ut pro ſua pietate, & pro ſuo officio, abolita tyrannica lege, mederi Eccleſiæ ſtudeat. Cum omnis iniuſta crudelitas Deo diſplicet, tum illa maxime quæ exercetur in ſacerdotes pios & eruditos, qui bene merentur de Eccleſia. Ac non ſolum diuina oracula, minantur atrociſſimas pœnas, his qui crudelitatem exercent aduerſus

ſacerdotes,ſed exempla etiam extant, omniū ætatum,quæ comprobant illas minas non eſſe irritas. Nam ut alia innumerabilia exempla omittamus, Gens Beniamin fere tota deleta eſt, propter ſtupratam hoſpitis ſacerdotis coniugem. Cum enim cadauer mulierculæ,quæ uexata ſtupris,extincta erat, diſſectum,miſſum eſſet ad principes Iſrael, iudicauit uniuerſus populus tantam immanitatem ſeueriſsime puniendam eſſe. Cumq; non dederentur ad pœnam autores facinoris,tota gens Beniamin magna clade accepta pœnas dedit. At hoc tempore multiplici iniuria afficiuntur ſacerdotes, Ipſi cum quidem nullum eis crimen obijciatur, niſi coniugium, excruciati horribilibus ſupplicijs necantur, miſeræ coniuges & parui liberi eiecti ſuis nidulis,uagantur extorres,ſine certa ſede, ſine tecto,ſine lare. Paulus uocat prohibitionem coniugij, doctrinam dæmoniorum. Id teſtantur non ſolum turpiſsima uicia, quæ cœlibatus inuexit in Eccleſiam, Sed etiam hæc ipſa aſperitas,quæ propter hanc legem exercetur in ſacerdotes,& eorum coniuges ac liberos. Nam diabolus homicida eſt,& piorum calamitatibus præcipue delectatur. Sed olim Deo pœnas daturi ſunt, talium conſiliorum autores.Nos hanc ſeuiciam neq; dignam

Chriſtianis,

Chriſtianis,neq; utilem Eccleſiæ eſſe iudicauimus.

Quod uero obijcitur autoritas legis Pontificiæ, cur non allegant autoritatem Canonum aduerſus turpia exempla impuri cœlibatus, & ſcelera digna animaduerſione. Nulla debet eſſe autoritas Pontificij decreti,pugnantis cum iure naturæ, & cum mandato diuino, Natura homines ita conditi ſunt, ut ſint fœcundi, quare Iuriſconſulti dicunt, coniunctionem maris & fœminæ eſſe iuris naturæ. Idq; docet Geneſis,capite primo & ſecundo. Deinde, cum Paulus inquit, Vnusquiſq; habeat uxorem,ad uitandam fornicationem, Certe præcipit omnibus,qui non ſunt idonei ad cœlibatum,ut contrahant coniugia. Et Chriſtus monet,non omnes idoneos eſſe ad cœlibatum, cum ait, Non omnes capiunt uerbum hoc.

Porro, nec leges humanæ, nec uota ualent pugnantia cum mandato diuino, Et euentus ipſe teſtatur, naturam legibus humanis non poſſe mutari. Videmus quantum turpitudinis pariat ille cœlibatus. Ac ſiqui ſunt uiri boni, qui ſtudent eſſe caſti, hi intelligunt oneris & periculi magnitudinem,& precipue deplorant hanc ſui ordinis ſeruitutem. In Nicena Synodo, quidam conati ſunt legem ferre, ut Sacerdotibus interdiceretur con-

ſuetudine coniugum. Repudiata eſt hæc lex ab uniuerſa Synodo. Et fuit quondam mitior Latina Eccleſia, Tantum enim dimittebat a miniſterijs eos,qui cum gererent munus Eccleſiaſticum, ducebant uxores, non prohibuit coniugium. Hæc noua lex eſt Pontificum,ignota ueteri Eccleſiæ ac Synodis, quæ in totum prohibet coniugia & contracta diſtrahit.

Conſtat autem utranq; partem huius decreti pugnare cum Euangelio. Allegatur contra nos Eccleſiæ & Synodorum autoritas, quam Pontifices ipſi huius decreti autores impudenter contempſerunt. Nec obſcure reclamauerunt pij Sacerdotes, huic nouæ legi. Nam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ teſtantur,eam non ſine acerrimis certaminibus impoſitam eſſe Eccleſijs. Tarraconenſis Epiſcopus ſcribit ad Syricium Pontificem, Sacerdotes Hiſpanos non poſſe adduci,ut legem accipiant, qua interdicebatur eis conſuetudine uxorū, Quas ibi tragedias agit Syricius, quam inclementer reſcribit?

Hæc enim ſunt Syricij uerba, indigna pontifice. Dicat mihi nunc ille, quiſquis eſt, Sectator libidinum,preceptorq; uitiorum, Et deinde Pauli dictum alieniſsimum detorquet ad ſuam cauſam,

Qui

Qui in carne ſunt, placere Deo non poſſunt, Dubium profecto eſt, utrum inſcitiæ, an impudentiæ aſcribendum ſit, quod tam contumelioſe loquitur de coniugio, Nihil enim agebatur aliud, niſi ut interdiceretur Sacerdotibus uſu coniugum, quas tunc habebant. Deinde poſteriores Pontifices, multo etiam duriores fuerunt, cum decretum Pontificium de abijciendis uxoribus, in Germania recitaret Synodo Archiepiſcopus Moguntinus, Ita exarſerunt ira Sacerdotes, ut minarentur ſe impetum facturos in ipſum Archiepiſcopum. Et erat res cum indigna, tum acerba abijcere præſentes coniuges, ſed uicit tandem, uel uis uel ſuperſticio, Quanto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ nō ſeruabant promiſſam caſtitatem, Scribit enim lib. primo Epiſtola undecima. Si perſeuerare nolunt aut non poſſunt, melius eſt, ut nubant quam ut in ignem delicijs ſuis cadant, certe nullum fratribus aut ſororibus ſcandalum prebeant.

Porro iniuſtæ leges non ſolent eſſe perpetuæ, Rogamus igitur optimum Imperatorem, ut inter cetera Eccleſiæ incommoda etiam huius legis uicia conſideret, qua in re & illud conſiderandum eſt. Natura ipſa hominū ueluti ſeneſcit & fit imbecillior.

becillior. Quare prouidendum eſt, ne uicia creſcant, Nec debent leges ipſæ ſemina eſſe uiciorum, Plato grauisſime dicit, leges uirtutis cauſa ferendas eſſe, An autem traditio de cœlibatu pietatis cauſa propugnetur, aut alio quodam conſilio, non difficile eſt iudicare. Poſtremo, cum Chriſtus præcipue commendauerit pijs curam miniſtrorũ Euangelij, rogamus, ut optimus Imperator, ſæuiciam prohibeat, quæ diu iam in homines pios, Sacerdotes exercetur, ac cum Eccleſia potiùs deliberet, quam cum aduerſarijs noſtris. Debent in Eccleſia excellere dilectio & miſericordia, Quare maxime abhorret uera Eccleſia, a crudelitate non neceſſaria, nec uult interfici Sacerdotes propter tyrannicam traditionem, Parci etiam uult miſeris mulieribus ac liberis ſacerdotum, Horum omnium uitam ac ſalutem, Eccleſia tibi clementiſſime Imperator commendat, Omnes pij ubiq; terrarum afficiuntur horum calamitatibus, & taciti deſiderant Chriſtianam lenitatem in hoc negocio, tibiq; comunibus lachrymis doctos & bonos uiros, Eccleſiæ utiles, & horum coniuges ac liberos commendant, quem uident & natura præditum eſſe eximia quadam & heroica bonitate, & in hac cauſa hactenus ſingulari uſum eſſe moderatione, quæ quidem

ſignificat

ſignificat te de rep. rite ſananda deliberare. Non uult Eccleſia, te alienæ crudelitatis miniſtrum fieri. Maximus honor eſt Regum, quem tribuit eis Eſaias, cum inquit eos debere Eccleſiæ nutricios eſſe, hoc eſt imperia, defenſionem pacis, & humanæ ſocietatis, non ſolum corporali utilitati ſeruire, ſed etiam adiuuare Euangelium, cum uidelicet & tegunt Sacerdotes, & tranquillitatem ciuitatibus concedunt, ut inſtitui ad religionem iuuentus, & doceri homines poßint. Rogat igitur Eccleſia, ut memineris tibi pios Sacerdotes, tanquam alumnos tuendos eſſe, Tuum munus eſt, innocentiæ præſidio eſſe, depellere iniurias, præcipue ab imbecillibus, qui ſe tueri non poſſunt ipſi, a pijs mulieribus, a puericia, ab orphanis. In his etiam Sacerdotum coniuges & liberos, qui uere ſunt orphani, tibi commiſſos eſſe diuinitus exiſtimes.

Eccleſia uel maxime φιλόστοργος *eſt, & non modo coniugum inter ſe caritatem, parentum erga liberos amorem, probat, ſed afficitur etiam ipſa deſertorum atq; orphanorum ærumnis. Ac uero in tanta bonitate, naturæ tuæ nihil eſſe* ἄστοργον *iudicat, quare ſperat tibi quoq; dolorem afferre, Sacerdotum neces ac ſuplicia, coniu-*

gum &

gum & liberorum exilia. Monet illud etiam Ec-*cleſia,ut prouideas,ne pleriq; doctrinæ Chriſtia-næ loci, quorum neceſſaria eſt explicatio, ſimul opprimantur,dum pie eruditi interficiuntur, dum excutiuntur hominibus ſtudia doctrinæ Chriſtia-næ.* Quid *agunt aduerſarij aliud, niſi ut deletis omnibus literis & oppreſſa doctrina,tantum pen-deant homines ex autoritate illorum, qui domi-nantur, ſomnia indoctorum quamlibet impia, quamlibet abſurda,ducant eſſe oracula,*Hanc *bar-baricam ſeruitutem exiſtimant aduerſarij pro-deſſe dominationi ſuæ,* Nec *obſcure multis in locis iam hac ſeruitute iacet oppreſſa* Eccleſia, Et *ſi autem non eſt concedenda licentia, conuellendi ſententias uera autoritate receptas, nec diſce-dendum eſt,uel a ſcripturis,uel a decretis ueterum* Synodorum,*in quibus pronunciarunt de doctrina* Chriſtiana,*tamen non decet autoritatem* Eccleſiæ *prætexere omnibus abuſibus ac uicijs quæ recen-tior ac deterior ætas in* Eccleſiam *inuexit.* Nimi-*um autem blandiuntur ſibi homines, ſi nihil uicij deriuatum eſſe putant in* Eccleſiam, *ex affectibus hominum cupidorum,ex illis labyrinthis & tene-bris doctrinæ ſcholaſticæ & traditionum,* Neq; *uero tam propter coniugium periclitantur hoc*

tempore

tempore boni uiri, quam propter ſtudium repurgandæ & illuſtrandæ doctrinæ Chriſtianæ, quod regere ac iuuare Epiſcopi debebant, Nam his præcipue commendata eſt cura ornandæ & defendendæ doctrinæ, hi debent eſſe huius ſanctiſſimi & utiliſſimi ſtudij gubernatores & hortatores.

Sed non ad ſolos Epiſcopos, uerum etiam ad pios Principes ac maxime ad Imperatorem pertinet, pure intelligere Euangelium, dijudicare dogmata, aduigilare, ne impiæ opiniones recipiantur aut confirmentur, idolatriam omni ſtudio abolere. His officijs præclare meriti ſunt, de pijs multi magni Heroes, Gedeon, Ezechias, Ioſias, Conſtantinus & pleriq; alij, Quare exiſtimabis & tui officij eſſe, cauere ne obruantur ea quæ pie & utiliter patefacta & emendata ſunt, à bonis & doctis uiris, ne impij abuſus autoritate tua ſtabiliantur. Pſalmus inquit propter templum tuum in Ieruſalem, reges offerent tibi munera.

Sunt autem propria Regum munera in Eccleſiam conferenda, inquirere ueram doctrinam, & curare, ut boni Doctores preficiantur Eccleſijs, dare operam, ut rite dijudicentur Eccleſiaſticæ contro=

ſæ controuerſiæ, non delere piam doctrinam, ſed excitare potius ac propagare, & defendere, concordiam Eccleſiæ recte conſtituere & tueri. His *ueris muneribus, potes nunc optime* Imperator *or nare Chriſti* Eccleſiam,*quæ quidem a te præcipue & Chriſtus requirit ipſe,& petunt* Eccleſiæ *horribilibus modis laceratæ.* Poſtremo *cum humanæ traditiones cedere debeant temporibus,maxime in* Eccleſia,*in qua longe pluris fieri debent, ſalus piorum,dilectio,& pax publica, quam ullæ traditiones humanæ, multo ſatius eſt diſsimulare abrogationem huius tradiciunculæ de cœlibatu, quam confirmare libidines,diſsipare coniugia, ſuſcipere ſeuitiam in* Sacerdotes, *& eorum coniuges ac liberos,opprimere piam doctrinam ,uaſtitatem efficere in* Eccleſiis.

Hanc igitur coniugij cauſam, quoniam nihil habet obſcuri, totam pietati & bonitati tuæ Imperator *commendamus,* Et *res tota poſita in arbitrio,eorum qui præſunt.* Nam *leges de cœlibatu ſeu ueteres,ſeu nouæ, tantum ſunt humani iuris, in quo mitigando plurimum autoritas* Eccleſiæ *ualere debet.*

Quam multa poſſemus exempla commemorare ex omnium temporum ac gentium hiſtorijs, in quibus

in qbus cernuntur horrenda exempla pœnarũ quæ libidines ſecutæ ſunt. Inter cauſas diluuij fit mentio libidinum, poſtea quinq; urbes hiatu terræ ita abſorptæ ſunt, ut monumentum pœnæ æternum, lacus Aſphaltites manſerit, Cum Iſraelitæ diſceßiſſent ex Aegypto, & multi ſe conſuetudine mulierũ Moabiticarum polluiſſent, duodecim Principes Tribuum ſuſpenſi ſunt, & trucidata uiginti quatuor milia hominum. Funditus poſtea deleti Cananei, & nominatim inter cauſas, recenſentur inceſti concubitus. Aliquanto poſt ſecuta eſt clades Beniamin propter ſtupratam Leuitæ coniugem. Deinde Dauid eiectus regno propter adulterium, Aliquoties & Ieremias hæc tria Idolorum cultus, tyrannides & adulteria cauſas eſſe clamitat ingentium calamitatum quæ oppreſſerunt uniuerſam gentem Iudæorum, cum in Babilonem captiuã abduceretur.

Hæc eo ſcripta ſunt, ut ſtatuamus Deum uere iraſci uagis libidinibus & impuros ac inceſtos nõ caſu in pœnas ruere, ſed puniri diuinitus, Ergo etiam Ethnicarum ciuitatum excidia nos de ira Dei aduerſus hæc ſcelera admonent. Euerſa eſt Sibaris. Athenæ, Sparta, Thebæ colliſæ bellis ciuilibus pœnas impudiciciæ dederunt, Et Roma cum

tot Nerones & Heliogabalos habuiſſet, tandem concidit, undiq; dilacerato Imperio, armis Barbaricarum gentium plurimarum. Longus Catalogus eſt & apud Ariſtotelem, ciuitatum, in quibus mutationes politiarum & ſeditiones propter libidines extiterunt, præter has pœnas admonet Eccleſiam Paulus, accedere aliam pœnam, uidelicet, amentiam ſeu furorem, ut Roma. 1. & ad Ephe. 4. Capite ſcribitur, Ac fortaſſe iam gubernatores Eccleſiaſticos hæc pœna oppreſſit, qui magna ex parte palam ſunt Epicurei, palam defendunt Idola propter opes & autoritatem, rident dicta cœleſtia, quæ minantur pœnas Idolorũ cultoribus, impudicis, parricidis. Omnia honeſte fieri a ſe prædicant regni cauſa, hos eſſe bonos ciues, amantes tranquillitatis, qui ut regni Pontificij maieſtatem tueantur, comprobant errores & manifeſta flagicia. Tota rerum natura teſtis eſt eſſe Deum, & punire turpitudines & tyrannides. Quare etiamſi nunc rident has conciones, tamen ſciant ſe aliquando hæſuros in pœnis, ad quas ab ipſa etiam rerum natura depoſcuntur.

Cum igitur conſtet Legem de cœlibatu pugnare cum mandato Dei, ſentimus recte facere ſacerdotes & alios, qui honeſta coniugia contrahunt,

bunt, ſicut Paulus inquit, eligendum eſſe unius uxoris uirum. Sentimus & gubernatores poſſe ac debere legem Pontificiam abolere. Errant enim qui putant aut iure diuino probiberi coniugium ſacerdotibus, aut poſſe legem talem a Regibus aut Epiſcopis ferri, probibentem coniugium, Ac ſi nolint Eccleſiæ mederi gubernatores, tamen recte faciunt pij qui ſequuntur regulam Apoſtolicam, quæ ait, Deo magis parendum eſſe quam hominibus.

Deniq; cũ legis Pontificiæ defenſio multa peccata coniuncta habeat, confirmationem uagarum libidinum, ſuperſticiones & neces piorum ſacerdotum, manifeſtum eſt noſtras Eccleſias recte facere, ꝗ legem illam Pontificiam abolent ac damnant. Rogamus etiam Inclytum Imperatorem, ne ſe defenſione impuri cœlibatus, & cede Sacerdotum polluat. Scriptum eſt enim, Beatus qui miſeretur egeni & pauperis, In die mala liberabit eum Dominus.

DE VOTIS MONAchorum.

QVid de uotis Monachorum apud nos doceatur, melius intelliget ſi quis meminerit qua-

lis ſtatus fuerit Monaſteriorū, quam multa contra Canones in ipſis Monaſterijs quotidie fiebant. Auguſtini tempore erant libera collegia, poſtea corrupta diſciplina, ubiq; addita ſunt uota, ut tanquam excogitato carcere, diſciplina reſtituerentur. Additæ ſunt paulatim ſupra uota aliæ multæ obſeruationes. Et hæc uincula multis ante iuſtam ætatem contra Canones iniecta ſunt. Multi inciderunt errore in hoc uitæ genus, quibus etiam ſi non deerant anni, tamen iudicium de ſuis uiribus defuit. Qui ſic irretiti erant, cogebantur manere, etiam ſi quidam beneficio Canonum liberari poſſent. Et hoc accidit magis etiam in Monaſterijs uirginum quam Monachorum, cum ſexui imbecilliori magis parcendum eſſet. Hic rigor diſplicuit multis bonis uiris ante hæc tempora, qui uidebant puellas & adoleſcentes in Monaſteria detrudi propter uictum, uidebant quam infœliciter ſuccederet hoc conſilium, quæ ſcandala pareret, quos laqueos conſcientijs inijceret. Dolebant autoritatem Canonum in re periculoſiſsima omnino negligi & contemni.

Ad hæc mala, accedebat talis perſuaſio de uotis, quam conſtat etiam olim diſplicuiſſe ipſis Monachis, ſi qui paulo cordatiores fuerunt, docebant

uota

uota pária eſſe baptiſmo, docebant ſe hoc uitæ genere mereri remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem coram Deo. Imo addebant, uitam Monaſticam non tantum iuſticiam mereri coram Deo, ſed amplius etiam, quia ſeruaret non modo præcepta, ſed etiam conſilia Euangelica.

Ita perſuadebant Monaſticam profeſsionem longe meliorem eſſe Baptiſmo, uitam Monaſticam plus mereri quaum uitam Magiſtratuum, uitam paſtorum & ſimilium, qui in mandatis Dei ſine facticijs religionibus ſuæ uocationi ſeruiunt. Nihil horum negari poteſt, extant enim in libris eorum.

Quid fiebat poſtea in Monaſterijs? Olim erant ſcholæ ſacrarum literarum & aliarum diſciplinarum, quæ ſunt utiles Eccleſiæ, & ſumebantur inde paſtores, & Epiſcopi. Nunc alia res eſt, nihil opus eſt recitare nota. Olim ad diſcendum conueniebant, nunc fingunt inſtitutum eſſe uitæ genus ad promerendam remiſsionem peccatorum & iuſtificationem, immo prædicant eſſe ſtatum perfectionis, & longe præferunt omnibus alijs uitæ generibus a Deo ordinatis.

Hæc ideo recitauimus nihil odioſe exaggerantes

rantes,ut melius intelligi poſſet de hac re, doctrina noſtrorum. Primum *de his qui matrimonia contrahunt, ſic docent apud nos,quod liceat omnibus qui non ſunt idonei ad cœlibatum, contrahere matrimonium,quia uota non poſſunt ordinationem ac mandatum* Dei *tollere.* Eſt *autem hoc mandatum* Dei, Propter *fornicationem habeat unuſquiſq; uxorem ſuam.* Neq; *mandatum ſolum, ſed etiam creatio & ordinatio* Dei,*cogit hos ad coniugium, qui ſine ſingulari* Dei *opere non ſunt excepti, iuxta illud,* Non *eſt bonum homini eſſe ſolum.* Igitur *non peccant iſti qui obtemperant huic mandato et ordinationi* Dei.

Quid *poteſt contra hæc opponi?* Exaggeret *aliquis obligationem uoti quantum uolet, tamen non poterit efficere, ut uotum tollat mandatum* Dei. *Canones docent in omni uoto, ius ſuperioris excipi, quare multo minus hæc uota contra mandata* Dei *ualent.* Quod *ſi obligatio uotorum,nullas haberet cauſas cur mutari poßit, nec* Romani Pontifices *diſpenſaſſent,* Neq; *enim licet homini obligationem quæ ſimpliciter eſt iuris diuini reſcindere.* Sed *prudenter iudicauerunt* Romani Pontifices *æquitatem in hac obligatione adhi-*

bendam

bendam eſſe, Ideo ſæpe de uotis diſpenſaſſe leguntur. Nota eſt hiſtoria de Rege Arragonum reuocato ex Monaſterio, & extant exempla noſtri temporis.

Deinde, cur obligationem exaggerant aduerſarij ſeu effectum uoti, cum interim de ipſa uoti natura ſileant, quod debet eſſe in re poßibili, quod debet eſſe uoluntarium, ſponte & conſulto conceptum. At quomodo ſit in poteſtate hominis perpetua caſtitas non eſt ignotum. Et quotusquiſque ſponte & conſulto uouit? Puellæ & adoleſcentes priuſquam iudicare poſſunt, perſuadentur ad uouendum, interdum etiam coguntur. Quare non eſt æquum tam rigide de obligatione diſputare, cum omnes fateantur contra uoti naturam eſſe, quod non ſponte, quod inconſulto admittitur.

Pleriq; Canones reſcindunt uota ante annum. 15. contracta, quia ante illam ætatem non uidetur tantum eſſe iudicij, ut de perpetua uita conſtitui poßit. Alius Canon plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot, uetat enim ante annum. 18. uotum fieri. Sed utrum ſequemur, maxima pars habet excuſationem, cur Mo

 naſteria

naſteria deſerant, quia plurimi ante hanc ætatem uouerunt. Poſtremo etiamſi uoti uiolatio reprehendi poſſet, tamen non ſequitur, quod coniugia talium perſonarum, diſſoluenda ſint. Nam Auguſtinus negat debere diſſolui 27. quæſt. 1. Cap. Nuptiarum, cuius non eſt leuis autoritas, etiamſi alij poſtea aliter ſenſerunt.

Quanquam autem mandatum Dei de coniugio liberet pleroſq; a uotis, tamen afferunt noſtri & aliam rationem de uotis, q; ſint irrita, qa omnis cultus Dei, ab hominibus ſine mandato Dei inſtitutus & electus ad promerendam remiſſionem peccatorum & iuſtificationem, impius eſt, ſicut Chriſtus ait, Fruſtra colunt me mandatis hominum. Et Paulus ubiq; docet, iuſticiam non eſſe quærendam ex noſtris obſeruationibus & cultibus, qui ſint excogitati ab hominibus, ſed contingere eam per fidem, credentibus ſe habere Deum placatum & propicium propter Chriſtum, non propter ulla noſtra merita.

Conſtat autem Monachos docuiſſe, quod facticiæ religiones mereantur remiſſionem peccatorum & iuſtificationem, & q; pro peccatis ſatisfaciant. Quid hoc eſt aliud quam de gloria Chriſti detrahere

here & obſcurare ac negare iuſticiam fidei? Sequitur igitur iſta uota uſitata, impios cultus fuiſſe, quare ſunt irrita. Nam uotum impium, & factum contra mandata Dei non ualet, neq; enim debet uotum uinculum eſſe iniquitatis, ut Canon dicit.

Paulus dicit. Euacuati eſtis a Chriſto qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis, Id eſt, qui ſentiunt ꝙ mereantur proprijs operibus remiſsionem peccatorum, & ꝙ propter propriam legis impletionem placeant Deo, nec ſentiunt ꝙ propter Chriſtum gratis accipiant fide donatam remiſsionem peccatorum per miſericordiam Dei, & ꝙ propter Chriſtum placeant Deo, hi amittunt Chriſtum, quia fiduciam debitam Chriſto & promiſsioni Dei, transferunt ad opera. Item opponunt iræ Dei, non propiciatorem Chriſtum, ſed propria opera, quare honorem debitum Chriſto transferunt ad opera noſtra. Conſtat autem Monachos hoc docere, ꝙ ſuis obſeruationibus mereantur remiſsionem peccatorum, ꝙ habeant Deum propicium propter has obſeruationes. Quare docent confidere ſuis operibus, non propiciatione Chriſti. Hæc fiducia eſt impia, & cum Euangelio pugnat, & in iudicio Dei deprehendetur eſſe inanis. Non enim poſſunt

 opera

opera noſtra opponi iræ ac iudicio Dei. Tantum ita placatur ira Dei, quando gratuitam miſericordiam, propter Christum promiſſam fide apprehendimus. Amittunt igitur Chriſtum, qui fiduciam non in Chriſtum, ſed in opera propria collocant.

Præterea Monachi docuerunt ſuum uitæ genus ſtatum eſſe perfectionis, quia obſeruarent non ſolum præcepta, ſed etiam conſilia. Hic error maxime pugnat cum Euangelio, quod finxerunt ſe præceptis ita ſatisfacere, ut amplius etiam facerent. Et hinc natus eſt horribilis error, quod finxerunt ſe habere merita ſupererogationis. Hæc applicauerunt pro alijs, ut ſatisfactiones eſſent pro alienis peccatis. Hæc ſi quis odioſe uelit exagitare, quam multa commemorare poßit, quorum iam ipſos Monachos pudet.

Non eſt leue ſcandalum in Eccleſia populo proponere, certum cultum ab hominibus excogitatum ſine mandato Dei, & docere, quod talis cultus iuſtificet homines. Quia iuſticia fidei in Chriſtum, quam maxime oportet tradi in Eccleſia, obſcuratur, cum illæ mirificæ religiones Angelorum, ſimulatio paupertatis & humilitatis, & cœlibatus offunduntur oculis hominum.

Præterea

Præterea obſcurantur præcepta Dei, & uerus cultus Dei, cum audiunt homines, ſolos Monachos eſſe in ſtatu perfectionis, quia perfectio Chriſtiana eſt ſerio timere Deum, & rurſus concipere magnam fidem, & confidere propter Chriſtum, quod habeamus Deum placatum, petere a Deo, & certo expectare auxilium in omnibus rebus gerendis, iuxta uocationem. Interim foris diligenter facere bona opera, & ſeruire uocationi. In his rebus eſt uera perfectio, & uerus cultus Dei, non eſt in cœlibatu aut mendicitate, aut ueſte ſordida, Ac populus concipit multas pernicioſas opiniones ex illis falſis præconijs uitæ Monaſticæ. Audit ſine modo laudari cœlibatum, ideo cum offenſione conſcientiæ uerſatur in coniugio, Audit ſolos mendicos eſſe perfectos, ideo cum offenſione conſcientiæ retinet poſſeſſiones, negotiatur. Audit conſilium Euangelicum eſſe de nõ uindicando, ideo alij in priuata uita non uerentur ulciſci, audiunt enim conſilium eſſe non præceptum, Alij omnes magiſtratus & ciuilia officia iudicant indigna eſſe Chriſtianis.

Leguntur exempla hominum qui deſerto coniugio, deſerta reipub. adminiſtratione, abdiderunt ſe in Monaſteria. Id uocabant fugere ex

mundo,

mundo, & quærere uitæ genus quod Deo magis placeret, nec uidebant Deo ſeruiendum eſſe in illis mandatis, quæ ipſe tradidit, non in mandatis, quæ ſunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectū uitæ genus eſt, quod habet mandatum Dei. De his rebus neceſſe eſt admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerſon errorem Monachorum de perfectione, & teſtatur ſuis temporibus nouam uocem fuiſſe, quod uita Monaſtica ſit ſtatus perfectionis.

Tam multæ impiæ opiniones hærent in uotis, ꝙ mereantur remiſsionem peccatorum & iuſtificationem, quod ſint perfectio Chriſtiana, quod ſeruent conſilia & præcepta, quod habeant opera ſupererogationis. Hæc omnia cum ſint falſa & inania, faciunt uota irrita.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

MAgnæ diſputationes fuerunt de poteſtate Epiſcoporum, in quibus nonnulli incommode commiſcuerunt poteſtatem Eccleſiaſticam, & poteſtatem gladij. Et ex hac confuſione, maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti

poteſtate

poteſtate clauium, non ſolum nouos cultus inſtituerunt, reſeruatione caſuum, uiolentis excommunicationibus conſcientias onerauerunt, ſed etiam regna mundi transferre & Imperatoribus adimere Imperium conati ſunt. Hæc uitia multo ante reprehenderunt in Eccleſia homines pij & eruditi. Itaq; noſtri ad conſolandas conſcientias, coacti ſunt oſtendere diſcrimen Eccleſiaſticæ poteſtatis, & poteſtatis gladij, & docuerunt utranq; propter mandatum Dei religioſe uenerandam & honore afficiendam eſſe, tanquam ſumma Dei beneficia in terris.

Sic autem ſentiunt, poteſtatem clauium, ſeu poteſtatem Epiſcoporum, iuxta Euangelium, poteſtatem eſſe ſeu mandatum Dei, prædicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & adminiſtrandi Sacramenta. Nam cum hoc mandato Chriſtus mittit Apoſtolos, Sicut miſit me pater, ita & ego mitto uos. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta ſunt. Marci. 16. Ite prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.

Hæc poteſtas tantum exercetur docendo ſeu prædicando Euangelium, & porrigendo ſacra-

menta

menta, uel multis uel ſingulis iuxta uocationem, quia conceduntur non res corporales, ſed res æternæ, iuſticia æterna, ſpiritus ſanctus, uita æterna. Hæc non poſſunt contingere niſi per miniſterium uerbi & ſacramentorum, ſicut Paulus dicit, Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Itaq; cum poteſtas Eccleſiaſtica concedat res æternas, & tantum exerceatur per miniſterium uerbi, non impedit politicam adminiſtrationem, ſicut ars canendi nihil impedit politicam adminiſtrationem. Nam politica adminiſtratio uerſatur circa alias res quam Euangelium. Magiſtratus defendit non mentes, ſed corpora & res corporales, aduerſus manifeſtas iniurias, & coercet homines gladio, & corporalibus pœnis, ut iuſticiam ciuilem & pacem retineat.

Non igitur commiſcendæ ſunt poteſtates, Eccleſiaſtica & ciuilis, Eccleſiaſtica ſuum mandatum habet, Euangelij docendi & adminiſtrandi ſacramenta. Non irrumpat in alienum officium, non transferat regna mundi, non abroget leges Magiſtratuum, non tollat legitimam obedientiam, nō impediat iudicia de ullis ciuilibus ordinationibus aut contractibus, non præſcribat leges magiſtrati

bus de forma reipublicæ, ſicut dicit Chriſtus, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Item, Quis conſtituit me iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Et Paulus ait Philip.3. Noſtra politia in cœlis eſt. 2.Cor. 10. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtruendas cogitationes &c. Ad hunc modum diſcernunt noſtri utriuſq; poteſtatis officia, et iubẽt utramq; honore afficere & agnoſcere, utramq; Dei donum & beneficium eſſe.

Si quam habent Epiſcopi poteſtatem gladij, hanc non habent, ut Epiſcopi ex mandato Euangelij, ſed iure humano donatam a Regibus & Imperatoribus, & adminiſtrationem ciuilem ſuorum bonorum. Hæc interim alia functio eſt quam Miniſterium Euangelij.

Cum igitur de iuriſdictione Epiſcoporum quæritur, diſcerni debet imperium ab Eccleſiaſtica iuriſdictione. Porro ſecundum Euangelium, ſeu ut loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis, ut Epiſcopis, hoc eſt, his quibus eſt commiſſum miniſterium uerbi & Sacramentorum, niſi remittere peccata. Item, cognoſcere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reijcere, & impios, quorum

nota

nota eſt Impietas, excludere a communione Eccle-ſiæ, ſine ui humana, ſed uerbo. Hic neceſſario & de iure diuino, debent Eccleſiæ præſtare obedientiam, iuxta illud, Qui uos audit, me audit.

Verum cum aliquid contra Euangelium do-cent aut ſtatuunt, tunc habent Eccleſiæ mandatum Dei, quod obedientiam prohibet, Matth. 7. Cauete a Pſeudoprophetis. Gala. 1. Si Angelus de cœlo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema ſit, 2. Corin. 13. Non poſſumus aliquid contra ueritatem, ſed pro ueritate. Item, Data eſt nobis poteſtas ad ædificationem, non ad deſtructionem. Sic & Canones præcipiunt. 2. q. 7. Cap. Sacerdotes, & Cap. Oues. Et Auguſtinus contra Petiliani Epiſtolam inquit, Nec catholicis Epiſcopis conſentiendũ eſt, ſicubi forte falluntur, aut contra Canonicas Dei ſcripturas aliquid ſentiunt.

Si quam habent aliam uel poteſtatem, uel Iuriſdictionem in cognoſcendis certis cauſis, uidelicet matrimonij, aut decimarum &c. hanc habent humano iure, Vbi ceſſantibus ordinarijs, coguntur Principes uel inuiti, ſuis ſubditis Ius dicere, ut pax retineatur

Præter hæc diſputatur, Vtrum Epiſcopi ſeu paſtores

paſtores habeant ius inſtituendi cæremonias in Eccleſia, & leges de cibis, ferijs, gradibus miniſtrorum, ſeu ordinibus &c. condendi. Hoc ius qui tribuunt Epiſcopis, allegant teſtimonium, Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo, cum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Allegant etiam exemplum Apoſtolorum, qui prohibuerunt abſtinere a ſanguine, & ſuffocato. Allegant ſabbatum mutatum in diem Dominicum contra Decalogum, ut uidetur. Nec ullum exemplum magis iactatur q̃ mutatio ſabbati. Magnam contendunt Eccleſiæ poteſtatem eſſe, ꝙ diſpenſauerit de præcepto Decalogi.

Quoties autem de hoc loco diſſerimus, ſtatim clamitant aduerſarij, labefactata autoritate Epiſcoporum, fieri ἀταξίαν, non poſſe mores populi gubernari, non coherceri uulgi petulantiam, deniq; ſequi Cyclopicam uitam, qualis ab Euripide in hoc uerſu deſcribitur. νομάδες, ἀκούει οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός. *Queruntur & abrogatis aliquibus legibus uulgus exemplum transferre ad omnes leges, & excuſsis uinculis ac frenis diſciplinæ ſumere ſibi infinitam licentiam, quæ ſcandala innumera, diſtractiones Principum, diſsipationes Eccleſi-*

arum,ſeditiones,bella, & uaſtitates parit. Deniq; oſtendunt quam ſit inimica generi humano ἀναρχία, & ex hoc fonte, quantum in omnem uitam uiciorum & calamitatum exundet.

Monent igitur ad hæc tanta mala uitanda,ſtabiliendam eſſe autoritatem Epiſcoporum,retinendas leges uſitatas, in quibus etiam ſiqua ſint incommoda, hæc docent condonanda eſſe communi hominum imbecillitati, & propter tranquillitatem dißimulanda ,preſertim cum nullus conſtitui ſtatus poßit,qui prorſus ſit ſine uicio. Allegant huc uetus illud τὸ κακὸν εὖ κείμενον, μὴ κινητέον, Commemorant exempla, motis legibus,aut mutata politiæ forma in ciuitate Attica,Spartana,Romana et alijs, quæ clades ſecutæ ſint.Romæ diſſenſiões Conſulum & Tribunorum quoties ciuilia bella excitarunt?

Quanq̃ autem hæ Senatoriæ conciones admodum plauſibiles ſunt, & multorum animos aduerſus nos incendunt, tamen ueris & honeſtißimis argumentis refutari poſſunt. Primum igitur petimus ut illi Accuſatores noſtri hiſtoriam Eccleſiæ omnium temporum intueantur, Nec putent ſummos uiros Prophetas & Apoſtolos fuiſſe ſine ſenſu

communi,

cõmuni, ac adeo ferreos, ut tranquillitatem patriæ non amarint, aut adeo immanes, ut diſciplinam leges, Regni εὐταξίαν non maximi fecerint. Hi uero ſapientiſsimi, optimi, & moderatiſsimi uiri Eſaias, Ionas, Ieremias, Baptiſta, Chriſtus, Petrus, Iacobus, Paulus, & intelligebant quantum bonum ſit ciuilis concordia, & amabant ſuos, amabant patriam, magno cum dolore ſpectabant diſsidia & dilacerationem pulcherrimæ politiæ. Quoties illachrymat Chriſtus, loquens de diſcordijs & ſedicionibus gentis & urbis excidio. Quanquam igitur illa ciuilia officia & norant optime, & maxime amabant Prophetæ & Apoſtoli, tamen cogebantur diuino mandato belligerari cũ regno diaboli, proponere celeſtem doctrinam, colligere Deo Eccleſiam, & ſeruire ſaluti æternæ multorum hominũ. Hæ ſunt primæ leges anteferendæ ceteris omnibus, Non habebis deos alienos. Non uſurpabis nomen Dei uane. Item de filio Dei, Hic eſt filius meus dilectus, Hunc audite. His legibus neceſſe eſt obtemperare, neceſſe eſt ueram de Deo doctrinam, ueros cultus amplecti, & fugere errores contumelioſos in Deum, uel ſi fractus illabatur orbis. Nulla res humana his Dei mandatis anteferenda eſt, non uita noſtra, non amici, non ciuium concordia.

Moiſes uir ſapientiſsimus & haud dubie politicus, imponit tribui Leuiticæ munus docendi, ac ſciens qualia ſint doctorum certamina & pericula, præmonet de eo, quod iudicabat eſſe difficilimū, & iubet anteferri defenſionem ueræ doctrinæ. Sic enim ait Deute. 33. Hi cuſtodient eloquium tuum, qui parentes, liberos, fratres obliuiſcentur.

Experimur & ipſi non leue onus impoſitum eſſe docentibus, ſeuitur in noſtros multis locis. Nos ipſi duriter premimur, Ipſa etiam patriæ diſcordia nobis ingentem dolorem adfert. Sed ut dictum eſt, neceſſe eſt his magnis incommodis anteferre mandatum Dei, de uera doctrina amplectenda, & abijciendis erroribus. Nec nobis ignota ſunt ea quæ a prudentibus de legum mutationibus ſcripta ſunt, Meminimus illam Platonis uocem, ut delirantium parentum, ita deſipientis patriæ mores ferendos eſſe. Sed hæc præcepta ſuas metas habent, Ferenda eſt ſeruitus ſine impietate. Non probanda eſt Idolomania, non Euangelij lumen extinguendum.

Deinde cur nobis aduerſarij noſtri concionantur de hac moderatione, cum ipſi interim ciues, & membra Chriſti interficiant. Facile poſſent ſarcire con

re concordiam, & ordinis autoritatem tueri, ſi uicioſos cultus & iniuſtas leges abolerent. Nunc dimicant non de Eccleſiæ ſalute, ſed de ſuis opibus & uoluptatibus, Nolunt reprehendi εἰδωλομανίας in Miſſa & inuocatione mortuorum, quia nolunt diminui queſtum, defendunt uagas libidines, quia cœlibatus eſt utilis retinendis opibus. Hæc nemo non uidet, Quare illas Senatorias conciones omittant, in quibus, ut uerbis utar Poetæ ueteris, σεμνοῖς λόγοισιν αἰσχρὰ μηχανώμενοι, Specioſo pretextu non toleranda flagitia confirmare ſtudent.

Adijcio & alteram defenſionis noſtræ partem ueram & ſimplicem, Non facimus ἀναρχίαν. Docemus maxime uenerandum eſſe miniſterium Euangelij, & obedientiã ei deberi, in his quæ iuxta Euangelium propria ſunt eius miniſterij. Impius & execrandus eſt, qui ſpecioſos pedes euangelizantium pacem, non reuerenter excipit. Deinde & politica poteſtas, quæ gladium gerit, ornata eſt noſtris literis. Itaq; de Anarchia, falſum crimen eſt.

Nunc uenio ad queſtionem propoſitam de legibus Epiſcoporum, de quibus primum tenenda eſt regula certiſſima, ꝙ nemini liceat condere leges

 pugnantes

pugnantes cum mandatis Dei. *Nota eſt enim* Pau*li ſententia.* Si *angelus cœleſtis aliud* Euangelium *doceat, anathema ſit.* Ex *hoc fundamento, quod firmum & immotum eſt, facile extrui cetera poſſunt.* Iam *tres ordines ſunt decretorum* Pontifici*orum,* Quædam *decreta cogunt peccare,ut lex de cœlibatu, leges de priuatis* Mißis, *in quibus fit oblatio & applicatio pro uiuis & mortuis, & opinio transſubſtantiationis uicioſam adorationẽ parit,mandata de inuocatione mortuorum.* De *his legibus facile eſt iudicium,quia enim aperte pugnant cum mandatis* Dei, *regula ſeqnenda eſt* Apoſtolo*rum,* Oportet Deo *magis obedire quam hominibus.*

Secundus ordo eſt rituum, qui de rebus ſua natura medijs loquuntur,ut ſunt leges de ciborum & dierum diſcrimine, & ſimilibus rebus, Cum *his rebus adduntur opiniones falſæ, non iam ſunt mediæ.* Aſſuunt *autem aduerſarij alij magis, alij minus abſurdas opiniones,falſas tamen, propter quas & leges illæ & ritus abijciendi ſunt, ne confirmentur uicioſi cultus.* Plurimi *fingunt opera humanarum traditionum, ut ſatisfactiones & ſimilia, mereri remißionem peccatorum,* Hæc *opinio aperte falſa eſt, transfert enim beneficium* Chriſti *in*

humanas

humanas ceremonias, Nec opus eſt longa refutatione, uno Pauli fulmine contenti ſimus. Euacuati eſtis a Chriſto, qui in lege iuſtificamini, excidiſtis a Chriſto. Hæc ſententia ſatis docet, homines non mereri remiſsionem peccatorum proprijs operibus uel diuinæ legis, uel traditionum humanarum.

Alij admoniti, quantum primus hic error hãbeat abſurditatis, incipiunt uerecundius loqui de traditionibus, Sed tamen errorem non tolerandum retinent, dicunt hæc opera, etſi non merentur remiſsionem peccatorũ, tamen eſſe cultus Dei, *id eſt, opera, quorum finis ſit immediatus, ut per ea* Deus *honore adficiatur.* Acerrime *reſiſtendum eſt & huic errori,* Chriſtus *enim aperte dicit.* Fruſtra *colunt me mandatis hominum.* Et Paulus *expreſſe damnat* ἐθελοθρησκίας *ad Coloſſenſes.* Et *cum oporteat cultus* Dei *in fide fieri, neceſſe eſt nos habere* Dei *uerbum, quod teſtetur opus* Deo *placere.* Quomodo *enim poteſt conſcientia* Deo *offerre opus, ſi non extet uox* Dei, *quæ oſtendat* Deum *ſic uelle coli, uelle hoc honore adfici. Sed hanc de fide doctrinam impij homines non intelligentes, omnibus ſeculis horrenda audacia finxerunt cultus, ſine mandato & uerbo* Dei, *quod ſi fieri licet, non po=*

teſt dici cauſa, cur non placeant Deo Ethnica *ſacrificia, mactationes canum, hoſtiæ lampſacenæ, & alia portenta.* Quo *ruit humana audacia non ſolum apud* Ethnicos,*in fingendis cultibus,ſed etiam in* Pontificio *cœtu excogitatis ſubinde nouis & abſurdis ceremonijs, in inuocatione mortuorum, in ueneratione ſanctorum, in* Monachorũ ἐθελοθρησκείαις. *Simus igitur uigilantes hoc loco,nec ſinamus* Eccleſijs *obtrudi leges, quæ proponunt opera ſine mandato* Dei, *tanquam cultus & iuſticias.* Et *cum hanc de cultibus opinionem aſſuant omnes aduerſarij, etiam qui uerecundiſſime loquuntur, ſciamus pium opus eſſe, reclamare, & uiolatione talium traditionum exemplum oſtendere, ex quo pij diſcant, quid ſentiendum ſit.* Sicut *de* Attalo *ſcribit* Euſebius, *diuinitus iuſſum eſſe,ut alteri cuidam diceret ueſcenti tantum pane,ſale,& aqua,ut cibis communibus uteretur,ne alijs errorem offunderet.*

Porro *hic ſecundus error,de cultu, late uagatus eſt.* Multi *enim in* Eccleſia *decepti ſunt* κακοζηλίᾳ *Leuiticarum ceremoniarum, ac putauerunt in nouo* Teſtamento *oportere ſimiles aliquos ritus eſſe, & hos eſſe cultus* Dei, *ſeu res per quas uelit* Deus *ſe honore adfici,& iuſticias eſſe.* Ideoq;

tribuerunt

tribuerunt Epiſcopis autoritatem tales ritus & cultus inſtituendi. Hunc Phariſaicum errorem Chriſtus & Apoſtoli taxarunt, qui docent cultus in nouo Teſtamento eſſe pœnitentiam, timorem Dei, fidem, & opera decalogi, ut Paulus inquit. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Qui enim in his ſeruit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus. Monachi ſe Nazareos eſſe fingebant, Sacrificuli pro mortuis ſacrificantes, fingebant ſe imitari Aharonem offerentem. Sed hæc exempla non conueniunt. Monachorum ritus, & uenditæ ſacrificulorum Miſſæ nullum habent uerbum Dei, Imo admixtæ ſunt multæ abſurdæ opiniones, quas in Eccleſia taxari neceſſe eſt.

Tertius error eſt opinio neceßitatis, Quia imaginantur Eccleſiam eſſe ſimilem ceteris politijs humanis, cogitant regnum eſſe in quo Epiſcopi ut Reges, poteſtatem habeant condendi leges nouas extra Euangelium, & his neceſſario obediendum eſſe, ſicut Regum legibus neceſſario obediendum eſt, preſertim cum hæc uita hominum carere ceremonijs non poßit. Et hæc opinio neceßitatis ſæpe excitauit certamina, dum ſuos quiſq; ritus hu-

manos tanquam neceſſarios defendit. Sed Chriſtus & Apoſtoli docent tales ritus ſine mandato Dei propoſitos, non habendos eſſe pro rebus neceſſarijs. Contra hanc libertatem ſancitam & conſtitutam autoritate diuina, non eſt recipienda opinio, q uiolatio traditionum mediarum extra caſum ſcandali ſit peccatum. Huc pertinet dictum Pauli, Nemo uos iudicet in cibo, potu, uicibus diei feſti &c. Nam iudicare ſignificat obligare conſcientias, & damnare non obtemperantes. Item ad Galatas. 5. State in libertate, qua Chriſtus uos liberauit &c.

Hactenus dictum eſt, quatenus non liceat aut condere traditiones aut adprobare. Querat igitur aliquis, an uitam hanc hominum ſine ordine, ſine ritibus eſſe uelimus. Nequaquam. Sed docemus paſtores ueros Eccleſiarum poſſe in Eccleſijs ſuis publicos ritus inſtituere, ſed tantum ad finem corporalem, hoc eſt, boni ordinis cauſa, uidelicet ritus utiles ad docendam multitudinem, ut certos dies, certas lectiones, & ſiqua ſunt ſimilia, ſed ſine ſuperſticione, & ſine opinione neceßitatis, ut ante dictum eſt. Et has ordinationes uiolare extra caſum ſcandali, non ducatur eſſe peccatum, Sed ſi cum ſcandalo uiolentur, ubi Eccleſiæ recte conſtitutæ ſunt,

tutæ ſunt, nec error eſt in doctrina, Sciat uiolans tali loco ſe peccare, quia Eccleſiæ recte conſtitutæ tranquillitatem perturbat, aut alios a uero miniſterio abducit. Hæc ratio ſatis munit autoritatem utilium traditionum, & non inijcit laqueum conſciencijs.

Sic Eccleſia inicio certos dies ordinauit, diem Dominicum, Natalem Chriſti, Paſca, Pentecoſten &c. Nec diſpenſauit Eccleſia de decalogo, ſed autoritas diuina ceremonias legis Moſaicæ abrogauit, & tamen populum ſcire oportet quando conueniendum ſit, ad Euangelium, & ad Chriſti ceremonias. Ideo aliqui dies conſtituti ſunt, ſine illis opinio͂ibus de q̃bus ſupra diximus, Ac manet in decalogo genus ut aliquibus te͂poribus co͂ueniamus ad hæc pia exercitia, ſpecies uero quæ erat ceremonia, libera eſt. Ideo non retinuerunt Apoſtoli ſeptimum diem, ſed maluerunt uti primo, ut & de libertate & de reſurrectione Chriſti pios admonerent.

Ea quæ obijciuntur, facile dilui poſſunt. Apoſtolorum decretum, de Idolothyltis & ſcortatione eſt morale & perpetuum. Quod autem addideru͂t de ſanguine & ſuffocato, ſcandali ratio, eo tempore, habita eſt, Nam mos erat etiam ante Apoſtolos

ſtolos, ut domiti a Iudæis abſtinerent a ſanguine & ſuffocato. Nihil igitur noui adiunctis ad societatem ſuam imponebant, ſed uſitatum ritum ueterem & gratum utriſq;, Iudæis pijs & ſocijs, nondum mutarunt.

Quod Christus ait. Adhuc multa uobis dicere habeo, certe non de futilibus ceremonijs Pontificũ intellexit, nec de nouis articulis fidei, ſed de eo ipſo Euangelio illuſtrando, quod iam tradiderat. Ideo poſtea addit de officio ſpiritus ſancti, non allaturũ eſſe aliud doctrinæ genus, ſed luce ſua perfuſurum mentes Apoſtolorum, ut Euangelium de uoluntate Dei iam traditum intelligerent. Ideo ait Ioan. 14. Ille uos docebit omnia, & rediget uobis in memoriam omnia quæ dixi uobis. Item, Non loquetur a ſeipſo, ſed quæ audit, loquetur.

Obijciuntur & alia dicta quæ præcipiunt de obedientia. Obedite præpoſitis ueſtris. Toties reſpondimus maxime neceſſariam eſſe obedientiam in ijs quæ propria ſunt miniſterij diuinitus mandati, Nam hæc dicta non conſtituunt Epiſcopis regnum extra Euangelium. Chriſtus dedit eis certa mandata, His iubet nos parere, Deinde etiam prohibuit inſtitui nouos cultus. His uetat parere. Me-

tæ ſunt conſtitutæ intra quas & autoritas paſtorum, & noſtra obedientia conſiſtere debet. Sed has metas audaciſsime tollunt Epiſcopi, qui triplicem ſibi arrogant poteſtatem, qua confirmant pernicioſiſsimos errores, uidelicet, Regiam ſeu prætoriam poteſtatem interpretandæ ſcripturæ, deinde poteſtatem inſtituendi cultus, tertio, Regiam poteſtatem ferendarum legum. Ita transformant Eccleſiam in humanam politiam, imaginantur, ut in regno, Princeps aut Pretor eſt legis interpres, & ut Princeps habet poteſtatē ferendæ nouæ legis, ita in Eccleſia oportere ſimilem eſſe Epiſcoporum poteſtatem. Nec uolunt Eccleſiam mutis literis, ut dicunt, Prophetarum & Apoſtolorum gubernari, quæ cum interdum non ſatis explicent ea quæ proponunt, ambiguitas parit diſſenſiones ac diſcordias. Cōtendunt igitur opus eſſe uoce regia ſeu pretoria, ſcriptum ambiguum interpretante. Et niſi huic interpretationi neceſſario parendum eſſet, nullum fore controuerſiarū & diſsidiorum finem. Item, Niſi pro temporum ratione leges condere poſſent, qualis eſſet ἀταξία. *Hæc uerbis ornantur, & ſunt* πιθανὰ, *quia ſunt imitatio humanarum politiarum. Et hæ imaginationes omnibus ætatibus inde uſq; ab initio mundi nocuerunt Eccleſiæ,*

& ſemper

& ſemper nocebunt. Ideo *pij admonendi ſunt, ne his præſtigijs capiantur,* Deus *uult* Eccleſiam *regi ſuo uerbo tradito per* Chriſtum *&* Apoſtolos, Et *hanc ſuam uocem uult ſonare per miniſtros.* Et *quanquam ſapientiam continet poſitam extra conſpectum rationis,tamen ipſe ſermo propheticus &* Apoſtolicus *certus eſt & non ambiguus,* Ideo *ait* Petrus,Recte *facitis attendentes ſermoni prophetico, tanquam lucernæ in tenebris.* Habet *etiam* Eccleſia *donum interpretationis,id eſt,intellectum cœleſtis doctrinæ,*Sed *id donum non eſt alligatum ad* Epiſcoporum *titulum aut ordinem,*Ideo *nequaquam eſt poteſtas interpretandi ſimilis regiæ & prætoriæ, ſed eruditi in uerbo* Dei *& renati ſpiritu ſancto ubicunq; ſunt,adſentiuntur uerbo* Dei, *& id intelligunt,alij magis,alij minus.* Ergo *prudenter de illis uallis pontificiæ potentiæ iudicandum eſt.*De *legibus breuiter dicit* Petrus,Quid *tentatis* Deum, *imponentes iugum &c.*

Complexi *ſumus ſummam doctrinæ* Euangelicæ *neceſſariam* Eccleſijs,Nec *dubitamus has ipſas ſentencias noſtras uere eſſe doctrinam,in ſcriptis propheticis &* Apoſtolicis *traditam, & conſenſum catholicæ* Eccleſiæ Chriſti, *cui etiam eruditiores*

ditiores ſcriptores Eccleſiaſtici teſtimonium ſæpe perhibent. Ac offerimus nos ad explicationem longiorem, ubicunq; opus erit. Oramus autem Deum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ipſe Eccleſiam ſuam, ſanguine filij redemptam, gubernet, ſeruet, purget & augeat. Amen.

Cæſareæ Maieſt. V.

Fideles & ſubditi.

Ioannes dux Saxoniæ Elector.
Georgius Marchio Brandenburgenſis.
Erneſtus dux Luneburgenſis.
Philippus Landgrauius Heſſorum.
Ioannes Fridericus dux Saxoniæ.
Franciſcus dux Luneburgenſis.
Vuolfgangus Princeps ab Anhalt.
Senatus Magiſtratuſq; Nurnbergenſis.
Senatus Reutlingenſis.

ERRATA ſic corrige in litera f.
16. Pag. uerſu 18. lege, habet obſcuri, pieta-
ti & bonitati tuæ &c. Deinde deletis his uerbis,
Et res tota poſita in arbitrio eorum qui præſunt,
Nam. lege. Nam iniuſtam legem abolere guber-
natores & poſſunt & debent. Et leges de cœliba-
tu &c.

APOLO-
GIA
CONFES-
SIONIS.

DILIGENTER RE-
COGNITA.

ANNO XLI.

COL·S·BONAVENTVRÆ·VR

PHILIPPVS MELANTHON LECTORI SALVTEM D.

POSTQVAM CONfeßio Principum noſtrorum publice prælecta eſt, Theologi quidam ac Monachi adornauerunt Confutationem noſtri ſcripti, quã cum Cæſ. Maieſtas curaſſet etiam in conſeſſu Principum prælegi, poſtulauit a noſtris Principibus, ut illi Confutationi aſſentirentur. Noſtri autem quia audierant multos articulos improbatos eſſe, quos abijcere ſine offenſione conſcientiæ non poterant, rogauerunt ſibi exhiberi exemplum Confutationis, ut & uidere quid damnarent aduerſarij, & rationes eorum reuellere poſſent. Et in tali cauſa, quæ ad Religionem & ad docendas conſcientias pertinet, arbitrabantur ſore, ut non grauatim exhiberent ſuum ſcriptum aduerſarij, Sed non potuerunt id impetrare noſtri, niſi periculoſiſsimis conditionibus, quas recipere non poterant, niſi uellent ſe in diſcrimen certum conijcere. Inſtituta eſt autem deinde pacificatio, in qua apparuit noſtros nullum onus quamlibet incom-

modum detrectare, quod ſine offenſione conſcientiæ ſuſcipi poſſet. Sed aduerſarij obſtinate hoc poſtulabant, ut quoſdam manifeſtos abuſus atque errores approbaremus, quod cum non poſſemus facere, iterum poſtulauit Cæſ. M. ut Principes noſtri aſſentirentur Confutationi. Id facere Principes noſtri recuſauerunt. Quomodo enim aſſentirentur in cauſa Religionis, ſcripto non inſpecto? Et audierant articulos quoſdam damnatos eſſe, in quibus non poterant iudicia aduerſariorum ſine ſcelere comprobare. Iuſſerant autem me & alios quoſdam parare Apologiam Confeßionis, in qua exponerentur Cæſ. Maieſtati cauſæ, quare non reciperemus Confutationem, & ea quæ obiecerant aduerſarij, diluerentur. Quidam enim ex noſtris inter prælegendum capita locorum & argumentorum exceperant. Hanc Apologiam obtulerunt ad extremum Cæſareæ Maieſ. ut cognoſceret nos maximis & grauißimis cauſis impediri, quo minus Confutationem approbaremus. Verum Cæſarea Maieſtas non recepit oblatum ſcriptum. Poſtea editum eſt decretum quoddam, in quo gloriantur aduerſarij, ꝙ noſtram Confeßionem ex ſcripturis confutauerint. Habes igitur Lector nunc Apologiam noſtram, ex qua intelliges, &

quid

quid aduerſarij iudicauerint, retulimus enim bona fide, & ꝙ articulos aliquot contra manifeſtã ſcripturam ſpiritus ſancti damnauerint, Tantum *abeſt, ut noſtras ſententias per ſcripturas labefactauerint.* Quanq̃ *autem initio* Apologiam *inſtituimus communicato cum alijs conſilio, tamen ego inter excudendum quædam adieci.* Quare *meum nomen profiteor, ne quis queri poſsit ſine certo autore librum editum eſſe.* Semper *hic meus mos fuit in his controuerſijs, ut quantum omnino facere poſſem, retinerem formã uſitatæ doctrinæ, ut facilius aliquando coire concordia poſſet.* Neq; *multo ſecus nunc facio,* Etſi *recte poſſem longius abducere huius ætatis homines ab aduerſariorum opinionibus.* Sed *aduerſarij ſic agunt cauſam, ut oſtendant ſe neq; ueritatem, neq; concordiam quærere, ſed ut ſanguinẽ noſtrum exorbeant.* Et *nunc ſcripſi, quam moderatiſsime potui, ac ſi quid uidetur dictũ aſperius, hic mihi præfandum eſt, me cum* Theologis *ac* Monachis, *qui ſcripſerunt* Confutationem *litigare, non cum* Cæſare, *aut principibus, quos, ut debeo, ueneror.* Sed *uidi nuper* Confutationem, *& animaduerti adeo inſidioſe & calumnioſe ſcriptam eſſe, ut fallere etiam cautos in certis locis poſſet.* Non *tractaui tamen omnes cauillationes.* Eſſet

enim infinitum opus, ſed præcipua argumenta complexus ſum, ut extet apud omnes nationes, teſtimonium de nobis, q̧ recte & pie ſentiamus de Euangelio Chriſti. Non delectat nos diſcordia, Nec nihil mouemur periculo noſtro, quod quantũ ſit in tanta acerbitate odiorũ, quibus intelligimus accenſos eſſe aduerſarios, facile intelligimus, Sed nõ poſſumus abijcere manifeſtam ueritatem & Eccleſiæ neceſſariam, quare incõmoda & pericula propter gloriã Chriſti, & utilitatem Eccleſiæ perferenda eſſe ſentimus, & cõfidimus Deo probari hoc noſtrũ officium, & ſperamus æquiora de nobis iudicia poſteritatis fore Neq; enim negari poteſt, quin multi loci doctrinæ Chriſtianæ, quos maxime prodeſt extare in Eccleſia, a noſtris patefacti & illuſtrati ſint, qui qualibus & quam periculoſis opinionibus obruti olim iacuerint apud Monachos, Canoniſtas, & Theologos Sophiſtas, non libet hic recitare. Habemus publica teſtimonia multorũ bonorum uirorũ, qui Deo gratias agunt pro hoc ſummo beneficio, q̧ de multis neceſſarijs locis docuerint meliora, quã paßim leguntur apud aduerſarios noſtros. Commendabimus itaq; cauſam noſtrã Chriſto, qui olim iudicabit has cõtrouerſias, quem oramus, ut reſpiciat afflictas & diſsipatas Eccleſias, & in concordiam piam & perpetuam redigat.

APOLOGIA CONFESSIONIS.

PRIMVM articulum Confeßionis noſtræ, probant noſtri aduerſarij, in quo exponimus nos credere & docere, q; ſit una eſſentia diuina, indiuidua &c. & tamen tres ſint diſtinctæ perſonæ eiuſdem eſſentiæ diuinæ, & coeternæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Hunc articulum ſemper docuimus, & defendimus, Et ſentimus eum habere certa & firma teſtimonia in ſcripturis ſanctis, quæ labefactari non queant. Et conſtanter affirmamus aliter ſentientes, extra Eccleſiam Chriſti, & Idolatras eſſe, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

SECVNDVM articulum de peccato Originis probant aduerſarij, Verum ita ut reprehendant tamen definitionem peccati Originalis, quam nos obiter recitauimus. Hic in ipſo ſtatim ueſtibulo deprehendet Cæſ. Maieſtas, non ſolum iudicium, ſed etiam candorem iſtis defuiſſe, qui Confutationem ſcripſerunt. Nam cum nos ſimplici ani-

mo obiter recenſere uoluerimus illa, quæ peccatū Originis complectitur, iſti acerba interpretatione conficta, ſententiam per ſe nihil habentem incommodi, arte deprauāt. Sic inquiunt, Sine metu Dei, ſine fide eſſe, eſt culpa actualis. Igitur negant eſſe culpam originalem.

Has argutias ſatis apparet in ſcholis natas eſſe, non in Conſilio Cæſaris. Quanq̄ autem hæc cauillatio facillime reuelli poßit, tamen ut omnes boni uiri intelligant, nos nihil abſurdi de hac cauſa docere. Primum petimus ut inſpiciatur Germanica Confeßio, hæc abſoluet nos ſuſpicione nouitatis, Sic enim ibi ſcriptum eſt; Vueiter wird gelehret, das nach dem fall Adæ alle menſchen, ſo naturlich geborn werden, ynn ſunden empfangen und geborn werden, das iſt, das ſie alle uon mutter leib an, uol boſer luſt und neigung ſind, keine ware Gottes forcht, kein waren glauben an Gott, uon natur haben konnen. Hic locus teſtatur nos, non ſolum actus, ſed potentiam ſeu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum adimere propagatis ſecundum carnalem naturam, Dicimus enim ita natos habere concupiſcentiam, nec poſſe efficere uerum timorem & fiduciam erga

Deum

Deum. Quid hic reprehendi poteſt? Bonis uiris quidem arbitramur nos ſatis purgatos eſſe. Nam in hanc ſententiam latina deſcriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc eſt, dona & uim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Vt cum nominamus concupiſcentiam, non tantum actus ſeu fructus intelligimus, ſed perpetuam naturæ inclinationem.

Sed poſtea oſtendemus pluribus uerbis, noſtram deſcriptionem conſentire cum uſitata ac ueteri definitione. Prius enim conſilium noſtrum aperiendum eſt, cur his potiſsimum uerbis hoc loco uſi ſimus. Aduerſarij in ſcholis fatentur materiale (ut uocant) peccati originalis eſſe concupiſcentiam, quare in definiendo non fuit pretereunda, præſertim hoc tempore, cum de ea nonnulli parum religioſe philoſophantur.

Quidam enim diſputant, peccatum originis non eſſe aliquod in natura hominis uitium, ſeu corruptionem, ſed tantum ſeruitutem, ſeu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam ſuſtineant, ſine aliquo proprio uitio, propter alienam culpam. Preterea addunt, neminem damnari mor=

te æterna propter peccatum originis, Sicut ex an-cilla ſerui naſcuntur, & hanc conditionem ſine na turæ uicijs, ſed propter calamitatem matris ſuſti-nent, Nos, ut hanc impiam opinionem ſignificare-mus nobis diſplicere, concupiſcentiæ mentionem fe-cimus, optimo animo morbos nominauimus, & ex-poſuimus, ꝙ natura hominum corrupta & uicioſa naſcatur.

Neq; uero *tantum concupiſcentiam nomina-uimus, ſed diximus etiam deeſſe timorem* Dei, & *fidem*, Id *hoc conſilio adiecimus.* Extenuant *pec-catum* Originis & *ſcholaſtici doctores, non ſatis intelligentes definitionem peccati originalis, quã acceperunt a* Patribus. De *fomite diſputant, ꝙ ſit qualitas corporis, & ut ſuo more ſint inepti, quæ-runt utrum qualitas illa, contagione pomi, an ex afflatu ſerpentis contracta ſit,* Vtrum *augeatur medicamentis.* Huiuſmodi *quæſtionibus oppreſſe-runt principale negocium,* Itaq; *cum de peccato originis loquuntur, grauiora uicia humanæ na-turæ non commemorant, ſcilicet ignorationem* Dei, *cõtemptum* Dei, *uacare metu & fiducia* Dei, *odiſſe iudicium* Dei, *fugere* Deum *iudicantem, iraſci* Deo, *deſperare gratiam, habere fiduciam re-rum præſentium &c.* Hos *morbos, qui maxime*

aduerſantur

aduerſantur legi Dei, non animaduertunt ſcholaſtici, Imo tribuunt interim humanæ naturæ integras uires ad diligendum Deum ſuper omnia, ad faciendа præcepta Dei, quo ad ſubſtantiam actuum, Nec uident ſe pugnantia dicere. Nam proprijs uiribus poſſe diligere Deum ſuper omnia, facere præcepta Dei, quid aliud eſt quam habere iuſticiam originis? Quod ſi has tantas uires habet humana natura, ut per ſeſe poſsit diligere Deum ſuper omnia, ut confidenter affirmant ſcholaſtici, quid erit peccatū originis? Quorſum autem opus erit gratia Chriſti, ſi nos poſſumus fieri iuſti, propria iuſticia? Quorſum opus erit ſpiritu ſancto, ſi uires humanæ per ſeſe poſſunt Deum ſuper omnia diligere, & præcepta Dei facere? Quis non uidet, quam præpoſtere ſentiant aduerſarij? Leuiores morbos in natura hominis agnoſcunt, grauiores morbos non agnoſcunt, de quibus tamen ubiq; admonet nos ſcriptura, & Prophetæ perpetuo conqueruntur, uidelicet, de carnali ſecuritate, de contemptu Dei, de odio Dei, & ſimilibus uicijs nobiſcum natis, Sed poſtquam ſcholaſtici admiſcuerunt doctrinæ Chriſtianæ, Philoſophiam de perfectione naturæ, & plus quam ſatis erat, libero arbitrio & actibus illicitis tribuerunt, & homines

philoſophica ſeu ciuili iuſticia, quam & nos fatemur rationi ſubiectam eſſe, & aliquo modo in poteſtate noſtra eſſe, iuſtificari coram Deo docuerunt, non potuerunt uidere interiorem immundiciam naturæ hominum, Neq́; enim poteſt iudicari, niſi ex uerbo Dei, quod ſcholaſtici in ſuis diſputationibus non ſæpe tractant.

Hæ fuerunt cauſæ, cur in deſcriptione peccati originis, & concupiſcentiæ mentionem fecimus, & detraximus naturalibus uiribus hominis, timorem & fiduciam erga Deum, Voluimus enim ſignificare, q̧ peccatum originis hos quoq; morbos contineat, ignorationem Dei, contemptum Dei, uacare metu Dei, & fiducia erga Deum, non poſſe diligere Deum. Hæc ſunt præcipua uitia naturæ humanæ, pugnantia proprie cum prima tabula decalogi.

Neq; noui quidquam diximus. Vetus definitio recte intellecta prorſus idem dicit, Cum ait peccatum originis carentiam eſſe iuſticiæ originalis. Quid eſt autem iuſticia? Scholaſtici hic rixantur de dialecticis quæſtionibus, non explicant quid ſit iuſticia Originalis. Porro iuſticia in ſcripturis, continet nõ tantum ſecundam tabulam Decalogi,

ſed

ſed primam quoq;,quæ præcipit de timore Dei, de fide,de amore Dei. Itaq; iuſticia Originalis habitura erat non ſolum æquale temperamentum qualitatum corporis, ſed etiam hæc dona, noticiam Dei certiorem, timorem Dei, fiduciam Dei, aut certe rectitudinem, & uim iſta efficiendi. Idq; teſtatur ſcriptura cum inquit, hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei conditum eſſe. Quod quid eſt aliud, niſi in homine hanc ſapientiam & iuſticiam effigiatam eſſe, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus,hoc eſt homini dona eſſe data,noticiam Dei,timorem Dei, fiduciam erga Deum,& ſimilia. Sic enim interpretantur ſimilitudinem Dei Ireneus & Ambroſius, qui cum alia multa in hanc ſententiam dicit,tum ita inquit. Nõ eſt ergo anima ad imaginem Dei,in qua Deus non ſemper eſt, Et Paulus ad Epheſios & Coloſſenſes oſtendit imaginem Dei,noticiam Dei eſſe,iuſticiam & ueritatem. Nec Longobardus ueretur dicere, ꝙ iuſticia originis, ſit ipſa ſimilitudo Dei,quæ homini indita eſt a Deo. Recitamus ueterum ſententias,quæ nihil impediunt Auguſtini interpretationem de imagine.

Itaq; uetus definitio,cum inquit,peccatum eſſe

carentiam iuſticiæ, detrahit non ſolum obedientiam inferiorum uirium hominis, ſed etiam detrahit noticiam Dei, *fiduciam erga* Deum, *timorem & amorem* Dei, *aut certe uim iſta efficiendi detrahit.* Nam *& ipſi* Theologi *in ſcholis tradunt iſta non effici ſine certis donis, & auxilio gratiæ.* Nos *ipſa dona nominamus, ut res intelligi poßit, noticiam* Dei, *timorem & fiduciam erga* Deum. Ex *his apparet ueterem definitionem prorſus idem dicere quod nos dicimus, detrahentes metum* Dei *& fiduciam, uidelicet non actus tantum, ſed dona & uim ad hæc efficienda.*

Eadem *eſt ſententia definitionis, quæ extat apud* Auguſtinum, *qui ſolet definire peccatum originis concupiſcentiam eſſe.* Significat *enim concupiſcentiam ſucceßiſſe amiſſa iuſticia.* Nam *ægra natura quia non poteſt* Deum *timere & diligere,* Deo *credere, quærit & amat carnalia.* Iudicium Dei, *aut ſecura contemnit, aut odit perterrefacta,* Ita *& defectum complectitur* Auguſtinus, *& uicioſum habitum qui ſucceßit,* Neq; *uero concupiſcentia tantum corruptio qualitatum corporis eſt,* Sed *etiam praua conuerſio ad carnalia in ſuperioribus uiribus* Nec *uident quid dicant, qui ſimul tribuunt homini concupiſcentiam non mortificatam a*

ſpiritu

ſpiritu ſancto, & dilectionem Dei ſuper omnia.

Nos igitur recte expreßimus utrunq; in deſcriptione peccati Originalis, uidelicet defectus illos, non poſſe Deo credere, non poſſe Deum timere ac diligere. Item habere concupiſcentiam quæ carnalia quærit contra uerbum Dei, hoc eſt, quærit non ſolum uoluptates corporis, ſed etiam ſapientiam & iuſticiam carnalem, & confidit his bonis, contemnens Deum. Neq; ſolum ueteres, ſed etiam recentiores, Siqui ſunt cordaciores docent ſimul iſta uere peccatum originis eſſe, defectus uidelicet, quos recenſui, & concupiſcentiam. Sic enim inquit Thomas, Peccatum originis habet priuationem originalis iuſticiæ, & cum hoc inordinatam diſpoſitionem partium animæ, unde non eſt priuatio pura, Sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura, Cum quæritur quid ſit originale peccatum, recte reſpondetur, q; ſit concupiſcentia immoderata. Recte etiam reſpondetur, q; ſit debitæ iuſticiæ carentia. Et in una iſtarum reſponſionum includitur altera. Idem ſenſit Hugo cum ait, Originale peccatum eſſe, ignorantiam in mente, & concupiſcentiam in carne, Significat enim nos naſcentes afferre ignorationem Dei, incredulitatem,

diffidentiam

diffidentiam, contemptum, odium Dei. *Hæc enim complexus eſt, cum ignorantiam nominat.* Et *hæ ſententiæ conſentiunt cum ſcripturis,* Nam *Paulus interdum expreſſe nominat defectum, ut* 1. *Corin.* 2. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſpiritus* Dei *ſunt.* Alibi *concupiſcentiam nominat efficacem in membris, & parientem malos fructus.* Plures *locos citare de utraq; parte poſſemus, ſed in re manifeſta nihil opus eſt teſtimonijs.* Et *facile iudicare poterit prudens lector, has non tantum culpas actuales eſſe, ſine metu* Dei, *& ſine fide eſſe.* Sunt *enim durabiles defectus in natura non renouata.*

Nihil *igitur de peccato originis ſentimus alienum, aut a ſcriptura, aut a catholica* Eccleſia, *ſed grauiſſimas ſententias* Scripturæ *&* Patrum *obrutas* Sophiſticis *rixis theologorum recentium, repurgamus, & in lucem reſtituimus,* Nam *res ipſa loquitur, recentiores theologos non animaduertiſſe, quid uoluerint* Patres *de defectu loquentes.* Eſt *autem neceſſaria cognitio peccati originis.* Neq; *enim poteſt intelligi magnitudo gratiæ* Chriſti, *niſi morbis noſtris cognitis.* Tota *hominis iuſticia, mera eſt hypocriſis coram* Deo, *niſi agnouerimus cor naturaliter uacare amore, timore,*

fiducia

fiducia Dei. Ideo Propheta inquit, Poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum. Item, Ego dixi in exceſſu meo, Omnis homo mendax, id eſt, non recte ſentiens de Deo.

Hic flagellant aduerſarij etiam Lutherum ꝙ ſcripſerit, Peccatum originis manere poſt Baptiſmum, Addunt hunc articulum iure damnatum eſſe a Leone x. Sed Cæſa. Maieſ. in hoc loco manifeſtam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduerſarij in quam ſententiam Lutherus hoc dictum uelit, ꝙ peccatum originis reliquum ſit poſt Baptiſmum. Semper ita ſcripſit, ꝙ Baptiſmus tollat reatum peccati originalis, etiam ſi materiale, ut iſti uocant, peccati maneat, uidelicet concupiſcentia. Addit etiam de materiali, ꝙ ſpiritus ſanctus datus per Baptiſmum, incipit mortificare concupiſcentiam, & nouos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Auguſtinus, qui ait, Peccatum in Baptiſmo remittitur, non ut non ſit, ſed ut non reputetur. Hic palam fatetur eſſe, hoc eſt, manere peccatum, tametſi non imputetur. Et hæc ſententia adeo placuit ſuperioribus, ut recitata ſit & in Decretis. Et contra Iulianum inquit Auguſtinus, Lex iſta quæ eſt in membris, remiſſa eſt regenera-

tione ſpirituali, & manet in carne mortali. Remiſſa eſt, quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles. Manet autem quia operatur deſideria, contra quæ dimicant fideles. Sic ſentire ac docere Lutherum ſciunt aduerſarij, Et cum rem improbare non poßint, uerba tamen calumniantur, ut hoc artificio innocentem opprimant.

At diſputant concupiſcentiam pœnam eſſe, non peccatum, Lutherus defendit peccatum eſſe. Supra dictum eſt Auguſtinum definire peccatum originis, quod ſit concupiſcentia, Expoſtulent cum Auguſtino, ſi quid habet incommodi hæc ſententia. Præterea Paulus ait, concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret. Non concupiſces; Item, uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ eſt in membris meis. Hæc teſtimonia nulla cauillatione euerti poſſunt. Clare enim appellant concupiſcentiam peccatum, Quod tamen his qui ſunt in Chriſto, non imputatur, & ſi res ſit natura digna morte ubi non condonatur. Sic patres citra controuerſiam ſentiunt, Nam Auguſtinus longa diſputatione reuellit opinionem iſtorum, qui ſentiebant cõcupiſcentiam in homine non

eſſe

eſſe uicium, ſed ἀδιάφορον *ut corporis color, aut aduerſa ualitudo* ἀδιάφορον *dicitur.*

Quod ſi contendent aduerſarij, fomitem eſſe ἀδιάφορον, *reclamabunt non ſolum multæ ſententiæ ſcripturæ, ſed plane tota Eccleſia. Quis enim unquam auſus eſt dicere hæc eſſe* ἀδιάφορα, *etiam ſi perfectus conſenſus non accederet dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de uerbo Dei, iraſci iudicijs Dei, indignari* ꝙ *Deus non eripit ſtatim ex afflictionibus, fremere* ꝙ *impij meliore fortuna utuntur, quam boni, incitari ira, libidine, cupiditate gloriæ, opum &c. Et hæc agnoſcunt in ſe homines pij, ut apparet in Pſalmis, ac Prophetis. Sed in Scholis tranſtulerunt huc ex Philoſophia prorſus alienas ſententias, Quod propter paßiones nec boni, nec mali ſimus, nec laudemur, nec uituperemur. Item, nihil eſſe peccatum, niſi uoluntarium. Hæ ſententiæ apud Philoſophos de ciuili iudicio dictæ ſunt, non de iudicio Dei. Nihilo prudencius aſſuunt & alias ſententias, naturam non eſſe malam, Id in loco dictum non reprehendimus, ſed non recte retorquetur ad extenuandum peccatum originis, Et tamen hæ ſententiæ leguntur apud Scholaſticos, qui intempeſtiue commiſcent philoſophi-*

eam ſeu ciuilem doctrinam de moribus cum Euan*gelio.* Neq; *hæc in Scholis tantum diſputabantur, ſed ex ſcholis, ut fit, efferebantur ad populum.* Et *hæ perſuaſiones regnabant, & alebant fiduciam humanarum uirium & opprimebant cognitionem gratiæ* Chriſti*.* Itaq; Lutherus *uolens magnitudinem peccati originalis & humanæ infirmitatis declarare, docuit reliquias illas peccati originalis, non eſſe ſua natura in homine* ἀδιάφορα, *ſed indigere gratia Chriſti, ne imputentur, item ſpiritu ſancto, ut mortificentur.*

Quanq̃ Scholaſtici *utrunq; extenuant, peccatum & pœnam, cum docent hominem proprijs uiribus poſſe mandata* Dei *facere.* In Geneſi *aliter deſcribitur pœna inpoſita pro peccato originis.* Ibi *enim non ſolum morti & alijs corporalibus malis ſubijcitur humana natura, ſed etiam regno diaboli.* Nam *ibi fertur hæc horribilis ſententia,* Inimicicias *ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius,* Defectus, *& concupiſcentia ſunt pœnæ & peccata,* Mors *& alia corporalia mala, & tyrannis diaboli proprie pœnæ ſunt.* Eſt *enim natura humana in ſeruitutem tradita, & captiua a diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus*

opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autem diabolus uinci nō poteſt, niſi auxilio Chriſti, Ita non poſſumus nos proprijs uiribus ex iſta ſeruitute eximere. Ipſa mundi hiſtoria oſtendit, quanta ſit potentia regni diaboli. Plenus eſt mundus blaſphemijs contra Deum, & impijs opinionibus, & his uinculis habet diabolus irretitos ſapientes & iuſtos coram mundo. In alijs oſtendunt ſe craßiora uicia. Cum autem datus ſit nobis Chriſtus, qui & hæc peccata, & has pœnas auferat, & regnum diaboli, peccatum & mortem deſtruat, beneficia Chriſti non poterunt cognoſci, niſi intelligamus mala noſtra. Ideo de his rebus noſtri concionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, ſed ſanctam ſcripturam, & ſanctorum patrum ſententias propoſuerunt.

Hæc arbitramur ſatisfactura eſſe Cæſ. Maieſtati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, quibus aduerſarij articulum noſtrum calumniati ſunt. Scimus enim nos recte & cum catholica Eccleſia Chriſti ſentire, Sed ſi renouabunt hanc controuerſiam aduerſarij, non defuturi ſunt apud nos qui reſpondeant, & ueritati patrocinentur. Nam aduerſarij in hac cauſa, magna ex parte quid lo-

quantur non intelligunt, Sæpe dicunt pugnantia, Nec formale peccati originis, nec defectus quos uocant, recte ac dialectice expediunt. Sed nos hoc loco noluimus iſtorum rixas nimis ſubtiliter excutere, Tantum ſententiam ſanctorum patrum, quam & nos ſequimur communibus & notis uerbis duximus eſſe recitandam.

Tertium articulum probant aduerſarij, in quo confitemur duas in Chriſto naturas, uidelicet naturam humanam aſſumptam a uerbo in unitatem perſonæ ſuæ. Et q̄ idem Chriſtus paſſus ſit ac mortuus, ut reconciliaret nobis patrem, & reſuſcitatus ut regnet, iuſtificet, & ſanctificet credentes &c. iuxta Symbolum Apoſtolorum & Symbolum Nicenum.

DE IVSTIFICATIONE.

IN quarto, quinto, ſexto, & infra in articulo xx. damnant nos q̄ docemus homines non propter ſua merita, ſed gratis propter Chriſtum conſequi remiſsionem peccatorum fide in Chriſtum. Vtrunq; enim damnant, & q̄ negamus homines propter ſua merita conſequi remiſsionem peccatorum, & q̄ affirmamus homines fide conſequi remiſsionem

miſsionem peccatorum, & fide in Chriſtum iuſtificari. Cum autem in hac controuerſia præcipuus locus doctrinæ Chriſtianæ agitetur, qui recte intellectus illuſtrat & amplificat honorem Chriſti, & affert neceſſariam & uberrimam conſolationem pijs conſcientijs, rogamus ut Cæſarea Maieſtas de rebus tantis clementer nos audiat. Nam aduerſarij cum neq; quid remiſsio peccatorum, neq; quid fides, neq; quid gratia, neq; quid iuſticia ſit intelligant, miſere contaminant hunc locum, & obſcurant gloriam & beneficia Chriſti, & eripiunt pijs conſcientijs propoſitas in Chriſto conſolationes. Vt autem & confirmare confeſsionem noſtram, & diluere ea quæ aduerſarij obijciunt poſimus, inicio quædam præfanda ſunt, ut fontes utriuſq; generis doctrinæ, & aduerſariorum, & noſtræ cognoſci poßint.

Vniuerſa ſcriptura in hos duos locos præcipuos diſtribui debet, in legem, & promiſsiones. Alias enim legem tradit, alias tradit promiſsionem de Chriſto, uidelicet, cum aut promittit Chriſtum uenturum eſſe, & pollicetur propter eum remiſſionem peccatorum, iuſtificationem & uitam æternam, aut in Euangelio Chriſtus, poſtquam apparuit, promittit remiſsionem peccatorum, iuſtifica-

tionem & uitam æternam. Vocamus autem legem in hac diſputatione decalogi præcepta, ubicunq; illa in ſcripturis leguntur. De ceremonijs & iudicialibus legibus Moiſi in præſentia nihil loquimur.

Ex his aduerſarij ſumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem, Habet enim idem iudicium ſcriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remiſsionem peccatorum & iuſtificationem. Decalogus autem requirit non ſolum externa opera ciuilia, quæ ratio utcunq; efficere poteſt, ſed etiam requirit alia longe ſupra rationem poſita, ſcilicet, uere timere Deum, uere diligere Deum, uere inuocare Deum, uere ſtatuere, q. Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, deniq; requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus, ne has fugiamus, aut auerſemur, cum Deus imponit.

Hic Scholaſtici ſecuti Philoſophos tantum docent iuſticiam rationis, uidelicet, ciuilia opera, & affingunt q. ratio ſine ſpiritu ſancto poſsit diligere Deum ſuper omnia. Nam donec humanus animus, ocioſus eſt, nec ſentit iram, aut iudicium Dei, fingere

gere poteſt, ꝗ uelit Deum diligere, ꝗ uelit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remiſsionem peccatorũ, faciendo quod eſt in ſe, hoc eſt, ſi ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus peperit & auxit multos cultus in Eccleſia, uota Monaſtica, Abuſus Miſſæ, Et ſubinde alij alios cultus atq; obſeruationes hac opinione excogitauerunt. Et ut fiduciam talium operum alerent atq; augerent, affirmauerunt Deum neceſſario gratiam dare ſic operanti, neceſsitate non coactionis, ſed immutabilitatis.

In hac opinione multi magni & pernicioſi errores herent, quos longum eſſet enumerare. Tantum illud cogitet prudens lector, Si hæc eſt iuſticia Chriſtiana, quid intereſt inter Philoſophiam, & Chriſti doctrinam? Si meremur remiſsionem peccatorum his noſtris actibus elicitis, quid præſtat Chriſtus? Si iuſtificari poſſumus per rationem & opera rationis, quorſum opus eſt Chriſto aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eo prolapſa res eſt, ut multi irrideant nos qui docemus aliam iuſticiam præter philoſophicam quæ

rendam eſſe. Audiuimus quoſdam pro cōtione, ablegato Euangelio, Ariſtotelis ethica enarrare. Nec errabant iſti, ſi uera ſunt quæ defendūt aduerſarij. Nam Ariſtoteles de moribus ciuilibus adeo ſcripſit erudite, nihil ut de his requirendum ſit amplius. Vidimus extare libellos, in quibus conferuntur quædam dicta Chriſti, cum Socratis, Zenonis, & aliorum dictis, quaſi ad hoc uenerit Chriſtus, ut traderet leges quaſdam, per quas mereremur remißionem peccatorum, non acciperemus gratis propter ipſius merita. Itaq; ſi recipimus hic aduerſariorum doctrinam, ꝙ mereamur operibus rationis remiſſionem peccatorum & iuſtificationem, nihil iam intererit inter iuſticiam philoſophicam, aut certe Phariſaicam, & Chriſtianam.

Quanquam aduerſarij ne Chriſtum omnino prætereant, requirunt noticiam hiſtoriæ de Chriſto, & tribuunt ei, ꝙ meruerit nobis dari quendam habitum, ſiue ut ipſi uocant, primam gratiam, quam intelligunt habitum eſſe inclinantem, ut facilius diligamus Deum. Exiguum tamen eſt, quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus uoluntatis ante habitum illum, & poſt illum habitum eiuſdem ſpeciei eſſe, Fingunt uoluntatem poſſe diligere

ligere Deum, ſed habitus ille tamen extimulat, ut idem facit libentius. Et iubent mereri hunc habitum primum per præcedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus, & uitam æternam. Ita ſepeliunt Chriſtum, ne eo mediatore utantur homines, & propter ipſum ſentiant ſe gratis accipere remiſsionem peccatorum & reconciliationem, ſed ſomnient ſe propria impletione legis mereri remiſsionem peccatorum, & propria impletione legis coram Deo iuſtos reputari, cum tamen legi nunquam ſatisfiat, cum ratio nihil faciat, niſi quædam ciuilia opera, Interim neq; timeat Deum, neq; uere credat ſe Deo curæ eſſe. Et quanquam de habitu illo loquuntur, tamen ſine iuſticia fidei, neq; exiſtere dilectio Dei, in hominibus, neq; quid ſit dilectio Dei intelligi poteſt.

Et quod fingunt diſcrimen inter meritum congrui, & meritum condigni, ludunt tantum, ne uideantur aperte πελαγιανίζειν. *Nam ſi Deus neceſſario dat gratiam pro merito congrui, iam non eſt meritum congrui, ſed meritum condigni. Quanquam quid dicant, non uident. Poſt habitum illum dilectionis fingunt hominem de condigno mereri. Et tamẽ iubent dubitare, utrum adſit habitus,*

Quomodo

Quomodo igitur ſciunt, utrum de congruo an de condigno mereantur. Sed tota hæc res conficta eſt ab ocioſis hominibus qui non norant, quomodo contingat remiſsio peccatorum, & quomodo in iuditio Dei, & terroribus conſcientiæ, fiducia operum nobis excutiatur. Sicuti hypocritæ ſemper iudicant ſe de condigno mereri, ſiue adſit habitus ille, ſiue non adſit., quia naturaliter confidunt homines propria iuſticia, ſed conſcientiæ perterrefactæ ambigunt & dubitant, & ſubinde alia opera quærunt & cumulant, ut acquieſcant. Hæ nunquã ſentiunt ſe de condigno mereri, & ruunt in deſperationem, niſi audiant præter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remiſsione peccatorum, & iuſticia fidei.

Ita nihil docent aduerſarij, niſi iuſticiam rationis, aût certe legis in quam intuentur, ſicut Iudæi in uelatam Moiſi faciem, & in ſecuris hypocritis, qui putant ſe legi ſatisfacere, excitant præſumptionem & inanem fiduciam operum, & contemptum gratiæ Chriſti. Econtra pauidas conſcientias adigunt ad deſperationem, quæ operantes cum dubitatione, nunquam poſſunt experiri quid ſit fides, & quam ſit efficax, ita ad extremum penitus deſperant.

Nos autem de iuſticia rationis ſic ſentimus, ꝙ Deus requirat eam, & ꝙ propter mandatum Dei neceſſario ſint facienda honeſta opera quæ decalogus præcipit, iuxta illud, Lex eſt pædagogus. Item, Lex iſt iniuſtis poſita. Vult enim Deus coherceri carnales illa ciuili diſciplina, Et ad hanc conſeruandam dedit leges, literas, doctrinam magiſtratus, pœnas. Et poteſt hanc iuſticiam utcunq; ratio ſuis uiribus efficere, quanq̃ ſæpe uincitur imbecillitate naturali, & impellente diabolo ad manifeſta flagicia. Quanq̃ autem huic iuſticiæ rationis libenter tribuimus ſuas laudes, Nullum enim maius bonum habet hæc natura corrupta. Et recte inquit Ariſtoteles, neq; Heſperum, neq; Luciferum formoſiorem eſſe iuſticia: Ac Deus etiam ornet eam corporalibus premijs, tamen non debet cum contumelia Chriſti laudari.

Falſum eſt enim, ꝙ per opera noſtra mereamur remiſsionem peccatorum.

Falſum eſt & hoc, ꝙ homines reputentur eſſe iuſti coram Deo propter iuſticiam rationis.

Falſum eſt & hoc, ꝙ ratio proprijs uiribus poſsit Deum ſupra omnia diligere, & legem Dei

facere, uidelicet, uere timere Deum, uere ſtatuere ꝙ Deus exaudiat, uelle obedire Deo in morte, & alijs ordinationibus Dei. Non concupiſcere aliena &c. etſi ciuilia opera efficere ratio poteſt.

Falſum eſt & hoc & contumelioſum in Chriſtum, ꝙ non peccent homines facientes præcepta Dei ſine gratia.

Huius noſtræ ſententiæ teſtimonia habemus, non ſolum in ſcripturis, ſed etiam ex Patribus. Nam Auguſtinus copioſiſſime diſputat contra Pelagianos gratiam non dari propter merita noſtra, Et de natura & gratia inquit. Si poſſibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoſcendum quomodo uiuere debeat, & ad bene uiuendum ſufficit, ſibi ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. Cur non etiam ego hic exclamem? Imo exclamabo & iſtos increpabo dolore Chriſtiano. Euacuati eſtis a Chriſto qui in natura iuſtificamini, a gratia excidiſtis. Ignorantes enim iuſticiam Dei, & ueſtram uolentes conſtituere, iuſticiæ Dei non eſtis ſubiecti. Sicut enim finis legis, ita etiam naturæ humanæ uicioſæ ſaluator Chriſtus eſt, ad iuſticiam omni credenti. Et Iohannis 8. Si uos filius liberauerit, uere liberi

eritis

eritis. Non igitur poſſumus per rationem liberari a peccatis, & mereri remiſsionem peccatorum. Et Iohannis tertio ſcriptum eſt. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod ſi opus eſt renaſci per ſpiritum ſanctum, iuſticia rationis non iuſtificat nos coram Deo, non facit legem, Roma. 3. Omnes carent gloria Dei, id eſt, carent ſapientia & iuſticia Dei, quæ Deum agnoſcit & glorificat Item Roma. 8. Senſus carnis inimicicia eſt aduerſus Deum, Legi enim Dei non eſt ſubiectus, ac ne poteſt quidem ei ſubijci. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Hæc adeo ſunt aperta teſtimonia, ut non deſiderent acutum intellectorem, ſed attentum auditorem, ut Auguſtini uerbis utamur, quibus ille in eadem cauſa uſus eſt. Si ſenſus carnis eſt inimicicia aduerſus Deum, certe caro non diligit Deum. Si non poteſt legi Dei ſubijci, non poteſt Deum diligere. Si ſenſus carnis eſt inimicicia aduerſus Deum, peccat caro etiam cum externa ciuilia opera facimus. Si non poteſt ſubijci legi Dei, certe peccat, etiamſi egregia facta, & digna laude iuxta humanum iudicium habet. Aduerſarij intuentur præcepta ſecundæ tabulæ, quæ iuſticiam ciuilem continent, quam intelligit ratio. Hac contenti putant ſe

legi

legi Dei ſatisfacere. Interim primam tabulam non uident, quæ præcipit, ut diligamus Deum, ut uere ſtatuamus, q̃ Deus iraſcatur peccato, ut uere timeamus Deum, ut uere ſtatuamus, q̃ Deus exaudiat. At humanus animus ſine ſpiritu ſancto, aut ſecurus contemnit iudicium Dei, aut in pœna fugit & odit iudicantem Deum. Itaq; non obtemperat primæ tabulæ. Cum igitur hereant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de uerbo Dei, de minis, & promiſsionibus, uere peccant homines, etiam cum honeſta opera faciunt ſine ſpiritu ſancto, quia faciunt ea impio corde, iuxta illud, Quidquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Tales enim operantur, cum contemptu Dei, ſicut Epicurus non ſentit ſe Deo curæ eſſe, reſpici, aut exaudiri a Deo. Hic contemptus uiciat opera in ſpeciem honeſta, quia Deus iudicat corda.

Poſtremo hoc imprudentiſsime ſcribitur ab aduerſarijs, q̃ homines rei æternæ iræ, mereantur remiſsionem peccatorum per actum illicitum dilectionis, cum impoſsibile ſit diligere Deum, niſi prius fide apprehendatur remiſsio peccatorum. Non enim poteſt cor uere ſentiens Deum iraſci, diligere Deum, niſi oſtendatur placatus. Donec terret & uidetur nos abijcere in æternam mortem, nõ poteſt

ſe erigere

ſe erigere natura humana, ut diligat iratum, iudicantem & punientem. Facile eſt ocioſis fingere iſta ſomnia de dilectione, q̃ reus peccati mortalis poßit Deum diligere ſuper omnia, quia non ſentiunt, quid ſit ira, aut iudicium Dei. At in agone conſcientiæ & in acie experitur conſcientia uanitatem illarum ſpeculationum philoſophicarum. Paulus ait. Lex iram operatur. Non dicit per legem mereri homines remißionem peccatorum. Lex enim ſemper accuſat conſcientias, & perterrefacit. Non igitur iuſtificat, quia conſcientia perterrefacta lege, fugit iudicium Dei Errant igitur qui per legem, per opera ſua mereri ſe remißionem peccatorum confidunt. Hæc de iuſticia rationis; aut legis, quam aduerſarij docent, ſatis ſit dixiſſe. Nam paulo poſt cum noſtram ſententiam de iuſticia fidei dicemus, res ipſa coget plura teſtimonia ponere, quæ etiam proderunt ad illos errores aduerſariorum, quos hactenus recenſuimus euertendos.

Quia igitur non poſſunt homines uiribus ſuis legem Dei facere, & omnes ſunt ſub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis. Ideo non poſſumus per legem a peccato liberari, ac iuſtificari, ſed data eſt promißio remißionis peccatorũ & iuſtificationis

propter Chriſtum qui datus eſt pro nobis,ut ſatiſfaceret pro peccatis mundi, & poſitus eſt mediator ac propiciator. Et *hæc promiſſio non habet conditionem meritorum noſtrorum, ſed gratis offert remiſſionem peccatorum & iuſtificationem, ſicut Paulus ait.* Si *ex operibus, iam non eſt gratia.* E*t alibi. Iuſticia Dei iam manifeſtatur ſine lege, id eſt, gratis offertur remiſſio peccatorum. Nec pendet reconciliatio ex noſtris meritis* Q*uod ſi ex noſtris meritis penderet remiſſio peccatorum & reconciliatio eſſet ex lege, eſſet inutilis.* Q*uia enim legem non facimus,ſequeretur etiam promiſſionem reconciliationis nunq̃ nobis contingere. Sic argumentatur Paulus* Roma. 4. *Si ex lege eſſet hæreditas,inanis eſſet fides, & abolita promiſſio. Si enim promiſſio requireret conditionem meritorum noſtrorum, ac legem, cum legem nunquã faciamus,ſequeretur promiſſionem inutilem eſſe.*

Cum autem iuſtificatio contingat per gratuitam promiſſionem, ſequitur ꝙ non poſſimus nos ipſi iuſtificare, alioqui quorſum opus erat promittere? cumq; promiſſio non poſſit accipi niſi fide, Euangelium, quod eſt proprie promiſſio remiſſionis peccatorum & iuſtificationis] propter Chriſtum

ſtum, prædicat iuſticiam fidei in Chriſtum, quam non docet lex, neq; hæc eſt iuſticia legis. Lex enim requirit a nobis opera noſtra, & perfectionem noſtram, Sed promißio offert nobis oppreßis peccato & morte gratis reconciliationem propter Chriſtum, quæ accipitur non operibus, ſed ſola fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, ſed tantum fiduciam promißionis, ſeu promiſſæ miſericordiæ in Chriſto. Hæc igitur fides ſpecialis, qua credit unuſquiſq; ſibi remitti peccata propter Chriſtum, & Deum placatum & propicium eſſe propter Chriſtum, conſequitur remißionem peccatorum, & iuſtificat nos; & quia in pœnitentia, hoc eſt, in terroribus conſolatur & erigit corda, & regenerat nos, & affert ſpiritum ſanctum, ut deinde legem Dei facere poßimus, uidelicet, diligere Deum, uere timere Deum, uere ſtatuere, q. Deus exaudiat. Obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiſcentiam &c.

Ita fides quæ gratis accipit remißionem peccatorum, quia opponit mediatorẽ & propiciatorem Chriſtum iræ Dei, non opponit noſtra merita, aut dilectionem noſtram, quia fides, eſt uera cognitio Chriſti, & utitur beneficijs Chriſti, & regene-

rat corda, & præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla ſyllaba extat in doctrina aduerſariorum noſtrorũ. Proinde reprehendimus aduerſarios, q̧ tantum tradunt iuſticiam legis, non tradunt iuſticiam Euangelij, quod prædicat iuſticiam fidei in Chriſtum.

QVID SIT FIDES IVSTIFICANS.

ADuerſarij tantum fingunt fidem eſſe noticiam hiſtoriæ, ideoq; docent eam cum peccato mortali poſſe exiſtere. Nihil enim loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iuſtificari, quia qui reputantur iuſti coram Deo, non uerſantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iuſtificat, non eſt tantum noticia hiſtoriæ, ſed eſt aſſentiri promiſſioni Dei, in qua gratis propter Chriſtum offertur remiſſio peccatorum & iuſtificatio. Et ne quis ſuſpicetur, tantum noticiam eſſe, addemus amplius, eſt uelle & accipere oblatam promiſſionem remiſſionis peccatorum & iuſtificationis.

Ac facile poteſt cerni diſcrimen inter hanc fidem, & inter iuſticiam legis. Fides eſt λατρεία

quæ

quæ accipit a Deo oblata beneficia, Iuſticia legis eſt λατρία quæ offert Deo noſtra merita. Fide ſic uult coli Deus, ut ab ipſo accipiamus ea quæ promittit & offert.

Quod autem fides ſignificet non tantum hiſtoriæ noticiam, ſed illam fidem, quæ aſſentitur promiſsioni, aperte teſtatur Paulus, qui ait, Iuſticiam ideo ex fide eſſe, ut ſit firma promiſsio. Sentit enim promiſsionem nō poſſe accipi, niſi fide, Quare inter ſe correlatiue comparat & connectit promiſsionem & fidem. Quanq̃ facile erit iudicare, quid ſit fides, ſi ſymbolum conſideremus, ubi certe ponitur hic articulus, Remiſsionem peccatorum. Itaq; non ſatis eſt credere, q̃ Chriſtus natus, paſſus, reſuſcitatus ſit, niſi addimus & hunc articulum, qui eſt cauſa finalis hiſtoriæ, Remiſsionem peccatorum. Ad hunc articulum referri cætera oportet, q̃ uidelicet propter Chriſtum, non propter noſtra merita donetur nobis remiſsio peccatorum. Quid enim opus erat Chriſtum dare pro peccatis noſtris, ſi noſtra merita pro peccatis noſtris poſſunt ſatisfacere?

Quoties igitur de fide iuſtificante loquimur, ſciendum eſt hæc tria obiecta concurrere, promiſ-

ſionem, & quidem gratuitam, & merita Chriſti tanquam præcium & propiciationem. Promiſsio accipitur fide, gratuitum excludit noſtra merita, & ſignificat tantum per miſericordiam offerri beneficium. Chriſti merita ſunt precium, quia oportet eſſe aliquam certam propiciationem pro peccatis noſtris. Scriptura crebro miſericordiam implorat, Et ſancti patres ſæpe dicunt, nos per miſericordiam ſaluari. Quoties igitur fit mentio miſericordiæ, ſciendum eſt, ꝙ fides ibi requiratur, quæ promiſsionem miſericordiæ accipit. Et rurſus quoties nos de fide loquimur, intelligi uolumus obiectum, ſcilicet miſericordiam promiſſam, Nam fides non ideo iuſtificat, aut ſaluat, quia ipſa ſit opus per ſeſe dignum, ſed tantum quia accipit miſericordiam promiſſam.

Et hic articulus, hæc λατρεία *in Prophetis & Pſalmis paßim præcipue laudatur, cum tamen lex non doceat gratuitam promiſsionem peccatorū, Sed Patres norant promißionem de Chriſto, ꝙ Deus propter Chriſtum uellet remittere peccata. Igitur cum intelligerent Chriſtum fore precium pro noſtris peccatis, ſciebant opera noſtra non eſſe precium rei tantæ. Ideo gratuitam miſericordiā & re-*

mißionem

miſsionem peccatorum fide accipiebant, ſicut ſancti in nouo teſtamento. Huc pertinent *illæ crebræ repeticiones miſericordiæ & fidei in Pſalmis & Prophetis,ut hic. Si iniquitates obſeruaueris* Domine,Domine *quis ſuſtinebit?* Hic *confitetur peccata, nec allegat merita ſua.* Addit, *Quia apud te propiciatio eſt.* Hic *erigit ſe fiducia miſericordiæ* Dei. Et *citat promiſsionem. Suſtinuit anima mea in uerbo eius. Sperauit anima mea in* Domino, *id eſt, quia promiſiſti remiſsiomem peccatorum, hac tua promiſsione ſuſtentor* Et Paulus *citat de Abraham.* Credidit Abraham Deo, *& reputatum eſt ei ad iuſticiam, hoc eſt,* Abrahã *ſenſit ſe habere* Deum *propicium, tantum propter ipſius promiſsionem. Aſſenſus eſt promiſsioni* Dei, *nec paſſus eſt ſe ab ea abſtrahi, etiam ſi uidebat ſe immundum atq; indignum eſſe.* Sencicbat *Deum præſtare promiſſum propter ueritatem ſuam, non propter opera aut merita noſtra.* Nec *poſſunt acquieſcere per terrefacta corda, ſi ſentire debent,ſe propter opera propria, aut propriam dilectionem, aut legis impletionem placere, quia hæret in carne peccatum,*quod *ſemper accuſat nos.* Tunc *autem acquieſcunt corda, quando in illis terroribus ſtatuunt nos, ideo placere.* Deo, *quia promiſit, &* Deum

præſtare promiſſum propter ſuam ueritatem, non propter dignitatem noſtram. Ita Abraham *audiuit hanc uocem,* Noli *timere,* Ego *enim ſum protector tuus &c.* Hic erexit *ſe, & ſenſit* Deum *ſibi propicium eſſe, non quia ipſe meritus eſſet,* Sed *quia neceſſe eſſet* Dei *promißionem ueram iudicari.* Hæc *igitur fides imputatur ei pro iuſticia, hoc eſt, quia aſſentitur promißioni, & accipit oblatam reconciliationem, iam uere eſt iuſtus & acceptus* Deo, *non propter dignitatem ſuam, ſed quia gratuitam promißionem* Dei *accipit.* Non *fruſtra placuit* Paulo *hoc teſtimonium* Geneſis. Videmus *quomodo exaggerat, quam diligenter in eo commoratur, quia uidebat naturam fidei in hoc loco facile perſpici poſſe,* Videbat *diſerte addi teſtimonium de imputatione iuſticiæ.* Videbat *adimi operibus laudem promerendæ iuſtificationis & pacandæ conſcientiæ.* Cum Abraham *ideo pronuncietur iuſtus, quia aſſentitur promißioni, & accipit oblatam reconciliationem, non opponit iræ* Dei *merita aut opera.* Quare *hic locus diligenter conſideratus, copioſe de tota re pias mentes docere poterit, qui quidem ita intelligi poterit, ſi proponant eum ſibi perterrefactæ mentes, & ſtatuant ad eundem modũ ſe debere aſſentiri gratuitæ promißioni.* Neq;

ri. Neq; enim poſſunt aliter acquieſcere, niſi ſtatuant ſe habere Deum placatum, quia promiſerit, non quia noſtra natura, uita & opera digna ſint.

Itaq; & Patres iuſtificabantur, non per legem, ſed per promiſſionem, & fidem. Ac mirum eſt aduerſarios adeo extenuare fidem, cum uideant ubiq; pro præcipuo cultu laudari, ut Pſal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita uult innoteſcere Deus, ita uult ſe coli, ut ab ipſo accipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter ipſius miſericordiam, non propter merita noſtra. Hæc eſt ampliſſima conſolatio in omnibus afflictionibus. Et huiuſmodi conſolationes abolent aduerſarij cum fidem extenuant, & uituperant, & tantum docent homines per opera & merita cum Deo agere.

QVOD SOLA FIDES IN CHRISTVM IVSTIFICET.

PRimum, ne quis putet nos de ocioſa noticia hiſtoriæ loqui, dicendum eſt quomodo contingat fides. Poſtea oſtendemus & ꝗ iuſtificet, & quomodo hoc intelligi debeat, & diluemus ea quæ

aduerſarij obijciunt. Chriſtus Lucæ ultimo iubet prædicari pœnitentiam in nomine ſuo, & remiſsionem peccatorũ. Euangeliũ enim arguit omnes homines, q̃ ſint ſub peccato, q̃ oẽs ſint rei æternæ iræ ac mortis, & offert propter Chriſtum remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem, quæ fide accipitur. Prædicatio pœnitentiæ quæ arguit nos, perterrefacit conſcientias ueris & ſerijs terroribus. In his corda rurſus debent concipere conſolationem. Id fit, ſi credant promiſsioni Chriſti, q̃ propter ipſum habeamus remiſsionem peccatorum. Hæc fides in illis pauoribus erigens & conſolans, accipit remiſsionem peccatorum, iuſtificat, & uiuificat. Nam illa conſolatio eſt noua & ſpiritualis uita. Hæc plana & perſpicua ſunt, & a pijs intelligi poſſunt, & habent Eccleſiæ teſtimonia. Aduerſarij nuſquam poſſunt dicere, quomodo detur ſpiritus ſanctus. Fingunt ſacramenta conferre ſpiritum ſanctum ex opere operato, ſine bono motu accipientis, quaſi uero ocioſa res ſit donatio ſpiritus ſancti.

Cum autem de tali fide loquamur, quæ non eſt ocioſa cogitatio, ſed quæ a morte liberat, & nouam uitam in cordibus parit, & eſt opus ſpiritus

ſancti,non ſtat cum peccato mortali, Sed tantiſper dum adeſt bonos fructus parit, ut poſtea diccmus. Quid poteſt dici de conuerſione impij, ſeu de modo regenerationis, ſimplicius & clarius? Proferant unum commentarium in ſentencias, ex tanto Scriptorum agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cum loquuntur de habitu dilectionis fingunt homines ſpiritum ſanctum per opera mereri, non docent per uerbum accipi, ſicut & hoc tempore Anabaptiſtæ docent. At cum Deo non poteſt agi, Deus non poteſt apprehendi niſi per uerbum. Ideo iuſtificatio fit per uerbum, ſicut Paulus inquit. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credentt. Item, Fides eſt ex auditu. Et uel hinc argumentum ſumi poteſt, q; fides iuſtificet, quia ſi tantum fit iuſtificatio per uerbum, & uerbum tantum fide apprehenditur, ſequitur q; fides iuſtificet. Sed ſunt aliæ maiores rationes. Hæc diximus hactenus, ut modum regenerationis oſtenderemus, & ut intelligi poſſet, qualis ſit fides, de qua loquimur.

Nunc oſtendemus, q; fides iuſtificet. Vbi primum hoc monendi ſunt lectores, q; ſicut neceſſe eſt hanc ſententiam tueri, q; Chriſtus ſit mediator, ita

neceſſe ſit defendere q fides iuſtificet. Quomodo enim erit Chriſtus mediator, ſi in iuſtificatione, non utimur eo mediatore, ſi non ſentimus, q propter ipſum iuſti reputemur? Id autem eſt credere, confidere meritis Chriſti, q propter ipſum certo uelit nobis Deus placatus eſſe. Item ſicut oportet defendere, q præter legem, neceſſaria ſit promiſsio Chriſti, ita neceſſe eſt defendere, q fides iuſtificet. Lex enim non docet gratuitam remiſsionem peccatorum. Item, Lex non poteſt fieri, niſi prius accepto ſpiritu ſancto. Neceſſe eſt igitur defendere q promiſsio Chriſti neceſſaria ſit, At hæc non poteſt accipi niſi fide. Itaq; qui negant fidem iuſtificare, nihil niſi legem abolito Euangelio, & abolito Chriſto docent.

Sed nonnulli fortaſsis, cum dicitur, q fides iuſtificet, intelligunt de principio, q fides ſit inicium iuſtificationis, ſeu præparatio ad iuſtificationem, ita ut non ſit ipſa fides, illud quo accepti ſumus Deo, ſed opera quæ ſequuntur. Et ſomniant fidem, ideo ualde laudari, quia ſit principium. Magna enim uis eſt principij, ut uulgo dicunt, ἀρχὴ ἥμισυ παντός, ut ſi quis dicat, q Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia præparat ad

alias

alias artes, etiam ſi ſua quenq́; ars uere artificem efficit. Non ſic de fide ſentimus, *ſed hoc defendimus, ꝙ proprie ac uere ipſa fide propter* Chriſtum *iuſti reputemur, ſeu accepti* Deo *ſimus.* Et *quia iuſtificari ſignificat ex iniuſtis iuſtos effici, ſeu regenerari, ſignificat & iuſtos pronunciari ſeu reputari.* Vtroq́; *enim modo loquitur ſcriptura.* Ideo *primum uolumus hoc oſtendere, ꝙ ſola fides ex iniuſto iuſtum efficiat, hoc eſt, accipiat remiſſionem peccatorum.*

Offendit quoſdam particula, ſola, cum & Paulus dicat, Arbitramur hominem iuſtificari fide, non ex operibus. Item, *Epheſios 2. Dei donum eſt, non ex uobis, neq; ex operibus, ne quis glorietur.* Item Roma. 3. *Gratis iuſtificati. Si diſplicet excluſiua, ſola, tollant etiam ex Paulo, illas excluſiuas, gratis, non ex operibus, donum eſt &c.* Nam *hæ quoq́; ſunt excluſiuæ.* Excludimus *autem opinionem meriti.* Non *excludimus uerbum aut ſacramenta, ut calumniantur aduerſarij.* Diximus *enim ſupra fidem ex uerbo concipi.* Ac *multo maxime ornamus miniſterium uerbi.* Dilectio *etiam & opera ſequi fidem debent, quare non ſic excluduntur, ne ſequantur, ſed fiducia meriti dilectionis aut*

operum in iuſtificatione excluditur. Idq; perſpicue oſtendemus.

QVOD REMISSIONEM PECCATORVM SOLA FIDE IN *Chriſtum conſequamur.*

FAteri etiam aduerſarios exiſtimamus, q̃ in iuſtificatione primum neceſſaria ſit remiſsio peccatorum. Omnes enim ſub peccato ſumus. Quare ſic argumentamur.

Conſequi remiſsionem peccatorum, eſt iuſtificari, iuxta illud. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.

Sola fide in Chriſtum, non per dilectionem, non propter dilectionem aut opera, conſequimur remiſsionem peccatorum, etſi dilectio ſequitur fidem.

Igitur ſola fide iuſtificamur, intelligendo iuſtificationem, ex iniuſto iuſtum effici, ſeu regenerari.

Minor ita facile poterit declarari, ſi ſciamus, quomodo fiat remiſsio peccatorum. Aduerſarij frigidiſsime diſputant, Vtrum ſint una mutatio remiſſio peccatorum, & infuſio gratiæ. Ocioſi homines quid dicerent, non habebant. In remiſsione pec-

catorum

*catorum oportet in cordibus uinci terrores pecca-
ti, & mortis æternæ, ſicut paulus teſtatur 1. Co-
rinth. 15. Aculeus mortis peccatum eſt. Potencia
uero peccati lex. Gratia autem Deo, qui dat nobis
uictoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,
id eſt, peccatum perterrefacit conſcientias. Id fit
per legem, quæ oſtendit iram Dei aduerſus pecca-
tum, ſed uincimus per Chriſtum. Quomodo? fide,
cum erigimus nos fiducia promiſſæ miſericordiæ
propter Chriſtum. Sic igitur probamus minorem.
Ira Dei non poteſt placari, ſi opponamus noſtra
opera, quia Chriſtus propoſitus eſt propiciator, ut
propter ipſum fiat nobis placatus pater. Chriſtus
autem non apprehenditur tanquam mediator, niſi
fide. Igitur ſola fide conſequimur remißionem pec-
catorum, cum erigimus corda fiducia miſericordiæ
propter Chriſtum promiſſæ.*

*Item Paulus Roma. 5. ait. Per ipſum habemus
acceſſum ad Patrem, & addit, per fidem. Sic igitur
reconciliamur Patri, & accipimus remißionem
peccatorum, quando erigimur fiducia promiſſæ
miſericordiæ propter Chriſtum. Aduerſarij Chri
ſtum ita intelligunt mediatorem & propiciatorem
eſſe, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent*

nunc

nunc eo uti mediatore, ſed prorſus ſepulto Chriſto, fingunt nos habere acceſſum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & poſtea dilectione habere pacem cõſcientiæ. An non eſt hoc prorſus ſepelire Chriſtum, & totam fidei doctrinam tollere? Paulus econtra docet nos habere acceſſum, hoc eſt, pacem per Chriſtum, Et ut oſtenderet quo modo id fiat, addit q per fidem habeamus acceſſum. Fide igitur propter Chriſtum accipimus remiſsionem peccatorum. Non poſſumus iræ Dei opponere noſtram dilectionem, & opera noſtra.

Secundo. Certum eſt peccata remitti propter propiciatorem Chriſtum. Roma. 3. Quem poſuit Deus propiciatorem. Addit autem Paulus per fidem. Itaq; nobis prodeſt hic propiciator, cum fide apprehendimus promiſſam in eo miſericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem ſentenciam ſcriptum eſt ad Ebreos. 4. Habentes Pontificem &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia noſtrorum meritorum, ſed fiducia Pontificis Chriſti, requirit igitur fidem.

Tertio. Petrus in Actis Cap. x. Huic omnes Prophetæ

Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Quomodo potuit clarius dicere? *Remiſsionem peccatorum accipimus inquit per nomen eius, hoc eſt, propter eum, ergo non propter noſtra merita, non propter noſtram contricionem, attricionem, dilectionem, cultus, opera.* Et addit, *cum credimus in eum.* Requirit igitur fidem. Neq; *enim poſſumus apprehendere nomen Chriſti, niſi fide.* Præterea allegat conſenſum omnium Prophetarum. Hoc uere eſt allegare Eccleſiæ autoritatem, *ſed de hoc loco infra de pœnitentia rurſus dicendum erit.*

Quarto. *Remiſsio peccatorum eſt res promiſſa propter Chriſtum. Igitur non poteſt accipi, niſi ſola fide.* Nam *promiſsio accipi non poteſt, niſi ſola fide.* Roma. 4. *Ideo ex fide, ut ſit firma promiſſio, ſecundum gratiam, quaſi dicat,* Si *penderet res ex meritis noſtris, incerta & inutilis eſſet promiſsio, quia nunquam conſtituere poſſemus, quando ſatis meriti eſſemus.* Idq; *facile intelligere queunt peritæ conſcientiæ,* Ideo Paulus *ait.* Gala. 3. *Concluſit* Deus *omnia ſub peccatum, ut promiſsio ex fide* Ieſu *Chriſti detur credentibus.* Hic detra-

hit meritum nobis, quia dicit omnes reos eſſe, & concluſos ſub peccatum, deinde addit promiſſionem uidelicet, remiſſionis peccatorum, & iuſtificationis dari, & addit, quomodo accipi promiſſio poſſit, uidelicet, fide. Atq; *hæc ratio ſumpta ex natura promiſſionis apud* Paulum *præcipua eſt, & ſæpe repetitur.* Neq; *excogitari, neq; fingi quidquam poteſt, quo hoc* Pauli *argumentum euerti queat.* Proinde *non paciantur ſe bonæ mentes depelli ac hac ſententia, q; tantum fide accipiamus remiſſionem propter* Chriſtum, In *hac habent certam & firmam conſolationem aduerſus peccati terrores, & aduerſus æternam mortem, & aduerſus omnes portas inferorum.*

Cum autem ſola fide accipiamus remiſſionem peccatorum & reconciliationem propter Chriſtum, *ſola fides iuſtificat, quia reconciliati reputantur iuſti & filij* Dei, *non propter ſuam mundiciem, ſed per miſericordiam propter* Chriſtum, *ſi tamen hanc miſericordiã fide apprehendant.* Ideoq; *ſcriptura teſtatur q; fide iuſti reputemur.* Adijciemus *igitur teſtimonia quæ clare pronunciant, q; fides ſit ipſa iuſticia, qua coram* Deo *iuſti reputamur, uidelicet non, quia ſit opus per ſeſe dignum,* Sed *quia accipit promiſſionem qua* Deus *pollicitus*

eſt, q;

eſt, ꝙ propter Chriſtum uelit propicius eſſe credentibus in eum, ſeu quia ſentit, ꝙ Chriſtus ſit nobis factus a Deo, ſapientia, iuſticia, ſanctificatio, & redemptio.

Paulus in Epiſtola ad Romanos præcipue de hoc loco diſputat, & proponit, ꝙ gratis iuſtificemur fide, credentes nobis Deum placatum propter Chriſtum. Et hanc propoſitionem capite tertio, quæ ſtatum uniuerſæ diſputationis continet, tradit. Arbitramur hominem fide iuſtificari, non ex operibus legis. Hic aduerſarij interpretantur ceremonias Leuiticas, At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, ſed de tota lege. Allegat enim infra ex Decalogo. Non concupiſces. Et ſi opera moralia mererentur remiſſionem peccatorum, & iuſtificationem, etiam nihil opus eſſet Chriſto, & promiſſione, & ruerent omnia illa, quæ Paulus de promiſſione loquitur. Male etiam ſcriberet ad Epheſios, gratis nos ſaluatos eſſe, & donum Dei eſſe, non ex operibus. Item Paulus allegat Abraham, allegat Dauidem, at hi de circumciſione habuerunt mandatum Dei. Itaq; ſi ulla opera iuſtificabant, neceſſe erat illa opera tunc cum mandatum haberent, etiam iuſtificaſſe. Sed recte docet Auguſtinus, Paulum de tota lege loqui,

ſicut prolixe diſputat de ſpiritu & litera, ubi poſtremo ait, His igitur conſideratis pertractatiſq; pro uiribus, quas Dominus donare dignatur, colligimus non iuſtificari hominem præceptis bonæ uitæ, niſi per fidem Ieſu Chriſti.

Et ne putemus temere excidiſſe Paulo ſententiam, ꝙ fides iuſtificet, longa diſputatione munit & confirmat eam in quarto Capite ad Romanos. Et deinde in omnibus Epiſtolis repetit.

Sic ait Capite quarto ad Roma. Operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, Ei autem qui non operatur, credit autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſticiam, Hic clare dicit fidem ipſam imputari ad iuſticiam. Fides igitur eſt illa res, quā Deus pronunciat eſſe iuſticiam, & addit gratis imputari. Et negat poſſe gratis imputari, ſi propter opera deberetur. Quare excludit etiam meritum operum moralium. Nam ſi his deberetur iuſtificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iuſticiam ſine operibus.

Et poſtea. Dicimus enim ꝙ Abrahæ imputata eſt fides ad iuſticiam.

Capite. 5. ait. Iuſtificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id eſt, habemus conſcientias tranquillas & lætas coram Deo.

Roma. 4. Corde creditur ad iuſticiam. Hic pronunciat fidem, eſſe iuſticiam cordis.

Ad Galatas 2. Nos in Chriſto Ieſu credimus, ut iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.

Ad Ephe. 2. Gratia enim ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur.

Iohannis primo. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

Iohannis 3. Sicut Moiſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum non pereat.

Item, Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actuum 13. Notum igitur ſit uobis uiri fra-

tres, q; per hunc uobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, in hoc omnis qui credit iuſtificatur. Quomodo potuit clarius de officio Chriſti, & de iuſtificatione dici? Lex inquit non iuſtificabat, Ideo Chriſtus datus eſt, ut credamus nos propter ipſum iuſtificari. Aperte detrahit legi iuſtificationem, Ergo propter Chriſtum iuſti reputamur, cum credimus nobis Deũ placatum eſſe propter ipſum.

Actuum. 4. Hic eſt lapis qui reprobatus eſt a uobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli, Et non eſt in aliquo alio ſalus. Neq; enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Nomen autem Chriſti tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Chriſti, non fiducia noſtrorum operum ſaluamur. Nomen enim hic ſignificat cauſam quæ allegatur propter quam contingit ſalus. Et allegare nomen Chriſti, eſt confidere nomine Chriſti, tanq̃ cauſa, ſeu precio, propter quod ſaluamur.

Actuum. 15. Fide purificans corda eorum. Quare fides illa de qua loquuntur Apoſtoli, non eſt ocioſa noticia, ſed res accipiens ſpiritum ſanctum, & iuſtificans nos.

Abacuc

Abacuc primo. Iuſtus ex fide uiuet. Hic primum dicit homines fide eſſe iuſtos, quia credunt Deum propicium eſſe, & addit, q; eadem fides uiuificet, quia hæc fides parit in corde pacem & gaudium, & uitam æternam.

Eſaiæ. 53. Noticia eius iuſtificabit multos. Quid eſt autem noticia Chriſti, niſi noſſe beneficia Chriſti, promiſsiones, quas per Euangelium ſparſit in mundum? Et hæc beneficia noſſe, proprie & uere eſt credere in Chriſtum, credere q; quæ promiſit Deus propter Chriſtum, certo præſtet.

Sed plena eſt ſcriptura talibus teſtimonijs, quia alibi legem, alibi promiſsiones de Chriſto, & de remiſsione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Chriſtum tradit. Extant & apud S. Patres ſparſim ſimilia teſtimonia. Ambroſius enim inquit in Epiſtola ad Ireneum quendam. Subditus autem mundus eo per legem factus eſt, quia ex præſcripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iuſtificatur, id eſt, quia per legem peccatum cognoſcitur, ſed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuiſſe, quæ omnes fecerat peccatores, ſed ueniens Dominus Ieſus peccatum omnibus quod nemo poterat euita-

re, donauit, & chirographum noſtrum ſui ſanguinis effuſione deleuit. Hoc eſt, quod ait. Abundauit peccatum per legem, Superabundauit autem gratia per Ieſum. Quia poſtquam totus mundus ſubditus factus eſt, totius mundi peccatum abſtulit, ſicut teſtificatus eſt Ioannes, dicens. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis ſuis iuſtificatur. Sed qui iuſtus eſt, donatum habet, quia poſt lauacrum iuſtificatus eſt. Fides ergo eſt, quæ liberat per ſanguinem Chriſti, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & uenia donatur. Hæc ſunt Ambroſij uerba, quæ aperte patrocinantur noſtræ ſententiæ, detrahit operibus iuſtificationem, & tribuit fidei, q̃ liberet per ſanguinẽ Chriſti. Conferantur in unum aceruum Sententiarij omnes, qui magnificis titulis ornantur. Nam alij uocantur angelici, alij ſubtiles, alij irrefragabiles, Omnes iſti lecti & relecti non tantum conferent ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc una Ambroſij ſententia.

In eandem ſententiam multa contra Pelagianos ſcribit Auguſtinus, de ſpiritu & litera ſic ait. Ideo quippe proponitur iuſticia legis, quod qui fecerit

ceri

cerit eam, uiuet in illa; ut cum quiſq; infirmitatem ſuam cognouerit, non per ſuas uires, neq; per literam ipſius legis, quod fieri non poteſt, Sed per fidem concilians iuſtificatorem, perueniat, & faciat, & uiuat in ea. Opus rectum quod qui fecerit, uiuet in eo, non fit, niſi in iuſtificato, Iuſtificatio autem ex fide impetratur. Hic clare dicit iuſtificatorem fide conciliari, & iuſtificationem fide impetrari. Et paulo poſt. *Ex lege timemus Deum, ex fide ſperamus in Deum, ſed timentibus pœnam abſconditur gratia, ſub quo timore anima laborans &c. per fidem confugiat ad miſericordiam Dei, ut det quod iubet.* Hic docet lege terreri corda, fide autem conſolationem capere, & docet prius fide apprehendere miſericordiam, quam legem facere conemur. Recitabimus paulo poſt & alia quædam.

Profecto mirum eſt aduerſarios tot locis ſcripturæ nihil moueri, quæ aperte tribuunt iuſtificationem fidei, & quidem detrahunt operibus. Num fruſtra exiſtimant toties idem repeti? Num arbitrantur excidiſſe ſpiritui ſancto non animaduertenti has uoces? Sed excogitauerunt etiam cauillam quo eludunt, dicunt de fide formata accipi debere, hoc eſt, non tribuunt fidei iuſtificationem, niſi

propter dilectionem, imo prorſus non tribuunt fidei iuſtificationem, ſed tantum dilectioni, quia ſomniant fidem poſſe ſtare cum peccato mortali. Quorſum hoc pertinet, niſi ut promißionem iterum aboleant, & redeant ad legem. Si fides accipit remißionem peccatorum propter dilectionem, ſemper erit incerta remißio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum quantum debemus, imo non diligimus, niſi certo ſtatuant corda, q; donata ſit nobis remißio peccatorum. Ita aduerſarij dum requirunt fiduciam proprie dilectionis in remißione peccatorum & iuſtificatione, Euangelium de gratuita remißione peccatorum prorſus abolent, cum tamen dilectionem illam neq; præſtent, neq; intelligant, niſi credant gratis accipi remißionem peccatorum.

Nos quoq; dicimus, q; dilectio fidem ſequi debeat, ſicut & Paulus ait, In Chriſto Ieſu neq; circumciſio aliquid ualet, neq; præpucium, ſed fides per dilectionem efficax. Neq; tamen ideo ſentiendum eſt, q; fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem accipiamus remißionem peccatorum & reconciliationem, ſicut neq; accipimus remißionem peccatorum propter alia opera ſequentia. Sed ſola fide & quidem fide proprie dicta

accipitur

accipitur remiſſio peccatorum, quia promiſſio non poteſt accipi niſi fide. Eſt autem fides proprie dicta quæ aſſentitur promiſſioni, de hac fide loquitur ſcriptura. Et quia accipit remiſſionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iuſti reputamur propter Chriſtum, quam diligimus, ac legem facimus, & ſi neceſſario ſequitur dilectio. Neq; uero hæc fides eſt ocioſa notitia, nec poteſt ſtare cum peccato mortali, ſed eſt opus ſpiritus ſancti, quo liberamur a morte, quo eriguntur & uiuificātur perterrefactæ mentes. Et quia ſola hæc fides accipit remiſſionem peccatorū, & reddit nos acceptos Deo, & reddit conſcientias pacatas ac tranquillas, rectius uocari gratia gratum faciens poterat, quam effectus ſequens, uidelicet dilectio.

Hactenus ſatis copioſe oſtendimus & teſtimonijs ſcripturæ, & argumētis ex ſcriptura ſumptis, ut res magis fieret perſpicua, q; ſola fide conſequimur remiſſionem peccatorum propter Chriſtū, & q; ſola fide iuſtificemur, hoc eſt, ex iniuſtis iuſti efficiamur, ſeu regeneremur. Facile autē iudicari poteſt, quam neceſſaria ſit huius fidei cognitio, quia in hac una conſpicitur Chriſti officiū, hac una accipimus Chriſti beneficia, hæc una affert

certam & firmam conſolationem pijs mentibus. Et *oportet in* Eccleſia *extare doctrinam, ex qua concipiant pij certam ſpem ſalutis.* Nam *aduerſarij infœliciter conſulunt hominibus dum iubent dubitare,* Vtrum *conſequantur remiſsionem peccatorum.* Quomodo *in morte ſuſtentabunt ſe iſti, qui de hac fide nihil audiuerunt, qui putant dubitandum eſſe,* Vtrum *conſequantur remiſsionem peccatorum.* Præterea *neceſſe eſt retineri in* Eccleſia Chriſti Euangelium, *hoc eſt, promiſsionem,* ꝙ *gratis propter* Chriſtum *remittuntur peccata,* Id Euangelium *penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent.* At Scholaſtici *ne uerbum quidem de hac fide tradunt.* Hos *ſequuntur aduerſarij noſtri, & improbant hanc fidẽ.* Nec *uident ſe totam promiſsionem gratuitæ remiſsionis peccatorum, & iuſticiæ Chriſti abolere improbata hac fide.*

DE DILECTIONE ET IMPLETIONE LEGIS.

HIC *obijciunt aduerſarij.* Si *uis ad uitam ingredi, ſerua mandata.* Item, Factores *legis iuſtificabuntur, & alia multa ſimilia de lege, & operibus ad quæ priuſquam reſpondemus dicen-*

dum

dum eſt, quid nos de dilectione, & impletione legis ſentiamus. Scriptum eſt apud Prophetam. Dabo *legem meam in corda eorum.* Et Roma. 3. *ait Paulus, legem ſtabiliri non aboleri per fidem,* Et Chri*ſtus ait.* Si *uis ingredi in uitam, ſerua mandata.* Item, Si *dilectionem non habeam, nihil ſum.* Hæ *ſententiæ & ſimiles teſtantur, q̃ oporteat legem in nobis inchoari, & magis magiſq; fieri.* Loquimur *autem non de ceremonijs, ſed de illa lege, quæ præcipit de motibus cordis, uidelicet de Decalogo.* Quia *uero fides affert ſpiritum ſanctum, & parit nouam uitam in cordibus, neceſſe eſt, q̃ pariat ſpirituales motus in cordibus.* Et *qui ſint illi motus oſtendit* Propheta *cum ait.* Dabo *legem meam in corda eorum.* Poſtquam *igitur fide iuſtificati & renati ſumus, incipimus* Deum *timere, diligere, petere, & expectare ab eo auxilium, gratias agere & predicare, & obedire ei in afflictionibus.* Inci*pimus & diligere proximos; quia corda habent ſpirituales & ſanctos motus.*

Hæc non poſſunt fieri, niſi poſtquam fide iuſtificati ſumus, & renati accipimus ſpiritum ſanctum. Primum, *quia lex non poteſt fieri ſine Chriſto.* Item, Lex *non poteſt fieri ſine ſpiritu ſancto.* At

ſpiritus

ſpiritus ſanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Gal. 3. Vt promißionem ſpiritus accipiamus per fidem. Item, quõ poteſt humanum cor diligere Deum dum ſentit eum horribiliter iraſci, & opprimere nos temporalibus & perpetuis calamitatibus. Lex autem ſemper accuſat nos, ſemper oſtendit iraſci Deum. Non igitur diligitur Deus, niſi poſtquam apprehendimus fide miſericordiam. Ita Demum fit obiectum amabile.

Quanq̃ igitur ciuilia opera, hoc eſt, externa opera legis ſine Chriſto, & ſine ſpiritu ſancto aliqua ex parte fieri poßint, tamen apparet ex his quæ diximus, illa quæ ſunt proprie legis diuinæ, hoc eſt, affectus cordis erga Deum qui præcipiuntur in prima tabula, non poſſe fieri ſine ſpiritu ſancto. Sed aduerſarij noſtri ſunt ſuaues theologi, Intuentur ſecundam tabulam, & politica opera, primam nihil curant, quaſi nihil pertineat ad rem, aut certe tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longe poſitam ſupra omnium creaturarum ſenſum atq; intellectum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, prorſus non conſiderant.

At Chriſtus ad hoc datus eſt, ut propter eum donentur nobis remißio peccatorum, & ſpiritus

ſanctus

ſanctus, qui nouam & æternam uitam ac æternam iuſticiam in nobis pariat. Primum oſtendat Chriſtum, ſicut Iohan. 16. ſcriptum eſt, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit uobis. Deinde & alia dona afferat, dilectionem, inuocationem, gratiarum actionem, caſtitatem, pacientiam &c. Quare non poteſt lex uere fieri, niſi accepto ſpiritu ſancto per fidem. Ideo Paulus dicit legem ſtabiliri per fidem, non aboleri, quia lex ita demum fieri poteſt, cum contingit ſpiritus ſanctus. Et Paulus docet 2. Corinth. 3. uelamen quo facies Moiſi tecta eſt, non poſſe tolli, niſi fide in Chriſtum, qua accipitur ſpiritus ſanctus. Sic enim ait, ſed uſq; in hodiernum diem cum legitur Moiſes uelamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Cum autem conuerſi fuerint ad Deum auferetur uelamen, Dominus autem ſpiritus eſt, Vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus, humanam opinionem de tota lege, Decalogo & ceremonijs, uidelicet q; hypocritæ putant externa & ciuilia opera ſatisfacere legi Dei, & ſacrificia & cultus ex opere operato iuſtificare coram Deo. Tunc autem detrahitur nobis hoc uelamen, hoc eſt, eximitur hic error, quando Deus oſtendit cordibus noſtris immundiciem noſtram, & magnitudi-

nem

nem peccati. Ibi primum uidemus nos longe abeſſe ab impletione legis. Ibi agnoſcimus quomodo caro ſecura atq; ocioſa non timeat Deum, nec uere ſtatuat reſpici nos a Deo, ſed caſu naſci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, ꝙ Deus ignoſcat, & exaudiat. Cum autem audito Euangelio & remiſſione peccatorum fide erigimur, concipimus ſpiritum ſanctum, ut iam recte de Deo ſentire poſſimus, & timere Deum, & credere ei &c. Ex his apparet non poſſe legem ſine Chriſto, & ſine ſpiritu ſancto fieri.

Profitemur igitur ꝙ neceſſe ſit inchoari in nobis, & ſubinde magis magiſq; fieri legem. Et complectimur ſimul utrunq;, uidelicet ſpirituales motus & externa bona opera. Falſo igitur calumniantur nos aduerſarij, ꝙ noſtri non doceant bona opera, cum ea non ſolum requirant, ſed etiam oſtendant, quomodo fieri poſſint. Euentus coarguit hypocritas, qui ſuis uiribus conantur legem facere, ꝙ non poſſint præſtare, quæ conantur. Longe enim imbecillior eſt humana natura, quam ut ſuis uiribus reſiſtere diabolo poſſit, qui habet captiuos omnes, qui non ſunt liberati per fidem. Potentia Chriſti opus eſt aduerſus diabolum, uidelicet, ut

quia ſcimus nos propter Chriſtũ exaudiri, & habere promiſsionem, petamus, ut gubernet & propugnet nos ſpiritus ſanctus, ne decepti erremus, ne impulſi contra uoluntatem Dei *aliquid ſuſcipiamus, ſicut* P*ſalmus docet.* C*aptiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* C*hriſtus enim uicit diabolum, & dedit nobis promiſsionem, & ſpiritum ſanctum, ut auxilio diuino uincamus & ipſi.* Et 1. *Iohan.* 3. A*d hoc apparuit filius* D*ei, ut ſoluat opera diaboli.* D*einde non hoc tantum docemus, quomodo fieri lex poſsit, ſed etiam quomodo* D*eo placeat, ſi quid fit, uidelicet non quia legi ſatisfaciamus, ſed quia ſumus in* C*hriſto.* S*icut paulo poſt dicemus.* C*onſtat igitur noſtros requirere bona opera.* I*mo addimus & hoc, ꝙ impoſsibile ſit dilectionem* Dei*, etſi exigua eſt, diuellere a fide, quia per* C*hriſtum acceditur ad* P*atrem, & accepta remiſsione peccatorum uere iam ſtatuimus nos habere* D*eum, hoc eſt, nos* D*eo curæ eſſe, inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus, ſicut* I*ohannes docet in prima* E*piſtola.* N*os diligimus eum, inquit, quia prior dilexit nos, uidelicet, quia dedit pro nobis filium, & remiſit nobis peccata.* I*ta ſignificat præcedere filium, ſequi dilectionem.* I*tem fides illa, de qua loquimur, exiſtit in pœniten-*

tia, hoc eſt, concipitur in terroribus conſcientiæ, quæ ſentit iram Dei aduerſus noſtra peccata, & quærit remiſsionem peccatorum & liberari a peccato. Et in talibus terroribus & alijs afflictionibus debet hæc fides creſcere & confirmari. Quare non poteſt exiſtere in his qui ſecundum carnem uiuunt, qui delectantur cupiditatibus ſuis, & obtemperant eis. Ideo Paulus ait, Nulla nunc damnatio eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulāt, ſed ſecundum ſpiritum. Item, Debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem uiuamus, Si enim ſecundum carnem uixeritis, moriemini, Sin autem ſpiritu actiones corporis mortificabitis, uiuetis. Quare fides illa quæ accipit remiſſionem peccatorum in corde perterrefacto, & fugiente peccatum, nō manet in his qui obtemperant cupiditatibus, nec exiſtit cum mortali peccato.

Ex his affectibus fidei excerpunt aduerſarij unum, uidelicet dilectionem, & docent, ꝙ dilectio iuſtificet. Ita manifeſte apparet eos tantum docere legem. Non prius docent accipere remiſsionem peccatorum per fidem, Non docent de mediatore Chriſto, ꝙ propter Chriſtum habemus Deum propicium, ſed propter noſtram dilectionem. Et tamen

qualis

qualis ſit illa dilectio, non dicunt, neq; dicere poſſunt. Prædicant ſe legem implere, cum hæc gloria proprie debeatur Chriſto, & fiduciam propriorum operum opponunt iudicio Dei, dicunt enim ſe de condigno mereri gratiam & uitam æternam. Hæc eſt ſimpliciter impia & uana fiducia. Nam in hac uita non poſſumus legi ſatisfacere, quia natura carnalis non deſinit malos affectus parere, & ſi his reſiſtit ſpiritus in nobis.

Sed quærat aliquis. Cum & nos fateamur dilectionem eſſe opus ſpiritus ſancti, cumq; ſit iuſticia, quia eſt impletio legis, cur non doceamus, quod iuſtificet? Ad hoc reſpondendum eſt. Primum hoc certum eſt, quod non accipimus remiſsionem peccatorum, neq; per dilectionem, neq; propter dilectionem noſtram, ſed propter Chriſtum ſola fide. Sola fides, quæ intuetur in promiſsionem, & ſentit ideo certo ſtatuendum eſſe, quod Deus ignoſcat, quia Chriſtus non ſit fruſtra mortuus &c. uincit terrores peccati & mortis. Si quis dubitat, Vtrum remittantur ſibi peccata, contumelia afficit Chriſtum, cum peccatum ſuum iudicat maius, aut efficacius eſſe, quam mortem & promiſsionem Chriſti. Cum Paulus dicat gratiam exuberare ſupra peccatum, hoc eſt, miſericordiam ampliorem eſſe

quam peccatum, Si quis ſentit ſe ideo conſequi re-miſsionem peccatorum, quia diligit, afficit contume lia Chriſtum, & comperiet in iudicio Dei hanc fi-duciam propriæ iuſticiæ impiam & inanem eſſe. Ergo neceſſe eſt ꝙ *fides reconciliet, & ex iniuſto iuſtum efficiat. Et ſicut non accipimus remiſsionem peccatorum per alias uirtutes legis, ſeu propter eas, uidelicet propter pacientiam, caſtitatem, obe-dientiam erga Magiſtratus &c. Et tamen has uir-tutes ſequi oportet. Ita neq; propter dilectionem Dei accipimus remiſsionem peccatorum, & ſi ſequi eam neceſſe eſt.*

Cæterum nota eſt conſuetudo ſermonis, ꝙ *in-terdum codē modo cauſam & effectus complecti-mur* κατα συνεκδοχὴν. *Ita Lucæ ſeptimo, ait Chriſtus. Remittuntur ei peccata multa, quia di-lexit multum. Interpretatur enim ſeipſum Chri-ſtus, cum addit, Fides tua ſaluam te fecit. Non igi-tur uoluit Chriſtus,* ꝙ *mulier illo opere dilectionis merita eſſet remiſsionem peccatorum. Ideo enim clare dicit, Fdes tua ſaluam te fecit. At fides eſt, quæ appræhendit miſericordiam propter uerbum Dei gratis. Si quis hoc negat fidem eſſe, prorſus non intelligit quid ſit fides. Et ipſa hiſtoria hoc lo-co oſtendit,*

co oſtendit, quid uocet dilectionem. Mulier uenit hanc afferens de Chriſto opinionem, q; apud ipſum quærenda eſſet remiſsio peccatorum. Hic cultus eſt ſummus cultus Chriſti, Nihil potuit maius tribuere Chriſto. Hoc erat uere Meſsiam agnoſcere, quærere apud eum remiſsionem peccatorum. Porro ſic de Chriſto ſentire, ſic colere, ſic complecti Chriſtum, eſt uere credere. Chriſtus autem uſus eſt uerbo dilectionis, non apud mulierem, ſed aduerſus Phariſeum, quia totum cultum Phariſei, cum toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat Phariſeū, q; non agnoſceret ipſum eſſe Meſsiam, & ſi hæc externa officia ipſi præſtaret, ut hoſpiti, uiro magno & ſancto, Oſtendit mulierculam, & prædicat huius cultum, ungenta, lachrymas &c. Quæ omnia erant ſigna fidei, & confeſsio quædam, q; uidelicet apud Chriſtum quæreret remiſsionem peccatorum. Magnum profecto exemplum eſt, quod non ſine cauſa commouit Chriſtum, ut obiurgaret Phariſeum uirum ſapientem, & honeſtum, ſed non credentem. Hanc ei impietatem exprobrat, & admonet eum exemplo mulierculæ, ſignificans turpe ei eſſe, q; cum indocta muliercula credat Deo, ipſe legis doctor, non credat, non agnoſcat Meſsiam, non quærat apud eum remiſsionem peccatorum & ſa-

lutem. Sic igitur totum cultum laudat, ut ſæpe fit in ſcripturis, ut uno uerbo multa complectamur, ut infra latius dicemus in ſimilibus locis, ut Date eleemoſynam & omnia erunt munda. Non tantùm eleemoſynas requirit, ſed etiam iuſticiam fidei, Ita hic ait, Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id eſt, quia me uere coluit fide & exercitijs & ſignis fidei, Totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc docet, quod proprie accipiatur fide remiſsio peccatorum. Etſi dilectio, confeſsio & alij boni fructus ſequi debeant. Quare non hoc uult, quod fructus illi ſint precium, ſint propiciatio propter quam detur remiſsio peccatorum, quæ reconciliet nos Deo. De magna re diſputamus, de honore Chriſti, & unde petant bonæ mentes certam & firmam conſolationem. Vtrum fiducia collocanda ſit in Chriſtum, an in opera noſtra. Quod ſi in opera noſtra collocanda erit, detrahitur Chriſto honos mediatoris & propiciatoris. Et tamen comperiemus in iudicio Dei hanc fiduciam uanam eſſe & conſcientias inde ruere in deſperationem. Quod ſi remiſsio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Chriſtum, ſed propter noſtram dilectionem, nemo habiturus eſt remiſsionem peccatorum, niſi ubi totam legem fecerit,

quia

quia lex non iuſtificat, donec nos accuſare poteſt. Patet igitur, cum iuſtificatio ſit reconciliatio propter Chriſtum, quod fide iuſtificemur, quia certiſſimum eſt ſola fide accipi remiſſionem peccatorum.

Nunc igitur reſpondeamus ad quæſtionem ſupra propoſitam, quare dilectio non iuſtificet. Recte cogitant aduerſarij dilectionem eſſe legis impletionem. Et obedientia erga legem eſſet iuſticia, ſi legem faceremus. Hactenus autem oſtendimus quod ideo datæ ſint promiſſiones, quia legem non poſſimus facere. Eamq́; ob cauſam negat Paulus nos ex lege iuſtificari. Aduerſarij fallũtur, quia in hac tota controuerſia, nihil niſi legem intuentur. Neq́; enim poteſt aliter iudicare ratio humana, quam ex lege quærendam eſſe iuſticiam, quia obedientia erga legem ſit iuſticia. Sed Euangelium reuocat nos a lege ad promiſſiones, & docet, quod iuſti reputemur, non propter obedientiam erga legem. Non enim ſatisfacimus legi, Sed propterea quia donatur nobis reconciliatio propter Chriſtum, Et hanc tantum fide accipimus. Priuſquam igitur legem facimus, oportet accipere fide remiſſionem peccatorum & reconciliationem. Bone Deus quo ore audent nominare Chriſtum, quo uultu audent aſpicere ipſos

re ipſos Euangelij libros iſti qui negant nos ſola fide propter Chriſtum conſequi remiſsionem peccatorum?

Secundo, hæc ipſa legis impletio quæ ſequitur renouationem, eſt exigua & immunda. Quanquam enim renouatio inchoata eſt, tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati, quæ ſemper accuſant nos, niſi fide in Chriſtum apprehendamus remiſsionem peccatorum, & ſciamus nos habere acceſſum ad Deum, non propter noſtram impletionem legis, ſed propter Chriſtum. Ideo illa legis impletio non eſt accepta propter ſeipſam, ſed propter fidem.

Quare cum Paulus ait legem ſtabiliri per fidem, non ſolum hoc intelligi oportet, ꝙ fide renati concipiant ſpiritum ſanctum, & habeant motus conſencientes legi Dei. Sed multo maxime refert & hoc addere, ꝙ oportet nos ſentire ꝙ procul a perfectione legis abſimus. Quare non poſſumus ſtatuere ꝙ coram Deo iuſti reputemur propter noſtram impletionem legis, Sed ſentiendum eſt, ꝙ iuſti ſeu accepti reputemur propter Chriſtum, non propter legem aut opera noſtra, & ꝙ hæc inchoata legis impletio placeat Deo, quia ſumus in Chriſto,

ſto. Item q́ propter fidem in Chriſtum non impute tur nobis hoc quod deeſt impletioni legis. Hoc docet Paulus ad Galatas. 3. cum ait. Chriſtus redemit nos a maledictione legis, factus pro nobis maledictum, hoc eſt, lex damnat omnes homines. Sed Chriſtus quia ſine peccato ſubijt pœnam peccati & uictima pro nobis factus eſt, ſuſtulit illud ius legis, ne accuſet, ne damnet hos, qui credunt in ipſum, quia ipſe eſt propiciatio pro eis, propter quã nunc iuſti reputantur. In eandem ſentenciam ſcribit ad Coloſſenſes. In Chriſto conſummati eſtis, quaſi dicat, Et ſi adhuc procul abeſtis a perfectione legis, tamen non damnant uos reliquiæ peccati, quia propter Chriſtum habetis reconciliationem certam & firmam, Si creditis, etiam ſi hæret peccatum in carne ueſtra. Longe enim ſupra noſtram mundiciem, imo longe ſupra ipſam legem collocari debent mors & ſatisfactio Chriſti nobis donata, ut ſtatuamus nos propter illam ſatisfactionem habere propicium Deum, non propter noſtram impletionem legis. Impia fiducia eſt, quæ collocatur in noſtram impletionem legis. Illa uero fiducia neceſſaria eſt, quæ collocatur in ſatisfactionem Chriſti.

Tertio. Sola illa res iuſtificat coram Deo, quæ reddit pacatas conſcientias. Donec enim conſcientia fugit iudicium Dei, & iraſcitur Deo, non ſumus iuſti, & iuſtificati.

Porro ſola fides reddit pacatas conſcientias, iuxta illud. Iuſtificati ex fide pacem habemus. Item, Iuſtus ex fide uiuet, id eſt, fide uincit terrores mortis, fide erigitur & concipit gaudium & uitam. Idq; affert fides, non quia per ſe ſit opus dignum, ſed tantum quia accipit oblatam promißionem, nihil reſpiciens propriam dignitatem.

Sola igitur fides iuſtificat, & bona opera propter fidem placent. Quid contra hanc rationem aduerſarij poſſunt afferre? Quid poſſunt contra manifeſtam ueritatem excogitare? Nam minor eſt certißima, q̄ opera noſtra non poßint conſcientiam reddere pacatam, quando Deus iudicat & arguit nos, & oſtendit nobis immundiciem noſtram. Idq; Scriptura ſæpe inculcat, In Pſalmo, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Hic ſimpliciter detrahit omnibus & quidem Sanctis ac

ſeruis

ſeruis Dei, *gloriam iuſticiæ, ſi non ignoſcat* Deus, *ſed iudicet & arguat corda eorum.* Namq; q alibi *gloriatur de ſua iuſticia, loquitur de cauſa ſua aduerſus perſecutores uerbi* Dei, *non loquitur de perſonali mundiciæ, & rogat cauſam & gloriam* Dei *defendi, ut* Pſalmo. 7. Iudica *me* Domine *ſecundum iuſticiam meam &c.* Et *alibi.* Iudica Domine *cauſam meam.* Rurſus Pſalmo 129. *docet neminem poſſe ſuſtinere iudicium* Dei, *ſi obſeruet peccata noſtra.* Si *iniquitates obſeruaueris* Domine, Domine *quis ſuſtinebit?* Et Iob 9. Verebar *omnia opera mea.* Item, Si *lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint uelut mundiſſimæ manus meæ, tamen ſordibus intinges me.* Et Prouer. 20. Quis *poteſt dicere, mundum eſt cor meum?* Et 1. Ioan. 1. Si *dixerimus q peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt.* Et *in oratione* Dominica *ſancti petunt remiſſionem peccatorum.* Habent *igitur & ſancti peccata.* In Numeris, Et *innocens non erit innocens.* Et Zacharias *ait.* Sileat *a facie* Domini *omnis caro.* Et Eſaias. Omnis *caro fœnum, & omnis gloria eius, quaſi flos agri.* Exiccatum *eſt fœnum & cecidit flos, quia ſpiritus* Domini *ſufflauit in eo, id eſt, caro & iuſticia*

ſticia carnis non poteſt ſuſtinere iudicium Dei. Et Ionas inquit Capi. 2. Fruſtra obſeruant uana, qui miſericordiam relinquunt, id eſt, Omnis fiducia eſt inanis, præter fiduciam miſericordiæ. Miſericordia ſeruat nos, propria merita, proprij conatus non ſeruant nos. Hæ ſententiæ & ſimiles in ſcripturis teſtantur opera noſtra immunda eſſe, & indigere miſericordia. Quare non reddunt pacatas conſcientias opera, ſed miſericordia apprehenſa per fidem.

Quarto. Chriſtus non deſinit mediator eſſe poſtquam renouati ſumus. Errant qui fingunt eum tantum primam gratiam meritum eſſe, nos poſtea noſtra legis impletione placere & mereri uitam æternam. Manet mediator Chriſtus, & ſemper ſtatuere debemus, q̀ propter ipſum habeamus placatum Deum, etiamſi nos indigni ſimus, Sicut Paulus ait. Per hunc habemus acceſſum ad Deum per fidem. Noſtra enim impletio legis, ut diximus, eſt immunda, quia natura noſtra horribiliter eſt corrupta. Ideo Pſalmus inquit, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quare remiſſione peccatorum opus habemus, etiam cum bona opera habemus. Illa autem remiſſio ſemper apprehenditur fide, Ita Chriſtus manet Pontifex & mediator. Placet igitur

tur

tur illa legis impletio non propter ſe, ſed quia fidē apprehendimus Chriſtum, & ſentimus, nos habere Deum placatum, non propter legem, ſed propter Chriſtum.

Quinto. Si ſentiendum eſſet, ꝙ poſt renouationem oporteat nos acceptos fieri, non fide propter Chriſtum, ſed propter noſtram impletionem legis, nunquam acquieſceret conſcientia, ſed ad deſperationem adigeretur. Lex enim ſemper accuſat, cum legi nunquam ſatisfaciamus. Id quod tota Eccleſia confitetur. Paulus enim ait, Non quod uolo bonum hoc facio, ſed quod nolo, malum. Item, Mente ſeruio legi Dei, Carne autem ſeruio legi peccati. Quis enim ſatis diligit, aut ſatis timet Deum, quis ſatis pacienter ſuſtinet afflictiones a Deo impoſitas, Quis non ſæpe dubitat, Vtrum Dei conſilio regantur res humanæ, Quis non ſæpe dubitat Vtrum a Deo exaudiatur, quis non ſæpe ſtomachatur, ꝙ impij fortuna meliore utuntur quam pij, ꝙ pij ab impijs opprimuntur, quis non iraſcitur iudicio Dei, cum uidetur nos abijcere, quis ſatisfacit uocationi ſuæ, quis diligit proximum ſicut ſeipſum, quis non irritatur a concupiſcentia? De his peccatis ait Pſalmus, Pro hoc orabit ad te omnis ſanctus. Hic ſanctos ait petere remiſsionem peccatorum

torum. Plus quam cœci ſunt, qui malos affectus in carne, non ſentiunt eſſe peccata, de quibus Paulus dicit. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, Spiritus aduerſus carnem. Caro diffidit Deo, confidit rebus præſentibus, quærit humana auxilia in calamitate, etiam contra uoluntatem Dei, fugit afflictiones quas iuxta mandatum Dei tolerare debebat, dubitat de Dei miſericordia. Cum talibus affectibus luctatur ſpiritus ſanctus in cordibus, ut eos reprimat ac mortificet, & inſerat nouos ac ſpirituales motus. Et Auguſtinus ait, Omnia mandata Dei implentur, quando quidquid non fit ignoſcitur. Requirit igitur fidem, etiam in bonis operibus, ut credamus nos Deo placere propter Chriſtum, nec opera ipſa per ſe digna eſſe quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos. Tunc ergo iuſti ſumus, quando nos peccatores fatemur. Et iuſticia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia. Oportet igitur adeſſe fidem in illa inchoata legis impletione, quæ ſtatuat nos propter Chriſtum habere Deum placatum. Nam miſericordiã non poteſt apprehendi niſi fide. Itaq; prorſus eſt doctrina deſperationis, docere q; non ſimus accepti fide propter Chriſtum, ſed propter propriam legis impletionem.

Ex his

Ex his omnibus ſatis apparet, ꝙ ſola fides iuſtificat, id eſt, primum conſequitur remißionem peccatorum, & reconciliationẽ propter Chriſtum, & ꝙ ſola fides regenerat. Nam ſola fide ſpiritus ſanctus cõcipitur. Deinde ꝙ illa inchoata impletio legis nõ placeat per ſe coram Deo. Cum autem ad huc alibi, uidelicet in promißione Chriſti, quærenda ſit iuſtificatio, Cumq; ſola fides efficiat pacatam conſcientiam, neceſſe eſt, ꝙ ſola fides iuſtificet. Semper enim ſentire debemus, ꝙ non propter legem, ſed propter Chriſtũ ſimus accepti. Non enim iuſtificamur ex lege, ſed ex promißione. Et honos Chriſti nõ debet in legem transferri. Et cum initio iuſti reputemur propter Chriſtum, cum in eum credimus, non eſt ſentiendum, ꝙ abiecto illo mediatore, poſtea iuſti ſimus noſtra impletione legis. Etſi neceſſe eſt renatos bene operari. Et uirtutes legis, quatenus obediunt legi, ſunt iuſticiæ, & eatenus hæc obedientia legis, iuſtificat iuſticia legis. Sed hæc imperfecta iuſticia legis non eſt accepta niſi propter fidem, nec poteſt conſcientias reddere pacatas. Id tantum efficit fides quæ ſtatuit, ꝙ propter Chriſtum Pontificem habeamus Deum propicium. In hac promißione quærere debent piæ & perterrefactæ conſcientiæ reconciliationem, & iuſtificationem

tionem, hac promiſſione debēt ſe erigere ac ſuſtentare, ſicut docent hæc uerba. Iuſtus ex fide uiuet. Significant enim ꝙ fides iuſtificet, & ita iuſtificet, ut ſimul uiuificet, hoc eſt erigat & conſoletur conſcientias, & uitam æternam & gaudium in animo pariat.

RESPONSIO AD ARGVmenta aduerſariorum.

COgnitis his fundamentis cauſæ, uidelicet diſcrimine legis, ac promiſſionum, ſeu Euangelij, facile erit diluere ea quæ aduerſarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, Dicta uero de promiſſionibus omittunt. Semel autem reſponderi poteſt ad omnes ſententias de lege, ꝙ lex non poſſit fieri ſine Chriſto. Et ſi qua fiunt ciuilia opera ſine Chriſto, nō placent Deo. Quare cum prædicantur opera, neceſſe eſt addere, ꝙ fides requiratur, ꝙ propter fidem prædicentur, ꝙ ſint fructus & teſtimonia fidei. Quid poteſt ſimplicius hac noſtra doctrina dici? Neceſſe eſt enim ad cognoſcenda beneficia Chriſti, diſcernere promiſſiones a lege. Ambiguæ & periculoſæ cauſæ multas & uarias ſolutiones gignunt. Vtrum eſt enim illud ue-

teris

teris Poetæ. ὁ δ᾽ ἄδικος λόγος.

νοσῶν ἐν αὐτῷ φαρμάκων δεῖται σοφῶν.

Sed in bonis & firmis cauſis, una atq; altera ſolutio ſumpta ex fontibus, corrigit omnia quæ uidentur offendere. Id fit *& in hac noſtra cauſa.* Nam *illa regula quam modo recitaui, interpretatur omnia dicta quæ de lege & operibus citantur.*

Fatemur *enim ſcripturam alibi legem, alibi* Euangelium *ſeu gratuitam promißionem remißionis peccatorum propter* Chriſtum *tradere.* Ve*rum aduerſarij noſtri ſimpliciter abolent promißionem, cum negant, ꝙ fides iuſtificet, cum docent, ꝙ propter dilectionem & opera noſtra accipiamus remißionem peccatorum & reconciliationem.* Si *enim pendet ex conditione operum noſtrorum remißio peccatorum, prorſus erit incerta.* Nunquã *enim facimus opera ſufficientia.* Erit *igitur abolita promißio.* Proinde *nos reuocamus pias mentes ad conſiderandas promißiones, & de gratuita remißione peccatorum & reconciliatione quæ fit per fidem in chriſtum, docemus.* Poſtea *addimus & doctrinam legis, non ꝙ lege mereamur remißionem peccatorum, aut ꝙ propter legem iuſti repu-*

temur, non propter Chriſtum, Sed quia Deus re-quirit bona opera. Oportet enim prudenter ὀρθο-τομεῖν legem & promißiones. Videndum eſt quid legi, quid promißionibus ſcriptura tribuat. Sic enim & laudat & præcipit bona opera, ut non tollat gratuitam promißionem, nec tollat Chri ſtum.

Sunt enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoq; ſunt effectus regenerationis, ſi-cut Paulus docet Epheſ. 2 Ipſius opus ſumus, con-diti per Chriſtum Ieſum ad bona opera, quæ præ-parauit Deus, ut in eis ambularemus. Itaq; bona opera ſequi fidem debent, tanquã gratiarum actio erga Deum, Item ut in eis fides & exerceatur, & creſcat & oſtendatur alijs, ut noſtrâ confeßione alij inuitentur ad pietatem. Ita Paulus ait, Abra-bam accepiſſe circumciſionem, non ꝙ propter il-lud opus reputaretur iuſtus, ſed ut haberet ſig-num in corpore ſcriptum, quo commonifieret, & fidem ſubinde maiorem conciperet. Item, quo con-fiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum ſuo teſtimonio inuitaret. Sic Abel fide gratiorem hoſtiam obtulit, Placauit enim hoſtia non ex opere operato, Sed quia Abel fide ſtatuebat ſe Deum pla catum habere propter miſericordiam, Opus uero

Illud faciebat, ut ſuam fidē exerceret, & alios exemplo & confeßione ſua inuitaret ad credendum.

Cum hoc modo bona opera ſequi fidem debeant, longe aliter utuntur operibus homines qui non poſſunt credere, ac ſtatuere in corde ſibi gratis ignoſci propter Chriſtum. *Hi cum uident opera ſanctorum, humano more iudicant ſanctos operibus illis promeruiſſe remißionem peccatorū, & propter illa opera iuſtos reputatos eſſe coram* Deo. *Ideo imitantur ea, & ſentiunt ſe per opera ſimilia mereri remißionem peccatorum, conantur placare iram* Dei, *& confidunt ſe propter talia opera iuſtos reputari.* Has *impias opiniones in operibus damnamus.* Primo, *quia obſcurant gloriā* Chriſti, *cū homines proponunt* Deo *hæc opera, tanquam precium, & propiciationem.* Hic *honos debitus uni* Chriſto, *tribuitur noſtris operibus.* Secundo, *neq; tamen inueniunt conſcientiæ pacem in his operibus,* Sed *alia ſupra alia in ueris terroribus cumulantes tandē deſperant, quia cū nullum opus ſatis mundum inueniant, ſemper accuſat lex, & parit iram.* Tertio, Tales *nunquam aſſequuntur noticiam* Dei, *cum conſcientiæ fugientes iram* Dei, *non poßint pacem conſequi, nec ſtatuere unquam*

q̧ a Deo exaudiantur. At cum acceßit fides quæ credit, q̧ gratis reputemur iuſti, hæc audet inuocare Deum, & ſentit ſe exaudiri, & conſequitur ueram noticiam Dei.

Semper autem heret in mundo impia opinio de operibus. Gentes habebant ſacrificia ſumpta a Patribus, Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, ſed ſentiebant opera illa propiciationem & precium eſſe, propter quod Deus reconciliaretur ipſis. Populus in lege imitabatur hac opinione ſacrificia, q̧ propter illa opera haberent placatum Deum, ex opere operato ut dici ſolet. Hic uidemus quam uehementer obiurgent populum Prophetæ. Pſalm. 49. Non in ſacrificijs arguam te. Et Iere mi. Non præcepi de holocauſtis, Tales loci damnant non opera, quæ certe Deus præceperat, ut externa exercitia in hac politia, ſed damnant impiam perſuaſionem, q̧ ſenciebant ſe per illa opera placare iram Dei, & fidē abijciebant, Et quia nulla opera reddunt pacatam conſcientiam, ideo ſubinde noua opera excogitantur præter mandata Dei. Ac maxime mouent homines exempla ſanctorum, horum imitatione ſperant ſe perinde conſecuturos eſſe reconciliationem, ut illi

conſecuti

conſecuti ſunt. Populus Iſrael uiderat Prophetas in excelſis ſacrificaſſe. Hoc opus mirabili ſtudio cœpit imitari populus, ut per id opus placaret iram Dei. At Prophetæ ſacrificauerant in excelſis, non ut per illa opera mererentur remiſsionem peccatorum, ſed quia in illis locis docebant, ideo ibi teſtimonium fidei ſuæ proponebant. Populus audierat Abraham immolaſſe filium ſuum. Quare & ipſi, ut aſperrimo ac difficillimo opere placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham nõ hac opinione immolabat filium, ut id opus eſſet precium & propiciatio propter quam iuſtus reputaretur. Sic in Eccleſia, inſtituta eſt cœna Domini, ut recordatione promiſsionum Chriſti, quarum in hoc ſigno admonemur, confirmetur in nobis fides, & foris confiteamur fidem noſtram & prædicemus beneficia Chriſti, ſicut Paulus ait. Quoties feceritis, mortem Domini annunciabitis &c. Verum aduerſarij noſtri contendunt Miſſam eſſe opus quod ex opere operato iuſtificet, & tollat reatum culpæ & pœnæ in his pro quibus fit.

Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciſcus, & alij ſancti Patres elegerunt certum uitæ genus uel propter ſtudium, uel propter alia utilia exer=

citia. Interim ſenciebant ſe fide propter Chriſtum iuſtos reputari, & habere deum propicium propter Chriſtum, non propter illa exercitia. Sed multitudo deinceps imitata eſt, non fidem Patrum, ſed exempla ſine fide, ut per illa opera mererentur remiſsionem peccatorum, ut propter illa opera reputarentur iuſti coram Deo. Ita errat humanus animus de operibus, quia fidei iuſticiam non intelligit. Et hunc errorem deprehendit Euangelium, quod docet homines iuſtos reputari, non propter legem, ſed propter ſolum Chriſtum, Chriſtus autem ſola fide apprehenditur, Quare ſola fide propter Chriſtum iuſti reputamur.

Sed obijciunt aduerſarij locum ex Corinthijs. Si omnem fidem habeam &c. Dilectionem autem non habeam, nihil ſum, & magnifice triumphant. Totam Eccleſiam, aiunt, certificat Paulus, ꝙ non iuſtificet ſola fides. Facile eſt autem reſpondere, Poſtquam ſupra oſtendimus quid de dilectione & operibus ſentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem, hanc & nos requirimus, Diximus enim ſupra, oportere in nobis exiſtere renouationem & inchoatam legis impletionem. Quare ſi quis dilectionem abiecerit, etiam ſi habet magnam fidem,

tamen

tamen non retinet eam. Non enim retinet ſpiritum ſanctum. Neq; uero ſequitur, ꝙ ideo dilectio iuſtifi cet, hoc eſt, ꝙ propter dilectionem accipiamus remiſſionē peccatorū, ꝙ dilectio uincat terrores mortis & peccati, ꝙ dilectio debeat opponi iræ, ac iudicio Dei, ꝙ dilectio legi ſatisfaciat, ꝙq; renati propter legis impletionem accepti Deo ſimus, non propter Chriſtum gratis. Hæc non dicit Paulus, quæ tamen affingunt aduerſarij noſtri. Iam ſi noſtra dilectione uincimus iram Dei, ſi noſtra dilectione coram Deo mereamur remiſſionem peccatorum, ſi noſtra impletione legis ſumus accepti, tollant aduerſarij promiſſionem Chriſti, aboleant Euangelium, quod docet nos acceſſum habere ad Deum per propiciatorem Chriſtum, quod docet nos non propter noſtram legis impletionem, ſed propter Chriſtum acceptos eſſe. Aduerſarij corrumpunt pleraq; loca, quia ſuas opiniones ad ea afferunt, nec ſumunt ex ipſis ſcripturis ſentenciam. Quid enim habet hic locus incommodi, ſi detraxerimus interpretationem quam aduerſarij de ſuo aſſuunt, non intelligentes, quid ſit iuſtificatio, aut quomodo fiat. Corinthij ante iuſtificati multa acceperant excellentia dona. Et feruebant inicia, ut fit, deinde cœperunt inter eos exiſtere ſi-

multates ut ſignificat Paulus, Cœperunt faſtidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus reuocans ad officia dilectionis. Nec diſputat hic de remiſsione peccatorum, de modo iuſtificationis, ſed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum eſt autem ſomniare, q̄ dilectio qua agimus cum hominibus, iuſtificet coram Deo, cum in iuſtificatione agendum ſit cum Deo, placanda ira eius, & conſcientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, Sed tantum ita ſi apprehendatur miſericordia. Idq́; fit per fidem. Illud autem uerum eſt, amiſſa dilectione, amitti ſpiritum ſanctum, quo amiſſo & fides excutitur. Ideo ait, Si dilectionem non habeam, nihil ſum, non addit affirmatiuam, q̄ dilectio iuſtificet.

Sed diſputant præferri dilectionem fidei & ſpei. Paulus enim inquit, Maior horum dilectio. Conſentaneum eſt autem maximam & præcipuam uirtutem iuſtificare. Quanquam hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & ſignificat dilectionem maximam eſſe, quia plurimos fructus habet. Fides & ſpes tantum agunt cum Deo. At dilectio foris erga homines infinita habet officia, tamen largiamur ſane aduerſarijs dilectionem

Dei

Dei & proximi, maximam uirtutem eſſe, quia hoc ſummum præceptum eſt. Diligas Dominum Deum tuum &c. *Verũ, quomodo inde ratiocinabuntur ꝙ dilectio iuſtificet, quia inquiunt, maxima uirtus iuſtificat.* Imo *ſicut lex maxima ſeu prima, minime iuſtificat, ita nec maxime uirtus legis. Nulla enim lex eſt quæ magis accuſat nos, quæ magis faciat, ut conſcientia noſtra iraſcatur iudicio Dei, quam hæc ſumma lex.* Diligas Dominum Deum tuum *ex toto corde. Quis enim ſanctorum præter Chriſtum gloriari auſit ſe huic legi ſatisfeciſſe? Non igitur iuſtificat uirtus legis. Sed illa uirtus iuſtificat, quæ accipit reconciliationem donatam propter Chriſtum.* Hæc *uirtus fides eſt, nec iuſtificat propter ſuam dignitatem, ſed tantum quia accipit miſericordiam, qua propter Chriſtum iuſti reputamur. Sumus enim iuſti, hoc eſt, accepti coram Deo, non propter noſtram perfectionem, ſed per miſericordiam propter Chriſtum, Si tamen hanc apprehendimus & opponimus iræ Dei.*

Sed aduerſarij ideo tribuunt dilectioni iuſticiam, quia legem docent, & cogitant iuſticiam eſſe obedientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iu-

ſticiam niſi legis obedientiam. Et Scholaſtici, homi-nes ingenioſi, quærentes Methodum, propoſuerunt ſibi legem, Perinde atq; Philoſophi in Ethicis proponunt ſibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamat, & docet aliud quiddam eſſe iuſticiam, ſcilicet obedientiam erga promiſsionem reconciliationis donatæ propter Chriſtum, hoc eſt, accipere miſericordiam donatam propter Chriſtũ. Sic enim ſumus accepti Deo, ſic fiunt pacatæ conſcientiæ quando ſentimus Deum nobis propter Chriſtum propicium eſſe, Quare piæ mentes a lege ad promiſsionem reuocandæ ſunt, ut ſæpe iam diximus, & paulo poſt latius exponemus, cum agitabimus argumenta Scholaſtica de uocabulo iuſticiæ.

Aduerſarij in confutatione & hunc locum contra nos citauerunt, ex Coloſ. Caritas eſt uinculum perfectionis, Hinc raciocinantur q; dilectio iuſtificet, quia perfectos efficit. Quanquam hic multis modis de perfectione reſponderi poſſet, tamen nos ſimpliciter ſententiam Pauli recitabimus. Certum eſt Paulum de dilectione proximi loqui. Neq; uero exiſtimandum eſt q; Paulus aut iuſtificationem, aut perfectionem corã Deo, tribuerit operibus ſecundæ tabulæ potius, quam primæ. Preterea

ſi dilectio

ſi dilectio eſt perfecta legis impletiō & legi ſatisfa cit, nihil igitur erit opus propiciatore Chriſto. Paulus autem ideo docet nos acceptos eſſe propter Chriſtum, non propter legis impletionem, quia legis impletio non eſt perfecta. Itaq; cum manifeſte alibi detrahat nobis perfectionem, non eſt ſenciendum q, hic loquatur de perſonali ſingulorum perfectione, ſed loquitur de integritate communi Eccleſiæ. Ideo enim ait dilectionem eſſe uinculum ſeu colligationem, ut ſignificet ſe loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Eccleſiæ inter ſe. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus publicis, concordia mutuis officijs alenda eſt, nec retineri tranquillitas poteſt, niſi quædam errata inter ſe diſsimulent homines & condonent. Ita iubet Paulus in Eccleſia dilectionem exiſtere, quæ retineat concordiam, quæ toleret, ſicubi opus eſt, aſperiores mores fratrum, quæ diſsimulet quædam leuia errata, ne diſsiliat Eccleſia in uaria Schiſmata, & ex Schiſmatis oriantur odia, factiones & hæreſes. Neceſſe eſt enim diſsilire concordiam, quando aut Epiſcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et oriuntur diſsidia, quando populus nimis acerbe iudicat de moribus doctorum, aut faſti-

dit doctores propter quædam leuia incommoda, quæruntur enim deinde & aliud doctrine genus, & alij doctores, Econtra *perfectio,id eſt,integritas* Eccleſiæ *conſeruatur, quando firmi tolerant infirmos, quando populus boni conſulit quædam incommoda in moribus doctorum, quando* Epiſcopi *quædam condonant imbecillitati pupuli.* De *his præceptis æquitatis pleni ſunt libri omnium ſapientum,ut in hac uitæ conſuetudine multa condonemus inter nos,propter communem tranquillitatem.* Et *de ea cum hic tum alias ſæpe præcepit* Paulus. Quare *aduerſarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis,q̄ dilectio iuſtificet, cum* Paulus *de integritate & tranquillitate communi loquatur,* Et *ſic interpretatur hunc locum* Ambroſius, Sicut *ædificium dicitur perfectum ſeu integrum, cum omnes partes apte inter ſe coaugmẽtatæ ſunt.* Turpe *eſt autem aduerſarijs tantopere prædicare dilectionem, cum nuſquam præſtent eam.* Quid *nunc agunt? diſſipant* Eccleſias, *ſcribunt leges ſanguine, & has proponunt* Cæſari *clementiſſimo* Principi, *promulgandas,* Trucidant *ſacerdotes, & alios bonos uiros, ſi quis leuiter ſignificauit ſe aliquem manifeſtum abuſum non omnino probare.* Hæc *non conueniunt ad iſta præconia dilectionis,quæ*

nis, quæ ſi ſequerentur aduerſarij, Eccleſiæ tranquillæ eſſent, & res publica pacata. Nam hi tumultus conſileſcerent, ſi aduerſarij non nimis acerbe exigerent quaſdam traditiones inutiles ad pietatem, quarum pleraſq; nec ipſi quidem obſeruant, qui uehementiſsime defendunt eas. Sed ſibi facile ignoſcunt, alijs non item, ut ille apud Poetam. Egomet mi ignoſco Meuius inquit. Id autem alieniſsimum eſt ab his encomijs dilectionis, quæ hic ex Paulo recitant, nec magis intelligunt, quam parietes intelligunt uocem, quam reddunt.

Ex Petro citant & hanc ſententiam. Vniuerſa delicta operit caritas. Conſtat & Petrum loqui de dilectione erga proximum, quia hunc locum accommodat ad præceptum, quo iubet ut diligant ſe mutuo. Neq; uero ulli Apoſtolo in mentem uenire potuit, q; dilectio noſtra uincat peccatum & mortem, q; dilectio ſit propiciatio propter quam Deus reconcilietur omiſſo mediatore Chriſto, q; dilectio ſit iuſticia, ſine mediatore Chriſto. Hæc enim dilectio, ſi qua eſſet, eſſet iuſticia legis, non Euangelij, quod promittit nobis reconciliationem, & iuſticiam, ſi credamus, q; propter Chriſtum propiciatorem, pater placatus ſit, q; donentur nobis.

bis merita Chriſti. Ideo Petrus *paulo ante iubet, ut accedamus ad Chriſtum, ut ædificemur ſuper Chriſtum,* Et addit. Qui *crediderit in eum, non confundetur.* Dilectio *noſtra non liberat nos a confuſione, cum* Deus *iudicat & arguit nos, ſed fides in Chriſtum liberat in his pauoribus, quia ſcimus propter Chriſtum nobis ignoſci. Cæterum hæc ſententia de dilectione, ſumpta eſt ex prouerbijs, ubi antithesis clare oſtendit, quomodo intelligi debeat.* Odium *ſuſcitat rixas, & uniuerſa delicta tegit dilectio.*

Idem *prorſus docet, quod illa* Pauli *ſententia ex* Coloſſenſibus *ſumpta, ut ſi quæ diſſenſiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commoditate noſtra.* Diſſenſiones *inquit creſcunt odijs, ut ſæpe uidemus ex leuiſsimis offenſionibus maximas exoriri tragedias.* Inciderant *quædam inter* C. *Cæſarem &* Pompeium *leues offenſiones, in quibus ſi alter alteri paululum ceſsiſſet, non extitiſſet bellum ciuile,* Sed *dum uterq; morem gerit odio ſuo, ex re nihili, maximi motus orti ſunt.* Et *multæ in* Eccleſia *hæreſes ortæ ſunt, tantum ex mutuis odijs doctorum.* Itaq; *non de proprijs delictis, ſed de alienis loquitur, cum ait,* Dilectio *tegit delicta, uidelicet aliena & quidem inter ho-*

ter homines,id eſt, Etiam ſi quæ offenſiones inci-dunt,tamen dilectio diſsimulat,ignoſcit, cedit, non agit omnia ſummo iure. Petrus igitur non hoc uult, q̧ dilectio coram Deo mereatur remiſsionem peccatorum; q̧ ſit propiciatio, excluſo mediatore Chriſto, q̧ propter dilectionem ſimus accepti, non propter mediatorem Chriſtum, Sed q̧ erga homi-nes non ſit moroſa,non aſpera,non intractabilis, q̧ quædam errata amicorum diſsimulet, q̧ mores alio-rum etiã aſperiores boni conſulat, ſicut uulgaris quedã ſententia præcipit. Mores amici noueris non oderis, Neq; *temere de hoc officio dilectionis toties præcipiunt Apoſtoli, quod Philoſophi uocant* ἐπιείκειαν, *Neceſſaria eſt enim hæc uirtus ad pub-licam concordiam retinendam, quæ non poteſt du-rare, niſi multa diſsimulent, multa condonent in-ter ſe paſtores, & Eccleſiæ.*

Ex Iacobo citant. *Videtis igitur q̧ ex operi-bus iuſtificatur homo, & non ex fide ſola.* Neque *alius locus ullus magis putatur officere noſtræ ſen-tentiæ, ſed eſt facilis & plana reſponſio. Si non aſſuant aduerſarij ſuas opiniones de meritis ope-rum, Iacobi uerba nihil habent incommodi. Sed ubicunq; ſit mentio operum, aduerſarij affingunt*

ſuas

ſuas impias opiniones, q̃ per bona opera merea-mur remiſsionem peccatorum, q̃ bona opera ſint propiciatio ac precium propter quod Deus nobis reconcilietur, q̃ bona opera uincant terrores pec-cati & mortis, q̃ opera coram Deo propter ſuam bonitatem ſint accepta, nec egeant miſericordia & propiciatore Chriſto. Horum nihil uenit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduerſarij prætextu ſententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum eſt, q̃ hic locus magis contra aduerſarios facit, quam con-tra nos. Aduerſarij enim docent hominem iuſtifi-cari dilectione, & operibus. De fide, qua appre-hendimus propiciatorem Chriſtum nihil dicunt. Imo hanc fidem improbant, neq; improbant tan-tum ſentencijs aut ſcriptis, Sed etiam ferro & ſup-plicijs conantur in Eccleſia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, non ſubijcit pro fide dilectionem, ſed retinet fidem, ne propi-ciator Chriſtus excludatur in iuſtificatione, Sicut & Paulus cum ſummam tradit uitæ Chriſtianæ complectitur fidem & dilectionem. 1. Timoth. 1. Finis mandati caritas eſt de corde puro & conſci-entia bona & fide non ficta.

Secundo

Secundo, res ipſa loquitur, hic de operibus dici quæ fidem ſequuntur, & oſtendunt fidem non eſſe mortuam, ſed uiuam & efficacem in corde. Non igitur ſentit Iacobus, nos per bona opera mereri remiſsionem peccatorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iuſtificatorum, qui iam ſunt reconciliati, accepti & conſecuti remiſsionem peccatorum. Quare errant aduerſarij cum hinc ratiocinantur, ꝙ Iacobus doceat nos per bona opera mereri remiſsionem peccatorum & gratiam, ꝙ per opera noſtra habeamus acceſſum ad Deum, ſine propiciatore Chriſto.

Tertio, Iacobus paulo ante dixit de regeneratione, ꝙ fiat per Euangelium. Sic enim ait, Volens genuit nos uerbo ueritatis, ut nos eſſemus primiciæ creaturarum eius. Cum dicit nos Euangelio renatos eſſe, docet quod fide renati ac iuſtificati ſimus, Nam promiſsio de Chriſto tantum fide apprehenditur, cum opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur ſentit Iacobus nos per opera noſtra renaſci.

Ex his liquet, non aduerſari nobis Iacobum, qui cum ocioſas & ſecuras mentes, quæ ſomnia-

bant ſe habere fidem, cum non haberent, uitupe-raret, diſtinxit inter mortuam fidem, ac uiuam fi-dem. Mortuam ait eſſe, quæ non parit bona ope-ra. Viuam ait eſſe, quæ parit bona opera. Porro nos ſæpe iam oſtendimus, quid appellemus fidem, Non enim loquimur de ocioſa noticia, qualis eſt etiam in Diabolis, ſed de fide quæ reſiſtit terrori-bus conſcientiæ, quæ erigit & conſolatur perter-refacta corda. Talis fides neq; facilis res eſt, ut ſom niant aduerſarij, neq; humana potencia, ſed diui-na potencia, qua uiuificamur, qua Diabolum & mortem uincimus, Sicut Paulus ad Coloſſ. ait, ꝙ fi-des ſit efficax per potenciam Dei, & uincat mor-tem. In quo & reſuſcitati eſtis per fidem effica-ciæ Dei. Hæc fides cum ſit noua uita neceſſario parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iuſtificari, quæ eſt ſine operi-bus. Quod autem dicit nos iuſtificari fide & ope-ribus, certe non dicit nos per opera renaſci, Neq; hoc dicet, ꝙ partim Chriſtus ſit propiciator, par-tim opera noſtra ſint propiciatio. Nec deſcribit hic modum iuſtificationis, ſed deſcribit quales ſint iuſti, poſtquam iam ſunt iuſtificati & renati. Et iuſtificari ſignificat hic non ex impio iuſtum effici, ſed uſu forenſi iuſtum pronunciari, Sicut hic, Fa-

ctores

ctores legis iuſtificabuntur. Sicut igitur hæc uerba nihil habent incommodi, Factores legis iuſtificabuntur, Ita de Iacobi uerbis ſentimus, Iuſtificatur homo non ſolum ex fide, ſed etiam ex operibus, quia certe iuſti pronunciantur homines, habentes fidem & bona opera. Nam bona opera, in ſanctis ut diximus, ſunt iuſticiæ legis, quæ ſunt acceptæ propter fidem, nec ſunt acceptæ, quia ſatisfaciant legi. Iuſtificantur igitur homines ex fide & operibus, non propter opera, ſed propter fidem, quam tamen bona opera ſequi neceſſe eſt. Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ fidem ſequuntur, ſicut teſtatur cum ait, Fides adiuuat opera eius. Sic accipiendum eſt, Factores legis iuſtificabuntur, hoc eſt, qui credunt & habent bonos fructus, iuſti pronunciantur. Nam lex ita fit, ſi credimus, & placet propter fidem. non quod opera legi ſatisfaciant. Ita uidemus in his ſentencijs nihil eſſe uicij, ſed aduerſarij deprauant eas, qui de ſuo affingunt impias opiniones. Neq; enim dicunt opera mereri remiſsionem peccatorum, homines propter opera acceptos eſſe, ſeu iuſtos reputari, non propter Chriſtum, opera pacare corda & uincere iram Dei, opera non indigere miſericordia. Horum nihil dicit Iacobus quæ tamen aduerſarij uerbis Iacobi affingunt.

Citantur contra nos & aliæ ſententiæ de operibus. Danielis 4. *Peccata tua elemoſynis redime.* Et *Eſaiæ.* 58. *Frange eſurienti panem tuum, tunc inuocabis &,* Dominus *exaudiet* Luc. 6. *Remittite, & remittetur uobis.* Matt. 6. *Beati miſericordes, quia miſericordiam conſequentur.*

Ad has ſentencias & ſimiles de operibus, primum hoc reſpondemus, quod ſupra dictum eſt, legem non uere fieri ſine fide, nec placere niſi propter fidem in Chriſtum, iuxta illud. Sine me nihil poteſtis facere. Item, Sine fide impoßibile eſt placere Deo. Item, Per Chriſtum habemus acceſſum per fidem. Itaq; quoties requiruntur & probantur opera, addendum eſt Euangelium de Chriſto.

Secundo, hæ ſententiæ quas paulo ante commemoraui ſere ſunt contiones pœnitentiæ. Conſtant enim ex duabus partibus, habent inicio prædicationem legis, quæ arguit peccata, & iubet bene operari. Deinde eſt addita promißio. Certißimum eſt autem in prædicatione pœnitenciæ, non ſufficere prædicationem legis, quæ tantum terret & condemnat cõſcientias, Sed neceſſe eſt accedere Euangelium, ꝗ peccata gratis remittantur propter Chriſtum

ſtum, & q; fide conſequamur remißionem peccatorum. Hæc ſunt adeo certa & perſpicua, ut ſi diſſentiant aduerſarij, & excludant Chriſtum & fidem a prædicatione pœnitenciæ, merito tanquam blaſphemi in Chriſtum reijciendi ſunt.

Quare contio Danielis non tantum ad elemoſynas detorqueri debet, ſed fides etiam in ea requirenda eſt. Dißimilis eſt contio Danielis orationi Ariſtotelis, qui ad ſuũ Regem ſcribens, etiam hortatur eum ad beneficentiam, & iubet eum potenciam ſuam conferre ad publicam utilitatem, & ſalutem omnium gentium, non ad ſuperbiam. Sic enim ad Alexandrũ ſcribit διὸ πειρῶ τὴν ἀρχὴν μή εἰς ὕβριν, ἀλλ' εἰς ἐυεργεσίαν κατατίθεσθαι. Honeſtißima oratio eſt, neq; de officio publico magni Principis aliud dici quidq̃ melius poteſt. Sed Daniel nõ tantũ de officio ſeu uocatione Regẽ ſuum docet, Sed de pœnitentia, de pietate erga Deum, de remißione peccatorum, deq; illis magnis rebus extra Philoſophiam poſitis. Non igitur tantum hic elemoſynæ requirendæ ſunt, ſed etiam fides. Idq; textus oſtendit Regem conuerſum eſſe, non ſolum ad elemoſynas largiendas, ſed multo magis ad fidem. Extat enim egregia confeßio Re-

gis de Deo *Iſrael. Non eſt alius Deus qui poßit ita ſaluare.*

Itaq; duæ partes ſunt in contione Danielis, Altera pars eſt prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit peccata, & præcipit de noua uita. Redime peccata tua iuſticia, & iniquitates tuas beneficijs erga pauperes. Sic enim in ſua lingua loquitur Daniel, ubi ſatis apparet eum non ſolum de elemoſynis præcipere, ſed de tota iuſticia, hoc eſt, de noticia Dei & fide. Ait enim, peccata redime per iuſticiam. Iuſticia autem erga Deum eſt fides, qua credimus Deum nobis ignoſcere. Deinde præcipit Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc eſt, ne ſuperbe, nec crudeliter imperet, ſed conſulat utilitatibus ſubditorum. Altera pars concionis promittit remiſsionem peccatorum. Ecce erit ſanatio delictorum tuorum. Hieronymus hic præter rem adiecit dubitatiuam particulam. Et multo imprudentius diſputat in Commentarijs, incertam eſſe remiſſionem peccatorum. Sed nos meminerimus Euangelium certo promittere remiſsionem peccatorum. Iſq; abolere Euangelium cenſendus eſt, qui ſentit remiſsionem peccatorum incertam eſſe. Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymum. Cum autem clare ponatur promiſsio, certe requiritur fides,

quia promiſsio non poteſt accipi, niſi fide. Quanquam & ibi indicauit remiſsionem contingere poſſe, cum ait, Redime peccata. Atq; hæc promiſsio remiſsionis peccatorum uere Prophetica & Euangelica uox eſt, quam certe Daniel uolebat fide accipi. Norat enim Daniel promiſſam eſſe remiſsionem peccatorum propter futurum ſemen, uidelicet Chriſtum, non ſolum Iſraelitis, ſed etiam omnibus gentibus. Alioqui non potuiſſet Regi polliceri remiſsionem peccatorum. Non eſt enim hominis, præſertim in terroribus peccati, ſtatuere de uoluntate Dei ſine certo uerbo Dei, q. iraſci deſinat. Itaq; cum promiſsio ponatur, ſatis apparet requiri fidem, quia promiſsio non poteſt accipi niſi fide. Si hæc fides ex conditione operum penderet, incerta eſſet remiſsio. Ideo talis fides requiritur, quæ confidit miſericordia & uerbo Dei, non operibus noſtris. Quod auten dicit, redime peccata per iuſticiam, & per elemoſynas, idem eſt ac ſi diceret, redime peccata per pœnitenciam, quia reatus tollitur per pœnitenciam. Neq; hic ratiocinandum eſt, q. ignoſcat Deus propter opera ſequentia, ſed ignoſcit propter promiſsionem his qui promiſsionem apprehendunt.

Oſtendimus clare in contione Danielis fidem

 requi-

requiri, quare huic loco iniuriam faciunt, qui inde ratiocinantur, ꝙ remiſsio peccatorum contingat propter opera noſtra, non fide propter Chriſtum. Philoſophicum eſt in contione Danielis, nihil requirere, niſi adhortationem de imperio recte gerendo. Phariſaicum eſt affingere, ꝙ propter opus illud contingat remiſsio peccatorum. Sed ita fit, opera naturaliter incurrunt hominibus in oculos, quia fidem nec intelligit, neq; conſiderat humana ratio. Ideo ſomniat opera illa mereri remiſſionem peccatorum. Hæc opinio naturaliter heret in animis hominum, neq; excuti poteſt, niſi cum diuinitus docemur. Sed reuocare nos debemus ab hac carnali opinione ad Euangelium & promiſsionem miſericordiæ, in qua gratis exhibetur remiſsio peccatorum propter Chriſtum. Ita in omnibus locis de pœnitencia, fides requirenda eſt. Summa enim contumelia eſt in Chriſtum, remiſſionem peccatorum ſine Chriſto quærere.

Quidam interpretantur Danielem de remiſſione pœnæ, cum ait, Redime peccata elemoſynis. Ita nihil contra nos faceret Daniel. Etſi dubium non eſt, quin loquatur de remiſsione culpæ. Fruſtra enim quæritur remiſsio pœnæ, niſi prius cor apprehen-

apprehenderit fide remiſsionem culpæ. Quod ſi illi concedent remiſsionem culpæ gratis contingere per fidem, nos poſtea facile largiemur pœnas quibus caſtigamur, mitigari bonis operibus, & tota pœnitencia, iuxta illud. Si nos iudicaremus, non iudicaremur a Domino. Et Ierem. 15. Si conuerſus fueris, conuertam te. Et Zacha. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Et Pſalm. 49. Inuoca me in die tribulationis.

Sic iudicandum eſt & de hoc loco, Remittite & remittetur uobis. Eſt enim pene ſimilis concio de pœnitentia. Prior particula requirit bona opera, Poſterior addit promiſsionem. Neq; eſt ratiocinandum, q̃ noſtra condonatio ex opere operato mercatur nobis remitti peccata. Non enim dicit hoc Chriſtus. Sed ſicut alijs ſacramentis annectit Chriſtus promiſsionem remiſsionis peccatorum, ita annectit & bonis operibus. Et ſicut in cœna Domini non conſequimur remiſsionem peccatorum ſine fide ex opere operato. Ita neq; in hoc opere, Imo noſtra condonatio non eſt bonum opus, niſi cum fit a reconciliatis. Ideo noſtra condonatio, quæ quidem placet Deo, ſequitur condonationem diuinam. Solet autem Chriſtus hoc modo coniun-

gere legem & Euangelium, ut utrumq; tradat, doctrinam fidei & bonorum operum, ut moneat hypocriſin & ſimulationem pœnitentiæ eſſe, niſi ſequantur boni fructus. Item, *Vt multa habeamus externa ſigna Euangelij, & remiſsionis peccatorum, quæ nos commonefaciant, & conſolentur, & ut multipliciter exercere fidem poſsimus.* Sic igitur *neceſſe eſt tales locos accipi, ne aboleamus* Euãgelium *de Chriſto, ne noſtra opera opponamus* Deo, *tanquam propiciationem & precium, abiecto* Chriſto. Item *ne fiat incerta remiſsio peccatorum, ſi doceatur pendere ex conditione noſtrorum operum.*

Citatur *& ex* Tobia. Elemoſyna *ab omni peccato & a morte liberat.* Nos *dicemus* Hyperbolen *eſſe, etſi ſic accipi debet, ne detrahat de laudibus* Chriſti, *cuius propria ſunt officia, liberare a peccato & a morte.* Sed *recurrendum eſt ad regulam, q; lex ſine* Chriſto *non prodeſt.* Placent *igitur elemoſynæ* Deo, *quæ ſequuntur reconciliationem, non quæ præcedunt.* Itaq; *liberant a peccato & a morte, non ex opere operato, ſed ſicut paulo ante de pœnitenta diximus, q; fidem cum fructibus complecti debeamus, ita de elemoſynis iudicandum eſt, q; placeat* Deo *fides cum fructibus.* Tobias

enim

enim contionatur non tantum de elemoſynis, ſed etiam de fide. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo ut dirigat uias tuas. Hoc autem proprie eſt illius fidei de qua loquimur, quæ ſentit Deum eſſe propicium propter ipſius miſericordiam, & petit ut ſeruet & gubernet nos. Ad hæc concedimus elemoſynas mereri multa beneficia Dei, & liberare non a præſenti peccato. Non enim uincunt iram & iudicium Dei, nec reddunt pacatas conſcientias, ſed liberare a futuro peccato, hoc eſt, mereri ut defendamur in periculis peccatorum & mortis. Hæc eſt ſimplex ſententia, reliquis ſcripturis conſentiens. Sic enim accipienda ſunt preconia operum & legis, ne detrahant de gloria Chriſti & Euangelij.

Iactatur & dictum Chriſti apud Lucam. Date elemoſynam, & ecce omnia munda ſunt uobis. Plane ſurdi ſunt aduerſarij. Toties iam dictum eſt, legem ſine Chriſto non prodeſſe, propter quem placent bona opera. Sed illi ubiq;, excluſo Chriſto, docent mereri iuſtificationem per opera legis. Hic locus integer prolatus, oſtendit & fidem requiri. Chriſtus enim obiurgat Phariſeos ſentientes ſe coram Deo mundari, hoc eſt, iuſtificari crebris ablutionibus, ſicut Papa, neſcio quis, de aqua

de aqua ſale conſperſa inquit, q populum ſanctifi-
cet ac mundet. Et gloſa ait, q mundet a uenialibus.
Tales erant & Phariſeorum opiniones, quas re-
prehendit Chriſtus, & opponit huic fictæ purga-
tioni duplicem mundiciem, Alteram internam, Al-
teram externam, Iubet ut intus mundentur. Et ad-
dit de mundicie externa. Date elemoſynam de eo
quod ſupereſt, & ſic omnia erunt uobis munda.
Aduerſarij non recte accommodant particulam
uniuerſalem. Chriſtus enim addit hanc concluſio-
nem utriq; membro. Tunc omnia erunt munda,
uidelicet, ſi intus eritis mundi & foris elemoſynam
dederitis. Significat enim q, externa mundicies col-
locanda ſit in operibus a Deo præceptis, non in
traditionibus humanis, ut tunc erant illæ ablutio-
nes, & nunc eſt quotidiana aſperſio aquæ, ueſtitus
Monachorum, diſcrimina ciborum, & ſimiles pom
pæ. Sed aduerſarij corrumpunt ſentenciam Sophi-
ſtice tranſlata particula uniuerſali ad unam par-
tem, Omnia erunt munda, datis elemoſynis, ut ſi
quis ratiocinetur. Andreas adeſt, igitur omnes
Apoſtoli adſunt. Quare in antecedente utrumq;
membrum coniungi debet, credite, & date elemoſy-
nas, Ita oīa erunt munda. Scriptura enim alibi dicit
fide purificari corda. Quod ſi corda ſint munda-
ta, &

ta, & deinde foris accedant elemoſynæ, hoc eſt, opera caritatis omnis generis, ita toti erunt mundi, hoc eſt, non ſolum intus, ſed foris etiam. Ac tota illa contio Chriſti coniungi debet, cuius multæ ſunt partes, quarũ aliæ de fide, aliæ de operibus præcipiũt. Nec eſt candidi lectoris excerpere præcepta operum, omiſsis locis de fide. Sunt & nonnulli, qui Ironiam eſſe interpretantur, Date elemoſynas, & omnia ſunt munda. Videtur enim Chriſtus uanam perſuaſionem Phariſeorum falſe taxare, qui cum haberent animos peſsimis cupiditatibus obnoxios, interim datis elemoſynis, confidebant ſe meros ſemideos eſſe. Hæc interpretatio non eſt abſurda, neq; quidquam habet quod pugnet cum alijs ſcripturis.

Adderemus & alios locos, niſi exiſtimaremus ex his quos recenſuimus atq; enarrauimus, ſimiles iudicari facile poſſe. Sed adijcimus hoc Scholaſticum argumentum. Iuſticiam neceſſe eſt in uoluntate eſſe. Ergo cum fides ſit in intellectu, non iuſtificat. Hoc argumentum ideo recitamus, ut tota res magis fiat perſpicua, quomodo fides iuſtificet, & quid Paulus appellet iuſtificationem. Primum autem propter moroſos quoſdam τεχνολογικῶς reſpondebimus, Conſtat ex Ethicis iuſticiam

ciam, obedientiam appellari erga ſuperiorem, quã is approbat. Fides autem eſt obedientia erga Euangelium, Quare fides recte dicitur iuſticia. Nam obedientia erga Euangelium imputatur pro iuſticia, adeo ut obedientia erga legem tantum propterea placeat, quia credimus nobis Deum gratis propicium eſſe propter Chriſtum. Neq; enim legi ſatisfacimus. Quanquam autem hæc fides eſt in uoluntate, eſt enim uelle & accipere promißionem, tamen hæc obedientia erga Euangeliũ, non propter noſtram mundiciem imputatur pro iuſticia, ſed quia accipit oblatam miſericordiam, & ſentit nos ꝑpter Chriſtum iuſtos reputari per miſericordiã, non propter noſtrã impletionem legis, non propter noſtram mundiciem. Ita reuocanda mens eſt a conſpectu legis, ad Euangelium & Chriſtum, & ſtatuendum ꝙ reputemur iuſti, cum ſentimus nos propter Chriſtum acceptos eſſe, non propter dilectionẽ aut impletionem legis.

Differt autem fides a ſpe, quia fides accipit in præſentia remißionem peccatorum & reconciliationem ſeu acceptationem noſtri, propter Chriſtum. Spes autem uerſatur circa futura bona & liberationem futuram.

Secundo

Secundo. Iuſtificatio hic ſignificat reputari iuſtum, Non autem reputat Deus hominem iuſtum, ſicut in foro aut in Philoſophia reputatur homo iuſtus, propter proprij operis iuſticiam, quæ recte ponitur in uoluntate. Sed reputat hominem iuſtum per miſericordiam propter Chriſtum, ſi quis tamen hunc fide apprehendat. Quare fides appellari Iuſticia poteſt, quia eſt illud quod imputatur ad iuſticiam, ut cum Paulo loquamur, quacunq; tandem in parte hominis ponatur. Id enim nihil impedit imputationem diuinam. Et ſi nos quidem hanc fidem in uoluntate ponimus. Eſt enim uelle & accipere promißionem Chriſti, Et hoc Scholaſtico argumento agitato, quia rem ad Methodum reuocat, uidetur tota cauſa melius perſpici poſſe.

Ex his omnibus etiam intelligi poteſt quid iudicandum ſit de merito condigni, de quo fingũt aduerſarij, homines iuſtos eſſe coram Deo propter dilectionem ac legis impletionem. Hic nulla iuſticiæ fidei mẽtio fit, & pro mediatore Chriſto ponitur, ꝙ accepti ſimus propter noſtram impletionem legis. Hæc nullo modo ferenda ſunt, ſed ut ſupra diximus, etſi neceſſario ſequitur renouationem dilectio, tamen gloria Chriſti non debet transferri

in noſtram

in noſtram impletionem legis, ſed ſentiendum eſt, q etiam poſt renouationem iuſti reputemur propter Chriſtum, q Chriſtus maneat mediator & propiciator, q propter Chriſtum habeamus acceſſum ad Deum, q non ſatisfaciamus legi, ſed habeamus opus miſericordia, q ſemper per miſericordiam iuſti reputemur.

Idq; confitetur uniuerſa Eccleſia, q iuſti & ſalui fiamus per miſericordiam. Sicut ſupra citauimus ex Hieronymo. Iuſticia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei miſericordia conſiſtit. Hæc autem miſericordia fide accipitur.

Ac uidete quid conſequatur ex aduerſariorũ opinione. Si ſenciendum eſt q Chriſtus tantum primam gratiam, ut uocant, meruerit, poſtea nos ſimus accepti noſtra impletione legis, & mereamur uitam æternam, quando erunt conſcientiæ pacatæ? quando ſtatuent, q habeant Deum propicium? Lex enim ſemper accuſat nos, ut Paulus ait, Lex iram operatur. Ita fiet, ut ſi ſenſerint conſcientiæ iudicium legis, ruant in deſperationem. Paulus ait Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Iſti autem nihil unquam ex fide agent, ſi tunc demum ſencient ſibi Deum propicium eſſe, cum legem impleuerint.

uerint. Semper enim dubitabunt, Vtrum legi ſatis factum ſit, imo intelligent non eſſe ſatisfactum. Ideo nunquam ſtatuent ſe habere Deũ propicium, ſe exaudiri. Nunquam igitur diligent, nunquam uere colent Deum. Talia pectora quid aliud ſunt, niſi ipſe infernus, cum ſint plena deſperationis, & odij Dei, & in hoc odio tantum inuocant & colunt Deum, ſicut Saul colebat. Hic prouocamus ad omnes pias mentes, & peritas rerum ſpiritualium, hæ teſtari poterunt, hæc mala conſequi ex illa impia perſuaſione aduerſariorum, quæ ſentit ꝙ iuſti reputemur coram Deo, propria impletione legis, & iubet confidere non promiſsione miſericordiæ propter Chriſtum donatæ, ſed noſtra inpletione legis.

Neceſſe eſt igitur ſtatuere, ꝙ certo poſt renouationem iuſti, hoc eſt, accepti Deo ſimus, ꝙ pacem habeamus coram Deo, per miſericordiam propter Chriſtum, & ꝙ illa inchoatio legis in nobis non ſit digna uita æterna, Sed ꝙ ſicut remiſsio peccatorum & iuſtificatio imputatur per miſericordiam propter Chriſtum, non propter legem. Ita & uita æterna cum iuſtificatione, non propter legem & noſtrorum operum perfectionem, ſed per miſericordiam propter Chriſtum offeratur,

Sicut ait Chriſtus. Hæc eſt autem uoluntas Patris mei, qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eũ, habeat uitam æternam. Et alibi. *Qui credit in filium, habet uitam æternam.* Ac *quæramus aduerſarios, quid conſilij dent morituris, Vtrum iubeãt eos ſentire q; reputentur iuſti, & expectare uitam æternam propter propria opera, an uero per miſericordiam propter Chriſtum. Certe nec Paulus, nec Laurentius dicent ſe propter propriam mundiciem iuſtos reputandos eſſe, aut ſibi deberi uitam æternam propter propria opera, aut legis impletionem, ſed ſentient ſe reputari iuſtos, & accipere uitam æternam propter Chriſtum per miſericordiam.* Nec *poſſunt muniri piæ mentes contra deſperationem, niſi ſentiant q; per miſericordiam propter Chriſtum, certo habeant & iuſticiam & uitam æternam, non propter legem. Hæc ſententia conſolatur, erigit & ſaluat pias mentes. Quare aduerſarij cum meritum condigni prædicant, abolent doctrinam de fide & mediatore Chriſto, & adigunt conſcientias ad deſperationem.*

Sed dicat aliquis. Si per miſericordiam ſaluandi ſumus, quid intereſt inter hos quibus contingit ſalus, & quibus non contingit? Num pariter ſperabunt

ſperabunt miſericordiam boni & mali? Hoc argumento uidentur moti Scholaſtici ad quærendum meritum condigni. Neceſſe eſt enim diſcrimen eſſe inter ſaluandos & damnandos. Primum autem illud dicimus, cum iuſtificatione offerri uitam æternam, ſeu iuſtificatos eſſe filios Dei & coheredes Chriſti, iuxta illud. Quos iuſtificauit, eoſdem & glorificauit. Igitur nullis contingit ſalus, niſi iuſtificatis. Sicut autem iuſtificatio incerta eſſet, ſi penderet ex conditione operum noſtrorum aut legis, ac non gratis acciperetur propter Chriſtum per miſericordiam. Ita ſi ſpes niteretur operibus noſtris, tunc uero eſſet incerta, quia lex ſemper accuſat conſcientias. Nec poſſunt conſcientiæ reddi pacatæ, niſi fide apprehendant miſericordiam, Neq; uero poteſt exiſtere ſpes uitæ æternæ, niſi pacata conſcientia. Nam conſcientia dubitans fugit iudicium Dei ac deſperat. Neceſſe eſt autem ſpem uitæ æternæ certam eſſe. Ideoq; ut ſit certa, ſenciendum eſt ꝙ donetur uita æterna per miſericordiā propter Chriſtum, non propter noſtram impletionem legis. In foro ac iudicijs hominum, ius ſeu debitum certum eſt, Miſericordia incerta eſt. Hic coram Deo alia res eſt. Nam miſericordia habet clarum mandatum Dei. Nam Euangelium eſt hoc ipſum

mandatum, quod iubet credere, ꝙ Deus uelit ignoſcere & ſaluare propter Chriſtum, iuxta illud. Nō miſit Deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non iudicatur. Quoties igitur de miſericordia dicitur, intelligendum eſt fidem requiri. Et hæc fides diſcrimen facit inter ſaluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Eſt enim uita æterna promiſſa iuſtificatis. Fides autem iuſtificat, quandocunq; & quocunq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnem uitam certare debemus, ut hanc uitam conſequamur & confirmemus. Exiſtit enim, ut ſupra diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his qui ſecundum carnem ambulant. Ac debet inter pericula & tentationes per omnem uitam creſcere. Et qui hanc fidem conſecuti ſunt, hi renati ſunt, ut bene operentur, ut legem faciant. Sicut igitur pœnitentiam per omnē uitam requirimus, ita & bona opera requirimus, etſi noſtra opera non ſunt talia, ut pro eis debeatur uita æterna. Sicut & Chriſtus in hac ſententia dixit. Cum feceritis omnia, dicite ſerui inutiles ſumus. Et Bernardus recte dicit. Neceſſe eſt primo credere, ꝙ remiſsionem peccatorum habere non poſsis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde, ꝙ nihil

prorſus

prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe. Poſtremo, q́ æternam uitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & illa. Et *paulo poſt.* Nemo *itaq́; ſe ſeducat, quia ſi bene cogitare uoluerit, inueniet proculdubio, q́ nec cum decẽ millibus poßit occurrere, ei qui cum uiginti millibus uenit ad ſe &c.* Nos *igitur ut conſcientiæ certam conſolationem & ſpem teneant, reuocamus homines ad promißionem* Chriſti, & *docemus q́ neceſſe ſit credere, q́* Deus *propter* Chriſtum, *non propter legem remittat peccata, iuſtificet, & donet uitam æternã, iuxta illud.* Qui *habet filium, habet uitam.*

Sed *operæ precium eſt audire, quomodo eludant aduerſarij dictum* Chriſti. Cum *feceritis omnia, dicite ſerui inutiles ſumus.* In *confutatione ſic corrumpunt, primum faciunt* Antiſtrephon, Multo *magis inquiunt dici poteſt.* Si *credideritis omnia, dicite ſerui inutiles ſumus.* Deinde *addunt, opera inutilia eſſe* Deo, *nobis uero non eſſe inutilia.* Videte *quam delectet aduerſarios puerile ſtudium* Sophiſtices. Et *quanquam hæ ineptiæ indignæ ſint quæ refutentur, tamen paucis reſpondebimus.*

Antiſtrephon eſt uicioſum, quia decipiuntur aduerſarij in uocabulo fidei, quod ſi ſignificaret noticiam hiſtoriæ, aut ſi diceremus, q; fides propter ſuam dignitatem ſaluaret, ualeret ſimilitudo, multo magis nos ſeruos inutiles eſſe, ſi credi derimus. Sed nos loquimur de fiducia promißionis & miſericordiæ Dei. Et hæc fiducia fatetur nos eſſe ſeruos inutiles. Imo hæc eſt uera uox fidei, q; opera noſtra ſint indigna, q; ſimus ſerui inutiles. Et ob hanc unam cauſam, de fide loquimur, & quærimus miſericordiam, quia agnoſcimus nos eſſe ſeruos inutiles. Fides enim ideo ſaluat, quia apprehendit miſericordiam, ſeu promißionem gratiæ, etiam ſi opera noſtra ſunt indigna. Et in hanc ſen tenciam, nihil ledit nos Antiſtrephon. Cum credideritis omnia, dicite ſerui inutiles ſumus. Recte dicitur, ſi tantum intelligatur operibus detrahi dignitas.

Sed ſi ſic intelligatur, q; etiam fides ſit inutilis, non ualet ſimilitudo, Cum feceritis omnia, nolite confidere operibus. Ita cum credideritis, nolite confidere promißione Dei, Hæc non cohærent, ſunt enim dißimilia, Dißimiles cauſæ, dißimilia obiecta fiduciæ ſunt in priore propoſitione, & in poſteriore. Fiducia in priore eſt fiducia noſtrorũ

operum

operum. Fiducia in poſteriore eſt fiducia promiſſionis diuinæ. Chriſtus autem damnat fiduciam noſtrorum operum, non damnat fiduciam promiſſionis ſuæ. Non uult nos de gratia & miſericordia Dei deſperare. Arguit opera noſtra tanquam indigna, non arguit promiſſionem quæ gratis offert miſericordiam. Et præclare hic inquit Ambroſius. Agnoſcenda eſt gratia, ſed non ignoranda natura. Promiſſioni gratiæ confidendum eſt, non naturæ noſtræ. Sed aduerſarij ſuo more faciunt, Sceleſte detorquent ſententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat, Cum credideritis omnia, dicite fidem inutilem eſſe. Nonne Euangelium pollicetur remiſſionem peccatorum & ſalutem, etiam his qui nulla prorſus habent bona opera? Si tamen conuertantur & non deſperent, ſed fide in Chriſtum conſequantur remiſſionem peccatorū? Num iubent aduerſarij deſperare hos quorum conſcientiæ nulla inueniunt bona opera, quæ opponere iudicio Dei poſſint. Num his dicent, fidem inutilem eſſe? Male pereant iſti Sophiſtæ cum talibus calumnijs, quæ totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remiſſionem peccatorum, eripiunt pijs conſcientijs firma ſolatia,

Illa uero cauillatio plane puerilis eſt, cum interpretantur ſeruos inutiles, quia opera Deo *ſint inutilia, nobis uero ſint utilia.* At Chriſtus de *ea utilitate loquitur, quæ conſtituit nobis* Deum *debitorem gratiæ. Quanquam alienum eſt hoc loco diſputare, de utili aut inutili.* Nam *ſerui inutiles ſignificant inſufficientes, quia nemo tantum timet, tantum diligit* Deum, *tantum credit* Deo, *quantum oportuit, nemo ſatisfacit legi.* Sed *miſſas faciamus has frigidas cauillationes aduerſariorum, de quibus, quid iudicaturi ſint homines, ſi quando proferentur in lucem, facile poſſunt exiſtimare uiri prudentes.* In *uerbis maxime planis & perſpicuis repererunt rimam.* At *nemo non uidet in illo loco fiduciam noſtrorum operum improbari.*

Sed aduerſarij reclamant, q uita æterna debeatur de condigno pro bonis operibus, quia uita æterna uocetur merces. Breuiter *& plane reſpondemus.* Paulus *uitam æternam donum appellat, quia cum reputamur iuſti propter* Chriſtum, *Simul efficimur filij* Dei, *& coheredes* Chriſti. *Alibi uero ſcriptũ eſt,* Merces *ueſtra copioſa erit in cœlis.* Hæc *ſi uidentur aduerſarijs inter ſe pugnare, ipſi expediant.* Sed *parum æqui iudices ſunt.*

Nam

Nam doni uocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negotij, quomodo iuſtificentur homines, q; perpetuo ſit mediator Chriſtus. Interim *excerpunt uocabulum mercedis,* Idq; *acerbiſſime interpretantur non ſolum contra ſcripturam, ſed etiam contra ſermonis conſuetudinem.* Hinc *ratiocinantur, quia merces nominatur, ideo opera noſtra ſunt eiuſmodi, quæ debeant eſſe precium, pro quo debetur uita æterna.* Plane *noua eſt hæc* Dialecti*ca.* Vocabulum *audimus* Mercedis. Igitur *opera noſtra legi ſatisfaciunt, igitur ſumus accepti* Deo *propter opera noſtra, nec indigemus miſericordia aut propitiatore* Chriſto, *aut fide apprehendente miſericordiam.* Ac *ingentem* Soriten Chryſippeo *more cumulant.* Bona *opera ſunt precium pro quo debetur uita æterna* Bona *opera legi* Dei *ſatisfaciunt.* Et *præter hæc fieri poſſunt opera ſupererogationis.* Non *ſolum igitur legi* Dei *ſatisfacere homines poſſunt, ſed etiam amplius facere.* Et *quia* Monachi *amplius faciunt, ſuperſunt eis merita.* Et *quoniã liberalitas eſt largiri alijs, de eo quod supereſt, licet donare illa merita alijs.* Affin*gunt & ſacramentũ huius donatiõis, mortuis circundãt cucullos, ut teſtẽtur eis, applicata eẽ aliena merita.* Talibus *coaceruationibus beneficiũ* Chriſti

& iuſticiam fidei obſcurant aduerſarij.

Non mouemus inanem λογομαχίαν de uocabulo. De magna re litigamus, Vnde debeant piæ mentes certam ſpem ſalutis concipere. Vtrum bona opera poßint conſcientias reddere pacatas. Vtrum ſentire debeant, ita contingere uitam æternam, ſi bona opera opponant iudicio Dei, an uero debeant ſentire, q, propter Chriſtum per miſericordiam reputentur iuſti, & conſequantur uitam æternam. Hæc ueniunt in controuerſiam, quã niſi dijudicet conſcientia, non poteſt habere firmam & certam conſolationem.

Nos autem ſatis clare oſtendimus, q, bona opera non ſatiſfaciant legi Dei, q, habeant opus miſericordia, q, fide ſimus accepti Deo propter Chriſtum, q, bona opera non reddant pacatam conſcientiam. Ex his omnibus ſequitur, q, oporteat ſentire, q, propter Chriſtum per miſericordiam, non propter legem, iuſtificati conſequantur uitam æternam.

Quid igitur de mercede? Primum ſi diceremus, Vitam æternam dici mercedem, quia debetur iuſtificatis propter promißionem, nihil abſurdi diceremus

ceremus. Sunt enim ordinata inter ſe hæc dona. Sicut & Auguſtinus ait. Dona ſua coronat Deus in nobis. Sed ſcriptura uitam æternam uocat mercedem, non quia propter opera debeatur, ſed quia compenſet afflictiones & opera, & ſi propter aliam cauſam contingit Sicut hereditas uenit filio familias, non propter officia ſua, & tamen eſt merces & compenſatio officiorum filij. Satis eſt igitur nomen mercedis hac ratione conuenire uitæ æternæ, quia uita æterna compenſat bona opera & afflictiones. Non eſt igitur uita æterna merces, quia opera ſufficiant, quia debeatur pro operibus. Sed conſecutiue, quia cum propter aliam cauſam contigit, tamen compenſat opera & afflictiones.

Præterea concedimus opera uere eſſe meritoria, non remiſsionis peccatorum, aut iuſtificationis. Non enim placent, niſi in iuſtificatis propter fidem, Nec ſunt digna uita æterna. Sicut enim iuſtificatio, ita uiuificatio fide cõtingit propter Chriſtum, ſed ſunt meritoria aliorũ premiorum corporalium & ſpiritualium, quæ redduntur tum in hac uita, tum poſt hanc uitam. Differt enim Deus pleraq; premia donec glorificet ſanctos poſt hanc uitam, quia uult eos in hac uita exerceri ad mortificandum

ficandum ueterem hominem. Euangelium gratis exhibet promiſsionem iuſtificationis & uiuificationis propter Chriſtum. At in lege non gratis, ſed pro operibus offertur & debetur merces. Cum igitur opera ſint quædam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus premiorum, iuxta illud Pauli. Vnuſquiſq; accipiet mercedem iuxta ſuum laborem. Hi gradus ſunt merces operum atq; afflictionum.

Sed contendunt aduerſarij, uitã æternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait. Reddet unicuiq; ſecundum opera eius. Ioan. 5. Qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ. Matth. 25. Eſuriui & dediſtis mihi manducare. In his locis omnibus, in quibus opera laudantur, neceſſe eſt ad Canonem ſupra traditum recurrere, q̄ opera non placeant ſine Chriſto, q̄ non ſit excludendus mediator Chriſtus. Quare cum textus ait, operibus reddi uitam æternam, Significat reddi iuſtificatis, quia non placent Deo bona opera, niſi in iuſtificatis, hoc eſt, in his, qui ſentiunt ſe acceptos eſſe Deo propter Chriſtum. Et iuſtificati neceſſario pariunt bona opera, ſeu bonos fructus, ut Eſuriui & dediſtis mihi cibum. Hic cum dicitur reddi uita

æterna his operibus intelligitur reddi iuſticiæ. Ei=*dem igitur cōplectitur cū nominat fructus.* Porro *ſcriptura nominat fructus, ut oſtendat requiri nō hypocriſin, ſed iuſticiam quæ ſit efficax, & quæ=dam noua uita, pariens bonos fructus.*

Nec nos aliquam ocioſam ſubtilitatem hic af=fectamus. Sunt enim grauiſsimæ cauſæ propter quas hæc diſputamus. Etenim *ſi largiamur aduer=ſarijs q̃ opera mereantur uitam æternam, mox at=texunt illa abſurda, q̃ opera legi* Dei *ſatisfaciant, q̃ non habeant opus miſericordia, q̃ ſimus iuſti, hoc eſt, accepti* Deo *propter noſtra opera, non propter* Chriſtum, *q̃ pluſquam legem facere homi nes poſsint.* Ita *tota doctrina de iuſticia fidei ob=ruitur.* Eſt *autem neceſſarium retinere in* Eccle=*ſia puram doctrinam de iuſtitia fidei.* Quare *co=gimur* Phariſaicas *opiniones aduerſariorum re=prehendere, & ut gloriam* Chriſti *illuſtremus, & ut conſcientijs firmas conſolationes proponamus.* Quomodo *enim concipiet conſcientia firmā ſpem ſalutis, cum in iudicio ſentiet opera indigna eſſe, niſi ſciet homines reputari iuſtos & ſaluari per miſericordiam, propter* Chriſtum, *non propter propriam legis impletionem.* An Laurentius *in*

craticula

craticula ſentiebat ſe hoc opere legi Dei ſatisface-
re, ſe ſine peccato eſſe, ſe non indigere mediato-
re Chriſto, & miſericordia Dei. Ille uero non diſ-
ſenſit a Propheta, qui ait. Non intres in iudicium
cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur coram te
omnis uiuens. Bernardus fatetur ſua opera nõ eſſe
digna uita æterna, cum inquit, Perdite uixi, Sed
erigit ſe & ſpem ſalutis cõcipit inde, ꝙ ſentit prop
ter Chriſtum per miſericordiam donari remiſſio-
nem peccatorum, & uitam æternam, Sicut Pſal-
mus docet, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquita-
tes. Et Paulus ait. Dauid dicit beatitudinem homi-
nis, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus.
Hunc ait Paulus beatum eſſe, cui imputatur iuſti-
cia per fidem in Chriſtum, etiamſi nulla habeat bo
na opera. Talibus conſolationibus erigendæ ſunt
conſcientiæ, & confirmandæ, ꝙ propter Chriſtum
per fidem contingant remiſſio peccatorum, repu-
tatio iuſticiæ, & uita æterna. Quod ſi in locis de
operibus hoc modo fides intelligetur, nihil offici-
unt noſtræ ſententiæ. Et profecto neceſſe eſt ſem-
per addere fidem, ne excludamus mediatorẽ Chri-
ſtum. Fidem autem bona opera ſequi debent, quia
fides ſine bonis operibus, hypocriſis eſt.

Habent & in Scholis quædam apophtheg-
mata

mata conſentanea noſtræ ſententiæ, qualia ſunt, q̄ bona opera placeant Deo propter gratiam. Item q̄ ſit confidendum gratiæ Dei. Hæc dicta parum commode interpretantur. Veteres enim ſentiebant confidendum eſſe gratiæ, hoc eſt, miſericordiæ Dei promittentis, q̄ propter Chriſtum ſimus accepti. At recentiores fiduciam transferunt ad noſtrum opus. Sentiunt confidendum eſſe gratiæ, hoc eſt, dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpretatio eſt uicioſa. Non enim debemus confidere noſtra dilectione, cum ſit immunda & exigua, ſed promiſsione miſericordiæ. Iactatur & hoc, q̄ bona opera ualeant uirtute paſsionis Chriſti. Recte dictum eſt, ſed fidei mentionem fieri oportuit in his ſententijs. Non enim communicatur nobis meritum paſsionis Chriſti, niſi id fide apprehendamus & opponamus aduerſus terrores peccati & mortis. Paulus enim inquit. Chriſtus eſt propiciatio per fidem. Item, Eccleſia in omnibus precationibus addit, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Hic etiam admonendi ſunt homines de fide. Significat enim Eccleſia noſtra opera, & noſtras preces Deo placere, ſi credamus Deum nobis propicium, & nos exaudire propter Pontificem Chriſtum.

Hæc in

Hæc in præſentia ſufficiant de hoc loco. Sciмus autem hanc ſententiam quã defendimus Euangelio conſentaneam eſſe, & pijs conſcientijs firmißimas conſolationes afferre. Ideo piæ mentes non patiantur ſe ab hac ſententia propter iniqua & calumnioſa iudicia aduerſariorũ abduci. Scriptura prædicit futurum eſſe, ut in Eccleſia graſſentur mali doctores, qui oppreſſa iuſticia fidei in Chriſtum, doceant mereri remißionem peccatorũ per noſtros cultus & opera. Et res geſtæ in Iſrael ſunt imago futuri ſtatus in Eccleſia. Videmus autem Prophetas ubiq; taxare hanc perſuaſionem populi, qui ſomniabant ſe mereri remißionem peccatorum per ſacrificia legis, & hac opinione cumulabãt opera & cultus. Ita in Eccleſia multi exiſtunt qui falſam perſuaſionẽ de ſuis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos ſcriptura, ne multitudine impiorum perturbemur. Ac facile poteſt fieri iudiciũ de ſpiritu aduerſariorũ. Videmus enim in multis articulis manifeſtam ueritatẽ ab eis damnari. Nec offendat quemq̃ q. ſibi Eccleſiæ nomen uindicant. Nam Eccleſia Chriſti apud hos eſt, qui Euangeliũ Chriſti recte docent, non apud illos qui prauas opiniones cõtra Euangeliũ defendunt, ſicut inquit Dominus, Oues meæ uocem meam audiunt.

Septimum

SEptimum articulum Confeſsionis noſtræ damnauerunt, in quo diximus, Eccleſiam eſſe congregationem ſanctorum. Et addiderunt longam declamationem, q malí non ſint ab Eccleſia ſegregandi, cum Iohannes comparauerit Eccleſiam areæ, in qua triticum & paleæ ſimul coaceruatæ ſint. Et Chriſtus comparauerit eam lagenæ, in qua piſces boni & mali ſunt &c. Profecto uerum eſt, quod aiunt, Nullum remedium eſſe aduerſus Sycophantæ morſum. Nihil tam circumſpecte dici poteſt, ut calumniam euitare queat. Nos ob hanc ipſam cauſam adiecimus octauum articulum, ne quis exiſtimaret nos ſegregare malos & hypocritas ab externa ſocietate Eccleſiæ, aut adimere ſacramentis efficaciam quæ per hypocritas, aut malos adminiſtrantur. Itaq; hic non eſt opus longa defenſione aduerſus hanc calumniam. Satis nos purgat articulus octauus. Concedimus enim q, hypocritæ & mali in hac uita ſint admixti Eccleſiæ, & ſint membra Eccleſiæ ſecundum externam ſocietatem ſignorum Eccleſiæ, hoc eſt uerbi, profeſsionis, & ſacramentorum, præſertim ſi non ſint excommunicati. Nec ſacramenta ideo non ſunt efficatia, quia per malos tractantur, Imo recte uti poſſumus ſacramentis, quæ per malos adminiſtran

tur. Nam & Paulus prædicit futurum, ut Antichriſtus ſedeat in templo Dei, hoc eſt, in Eccleſia dominetur, & gerat officia. At Eccleſia, non eſt tantum ſocietas externarum rerum ac rituum, ſicut aliæ politiæ, Sed principaliter eſt ſocietas fidei & ſpiritus ſancti, in cordibus, quæ tamen habet externas notas, ut agnoſci poßit, uidelicet puram Euangelij doctrinam, & admimiſtrationem ſacramentorum conſentaneam Euangelio Chriſti. Et hæc Eccleſia ſola dicitur corpus Chriſti, quod Chriſtus ſpiritu ſuo renouat, ſanctificat, & gubernat, ut teſtatur Paulus Ephe. 1. cum ait. Et ipſum dedit caput ſuper omnia, Eccleſiæ quæ eſt corpus eius, uidelicet, integritas, id eſt, tota congregatio ipſius qui omnia in omnibus perficit. Quare illi in quibus nihil agit Chriſtus, non ſunt membra Chriſti, Idq; fatentur aduerſarij malos eſſe mortua membra Eccleſiæ. Quare miramur, cur reprehenderint noſtram deſcriptionem, quæ de uiuis membris loquitur.

Neq; noui quidquam diximus, Paulus omnino eodem modo definiuit Eccleſiam Ephe. 5. ꝙ purificetur, ut ſit ſancta, Et addit externas notas, uerbũ & ſacramenta. Sic enim ait, Chriſtus dilexit Eccleſiã, & ſe tradidit pro ea, ut eam ſanctificet purificans

ſicans lauacro aquæ, per uerbum, ut exhibeat eam ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, neq; rugam, aut aliquid tale, ſed ut ſit ſancta & inculpata. Hanc ſententiam pene totidem uerbis nos in Confeßione poſuimus. Sic definit Eccleſiam & articulus in Symbulo, qui iubet nos credere, q, ſit ſancta catholica Eccleſia, Impij uero non ſunt ſancta Eccleſia. Et uidetur additũ quod ſequitur, ſanctorum communio, ut exponeretur quid ſignificet Eccleſia, nempe congregationem ſanctorum, qui habent inter ſe ſocietatem, eiuſdem Euangelij, ſeu doctrinæ, & eiuſdem ſpiritusſancti, qui corda eorum renouat, ſanctificat, & gubernat. Et hic articulus neceſſaria de cauſa propoſitus eſt, Infinita pericula uidemus quæ minantur Eccleſiæ interitum. Infinita multitudo eſt impiorum in ipſa Eccleſia, qui opprimunt eam. Itaq; ne deſperemus, ſed ſciamus Eccleſiam tamen manſuram eſſe. Item ut ſciamus, quamuis magna multitudo ſit impiorum, tamen Eccleſiam exiſtere, & Chriſtum præſtare illa quæ promiſit Eccleſiæ, remittere peccata, exaudire, dare ſpiritum ſanctum. Has conſolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et catholicam Eccleſiam dicit, ne intelligamus Eccleſiam eſſe politiam externam certarũ gentium,

Sed magis homines ſparſos per totum orbem, qui de Euangelio conſenciunt, & habent eundē Chriſtum, eundem ſpiritum ſanctum, & eadem ſacramenta, ſiue habeant eaſdem traditiones humanas, ſiue diſsimiles. Et in Decretis inquit gloſa, Eccleſiam large dictam complecti bonos & malos. Item malos nomine tantum in Eccleſia eſſe, non re, bonos uero re & nomine. Et in hanc ſentenciā multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait. Qui ergo peccator eſt aliqua ſorde maculatus, de Eccleſia Chriſti non poteſt appellari, nec Chriſto ſubiectus dici.

Quanquam igitur hypocritæ & mali ſint ſocij huius ueræ Eccleſiæ ſecundum externos ritus, tamen cum definitur Eccleſia, neceſſe eſt eam definiri, quæ eſt uiuum corpus Chriſti. Item, quæ eſt nomine & re Eccleſia, Et multæ ſunt cauſæ. Neceſſe eſt enim intelligi quæ res principaliter efficiat nos membra, & uiua membra Eccleſiæ. Si Eccleſiam tantum definiemus externam politiam eſſe bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Chriſti eſſe iuſticiam cordis, & donationem ſpiritus ſancti, ſed iudicabunt tantum externam obſeruationem eſſe certorum cultuum ac ri-

tuum

tuum. Item *quid intererit inter populum legis, & Eccleſiam, ſi Eccleſia eſt externa politia,* At *ſic diſcernit* Paulus *Eccleſiam a populo legis,q. Eccleſia ſit populus ſpiritualis, hoc eſt, non ciuilibus ritibus diſtinctus a gentibus,* Sed *uerus populus* Dei *renatus per ſpiritum ſanctum.* In *populo legis præter promiſsionem de* Chriſto, *habebat & carnale ſemen promiſsiones rerum corporalium, regni, &c.* Et *propter has dicebantur populus* Dei,*etiam mali in his,quia hoc carnale ſemen* Deus *ſeparauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas,& promiſsiones.* Et *tamen mali illi non placebant* Deo. At Euangelium *affert non umbram æternarum rerum, ſed ipſas res æternas,ſpiritum ſanctum, & iuſticiam qua corā* Deo *iuſti ſumus.* Igitur *illi tantum ſunt populus iuxta* Euangelium,*qui hanc promiſsionem ſpiritus accipiunt.* Ad *hæc,*Eccleſia *eſt regnum* Chriſti,*diſtinctum contra regnum diaboli.* Certum *eſt autem impios,in poteſtate diaboli,& membra regni diaboli eſſe, ſicut docet* Paulus Ephe. *ij. cum ait,diabolum efficacem eſſe in incredulis.* Et Chriſtus *inquit ad* Phariſeos, *quibus certe erat externa ſocietas cum* Eccleſia, *id eſt, cum ſanctis in populo legis.* Præerant *enim, ſacrificabant,& docebant,*

Vos ex patre diabolo eſtis. Itaq; Eccleſia quæ uere eſt regnum Chriſti, eſt proprie congregatio ſanctorum. Nam impij reguntur a diabolo, & ſunt captiui diaboli, non reguntur ſpiritu Chriſti. Sed quid uerbis opus eſt in re manifeſta? Si Eccleſia quæ uere eſt regnum Chriſti, diſtinguitur a regno diaboli, neceſſe eſt impios, cum ſint in regno diaboli non eſſe Eccleſiam. Quanq̃ in hac uita, quia nondum reuelatum eſt regnum Chriſti, ſint admixti Eccleſiæ, & gerant officia in Eccleſia, Nec propterea impij ſunt regnum Chriſti, quia reuelatio nondum facta eſt. Semper enim hoc eſt regnum Chriſti, quod ſpiritu ſuo uiuificat, ſiue ſit reuelatum, ſiue ſit tectum cruce. Sicut idem eſt Chriſtus qui nunc glorificatus eſt, antea afflictus erat. Et conueniunt huc ſimilitudines Chriſti, qui clare dicit Matth. 13. Bonum ſemen eſſe filios regni. At Zizania filios diaboli, agrum dicit mundum eße, non Eccleſiam. Ita Ioannes de illa tota gente Iudeorum loquitur & dicit fore, ut uera Eccleſia ſeparetur ab illo populo. Itaq; hic locus magis contra aduerſarios facit, quam pro eis, quia oſtendit uerum & ſpiritualem populum, a populo carnali ſeparandum eſſe. Et Chriſtus de ſpecie Eccleſiæ dicit, cum ait. Simile eſt regnum cœlorum lagenæ,

aut

ſut decem uirginibus Et docet Eccleſiam tectam eſſe multitudine malorum, ne id ſcandalum pios offendat. Item, ut ſciamus uerbum & ſacramenta efficacia eſſe, & ſi tractentur a malis atq; interim docet impios illos, quamuis habeant ſocietatē externorum ſignorum, tamen non eſſe uerum regnū Chriſti, & membra Chriſti. Sunt enim membra regni diaboli. Neq; uero ſomniamus nos Platonicam ciuitatem, ut quidam impie cauillantur, Sed dicimus exiſtere hanc Eccleſiam, uidelicet, uere credentes ac iuſtos ſparſos per totum orbem. Et addimus notas, puram doctrinam Euangelij, & ſacramenta. Et hæc Eccleſia proprie eſt columna ueritatis. Retinet enim purum Euangelium, & ut Paulus inquit, fundamentum, hoc eſt, ueram Chriſti cognitionem & fidem, & ſi ſunt in his etiam multi imbecilles, qui ſupra fundamentum ædificant ſtipulas perituras, hoc eſt, quaſdam inutiles opiniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamentum, tum condonantur illis, tum etiam emendātur. Ac ſanctorum Patrum ſcripta teſtantur, q interdum ſtipulas etiam ædificauerint ſupra fundamentum, ſed quæ non euerterunt fidem eorum. Verum pleraq; iſtorum quæ aduerſarij noſtri defendunt, fidem euertunt, ut q damnant articulum de remiſ-

ſione peccatorũ, In quo dicimus fide accipi remiſſionem peccatorum. Manifeſtus item & pernicioſus error eſt, ꝙ docent aduerſarij, mereri homines remißionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; eſt tollere fundamentum, hoc eſt Chriſtum. Item quid opus erit fide, ſi ſacramenta ex opere operato ſine bono motu utentis iuſtificant. Sicut autem habet Eccleſia promißionem, ꝙ ſemper ſit habitura ſpiritum ſanctum, Ita habet comminationes, ꝙ ſint futuri impij doctores, & lupi. Illa uero eſt proprie Eccleſia, quæ habet ſpiritum ſanctum. Lupi & mali doctores & ſi graſſantur in Eccleſia, tamen non ſunt proprie regnum Chriſti. Sicut & Lyra teſtatur, cum ait, Eccleſia non conſiſtit in hominibus ratione poteſtatis uel dignitatis Eccleſiaſticæ uel ſecularis, quia multi Principes & ſummi Pontifices & alij inferiores inuenti ſunt apoſtataſſe a fide. Propter quod Eccleſia conſiſtit in illis perſonis, in quibus eſt notitia uera & confeßio fidei & ueritatis. Quid aliud diximus nos in Confeßione noſtra, quam quod hic dicit Lyra?

Sed fortaßis aduerſarij ſic poſtulant definiri Eccleſiam, ꝙ ſit Monarchia externa ſuprema totius orbis

us orbis terrarũ,in qua oporteat Romanum Pon=*tificem habere poteſtatem* ἀνυπεύθυνον, *de qua nemini liceat diſputare aut iudicare,condendi arti culos fidei,abolẽdi ſcripturas quas uelit,inſtituen=di cultus & ſacrificia,Item cõdendi leges quas ue=lit,diſpenſandi & ſoluendi qbuſcunq; legibus uelit diuinis,canonicis & ciuilibus,a quo* Imperator & Reges *omnes accipiant poteſtatem & ius tenendi regna, de mandato* Chriſti, *cui cum pater omnia ſubiecerit, intelligi oporteat hoc ius in* Papam *translatum eſſe.* Quare *neceſſe ſit* Papam *eſſe do=ninum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarũ & publicarum, habere plenitudinem poteſtatis in temporalibus & ſpiritualibus,habere utrumq; gladium,ſpiritua lem & temporalem.* Atq; *hæc definitio non* Eccle*ſiæ* Chriſti,*ſed regni* Pontificij *habet autores non ſolum* Canoniſtas,*ſed etiam* Danielem Cap. xi.

Quod *ſi hoc modo definiremus* Eccleſiam, *fortaßis haberemus æquiores* Iudices. Multa *enim extant immoderate & impie ſcripta de poteſtate* Roma. Pontificis,*propter quæ nemo unquam reus factus eſt.* Nos *ſoli plectimur,quia prædicamus bẽ neficium* Chriſti, *q; fide in chriſtum conſequamur remißionem peccatorum, non cultibus excogitatis*

a Pontifice. Porro Chriſtus, Prophetæ, & Apoſtoli, longe aliter definiunt Eccleſiam Chriſti, quam regnum Pontificium. Nec eſt ad Pontifices transferendum, quod ad ueram Eccleſiam pertinet, q. uidelicet ſint columnæ ueritatis, q. nõ errent. Quotus quiſq; enim curat Euangelium, aut iudicat dignum eſſe lectione? Multi etiam palam irrident religiones omnes, aut ſi quid probant, probant illa quæ humanæ rationi conſentanea ſunt, Cætera fabuloſa eſſe arbitrantur, & ſimilia tragœdijs Poetarum. Quare nos iuxta ſcripturas ſentimus Eccleſiam proprie dictam eſſe congregationem ſanctorum, qui uere credunt Euangelio Chriſti, & habent ſpiritum ſanctum. Et tamen fatemur multos hypocritas & malos his in hac uita admixtos, habere ſocietatem externorum ſignorum, qui ſunt membra Eccleſiæ ſecundum ſocietatem externorum ſignorum. Ideoq; gerunt officia in Eccleſia, Nec adimit ſacramentis efficaciam, q. per indignos tractantur, quia repreſentant Chriſti perſonam, propter uocationem Eccleſiæ, non repreſentant proprias perſonas, ut teſtatur Chriſtus, Qui uos audit, me audit. Cum uerbũ Chriſti, cum ſacramenta porrigunt, Chriſti uice & loco porrigunt. Id docet nos illa uox Chriſti, ne indignitate

miniſtro-

miniſtrorum offendamur. Sed de hac re ſatis clare dximus in Confeßione, nos improbare Donatiſtas, & Vigleuiſtas, q ſenſerunt homines peccare, accipientes ſacramenta ab indignis in Eccleſia. Hæc in præſentia uidebantur ſufficere ad defenſionem deſcriptionis Eccleſiæ quam tradidimus. Neq; uidemus, cum Eccleſia proprie dicta, appelletur corpus Chriſti, quomodo aliter deſcribenda fuerit, quam nos deſcripſimus. Conſtat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc ſunt luce meridiana clariora, quæ tamen ſi pergent calumniari aduerſarij, non grauabimur copioſius reſpondere.

Damnant aduerſarij & hanc partem Septimi articuli, q dximus ad ueram unitatem Eccleſiæ ſatis eſſe conſentire de doctrina Euangelij, & adminiſtratione ſacramentorum, nec neceſſe eſſe, ubiq; ſimiles traditiones humanas eſſe, ſeu ritus aut ceremonias ab hominibus inſtitutas. Hic diſtinguunt uniuerſales & particulares ritus, & probant articulum noſtrũ, ſi intelligatur de particularibus ritibus, De uniuerſalibus ritibus, nõ cõcipiunt. Nõ ſatis intelligimus qd uelint aduerſarij. Nos de uera, hoc eſt, ſpirituali unitate loquimur, ſine qua nõ poteſt exiſtere fides in corde, ſeu iuſticia cordis corã

Deo

Deo. Ad hanc dicimus non eſſe neceſſariam ſimilitudinem rituum humanorum, ſiue uniuerſaliū, ſiue particularium, quia iuſticia fidei, non eſt iuſticia alligata certis traditionibus, ſicut iuſticia legis erat alligata Moſaicis ceremonijs, quia illa iuſticia cordis, eſt res uiuificans corda. Ad hanc uiuificationem nihil conducunt humanæ traditiones, ſiue uniuerſales, ſiue particulares, nec ſunt effectus ſpiritus ſancti, ſicut caſtitas, pacientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis.

Nec leues cauſæ fuerunt, cur hunc articulum poneremus. Conſtat enim multas ſtultas opiniones de traditionibus ſerpſiſſe in Eccleſiam. Nōnulli putauerunt humanas traditiones, neceſſarios cultus eſſe ad promerendam iuſtificationem. Et poſtea diſputauerunt, qui fieret, q̃ tanta uarietate coleretur Deus, quaſi uero obſeruationes illæ eſſent cultus, & non potius externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iuſticiam cordis ſeu cultū Dei pertinentes, quæ alibi caſu, alibi propter quaſdam probabiles rationes uariant. Item aliæ Eccleſiæ, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, ut propter obſeruationem Paſcatis, picturas & res ſimiles. Vnde imperiti exiſtimauerunt, fidem

dem ſeu iuſticiam cordis coram Deo,*non poſſe ex- iſtere ſine his obſeruationibus.*Extant enim *ac hoc negocio multa inepta ſcripta Sumniſtarum & aliorum.*

Sed *ſicut diſsimilia ſpacia dierum ac noctium non ledunt unitatem* Eccleſiæ, Ita *ſentimus non lædi ueram unitatem* Eccleſiæ *diſsimilibus ritibus inſtitutis ab hominibus.* Quanquam *placet nobis, ut uniuerſales ritus, propter tranquillitatem ſer- uentur.*Sicut *& nos in* Eccleſijs, *ordinem* Miſſæ, *diem* Dominicum, *& alios dies feſtos celebriores libenter ſeruamus,* Et *gratiſsimo animo amplecti- mur utiles ac ueteres ordinationes, præſertim cum contineant pædagogiam, qua prodeſt populum & imperitos aſſuefacere ac docere,* Sed *non diſputa- mus nunc, an conducat propter tranquillitatem aut corporalem utilitatem ſeruare.* Alia *res agi- tur,*Diſputatur *enim,*Vtrum *obſeruationes tradi- tionum humanarum ſint cultus neceſſarij ad iuſti- ciam coram* Deo,Hoc *eſt* κϱινόμϵνον *in hac con- trouerſia, quo conſtituto, poſtea iudicari poteſt,* Vtrū *ad ueram unitatem* Eccleſiæ *neceſſe ſit ubi- q; ſimiles eſſe traditiones humanas.* Si *enim tradi- tiones humanæ non ſunt cultus neceſſarij ad iuſti- ciam coram* Deo, Sequitur *poſſe iuſtos & filios*

Dei eſſe,etiam ſi quas traditiones non habent,quæ alibi receptæ ſunt. Vt ſi forma ueſtitus Germanici non eſt cultus Dei neceſſarius ad iuſticiam coram Deo,Sequitur poſſe iuſtos ac filios Dei & Eccleſiam Chriſti eſſe,etiam ſi qui utantur non Germanico , ſed Gallico ueſtitu. Hoc clare docet Paulus ad Coloſſenſes , cum ait. Nemo uos iudicet in cibo,aut in potu , aut in parte diei feſti , aut neomeniæ,aut ſabbatorum , quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti. Item , Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanquam uiuentes mundo decreta facitis.Ne tetigeritis,neq; guſtaueritis,neq; contrectaueritis, quæ omnia pereunt , uſu conſumpta , & ſunt præcepta & doctrinæ hominum,ſpeciem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate. Eſt enim ſententia,cum iuſticia cordis ſit res ſpiritualis , uiuificans corda, & conſtet , q; traditiones humanæ non uiuificent corda,nec ſint effectus ſpiritus ſancti,ſicut dilectio proximi , caſtitas &c. nec ſint inſtrumenta per quæ Deus mouet corda ad credendum , ſicut uerbum & ſacramenta diuinitus tradita, ſed ſint uſus rerum nihil ad cor pertinentium , quæ uſu pereant,non eſt ſenciendum q; ſint neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Et in eandem ſentenciam inquit

Roma-

Roma.14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Sed non eſt opus citare multa teſtimonia, cum ubiq; ſint obuia in ſcripturis, & nos plurima in Confeßione congeſſerimus in poſterioribus articulis. Et huius controuerſiæ κϱινόμενον infra paulo poſt repetendum erit, uidelicet, Vtrum traditiones humanæ ſint cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Vbi de hac re copioſius diſputabimus. Aduerſarij dicunt uniuerſales traditiones, ideo ſeruandas eſſe, quia exiſtimentur ab Apoſtolis traditæ eſſe. O religioſos homines. Ritus ab Apoſtolis ſumptos retineri uolunt, Non uolunt retineri doctrinam Apoſtolorum. Sic iudicandum eſt de ritibus illis, ſicut ipſi Apoſtoli in ſuis ſcriptis iudicant. Non enim uoluerunt Apoſtoli nos ſentire, φ per tales ritus iuſtificemur, φ tales ritus ſint res neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Non uoluerunt Apoſtoli tale onus imponere conſcientijs, nõ uoluerunt iuſticiam & peccatum collocare in obſeruationibus dierum, ciborum, & ſimilium rerum. Imo Paulus appellat huiuſmodi opiniones, doctrinas demoniorum. Itaq; uoluntas & conſilium Apoſtolorum ex ſcriptis eorun quæri debet, non eſt ſatis allegare exemplum. Seruabant certos

tos dies, non ꝙ ea obſeruatio ad iuſtificationem neceſſaria eſſet, ſed ut populus ſciret, quo tempore conueniendum eſſet, ſeruabant & alios quoſdam ritus, ordinem lectionum ſi quando conueniebant. Quædam etiam ex patrijs moribus, ut fit, retinebat populus, quæ Apoſtoli nonnihil mutata, ad hiſtoriam Euangelij accommodauerunt, ut Paſca, Pentecoſten, ut nonſolum docendo, ſed etiam per hæc exempla memoriam maximarum rerum traderent poſteris. Quodſi hæc tradita ſunt, tanquã neceſſaria ad iuſtificationem, cur in his ipſis poſtea multa mutarunt Epiſcopi? Quod ſi erant Iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Paſca ante Synodum Nicenam, alij alio tempore ſeruabant. Neq; hæc diſsimilitudo leſit fidem. Poſtea ratio inita eſt, ne incideret noſtrum Paſca in Iudaici Paſcatis tempus. At Apoſtoli iuſſerant Eccleſias ſeruare Paſca, cum fratribus conuerſis ex Iudaiſmo. Itaq; hunc morem quædã gentes pertinaciter poſt Synodum Nicenam retinuerunt, ut Iudaicum tempus obſeruarent. Verum Apoſtoli decreto illo non uoluerunt Eccleſijs imponere neceſsitatem, id quod uerba decreti teſtantur. Iubent enim ne quis curet, etiam ſi fratres ſeruantes Paſca, non recte ſupputent tempus. Verba Decreti

extant

extant apud Epiphanium, ὑμεῖς μὴ ψηφίζητε, ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, κἄντε πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. *Hæc ſcribit* Epiphanius *uerba eſſe* Apoſtolorum *in* Decreto *quodam poſita de* Paſcate, *in quibus prudens lector facile poteſt iudicare* Apoſtolos *uoluiſſe populo ſtultam opinionem de neceßitate certi temporis eximere, cum prohibent curare, etiam ſi in ſupputando erretur.* Porro *quidam in oriente, qui* Audiani *appellati ſunt ab autore dogmatis, propter hoc decretum* Apoſtolorum *contenderunt* Paſca *cum* Iudæis *ſeruandum eſſe.* Hos *reuellens* Epiphanius *laudat decretum, & inquit nihil continere quod diſſentiat a fide, aut* Eccleſiaſtica *regula, & uituperant* Audianos, *q, non recte intelligant* τὸ ῥητὸν, *& interpretatur in hanc ſententiam, in quam nos interpretamur, q, non ſenſerint* Apoſtoli *referre, quo tempore ſeruaretur* Paſca, Sed *quia præcipui fratres ex* Iudæis *conuerſi erant, qui morem ſuum ſeruabant, horũ exemplum propter concordiam uoluerint reliquos ſequi.* Et *ſapienter admonuerunt lectorem* Apoſtoli, *ſe neq; libertatem* Euangelicam *tollere, neq; neceßitatem conſcientiȷ̄ imponere, quia addunt, non eſſe cu-*

puerorum non ſit irritus, ſed neceſſarius, & efficax ad ſalutem. Et quoniam Euangelium pure ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq; fructum ex eo capimus, q in Eccleſijs noſtris nulli extiterunt Anabaptiſtæ, quia populus uerbo Dei aduerſus impiam & ſeditioſam factionem illorum latronum munitus eſt. Et cum plæroſq; alios errores Anabaptiſtarum damnamus, tum hunc quoq;, q diſputant baptiſmum paruulorum inutilem eſſe. Certiſsimum eſt enim q promiſſio ſalutis pertinet etiam ad paruulos. Neq; uero pertinet ad illos qui ſunt extra Eccleſiam Chriſti, ubi nec uerbum, nec ſacramenta ſunt, quia regnũ Chriſti tantum cum uerbo & ſacramentis exiſtit. Igitur neceſſe eſt baptizare paruulos, ut applicetur eis promiſio ſalutis, iuxta mandatum Chriſti, Baptizate omnes gentes, Vbi ſicut offertur omnibus ſalus, ita offertur omnibus baptiſmus, uiris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptiſandos eſſe, quia ſalus cum baptiſmo offertur.

Secundo manifeſtum eſt, q Deus approbat baptiſmum paruulorum. Igitur Anabaptiſtæ impie ſentiunt, qui damnant baptiſmum paruulorum.

Quod

Quod autem Deus approbat baptiſmum paruulorum, hoc oſtendit, ꝗ Deus dat ſpiritũ ſanctum ſic baptizatis. Nam ſi hic baptiſmus irritus eſſet, nullis daretur ſpiritus ſanctus, nulli fierent ſalui, deniq; nulla eſſet Eccleſia Hæc ratio bonas & pias mentes, uel ſola ſatis confirmare poteſt contra impias & fanaticas opiniones Anabaptiſtarum.

Decimus articulus approbatus eſt, in quo cõfitemur, nos ſentire, ꝗ in cœna Domini uere & ſubſtantialiter adſint, corpus & ſanguis Chriſti, & uere exhibeantur cum illis rebus, quæ uidentur pane & uino, his qui ſacramentũ accipiunt. Hanc ſentenciam conſtanter defenderunt noſtri Concionatores. Et comperimus non tantum Romanam Eccleſiam affirmare corporalem præſentiam Chriſti, ſed idem & nunc ſentire, & olim ſenſiſſe Græcam Eccleſiam, ut teſtatur Canon Miſſæ apud Græcos.

Et extant quorundam ſcriptorum teſtimonia. Nam Cyrillus in Ioannem Cap. 15. inquit, Chriſtũ corporaliter nobis exhiberi in cœna, Sic enim ait. Non tamen negamus recta nos fide caritateq; ſin-

ſione peccatorũ, In quo dicimus fide accipi remiſſionem peccatorum. Manifeſtus item & pernicioſus error eſt, ꝙ docent aduerſarij, mereri homines remiſsionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; eſt tollere fundamentum, hoc eſt Chriſtum. Item quid opus erit fide, ſi ſacramenta ex opere operato ſine bono motu utentis iuſtificant. Sicut autem habet Eccleſia promiſsionem, ꝙ ſemper ſit habitura ſpiritum ſanctum, Ita habet comminationes, ꝙ ſint futuri impij doctores, & lupi. Illa uero eſt proprie Eccleſia, quæ habet ſpiritum ſanctum. Lupi & mali doctores & ſi graſſantur in Eccleſia, tamen non ſunt proprie regnum Chriſti. Sicut & Lyra teſtatur, cum ait, Eccleſia non conſiſtit in hominibus ratione poteſtatis uel dignitatis Eccleſiaſticæ uel ſecularis, quia multi Principes & ſummi Pontifices & alij inferiores inuenti ſunt apoſtataſſe a fide. Propter quod Eccleſia conſiſtit in illis perſonis, in quibus eſt notitia uera & confeſsio fidei & ueritatis. Quid aliud diximus nos in Confeſsione noſtra, quam quod hic dicit Lyra?

Sed fortaſsis aduerſarij ſic poſtulant definiri Eccleſiam, ꝙ ſit Monarchia externa ſuprema totius orbis

us orbis terrarũ,in qua oporteat Romanum Pon=*tificem habere poteſtatem* ἀνυπεύθυνον, *de qua nemini liceat diſputare aut iudicare,condendi arti culos fidei,abolẽdi ſcripturas quas uelit,inſtituen=di cultus & ſacrificia,*Item *cõdendi leges quas ue=lit,diſpenſandi & ſoluendi qbuſcunq; legibus uelit diuinis,canonicis & ciuilibus,a quo* Imperator *&* Reges *omnes accipiant poteſtatem & ius tenendi regna, de mandato* Chriſti, *cui cum pater omnia ſubiecerit, intelligi oporteat hoc ius in* Papam *translatum eſſe.*Quare *neceſſe ſit* Papam *eſſe do=ninum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarũ & publicarum, habere plenitudinem poteſtatis in temporalibus & ſpiritualibus,habere utrumq; gladium,ſpiritua lem & temporalem.*Atq; *hæc definitio non* Eccle*ſiæ* Chriſti,*ſed regni* Pontificij *habet autores non ſolum* Canoniſtas,*ſed etiam* Danielem *Cap. xi.*

Quod *ſi hoc modo definiremus* Eccleſiam, *fortaßis haberemus æquiores* Iudices. Multa *enim extant immoderate & impie ſcripta de poteſtate* Roma. Pontificis,*propter quæ nemo unquam reus factus eſt.* Nos *ſoli plectimur,quia prædicamus be neficium* Chriſti, *q; fide in chriſtum conſequamur remißionem peccatorum, non cultibus excogitatis*

a Pontifice. Porro Chriſtus, Prophetæ, & Apoſtoli, longe aliter definiunt Eccleſiam Chriſti, quam regnum Pontificium. Nec eſt ad Pontifices transferendum, quod ad ueram Eccleſiam pertinet, q. uidelicet ſint columnæ ueritatis, q. nõ errent. Quotus quiſq; enim curat Euangelium, aut iudicat dignum eſſe lectione? Multi etiam palam irrident religiones omnes, aut ſi quid probant, probant illa quæ humanæ rationi conſentanea ſunt, Cætera fabuloſa eſſe arbitrantur, & ſimilia tragœdijs Poetarum. Quare nos iuxta ſcripturas ſentimus Eccleſiam proprie dictam eſſe congregationem ſanctorum, qui uere credunt Euangelio Chriſti, & habent ſpiritum ſanctum. Et tamen fatemur multos hypocritas & malos his in hac uita admixtos, habere ſocietatem externorum ſignorum, qui ſunt membra Eccleſiæ ſecundum ſocietatem externorum ſignorum. Ideoq; gerunt officia in Eccleſia, Nec adimit ſacramentis efficaciam, q. per indignos tractantur, quia repreſentant Chriſti perſonam, propter uocationem Eccleſiæ, non repreſentant proprias perſonas, ut teſtatur Chriſtus, Qui uos audit, me audit. Cum uerbũ Chriſti, cum ſacramenta porrigunt, Chriſti uice & loco porrigunt. Id docet nos illa uox Chriſti, ne indignitate

miniſtro-

miniſtrorum offendamur. Sed de hac re ſatis clare dicimus in Confeßione,*nos improbare* Donatiſtas, *&* Vigleuiſtas,*q ſenſerunt homines peccare,accipientes ſacramenta ab indignis in* Eccleſia.*Hæc in præſentia uidebantur ſufficere ad defenſionem deſcriptionis* Eccleſiæ *quam tradidimus. Neq; uidemus,cum* Eccleſia *proprie dicta, appelletur corpus* Chriſti, *quomodo aliter deſcribenda fuerit, quam nos deſcripſimus. Conſtat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc ſunt luce meridiana clariora, quæ tamen ſi pergent calumniari aduerſarij,non grauabimur copioſius reſpondere.*

Damnant *aduerſarij & hanc partem Septimi articuli,q̧ diximus ad ueram unitatem* Eccleſiæ *ſatis eſſe conſentire de doctrina* Euangelij,*& adminiſtratione ſacramentorum, nec neceſſe eſſe,ubiq; ſimiles traditiones humanas eſſe, ſeu ritus aut ceremonias ab hominibus inſtitutas.* Hic *diſtinguunt uniuerſales & particulares ritus, & probant articulum noſtrū,ſi intelligatur de particularibus ritibus,*De *uniuerſalibus ritibus,nō cōcipiunt.* Nō *ſatis intelligimus qd uelint aduerſarij.* Nos *de uera, hoc eſt,ſpirituali unitate loquimur,ſine qua nō poteſt exiſtere fides in corde, ſeu iuſticia cordis corā*

Deo. Ad hanc dicimus non eſſe neceſſariam ſimilitudinem rituum humanorum, ſiue uniuerſaliũ, ſiue particularium, quia iuſticia fidei, non eſt iuſticia alligata certis traditionibus, ſicut iuſticia legis erat alligata Moſaicis ceremonijs, quia illa iuſticia cordis, eſt res uiuificans corda. Ad hanc uiuificationem nihil conducunt humanæ traditiones, ſiue uniuerſales, ſiue particulares, nec ſunt effectus ſpiritus ſancti, ſicut caſtitas, pacientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis.

Nec leues cauſæ fuerunt, cur hunc articulum poneremus. Conſtat enim multas ſtultas opiniones de traditionibus ſerpſiſſe in Eccleſiam. Nõnulli putauerunt humanas traditiones, neceſſarios cultus eſſe ad promerendam iuſtificationem. Et poſtea diſputauerunt, qui fieret, q̃ tanta uarietate coleretur Deus, quaſi uero obſeruationes illæ eſſent cultus, & non potius externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iuſticiam cordis ſeu cultũ Dei pertinentes, quæ alibi caſu, alibi propter quaſdam probabiles rationes uariant. Item aliæ Eccleſiæ, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, ut propter obſeruationem Paſcatis, picturas & res ſimiles. Vnde imperiti exiſtimauerunt, fidem

dem ſeu iuſticiam cordis coram Deo, non poſſe exiſtere ſine his obſeruationibus. Extant enim de hoc negocio multa inepta ſcripta Sumniſtarum & aliorum.

Sed ſicut diſsimilia ſpacia dierum ac noctium non ledunt unitatem Eccleſiæ, Ita ſentimus non lædi ueram unitatem Eccleſiæ diſsimilibus ritibus inſtitutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, ut uniuerſales ritus, propter tranquillitatem ſeruentur. Sicut & nos in Eccleſijs, ordinem Miſſæ, diem Dominicum, & alios dies feſtos celebriores libenter ſeruamus, Et gratiſsimo animo amplectimur utiles ac ueteres ordinationes, præſertim cum contineant pædagogiam, qua prodeſt populum & imperitos aſſuefacere ac docere, Sed non diſputamus nunc, an conducat propter tranquillitatem aut corporalem utilitatem ſeruare. Alia res agitur, Diſputatur enim, Vtrum obſeruationes traditionum humanarum ſint cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Hoc eſt κρινόμενον in hac controuerſia, quo conſtituto, poſtea iudicari poteſt, Vtrũ ad ueram unitatem Eccleſiæ neceſſe ſit ubiq; ſimiles eſſe traditiones humanas. Si enim traditiones humanæ non ſunt cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Sequitur poſſe iuſtos & filios

Dei eſſe,etiam ſi quas traditiones non habent,quæ alibi receptæ ſunt. Vt ſi forma ueſtitus Germanici non eſt cultus Dei neceſſarius ad iuſticiam coram Deo,Sequitur poſſe iuſtos ac filios Dei & Eccleſiam Chriſti eſſe,etiam ſi qui utantur non Germanico, ſed Gallico ueſtitu. Hoc clare docet Paulus ad Coloſſenſes, cum ait. Nemo uos iudicet in cibo,aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ,aut ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti. Item, Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanquam uiuentes mundo decreta facitis. Ne tetigeritis,neq; guſtaueritis,neq; contrectaueritis, quæ omnia pereunt, uſu conſumpta, & ſunt præcepta & doctrinæ hominum,ſpeciem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate. Eſt enim ſententia,cum iuſticia cordis ſit res ſpiritualis, uiuificans corda, & conſtet, q traditiones humanæ non uiuificent corda,nec ſint effectus ſpiritus ſancti,ſicut dilectio proximi, caſtitas &c. nec ſint inſtrumenta per quæ Deus mouet corda ad credendum, ſicut uerbum & ſacramenta diuinitus tradita, ſed ſint uſus rerum nihil ad cor pertinentium, quæ uſu pereant,non eſt ſenciendum q ſint neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Et in eandem ſentenciam inquit

Roma.14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Sed non eſt opus citare multa teſtimonia, cum ubiq; ſint obuia in ſcripturis, & nos plurima in Confeßione congeſſerimus in poſterioribus articulis. Et huius controuerſiæ κρινόμενον *infra paulo poſt repetendum erit, uidelicet, Vtrum traditiones humanæ ſint cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Vbi de hac re copioſius diſputabimus. Aduerſarij dicunt uniuerſales traditiones, ideo ſeruandas eſſe, quia exiſtimentur ab Apoſtolis traditæ eſſe. O religioſos homines. Ritus ab Apoſtolis ſumptos retineri uolunt, Non uolunt retineri doctrinam Apoſtolorum. Sic iudicandum eſt de ritibus illis, ſicut ipſi Apoſtoli in ſuis ſcriptis iudicant. Non enim uoluerunt Apoſtoli nos ſentire, quod per tales ritus iuſtificemur, quod tales ritus ſint res neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Non uoluerunt Apoſtoli tale onus imponere conſcientijs, nō uoluerunt iuſticiam & peccatum collocare in obſeruationibus dierum, ciborum, & ſimilium rerum. Imo Paulus appellat huiuſmodi opiniones, doctrinas demoniorum. Itaq; uoluntas & conſilium Apoſtolorum ex ſcriptis corum quæri debet, non eſt ſatis allegare exemplum. Seruabant certos*

tos

tos dies, non q̃ ea obſeruatio ad iuſtificationem neceſſaria eſſet, ſed ut populus ſciret, quo tempore conueniendum eſſet, ſeruabant & alios quoſdam ritus, ordinem lectionum ſi quando conueniebant. Quædam etiam ex patrijs moribus, ut fit, retinebat populus, quæ Apoſtoli nonnihil mutata, ad hiſtoriam Euangelij accommodauerunt, ut Paſca, Pentecoſten, ut non ſolum docendo, ſed etiam per hæc exempla memoriam maximarum rerum traderent poſteris. Quod ſi hæc tradita ſunt, tanquã neceſſaria ad iuſtificationem, cur in his ipſis poſtea multa mutarunt Epiſcopi? Quod ſi erant iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Paſca ante Synodum Nicenam, alij alio tempore ſeruabant. Neq; hæc diſsimilitudo leſit fidem. Poſtea ratio inita eſt, ne incideret noſtrum Paſca in Iudaici Paſcatis tempus. At Apoſtoli iuſſerant Eccleſias ſeruare Paſca, cum fratribus conuerſis ex Iudaiſmo. Itaq; hunc morem quædã gentes pertinaciter poſt Synodum Nicenam retinuerunt, ut Iudaicum tempus obſeruarent. Verum Apoſtoli decreto illo non uoluerunt Eccleſijs imponere neceſsitatem, id quod uerba decreti teſtantur. Iubent enim ne quis curet, etiam ſi fratres ſeruantes Paſca, non recte ſupputent tempus. Verba Decreti

extant

extant apud Epiphanium, ὑμεῖς μὴ ψηφίζητε, ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, κἄν τε πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc *ſcribit* Epiphanius *uerba eſſe* Apoſtolorum *in* Decreto *quodam poſita de* Paſcate, *in quibus prudens lector facile poteſt iudicare* Apoſtolos *uoluiſſe populo ſtultam opinionem de neceßitate certi temporis eximere, cum prohibent curare, etiam ſi in ſuputando erretur.* Porro *quidam in oriente, qui* Audiani *appellati ſunt ab autore dogmatis, propter hoc decretum* Apoſtolorum *contenderunt* Paſca *cum* Iudæis *ſeruandum eſſe.* Hos *reuellens* Epiphanius *laudat decretum, & inquit nihil continere quod diſſentiat a fide, aut* Eccleſiaſtica *regula, & uituperant* Audianos, *q; non recte intelligant* τὸ ῥητόν, *& interpretatur in hanc ſententiam, in quam nos interpretamur, q; non ſenſerint* Apoſtoli *referre, quo tempore ſeruaretur* Paſca, Sed *quia præcipui fratres ex* Iudæis *conuerſi erant, qui morem ſuum ſeruabant, horũ exemplum propter concordiam uoluerint reliquos ſequi.* Et *ſapienter admonuerunt lectorem* Apoſtoli, *ſe neq; libertatem* Euangelicam *tollere, neq; neceßitatem conſcientiȷ̃ imponere, quia addunt, non eſſe cu-*

randum, etiam ſi erretur in ſupputando.

Multa huius generis colligi poſſunt ex hiſtorijs, in quibus apparet diſsimilitudinem humanarum obſeruationum, non ledere unitatem fidei. Quanquam quid opus eſt diſputatione, Omnino quid ſit iuſticia fidei, quid ſit regnum Chriſti, non intelligunt aduerſarij, ſi iudicant neceſſariam eſſe ſimilitudinem obſeruationum in cibis, diebus, ueſtitu, & ſimilibus rebus quæ non habent mandatum Dei. Videte autem religioſos homines, aduerſarios noſtros, Requirunt ad unitatem Eccleſiæ, ſimiles obſeruationes humanas, cum ipſi mutauerint ordinationem Chriſti, in uſu cœnæ, quæ certe fuit antea ordinatio uniuerſalis. Quod ſi ordinationes uniuerſales neceſſariæ ſunt, cur mutant ipſi ordinationem cœnæ Chriſti, quæ non eſt humana, ſed diuina, Sed de hac tota controuerſia infra aliquoties dicendum erit.

Octauus articulus approbatus eſt totus, in quo confitemur, ꝙ hypocritæ & mali admixti ſint Eccleſiæ, Et ꝙ ſacramenta ſint efficacia, etiam ſi per malos miniſtros tractentur, quia miniſtri fungun-
tur

tur uice Chriſti, nõ repreſentant ſuam perſonam. Iuxta illud, Qui uos audit, me audit, Impij docto-res deſerendi ſunt, quia hi iam non funguntur perſona Chriſti, ſed ſunt Antichriſti. Et Chriſtus ait, Cauete a pſeudo Prophetis, Et Paulus, Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema ſit.

Cæterum monuit nos Chriſtus in collationibus de Eccleſia, ne offenſi priuatis uicijs ſiue ſacerdotum ſiue populi, ſchiſmata excitemus, ſicut ſcelerate fecerunt Donatiſtæ. Illos uero qui ideo excitauerunt ſchiſmata, quia negabant ſacerdotibus licere, tenere poſſeßiones aut proprium, plane ſediciosos iudicamus. Nam tenere proprium ciuilis odinatio eſt. Licet autem Chriſtianis uti ciuilibus ordinationibus, ſicut hoc aere, hac luce, cibo, potu. Nam ut hæc rerum natura, & hi ſiderum certi motus, uere ſunt ordinatio Dei, & conſeruantur a Deo, ita legitime politiæ uere ſunt ordinatio Dei, & retinentur ac defenduntur a Deo aduerſus diabolum.

Nonus articulus approbatus eſt, in quo confitemur, ꝙ Baptiſmus ſit neceſſarius ad ſalutem, & quod pueri ſint baptizandi, & quod baptiſmus

puerorum non ſit irritus, ſed neceſſarius, & efficax ad ſalutem. Et quoniam Euangelium pure ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq; fructum ex eo capimus, q in Eccleſijs noſtris nulli extiterunt Anabaptiſtæ, quia populus uerbo Dei aduerſus impiam & ſeditioſam factionem illorum latronum munitus eſt. Et cum plæroſq; alios errores Anabaptiſtarum damnamus, tum hunc quoq;, q diſputant baptiſmum paruulorum inutilem eſſe. Certiſſimum eſt enim q promiſſio ſalutis pertinet etiam ad paruulos. Neq; uero pertinet ad illos qui ſunt extra Eccleſiam Chriſti, ubi nec uerbum, nec ſacramenta ſunt, quia regnũ Chriſti tantum cum uerbo & ſacramentis exiſtit. Igitur neceſſe eſt baptizare paruulos, ut applicetur eis promiſio ſalutis, iuxta mandatum Chriſti, Baptizate omnes gentes, Vbi ſicut offertur omnibus ſalus, ita offertur omnibus baptiſmus, uiris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptiſandos eſſe, quia ſalus cum baptiſmo offertur.

Secundo manifeſtum eſt, q Deus approbat baptiſmum paruulorum. Igitur Anabaptiſtæ impie ſentiunt, qui damnant baptiſmum paruulorum.

Quod

Quod autem Deus approbat baptiſmum paruulorum, hoc oſtendit, ꝗ Deus dat ſpiritũ ſanctum ſic baptizatis. Nam ſi hic baptiſmus irritus eſſet, nullis daretur ſpiritus ſanctus, nulli fierent ſalui, deniq; nulla eſſet Eccleſia Hæc ratio bonas & pias mentes, uel ſola ſatis confirmare poteſt contra impias & fanaticas opiniones Anabaptiſtarum.

Decimus articulus approbatus eſt, in quo cõfitemur, nos ſentire, ꝗ in cœna Domini uere & ſubſtantialiter adſint, corpus & ſanguis Chriſti, & uere exhibeantur cum illis rebus, quæ uidentur pane & uino, his qui ſacramentũ accipiunt. Hanc ſententiam conſtanter defenderunt noſtri Concionatores. Et comperimus non tantum Romanam Eccleſiam affirmare corporalem præſentiam Chriſti, ſed idem & nunc ſentire, & olim ſenſiſſe Græcam Eccleſiam, ut teſtatur Canon Miſſæ apud Græcos.

Et extant quorundam ſcriptorum teſtimonia. Nam Cyrillus in Ioannem Cap. 15. inquit, Chriſtũ corporaliter nobis exhiberi in cœna, Sic enim ait. Non tamen negamus recta nos fide caritateq; ſin-

 cera,

cera, Chriſto ſpiritualiter coniungi, Sed nullā nobis coniunctionis rationem ſecundū carnem cum illo eſſe, id profecto pernegamus, Idq; a diuinis ſcripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Chriſtum etiam ſic uitem eſſe, nos uero palmites, qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, quia omnes unum corpus ſumus in Chriſto, quia & ſi multi ſumus, unum tamen in eo ſumus. Omnes enim uno pane participamus. An fortaſſe putat ignotam nobis myſticæ benedictionis uirtutem eſſe? quæ cum in nobis fit, nonne corporaliter quoq; facit, communicatione carnis Chriſti, Chriſtum in nobis habitare? Et paulo poſt, Vnde conſiderandum eſt, non habitudine ſolum, quæ per caritatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, uerum etiam participatione naturali, &c. Hæc recitauimus, non ut hic diſputacionem de hac re inſtitueremus. Non enim improbat hunc articulum Cæſ. Maieſtas, ſed ut clarius etiam perſpicerent, quicunq; iſta legent, nos defendere receptam in tota Eccleſia ſentenciam, q, in cœna Domini uere & ſubſtancialiter adſint corpus & ſanguis Chriſti, & uere exhibeantur cum his rebus quæ uidentur, pane & uino, Et loquimur de præ-

ſentia

ſentia uiui Chriſti, Scimus enim q mors ei ultra non dominabitur.

Vndecimus articulus de retinenda Abſolutione in Eccleſia probatur, Sed de Confeßione addunt correctionem, uidelicet, obſeruandam eſſe conſtitucionem Cap. Omnis utriuſq; ut & quotannis fiat confeßio, & quamuis omnia peccata enumerari non queant, tamen diligentiam adhibendam eſſe, ut colligantur, & illa quæ redigi in memoriam poſſunt, recenſcantur. De hoc toto articulo dicemus paulo poſt copioſius, cum ſentenciam noſtram de pœnitencia totam explicabimus. Conſtat nos beneficium Abſolutionis, & poteſtatem clauium, ita illuſtrauiſſe & ornauiſſe, ut multæ afflictæ conſcientiæ, ex doctrina noſtrarum, conſolationem conceperint, poſtquam audiuerunt mandatum Dei eſſe, imo propriam Euangelij uocem, ut Abſolutioni credamus, & certo ſtatuamus nobis gratis donari remißionem peccatorũm, propter Chriſtum, & ſenciamus uere nos hac fide reconciliari Deo. Hæc ſentencia, multas pias mentes erexit, & inicio commendationẽ maximam, apud omnes bonos uiros attulit Luthero, cum oſtendit certam & firmam conſolationem conſcientijs,

quia antea tota uis Abſolutionis erat oppreſſa doctrinis operum, cum de fide, & gratuita remiſſione nihil docerent Sophiſtæ & Monachi.

Cæterum de tempore, certe in Eccleſijs noſtris plurimi ſæpe in anno utuntur ſacramentis, Abſolutione, & cœna Domini. Et qui docent, de dignitate, de fructibus ſacramentorum ita dicunt, ut inuitent populum, ut ſæpe utantur ſacramentis. Extant enim & hac re multa a noſtris ita ſcripta, ut aduerſarij, ſiqui ſunt boni uiri, haud dubie probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagicioſis & contemptoribus ſacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta ueteres Canones, Sed certum tempus non præſcribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei ſunt. Imo ſi accurrant eodem tempore omnes, non poſſunt ordine audiri, & inſtitui homines. Et ueteres Canones ac Patres, non conſtituunt certum tempus, Tantum ita dicit Canon. Si qui intrant Eccleſiam Dei, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur, Quod ſi non communicant, ad pœnitenciam accedant. Si communicant, non ſemper abſtineant, Si non fecerint, abſtineant. Chriſtus ait illos ſibi iudicium man=

ducere, qui manducant indigne. Ideo paſtores non cogunt hos, qui non ſunt idonei, ut ſacramentis utantur.

De *enumeratione peccatorum in* Confeßio-*ne, ſic docentur homines, ne laquei inijciantur conſcientijs.* Etiam *ſi prodeſt rudes aſſuefacere, ut quædam enumerent, ut doceri facilius poßint.* Verum *diſputamus nunc, quid ſit neceſſarium iure diuino.* Non *igitur debebant aduerſarij nobis allegare conſtitutionem.* Omnis *utriuſq;, quæ nobis non eſt ignota, ſed ex* Iure *diuino oſtendere, quod enumeratio peccatorum ſit neceſſaria ad conſequendam remißionem.* Tota *Eccleſia per uniuerſam* Europam *ſcit, quales laqueos iniecerit conſcientijs illa particula conſtitutionis, quæ iubet omnia peccata confiteri.* Nec *tantum habet incommodi textus per ſe, quantum poſtea affinxerunt* Summiſtæ, *qui colligunt circumſtantias peccatorum.* Quales *ibi* Labyrinthi, *quanta carnificina fuit optimarum mentium.* Nam *feros & prophanos iſta terriculamenta nihil mouebant.*

Poſtea *quales tragœdias excitauit quæſtio, de proprio ſacerdote inter* Paſtores, *& fratres, qui tunc minime erant fratres, cum de regno con-*

feßionem belligerabantur. Nos igitur *ſentimus enumerationem peccatorum non eſſe neceſſariam Iure diuino*, Idq́; *placet* Panormitano, *& pleriſq́; alijs eruditis* Iuris *conſultis.* Nec *uolumus imponere neceßitatem conſcientijs noſtrorum per conſtitucionem illam.* Omnis *utriuſq́;, de qua perinde iudicamus, ut de alijs traditionibus humanis, de quibus ſentimus, q̃ non ſint cultus ad iuſtificationem neceſſarij.* Et *hæc conſtitucio rem impoßibilem præcipit, ut omnia peccata confiteantur.* Conſtat *autem plurima nos nec meminiſſe, nec intelligere, iuxta illud.* Delicta *quis intelligit?*

Si *ſint boni* Paſtores, *ſcient quatenus proſit examinare rudes, ſed illam carnificinam* Summiſtarum *confirmare non uolumus, quæ tamen minus fuiſſet intollerabilis, ſi uerbum unum addidiſſent, de fide conſolante, & erigente conſcientias,* Nunc *de hac fide conſequente remißionem peccatorum, nulla eſt ſyllaba, in tanta mole conſtitucionum, gloſarum,* Summarum, Confeßionalium, Nuſquam *ibi* Chriſtus *legitur,* Tantũ *leguntur ſupputaciones peccatorum.* Et *maxima pars conſumitur in peccatis, contra traditiones humanas, quæ eſt uaniſſima.* Hæc *doctrina adegit multas pias*

mentes

mentes ad deſperationem, quæ non potuerunt acquieſcere, quia ſentiebant Iure diuino neceſſariam eſſe enumeracionem, & tamen experiebantur impoßibilem eſſe. Sed hærent alia non minora uicia in doctrina aduerſariorũ de pœnitencia, quæ iam recenſebimus.

DE POENITENTIA.

IN *articulo duodecimo probant primam partem, qua exponimus, Lapſis poſt Baptiſmum contingere poſſe remißionem peccatorum quocunq; tempore, & quotieſcunq; conuertuntur. Secundam partem damnant, in qua pœnitentiæ partes dicimus eſſe contricionem & fidem. Negant fidem eſſe alteram partem pœnitenciæ, Quid hic Carole Cæſar inuictißime faciamus? Hæc eſt propria uox Euangelij, q̃ fide conſequamur remißionem peccatorum. Hanc uocem Euangelij damnant iſti ſcriptores confutacionis. Nos igitur nullo modo aſſentiri confutacioni poſſumus. Non poſſumus ſaluberrimam uocem Euangelij, & plenam conſolationis damnare. Quid eſt aliud negare, q̃ fide conſequamur remißionem peccatorum, quam contumelia afficere ſanguinem & mortem Chriſti?*

ſti, Rog*amus igitur te* Carol*e* C*æſar* Inui*ctiß* *ut nos de hac re maxima, quæ præcipuum* Euange*lij locum,quæ ueram* Chr*iſti cognitionem,quæ ue*r*um cultum* Dei *continet, pacienter ac diligenter audias & cognoſcas.* Comperi*ent enim omnes boni uiri,nos in hac re præcipue docuiſſe uera, pia, ſalubria, & neceſſaria uniuerſæ* Eccl*eſiæ* Chr*iſti.* Compe*rient ex ſcriptis noſtrorum plurimum lucis acceßiſſe* Euang*elio, & multos pernicioſos errores emendatos eſſe, quibus antea obruta fuit doctrina de pœnitentia,per* Sch*olaſticorum &* Can*oniſtarum opiniones.*

Ac *priuſquam accedimus ad defenſionem noſtræ ſententiæ, hoc præfandum eſt.* Omnes *boni uiri,omnium ordinum ac* Theol*ogici ordinis etiam,haud dubie fatentur,ante* Luth*eri ſcripta,confußimam fuiſſe doctrinam pœnitentiæ.* Extant *libri* Sentenci*ariorum,ubi ſunt infinitæ quæſtiones, quas nulli* Th*eologi unquam ſatis explicare potuerunt.* Populus *neq; rei ſummam complecti potuit, nec uidere quæ præcipue requirerentur in pœnitentia, ubi quærenda eſſet pax conſcientiæ.* Prod*eat nobis aliquis ex aduerſarijs, qui dicat, quando fiat remißio peccatorum.* Bone Deus,

quantæ

quantæ tenebræ ſunt. Dubitant, utrum in attricione, uel in contritione fiat remiſſio peccatorum. Et *ſi ſit propter contricionem, quid opus eſt* Abſolutione, *quid agit poteſtas clauium, ſi peccatum iam eſt remiſſum?* Hic *uero multo magis etiam ſudant, & poteſtatem clauium impie extenuant,* Alij *ſomniant poteſtate clauium non remitti culpam, ſed mutari pœnas æternas, in temporales.* Ita *ſaluberrima poteſtas, eſſet miniſterium non uitæ, & ſpiritus, ſed tantum iræ, & pœnarum,* Alij *uidelicet cautiores fingunt poteſtate clauium remitti peccata, coram* Eccleſia, *non coram* Deo. Hic *quoq; pernicioſus error eſt.* Nam *ſi poteſtas clauium non conſolatur nos coram* Deo, *quæ res tandem reddet pacatam conſcientiam?* Iam *illa ſunt magis etiam perplexa.* Docent *nos contricione mereri gratiam.* Vbi *ſi quis interroget, quare* Saul, Iudas, *& ſimiles non conſequantur gratiam, qui horribiliter contriti ſunt,* Hic *de fide, & de* Euangelio *reſpondendum erat, q.* Iudas *non crediderit, non erexerit ſe* Euangelio *& promiſſione* Chriſti. Fides *enim oſtendit diſcrimen inter contricionem* Iudæ *&* Petri. Verum *aduerſarij de lege reſpondent, q.* Iudas *non dilexerit* Deum, *ſed timuerit pœnas,* Quando *autem territa conſcientia, præ-*

ſertim

ſertim in ſerijs, ueris, & illis magnis terroribus, qui deſcribuntur in Pſalmis ac Prophetis, & quos certe deguſtant iſti, qui uere conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter ſe timeat, an fugiat æternas pœnas. Hi magni motus literis & uocabulis diſcerni poſſunt, re ipſa nō ita diuelluntur, ut iſti ſuaues Sophiſtæ ſomniant. Hic appellamus iudicia omnium bonorum & ſapientum uirorum, Hi haud dubie fatebuntur has diſputationes apud aduerſarios perplexiſsimas & intricaciſsimas eſſe. Et tamen agitur de re maxima, de præcipuo Euangelij loco, de remiſsione peccatorum. Tota hæc doctrina de his queſtionibus, quas recenſuimus, apud aduerſarios plena eſt errorum & hypocriſis, & obſcurat beneficium Chriſti, poteſtatem clauium, & iuſticiam fidei.

Hæc fiunt in primo actu, Quid cum uentum eſt ad Confeſsionem? Quantum ibi negotij eſt in illa infinita enumeratione peccatorum, quæ tamen magna ex parte cōſumitur in traditionibus humanis. Et quo magis crucientur bonæ mentes, fingunt hanc enumerationem eſſe Iuris diuini. Et cum ipſam enumerationem exigant, prætextu Iuris diuini, interim de abſolutione, quæ uere eſt Iuris diuini

nimi, frigide loquuntur. Fingunt ipſum ſacramentum ex opere operato conferre gratiam ſine bono motu utentis, de fide apprehendente abſolutionem, & conſolante conſcientiam, nulla fit mentio. Hoc *uere eſt, quod dici ſolet,* ἀπιέναι πρὸ τῶν μυστηρίων. Reſtat *tertius actus de ſatisfactionibus,* Hic *uero habet confuſiſsimas diſputationes.* Fingunt *æternas pœnas, mutari in pœnas purgatorij.* Et *harum partem remitti poteſtate clauium, partem docent redimendam eſſe ſatisfactionibus.* Addunt *amplius, q. oporteat ſatisfactiones eſſe opera ſupererogationis, & hæc conſtituunt in ſtultiſsimis obſeruationibus, uelut in peregrinationibus,* Roſa*rijs, aut ſimilibus obſeruationibus, quæ non habent mandata* Dei, Deinde, *ſicut purgatorium ſatisfactionibus redimunt,* Ita *excogitata eſt ars redimendi ſatisfactiones, quæ fuit queſtuoſiſsima.* Ven*dunt enim indulgentias, quas interpretantur eſſe remiſsiones ſatisfactionum.* Et *hic quæſtus non ſolum ex uiuis, ſed multo amplior eſt ex mortuis.* Neq; *ſolum indulgentijs, ſed etiam ſacrificio* Miſ*ſæ redimunt ſatisfactiones mortuorum, omninoq; infinita res eſt, de ſatisfactionibus,* Inter *hæc ſcandala, (non enim poſſumus enumerare omnia, & doctrinas dæmoniorum) iacet obruta doctrina de iuſticia*

fidei

ſidei in Chriſtum, & de beneficio Chriſti. Quare intelligunt omnes boni uiri, utiliter & pie reprehenſam eſſe doctrinam Sophiſtarum & Canoniſtarum, de pœnitentia. Nam hæc dogmata aperte falſa ſunt, & non ſolum aliena a ſcripturis ſanctis, ſed etiam ab Eccleſiaſticis patribus.

I *Quod per bona opera extra gratiam facta mereamur ex pacto diuino gratiam.*

II. *Quod per attricionem mereamur gratiam.*

III *Quod ad deletionem peccati, ſola deteſtatio criminis ſufficiat.*

IIII *Quod propter contricionem, non fide in Chriſtum, conſequamur remiſſionen peccatorum.*

V *Quod poteſtas clauium ualeat ad remiſſionem peccatorum, non coram Deo, ſed coram Eccleſia.*

VI *Quod poteſtate clauium non remittantur peccata coram Deo, ſed q; ſit inſtituta poteſtas clauium, ut mutet pœnas æternas in temporales, ut imponat certas ſatisfactiones conſcientijs, ut inſtituat nouos cultus, & ad tales ſatisfactiones &*

nes & cultus obliget conſcientias.

VII Quod *enumeratio delictorum in Confeſſione, de qua præcipiunt aduerſarij, ſit neceſſaria Iure diuino.*

VIII Quod *Canonicæ ſatisfactiones, neceſſariæ ſint ad pœnam purgatorij redimendam, aut proſint tanquam compenſatio ad tollendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.*

IX Quod *ſuſceptio ſacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, ſine bono motu utentis, hoc eſt, ſine fide in Chriſtum, conferat gratiam.*

X Quod *poteſtate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.*

XI. Quod *in reſeruatione caſuum, non ſolum pœna Canonica, ſed etiam culpa reſeruari debeat, in eo, qui uere conuertitur.*

Nos igitur, ut explicaremus pias conſcientias ex his labyrinthis Sophiſtarum, conſtituimus duas partes pœnitenciæ, uidelicet contricionem, & fidem. Si quis uolet addere tertiam, uidelicet, dignos fructus pœnitentiæ, hoc eſt, bona opera ſequentia conuerſionem, non refragabimur. Neq; ignora

L mus

mus, quod uocabulum pœnitentiæ Grammaticis ſignificet, improbare id quod antea probabamus. Id magis quadrat ad contricionem, quam ad fidem. Sed nos hic docendi cauſa, pœnitentiam totam conuerſionem intelligimus, in qua duo ſunt termini, mortificatio & uiuificatio. Nos uocamus uſitatis nominibus contritionem & fidem.

De contricione præcidimus illas ocioſas & infinitas diſputaciones, quando ex dilectione Dei, quando ex timore pœnæ doleamus. Sed dicimus contricionem eſſe ueros terrores conſcientiæ, quæ Deum ſentit iraſci peccato & dolet ſe peccaſſe. Et hæc contricio ita fit, quando uerbo Dei arguuntur peccata, quia hæc eſt ſumma prædicationis Euangelij, Arguere peccata, & offerre remiſsionem peccatorum, & iuſticiam propter Chriſtum, & ſpiritum ſanctum, & uitam æternam, & ut renati benefaciamus. Sic cõplectitur ſummam Euangelij Chriſtus, cum ait, Lucæ ultimo, Prædicari in nomine meo pœnitenciam & remiſsionem peccatorum inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur ſcriptura, ut Pſalm. 37. Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, Si ut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me &c. Afflictus ſum

& humi-

& humiliatus ſum nimis. Rugiebã a gemitu cordis mei. Et Pſal. 6. Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum, Sana me domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, Et anima mea turbata eſt ualde, Et tu domine uſq; quo? Et Eſaiæ. 38. Ego dixi in dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi, Sperabam uſq; ad mane. Quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea. In his terroribus ſentit conſcientia iram Dei aduerſus peccatum, quæ eſt ignota ſecuris hominibus ſecundum carnem ambulantibus. Videt peccati turpitudinem, & ſerio dolet ſe peccaſſe, etiam fugit interim horribilem iram Dei, quia non poteſt eam ſuſtinere humana natura, niſi ſuſtentetur uerbo Dei. Ita Paulus ait, Per legem legi mortuus ſum. Lex enim tantum accuſat & terret conſcientias. In his terroribus aduerſarij noſtri nihil de fide dicunt. Ita tantum proponunt uerbũ, quod arguit peccata. Quod cum ſolum traditur, doctrina legis eſt, non Euangelij. His doloribus ac terroribus dicunt homines mereri gratiam, ſi tamen diligunt Deum. At quomodo diligent Deum homines in ueris terroribus cum ſentiunt horribilem & inexplicabilem humana uoce iram Dei? Quid aliud niſi deſperationem docent, qui in his terroribus tantum oſtendunt legem?

Nos igitur addimus alteram partem pœnitentiæ de fide in Chriſtum, q́ in his terroribus debeat conſcientijs proponi Euangelium de Chriſto, in quo promittitur gratis remiſsio peccatorum de Chriſto. Debent igitur credere, q́ propter Chriſtum gratis remittũtur ipſis peccata. Hæc fides erigit, ſuſtentat, & uiuificat contritos, iuxta illud. Iuſtificati ex fide pacem habemus. Hæc fides conſequitur remiſsionem peccatorum. Hæc fides iuſtificat coram Deo, ut idem locus teſtatur. Iuſtificati ex fide. Hæc fides oſtendit diſcrimen inter contricionem Iudæ & Petri, Saulis & Dauidis. Ideo Iudæ aut Saulis contricio non prodeſt, quia nõ accedit ad eam hæc fides apprehendens remiſsionem peccatorum donatam propter Chriſtũ. Ideo prodeſt Dauidis aut Petri contricio, quia ad eam fides accedit, apprehendens remiſsionem peccatorum donatam propter Chriſtum. Nec prius dilectio adeſt, quam ſit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit ſine Chriſto, iuxta illud. Per Chriſtũ habemus acceſſum ad Deum. Et hæc fides paulatim creſcit, & per omnem uitam luctatur cum peccato, ut uincat peccatum & mortem. Cæterum fidem ſequitur dilectio, ut ſupra diximus. Et ſic clare definiri poteſt filialis timor, talis pauor qui cum

fide

fide coniunctus eſt, hoc eſt, ubi fides conſolatur & ſuſtentat pauidum cor. Seruilis timor, ubi fides non ſuſtentat pauidum cor.

Porro poteſtas clauium adminiſtrat & exhibet Euangelium *per* Abſolutionem, *quæ eſt uera uox* Euangelij, *Ita & abſolutionem complectimur, cum de fide dicimus, quia fides eſt ex auditu, ut ait* Paulus. N*am audito* Euangelio, *audita abſolutione, erigitur & concipit conſolationem conſcientia.* Et *quia* Deus *uere per uerbum uiuificat, claues uere coram* Deo *remittunt peccata, iuxta illud.* Q*ui uos audit, me audit.* Q*uare uoci abſoluentis, non ſecus ac uoci de cœlo ſonanti credendum eſt.* Et Abſolutio *proprie dici poteſt ſacramentum pœnitenciæ, ut etiam* Scholaſtici *theologi erudiciores loquuntur. Interim hæc fides in tentacionibus multipliciter alitur per* Euangelij *ſentencias, & per uſum ſacramentorum.* H*æc enim ſunt ſigna noui* Teſtamenti, *hoc eſt, ſigna remiſsionis peccatorum.* O*fferunt igitur remiſsionem peccatorum, ſicut clare teſtantur uerba cœnæ* Domini. Hoc *eſt corpus meum quod pro uobis traditur,* Hic *eſt calix noui* Teſtamenti *&c.* Ita *fides concipitur & confirmatur per abſolutionem, per audi-*

tūm Euangelij, per uſum Sacramentorum, ne ſuccumbat, dum luctatur cum terroribus peccati & mortis.

Hæc ratio pœnitenciæ plana & perſpicua eſt, & auget dignitatem poteſtatis clauium, & ſacramentorum, & illuſtrat beneficium Chriſti, docet nos uti mediatore ac propiciatore Chriſto.

Sed quia confutatio damnat nos, q̄ has duas partes pœnitenciæ poſuerimus, oſtendendum eſt, q̄ ſcriptura in pœnitencia, ſeu conuerſione Impij ponat has præcipuas partes. Chriſtus enim inquit, Matth. xi. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Hic duo membra ſunt, labor & onus ſignificant contricionem, pauores & terrores peccati & mortis Venire ad Chriſtum, eſt credere. q̄ propter Chriſtum remittantur peccata, cum credimus, uiuificantur corda ſpiritu ſancto, per uerbum Chriſti. Sunt igitur hic duæ partes præcipuæ, contricio & fides. Et Marci primo Chriſtus ait, Agite pœnitenciam, & credite Euangelio. Vbi in priore particula arguit peccata, in poſteriore conſolatur nos, & oſtendit remiſſionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non eſt illa generalis fides, quam habent &

diaboli, ſed proprie eſt credere remiſsionem peccatorum propter Chriſtum donatam. Hæc enim reuelatur in Euangelio. *Videtis & hic duas partes coniungi,* Contricionem, *cum arguuntur peccata,* Et *fidem,cum dicitur, credite* Euangelio. *Si quis hic dicat* Chriſtum *complecti etiam fructus pœnitenciæ, ſeu totam nouam uitam,non diſſencie mus.* Nam *hoc nobis ſufficit, q̃ hæ partes præcipuæ nominantur contricio,& fides.*

Paulus *fere ubiq; cum deſcribit conuerſionem ſeu renouationem,facit has duas partes.* Mortificationem *&* Viuificationem,*ut* Coloſſ.2.in *quo circumciſi eſtis circumciſione non manu facta, uidelicet expoliatione corporis peccatorum carnis.* Et *poſtea, in quo ſimul reſuſcitati eſtis per fidem efficaciæ* Dei. Hic *duæ ſunt partes,* Altera *eſt expoliatio corporis peccatorum,* Altera *eſt reſuſcitatio per fidem.* Neq; *hæc uerba,mortificatio, uiuificatio,expoliatio corporis peccatorum, reſuſcitacio,*Platonice *intelligi debent de ſimulata mutacione,* Sed *mortificatio ſignificat ueros terrores, quales ſunt morientium, quos ſuſtinere natura non poſſet, niſi erigeretur fide.* Ita *hic expoliationem corporis peccatorũ uocat, quam nos dicimus uſitate contricionem, quia in illis dolori-*

bus concupiſcentia naturalis expurgatur. Et uiuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, ſed conſolatio quæ uere ſuſtentat fugientem uitam in contricione. Sunt ergo hic duæ partes, contricio & fides. Quia enim conſcientia non poteſt reddi pacata, niſi fide. Ideo ſola fides uiuificat, iuxta hoc dictum. Iuſtus ex fide uiuet.

Et deinde in Coloſſenſibus inquit Chriſtum delere Chirographum quod per legem aduerſatur nobis. Hic quoq; duæ ſunt partes, Chirographum, & deletio Chirographi. Eſt autem Chirographũ conſcientia arguens & condemnans nos, Porro lex eſt uerbum quod arguit & condemnat peccata. Hæc igitur uox quæ dicit, Peccaui Domino, ſicut Dauid ait, eſt Chirographum. Et hanc uocem impij & ſecuri homines non emittunt ſerio, Non enim uident, non legunt ſcriptam in corde ſententiam legis. In ueris doloribus ac terroribus cernitur hæc ſententia. Eſt igitur Chirographum ipſa contricio, condemnans nos. Delere Chirographum eſt tollere hanc ſententiam condemnationis ex animo, & ſententiã inſculpere, qua ſentiamus nos liberatos eſſe, ab illa condemnatione. Eſt autem fides, noua illa ſentencia, quæ abolet priorem ſentenciã, & reddit pacem & uitam cordi.

Quanquam

Quanquam quid opus eſt multa citare teſtimonia, cum ubiq; obuia ſint in ſcripturis. Pſalmo 117. Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me, Pſalmo 118. Deficit anima mea præ anguſtia, Confirma me uerbo tuo. Vbi in priore membro continetur contricio, in ſecundo modus clare deſcribitur quomodo in contricione recreemur, ſcilicet uerbo Dei quod offert graciam. Id ſuſtentat & uiuificat corda. Et 1. Regum. 2. Dominus mortificat, & uiuificat, deducit ad inferos, & reducit. Horum altero ſignificatur contricio, altero ſignificatur fides, Et Eſaiæ. 28. Dominus iraſcetur, ut faciat opus ſuum. Alienũ eſt opus eius, ut operetur opus ſuum, Alienam opus Dei uocat, cum terret, quia Dei proprium opus eſt uiuificare & conſolari. Verum ideo terret, inquit, ut ſit locus conſolationi, & uiuificationi, quia ſecura corda & non ſentiencia iram Dei faſtidiunt conſolationem. Ad hunc modum ſolet ſcriptura hæc duo coniungere, terrores & conſolationem, ut doceat hæc præcipua membra eſſe in pœnitencia contricionem, & fidem conſolantem & iuſtificantem. Neq; uidemus quo modo natura pœnitentiæ clarius & ſimplicius tradi poßit. Hæc enim ſunt duo præcipua opera Dei in hominibus perterrefacere

 & iuſtifi-

& iuſtificare ac uiuificare perterrefactos In hæc duo opera diſtributa eſt uniuerſa ſcriptura. Altera pars lex eſt quæ oſtendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euangelium, hoc eſt promiſſio gratiæ in Chriſto donatæ, & hæc promiſſio ſubinde repetitur in tota ſcriptura, primum tradita Adæ, poſtea Patriarchis, deinde a Prophetis illuſtrata. Poſtremo prædicata & exhibita a Chriſto inter Iudæos, & ab Apoſtolis ſparſa in totum mundum. Nam fide huius promiſſionis ſancti omnes iuſtificati ſunt, non propter ſuas attriciones. uel contriciones. Et exempla oſtendunt ſimiliter has duas partes. Adam obiurgatur poſt peccatum, & perterrefit. Hæc fuit contricio, Poſtea promittit Deus gratiam, dicit futurum ſemen, quo deſtruetur regnum diaboli, mors & peccatum, Ibi offert remiſſionem peccati. Hæc ſunt præcipua, Nam & ſi poſtea additur pœna, tamen hæc pœna non meretur remiſſionem peccati. Et de hoc genere pœnarum paulo poſt dicemus. Sic Dauid obiurgatur a Nathan & perterrefactus inquit, Peccaui Domino. Ea eſt contricio. Poſtea oſtendit abſolutionem, Dominus ſuſtulit peccatum tuum, Non morieris. Hæc uox erigit Dauidem, & fide ſuſtentat, iuſtificat, & uiuificat eũ. Additur & hic pœna, ſed

hæc

hæc pœna non meretur remiſsionem peccatorum, Nec ſemper adduntur peculiares pœnæ; ſed hæc duo ſemper exiſtere in pœnitentia oportet, contricionem & fidem, ut Lucæ. 7. Mulier peccatrix uenit ad Chriſtum lachrymans. Per has lachrymas agnoſcitur contricio. Poſtea audit abſolutionem, Remittuntur tibi peccata, Fides tua ſaluam te fecit, uade in pace. Hæc eſt altera pars pœnitenciæ, fides quæ erigit & conſolatur eam. Ex his omnibus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quæ proprie ſunt in conuerſione, ſeu regeneratione & remiſsione peccati. Fructus digni & pœnæ ſequuntur regenerationem & remiſsionem peccati. Ideoq; has duas partes poſuimus, ut magis conſpici fides poſsit, quam in pœnitentia requirimus. Et magis intelligi poteſt, quid ſit fides, quam prædicat Euangelium, cum opponitur contricioni, ac mortificationi.

Et ut totus orbis terrarum uideat, quanta ſit inſcitia ueræ pietatis in noſtris Criticis qui confutationem ſcripſerunt, addemus & Bernardi ſententiam, qui prorſus ad eundem modum coniungit hæc duo membra in pœnitentia, contricionem & fidem, ſicut nos coniungimus. Verba ſunt hæc in ſermone tertio de annunciatione. Auditam fac mi=

bi manc

hi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui Domine. Sola nimirum ſpes apud te miſerationis locum obtinet, nec oleum miſericordiæ, niſi in uaſe fiduciæ ponis. Sed eſt infidelis fiducia, ſolius utiq; maledictionis capax cum uidelicet in ſpe peccamus. Quanquam nec fiducia illa dicenda ſit, ſed inſenſibilitas quædam & diſsimilitudo pernicioſa. Quæ enim fiducia eſt ei qui periculum non attendit? aut quod ibi timoris remedium, ubi nec timor ſentitur, nec materia ipſa timoris? Fiducia ſolatium eſt, nec eget ille ſolatio qui letatur cum male fecerit & in peſsimis rebus magis exultat. Rogemus itaq; fratres reſponderi nobis quantas habeamus iniquitates & peccata, ſcelera noſtra & delicta nobis deſideremus oſtendi. Scrutemur uias noſtras & ſtudia noſtra periculaq; uniuerſa uigili intentione penſemus. Dicat quiſq; in pauore ſuo, uadam ad portas inferi, ut iam non niſi in ſola Dei miſericordia reſpiremus. Hæc uera hominis fiducia eſt, a ſe deficientis, & innitentis domino ſuo. Hæc inquam uera fiducia eſt cui miſericordia non denegatur, Propheta teſtante. Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eum, & in his qui ſperant ſuper miſericordia eius. Nec parua utiq; ſuppetit nobis, in nobis quidem cauſa

timoris

timoris, in ipſo autem cauſa fiduciæ. Hactenus Bernardus, cuius ſententiam propterea etiam non inuiti retulimus, ut uideant lectores, quomodo fidem hic intelligamus de fiducia miſericordiæ, quæ erigit & conſolatur perterrefactos, quam iſte recte fiduciam appellat. Et hæc clare conſpici poteſt, cum ſit Antitheſis terrorum & conſolationis. Sicut hic Bernardus uult in hominibus exiſtere cognitionem peccatorum, ſeu contricionem, ſeu terrores, Et uult accedere fiduciam quæ erigat in contricione.

Sed quia aduerſarij nominatim hoc damnant, q; dicimus homines fide conſequi remiſsionem peccatorum, addemus paucas quaſdam probationes, ex quibus intelligi poterit, remiſsionem peccatorum contingere, non ex opere operato propter contricionem, ſed fide illa ſpeciali, qua unuſquiſq; credit ſibi propter Chriſtum remitti peccata. Nam hic articulus præcipuus eſt, de quo digladiamur cum aduerſarijs, & cuius cognitionem ducimus maxime neceſſariam eſſe Chriſtianis omnibus. Cum autem ſupra de iuſtificatione, de eadem re ſatis dictum uideatur, hic breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, doctrina pœnitenciæ, & doctrina iuſtificationis.

Aduerſa

Aduerſarij, cum de fide loquuntur, & dicunt eam præcedere pœnitenciam, intelligunt fidem, non hanc quæ iuſtificat, Sed quæ in genere credit Deum eſſe, pœnas propoſitas eſſe impijs &c. Nos præter illam fidem, requirimus, ut credat ſibi quiſq; propter Chriſtum remitti peccata. De hac fide ſpeciali litigamus, & opponimus eam opinioni, quæ iubet confidere non in promißione Chriſti, ſed in opere operato contricionis, confeßionis & ſatisfactionum &c. Hæc fides ita ſequitur terrores, ut uincat eos & reddat pacatam conſcientiam, Huic fidei tribuimus, q̄ iuſtificet & regeneret, dum ex terroribus liberat, & pacem, gaudium, & nouam uitam in corde parit. Hanc fidem defendimus uere eſſe neceſſariam ad remißonem peccatorum, Ideo ponimus inter partes pœnitentiæ ſeu conuerſionis. Nec aliud ſentit Eccleſia Chriſti, etiam ſi aduerſarij noſtri reclamant.

Principio autem interrogamus aduerſarios, Vtrum abſolutionem accipere, pars ſit pœnitenciæ nec ne? Quod ſi a confeßione ſeparant, ut ſunt ſubtiles in diſtinguendo, non uidemus quid proſit confeßio ſine abſolutione. Sim autem nō ſeparant a confeßione acceptionem abſolutionis, ne-

ceſſe eſt eos ſentire, q; fides ſit pars pœnitenciæ, quia abſolutio non accipitur niſi fide. Quod autem abſolutio non accipiatur niſi fide, ex Paulo probari poteſt, qui docet Roma. 4. q; promiſsio non poſsit accipi, niſi fide. Abſolutio autem eſt promiſsio remiſsionis peccatorum. Igitur neceſſario requirit fidem. Nec uidemus, quomodo dicatur is accipere abſolutionem qui non aſſentitur ei. Et quid aliud eſt non aſſentiri abſolutioni, quam Deum accuſare mendacij, ſi cor dubitet, ſentit incerta & inania eſſe quæ promittit Deus? Ideo. 1. Iohannis. 5, ſcriptum eſt. Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo.

Secundo fateri aduerſarios exiſtimamus remiſsionem peccatorum pœnitentiæ, ſeu partem, ſeu finem, ſeu, ut ipſorum more loquamur, terminum eſſe ad quem. Ergo id quo accipitur remiſsio peccatorum, recte additur partibus pœnitenciæ. Certiſsimum eſt autem, etiamſi omnes portæ inferorum reclament, remiſsionem peccatorum non poſſe accipi, niſi ſola fide quæ credit peccata remitti propter Chriſtum, iuxta illud Roma. 3. Quē propoſuit Deus propiciatorem per fidem, in ſanguine

guine ipſius. Item Roma. 5. per quem acceſſum habemus per fidem in gratiam &c. Nam conſcientia territa non poteſt opponere iræ Dei, opera noſtra, aut dilectionem noſtram, ſed ita demum fit pacata, cum apprehendit Mediatorem Chriſtum. & credit promiſsionibus propter illum donatis. Non enim intelligunt quid ſit remiſsio peccatorū, aut quo modo nobis contingat, qui ſomniant corda pacata fieri, ſine fide in Chriſtum. Petrus citat ex Eſaia. Qui crediderit in eum, non confundetur. Neceſſe eſt igitur confindi hypocritas, confidentes ſe accipere remiſsionem peccatorum propter ſua opera, non propter Chriſtum. Et Petrus ait in Actis Cap. 10. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non potuit dici magis dilucide, quam quod ait per nomen eius, Et addit, omnes qui credunt in eum. Tantum igitur ita accipimus remiſsionem peccatorū, per nomen Chriſti, hoc eſt, propter Chriſtum, non propter ulla noſtra merita atq; opera. Et hoc ita fit, cum credimus nobis remitti peccata propter Chriſtum, Aduerſarij noſtri uociferantur ſe eſſe Eccleſiam, ſe conſenſum Eccleſiæ ſequi. At Petrus hic in noſtra cauſa etiam allegat conſenſum Eccleſiæ

cleſiæ, huic inquit omnes Prophetæ perhibent teſtimonium, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius &c. Profecto conſenſus Prophetarum iudicandus eſt uniuerſalis Eccleſiæ conſenſus eſſe. Nec Papæ, nec Eccleſiæ cõcedimus poteſtatem decernendi contra hunc conſenſum Prophetarum. At Bulla Leonis aperte damnat hunc articulum de remiſsione peccatorum, damnant & aduerſarij in Confutatione. Qua ex re apparet, qualis ſit Eccleſia iudicanda iſtorum, qui non ſolum decretis improbant hanc ſententiam, ꝗ remiſsionem peccatorum conſequamur fide, non propter opera noſtra, ſed propter Chriſtum, ſed etiam iubent eam ui ac ferro abolere. Iubent omni genere crudelitatis perdere uiros bonos qui ſic ſentiunt. Sed habent magni nominis autores, Scotum, Gabrielem, & ſimiles, dicta Patrum quæ in Decretis truncata citantur. Certe ſi numeranda ſunt teſtimonia, uincunt. Eſt enim maxima turba nugaciſsimorũ ſcriptorum in ſentencias, qui tanquam coniurati defendunt illa figmenta de merito attricionis & operum, & cætera quæ ſupra recitauimus. Sed ne quis multitudine moueatur, non magna autoritas eſt in teſtimonijs poſteriorum, qui non genuerunt ſua ſcripta, ſed tantum complicatis ſuperioribus,

M transfu-

tranſfuderunt illas opiniones ex alijs libris in ali-os. Nihil iudicij adhibuerunt, ſed ut pedanei ſena-tores taciti comprobauerunt ſuperiorum errores non intellectos. Nos igitur hanc Petri uocem non dubitemus opponere, quamlibet multis legionibus Sentenciariorum, quæ allegat conſenſum Prophe-tarum. Et accedit teſtimonium ſpiritus ſancti ad hanc contionem Petri. Sic enim ait textus Adhuc loquente Petro uerba hæc, Cecidit ſpiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant uerbum. Sciant igitur piæ conſcientiæ, hoc eſſe mandatum Dei, ut cre-dant ſibi gratis ignoſci propter Chriſtum, non propter opera noſtra. Et hoc mandato Dei ſuſten-tent ſe aduerſus deſperationem, & aduerſus terro res peccati & mortis. Et hanc ſentenciam ſciant a principio mundi in Eccleſia extitiſſe apud ſan-ctos. Petrus enim clare allegat conſenſum Prophe-tarum, & Apoſtolorū ſcripta teſtantur eos idem ſentire. Nec deſunt Patrum teſtimonia. Nam Bernardus idem dicit uerbis minime obſcuris. Ne-ceſſe eſt enim primo omnium credere, q, remiſſio-nem peccatorum habere non poſſis, niſi per indul-gentiam Dei, ſed adde adhuc, ut credas et hoc q, per ipſum peccata tibi donantur. Hoc eſt teſtimo-nium, quod perhibet ſpiritus ſanctus in corde tuo

dicens

dicens, Dimiſſa ſunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apoſtolus gratis iuſtificari hominem per fidem. Hæc Bernardi uerba mirifice illuſtrant cauſam noſtram, quia non ſolum requirit ut in genere credamus peccata remitti per miſericordiam, ſed iubet addere ſpecialem fidem, qua credamus & nobis ipſis remitti peccata. Et docet quomodo certi reddamur de remiſſione peccatorum, uidelicet cum fide corda eriguntur & fiunt tranquilla per ſpiritum ſanctum. Quid requirunt amplius aduerſarij? Num adhuc audent negare fide nos conſequi remiſſionem peccatorum? aut fidem partem eſſe pœnitenciæ.

Tertio. Aduerſarij dicunt peccatum ita remitti, quia attritus ſeu contritus elicit actum dilectiōis Dei, propter hunc actū meretur accipere remiſſionem peccatorū. Hoc nihil eſt niſi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promiſſione de Chriſto. Tantum enim requirunt legem & noſtra opera, quia lex exigit dilectionē. Præterea docent confidere, q̄ remiſſionem peccatorum conſequamur propter contricionem & dilectionem. Hoc quid eſt aliud niſi collocare fiduciam in noſtra opera, non in uerbum & promiſſionem Dei de

Chriſto. Quod ſi lex ſatis eſt ad conſequendam remiſsionem peccatorum, quid opus eſt Euangelio, quid opus eſt Chriſto, ſi propter noſtrum opus conſequimur remiſsionem peccatorum? Nos contra a lege ad Euangelium reuocamus conſcientias, & a fiducia propriorum operum, ad fiduciam promiſsionis & Chriſti, quia Euangelium exhibet nobis Chriſtum, & promittit gratis remiſsionem peccatorum propter Chriſtum. Hac promiſsione iubet nos confidere, ꝙ propter Chriſtum reconciliemur patri, non propter noſtram contricionem aut dilectionem. Non enim alius eſt mediator aut propiciator niſi Chriſtus. Nec legem facere poſſumus, niſi prius per Chriſtum reconciliati ſimus. Et ſiquid faceremus, tamen ſenciendũ eſt, ꝙ non propter illa opera, ſed propter Chriſtum mediatorem & propiciatorem conſequimur remiſsionem peccatorum. Imo contumelia Chriſti, & Euangelij abrogatio eſt, ſentire ꝙ remiſsionem peccatorum propter legem aut aliter conſequamur, quam fide in Chriſtum. Et hanc rationem ſupra tractauimus de iuſtificatione, cum diximus, quare profiteamur homines fide iuſtificari non dilectione. Itaq; doctrina aduerſariorum, cum docent homines propter cõtricionẽ & dilectionem conſequi remiſsionẽ

pec-

peccatorum, & confidere hac contricione & dilectione, tantum eſt doctrina legis, quidem non intellectæ, ſicut Iudæi in uelatam Moiſi faciem intuebantur. Fingamus enim adeſſe dilectionem, fingamus adeſſe opera, tamen neq; dilectio, neq; opera poſſunt eſſe propiciatio pro peccato. Ac ne poſſunt quidem opponi iræ & iudicio Dei, iuxta illud. Non intrabis in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Nec debet honos Chriſti transferri, in noſtra opera.

Propter has cauſas contendit Paulus, q̃ non iuſtificemur ex lege, & opponit legi promiſſionem remiſſionis peccatorum, quæ propter Chriſtum donatur, ac docet nos gratis propter Chriſtum fide accipere remiſſionem peccatorum. Ad hanc promiſſionem reuocat nos Paulus a lege. In hanc promiſſionem iubet intueri, quæ certe irrita erit, ſi prius lege iuſtificamur, quam per promiſſionem, aut ſi propter noſtram iuſticiam conſequimur remiſſionem peccatorum. At conſtat, q̃ ideo nobis data eſt promiſſio, ideo exhibitus eſt Chriſtus, quia legem non poſſumus facere. Quare neceſſe eſt prius nos promiſſione reconciliari quam legem faciamus. Promiſſio autem tantum fide accipitur. Igi-

tur neceſſe eſt contritos apprehendere fide promiſsionem remiſsionis peccatorum donatæ propter Chriſtum; ac ſtatuere ꝙ gratis propter Chriſtum habeant placatum Patrem. Hæc eſt ſententia Pauli ad Roma. quarto, ubi inquit. Ideo ex fide, ut ſecundum gratiam firma ſit promiſsio. Et ad Galatas. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccatum, ut promiſsio ex fide Ieſu Chriſti detur credentibus, Id eſt, omnes ſunt ſub peccato, nec poſſunt aliter liberari, niſi fide apprehendant promiſsionem remiſsionis peccatorum. Prius igitur oportet nos fide accipere remiſsionem peccatorum, quam legem facimus, & ſi, ut ſupra dictum eſt, fidem dilectio ſequitur, quia renati ſpiritum ſanctum accipiunt, ideo legem facere incipiunt. Citaremus plura teſtimonia, niſi obuia eſſent cuilibet pio lectori in ſcripturis. Et nos non minus prolixi eſſe cupimus, ut facilius hæc cauſa perſpici poßit. Neq; uero dubium eſt, quin hæc ſit ſententia Pauli, quam defendimus, ꝙ fide accipiamus remiſsionem peccatorum propter Chriſtum, ꝙ fide mediatorem Chriſtum opponere debeamus iræ Dei, non opera noſtra. Nec perturbentur piæ mentes, etiam ſi Pauli ſententias calumnientur aduerſarij, Nihil tam ſimpliciter dicitur, quod non queat deprauari cauillando. Nos

ſcimus

ſcimus hanc, quam diximus, ueram & germanam ſententiam Pauli eſſe, ſcimus hanc noſtram ſententiam pijs conſcientijs firmam conſolationem afferre, ſine qua nemo conſiſtere in iudicio Dei queat. Itaq; repudientur illæ Phariſaicæ opiniones aduerſariorum, q non accipiamus fide remiſsionem peccatorum, ſed q oporteat mereri dilectione noſtra & operibus, q dilectionem noſtram & opera noſtra, iræ Dei opponere debeamus. Hæc doctrina legis eſt, non Euangelij, quæ fingit prius hominem lege iuſtificari, quam per Chriſtum reconciliatus ſit Deo, Cum Chriſtus dicat, Sine me nihil poteſtis facere. Item, Ego ſum uitis uera, uos palmites, Verum aduerſarij fingunt nos eſſe palmites, nõ Chriſti, ſed Moiſi. Prius enim uolunt lege iuſtificari, dilectionem ſuam & opera offerre Deo, quam reconcilientur Deo per Chriſtum, quam ſint palmites Chriſti. Paulus contra contendit legem non poſſe fieri ſine Chriſto. Ideo promiſsio prius accipienda eſt, ut fide reconciliemur Deo, propter Chriſtum, quam legem facimus. Hæc ſatis perſpicua eſſe pijs conſcientijs exiſtimamus. Et hinc intelligent, Cur ſupra profeſsi ſimus iuſtificari hominem fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non noſtram dilectionem, aut

opera, aut confidere noſtra dilectione ac operibus, ſed Chriſtum mediatorem. Et prius oportet apprehendere promißionem remißionis peccatorum, quam legem facimus.

Poſtremo, quando erit pacata conſcientia, Si ideo accipimus remißionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Semper enim accuſabit nos lex, quia nunquam legi Dei ſatisfacimus, Sicut inquit Paulus, Lex iram operatur, Chryſoſtomus quærit de pœnitentia, unde certi reddamur, peccata nobis remiſſa eſſe. Quærunt & in ſentencijs eadem de re aduerſarij. Hoc non poteſt explicari, non poſſunt conſcientiæ reddi tranquillæ, niſi ſciant mandatum Dei eſſe, & ipſum Euangeliũ, ut certo ſtatuant ꝓpter Chriſtum gratis remitti peccata, nec dubitent ſibi remitti. Si quis dubitat, is, ut Iohannes ait, accuſat promißionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Euangelio. Aduerſarij relinquunt conſcientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt conſcientiæ ex fide, cum perpetuo dubitant, utrum habeant remißionem. Quomodo poſſunt in hac dubitatione inuocare Deum? quomodo poſſunt ſtatuere, ꝙ exaudiantur? Ita tota uita eſt ſine

Deo,

Deo, & ſine uero cultu Dei. Hoc eſt quod Paulus inquit, peccatum eſſe quidquid non fit ex fide. Et quia in hac dubitacione perpetuo uerſantur, numquam experiuntur quid ſit fides, Ita fit ut ad extremum ruant in deſperationem. Talis eſt doctrina aduerſariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina deſperationis. Nunc libenter omnibus bonis uiris permittimus iudicium de hoc loco pœnitentiæ, nihil enim habet obſcuri, ut pronuncient, utri magis pia & ſalubria conſcientijs docuerint, nos, an aduerſarij. Profecto non delectant nos hæ diſſenſiones in Eccleſia, quare niſi magnas & neceſſarias cauſas haberemus diſſenciendi ab aduerſarijs, ſumma uoluntate taceremus. Nunc cum ipſi manifeſtam ueritatem damnant, nõ eſt integrum nobis deſerere cauſam, non noſtram, ſed Chriſti & Eccleſiæ.

Diximus quas ob cauſas poſuerimus has duas partes pœnitentiæ, contricionem & fidem. Idq́; hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de pœnitentia quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obſcurandam fidem detorſerunt aduerſarij. Talia ſunt, Pœnitentia eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non committe-

re. Item, Pœnitencia eſt quædam dolentis uindicta, puniens in ſe quod dolet ſe commiſiſſe. In his dictis nulla fit mentio fidei, Ac ne in ſcholis quidem, cum interpretantur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, ut magis conſpici doctrina fidei poſſet, inter partes pœnitenciæ numerauimus. Nam illa dicta, quæ contricionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iuſtificantis mentionem faciunt, periculoſa eſſe, res ipſa oſtendit. Et merito deſiderari prudencia in iſtis poteſt, qui centones illos ſentenciarun & decretorum congeſſerunt, Nam cum Patres alias de alia parte pœnitenciæ loquantur, non tantum de una parte, ſed de utraq;, hoc eſt, de contricione & fide, excerpere & cõiungere ſentencias profuiſſet. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans iuſiurandum illud apud Prophetam. Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Quia enim iurat Deus, nolle ſe mortem peccatoris, oſtendit requiri fidem, ut iuranti credamus, & certo ſtatuamus eum nobis ignoſcere. Magna debet eſſe autoritas apud nos promiſſionum diuinarum per ſeſe. At hæc promiſſio etiam iureiurando confirmata eſt. Quare ſi quis non ſtatuit ſibi ignoſci, is negat Deum uerum iuraſſe,

qua

qua blaſphemia atrocior nulla excogitari poteſt. Sic enim ait Tertullianus. Inuitat premio ſalutem, iurans etiam, Viuo dicens, cupit ſibi credi. O beatos quorum cauſa iurat Deus. O miſerrimos, ſi nec iuranti Domino credimus. Atq; hic ſciendum eſt, q hæc fides debeat ſentire, q gratis nobis ignoſcat Deus propter Chriſtum, propter ſuam promiſsionem, non propter noſtra opera, contricionem, confeſsionem, ſatisfactionem aut dilectionem. Nam ſi fides nitatur his operibus, ſtatim fit incerta, quia conſcientia pauida uidet hæc opera indigna eſſe. Ideo præclare ait Ambroſius de pœnitentia. Ergo & agendam pœnitentiam, & tribuendam ueniam credere nos conuenit, ut ueniam tamen tanquã ex fide ſperemus, tanquã ex ſyngrapha fides impetrat. Item fides eſt quæ peccata noſtra cooperit. Extant itaq; ſentenciæ apud Patres, non ſolum de contricione & operibus, ſed etiam de fide. Verum aduerſarij, cum neq; naturam pœnitentiæ intelligant, neq; ſermonem Patrum, excerpunt dicta de parte pœnitentiæ, uidelicet de operibus, Alibi dicta de fide, cum non intelligunt, prætereunt.

DE CONFESSIONE ET SATISFACTIONE.

Boni

BOni uiri facile iudicare poſſunt, plurimum re- ferre, ut de ſuperioribus partibus, uidelicet contricione & fide, conſeruetur uera doctrina. Itaq; in his locis illuſtrandis ſemper plus uerſati ſumus, de confeßione & ſatisfactionibus nō admo dum rixati ſumus. Nam & nos confeßionem reti- nemus præcipue propter Abſolutionem, quæ eſt uerbum Dei, quod de ſingulis autoritate diuina pronunciat poteſtas clauium. Quare impium eſ- ſet ex Eccleſia priuatam Abſolutionem tollere. Neq; quid ſit remißio peccatorum, aut poteſtas cla uium intelligunt, ſi qui priuatam Abſolutionem aſpernantur. Cæterum de enumeratione delicto- rum in Confeßione ſupra diximus, q̄ ſenciamus eam non eſſe iure diuino neceſſariam, Nam q̄ ob- ijciunt quidam, Iudicem prius debere cognoſcere cauſam, priuſquam pronunciat, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia Abſolutio eſt executio alieni beneficij, non eſt iudicium. Chriſtus enim dedit mandatum remittendi peccata, id mandatum exe- quuntur miniſtri. Non habent mandatum de cog- noſcendis occultis, Hoc intelligi poteſt ex eo, quia infinita peccata remittunt, quæ nec nos ipſi memi- nimus, quibus remittuntur. Et ſi penderet remiſ- ſio ex cognitione, tota res eſſet incerta. Cæterum

im his

in his delictis quæ publice nota ſunt, qualem habeat Iuriſdictionem Eccleſia, id non pertinet ad præſentem diſputacionem. Nam hæc, quia nota ſunt, nominatim accuſantur, & poſtea nominatim remittuntur, ſi autor uelit recipi ab Eccleſia. Et ridiculum eſt huc transferre dictum Salomonis. Diligenter cognoſcere uultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de Confeßione, ſed tradit Oeconomicum præceptum patri familias, ut utatur ſuo, & abſtineat ab alieno, & iubet eum res ſuas diligenter curare, ita tamen, ne ſtudio augendarum facultatum, occupatus animus, abijciat timorem Dei, aut fidem, aut curam uerbi Dei. Sed aduerſarij noſtri mirifica metamorphoſi transformant dicta ſcripturæ, in quaslibet ſentencias. Hic cognoſcere ſignificat eis audire confeßiones. Vultus non externam conuerſationem, ſed arcana conſcientiæ. Pecudes ſignificant homines. Sane bella eſt interpretacio, & digna iſtis contemptoribus ſtudiorum eloquentiæ. Quod ſi uelit aliquis per ſimilitudinem transferre præceptum a patre familias ad paſtorem Eccleſiæ, certe uultum debebit interpretari de externa conuerſatione. Hæc ſimilitudo magis quadrabit, Sed omittamus iſta. Aliquoties fit in Pſalmis mentio Confeßionis, ut,

Dixi,

Dixi, confitebor aduerſum me iniuſticiam meam Domino, & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei. Talis confeßio peccati, quæ Deo fit, eſt ipſa contricio. Nam cum Deo fit confeßio, corde fieri neceſſe eſt, non ſolum uoce ſicut fit in ſcenis ab hiſtrionibus. Eſt igitur talis confeßio, contricio, in qua ſencientes iram Dei, confitemur Deum iuſte iraſci, nec placari poſſe noſtris operibus, Et tamen quærimus miſericordiam, propter promißionem Dei. Talis eſt hæc confeßio, Tibi ſoli peccaui, ut tu iuſtificeris, & uincas cum iudicaris, id eſt, fateor me peccatorem eſſe, & meritum æternam iram, nec poſſum opponere meas iuſticias, mea merita tuæ iræ. Ideo pronuncio te iuſtum eſſe cum condemnas & punis nos. Pronuncio te uincere, quando hypocritæ iudicant te, ꝙ ſis iniuſtus, qui ipſos punias aut condemnes bene mericos. Imo noſtra merita non poſſunt opponi tuo iudicio, ſed ita iuſtificabimur, ſi tu iuſtifices, ſi tu reputes nos iuſtos per miſericordiam tuam. Fortaßis & Iacobum citabit aliquis, Confitemini uicißim delicta. Sed hic non loquitur de confeßione ſacerdotibus facienda, ſed in genere de reconciliatione fratrũ inter ſe. Iubet enim mutuam eſſe confeßionem.

Porro aduerſarij noſtri multos doctores receptißimos

ceptiſſimos damnabunt, ſi contendent enumerationem delictorum in confeſſione neceſſariam eſſe Iure diuino. Quanquam enim confeſſionem probamus & quandam examinationem prodeſſe iudicamus, ut inſtitui homines melius poſſint, tamen ita moderanda res eſt, ne conſcientijs inijciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquillæ, ſi exiſtimabunt ſe non poſſe conſequi remiſſionem peccatorum, niſi facta illa ſcrupuloſa enumeratione. Hoc certe falſiſſimum eſt quod aduerſarij poſuerunt in confutacione, ꝙ confeſſio integra ſit neceſſaria ad ſalutem, Eſt enim impoſſibilis. Et quales laqueos hic iniiciunt conſcientiæ, cum requirunt integram confeſſionem? Quando enim ſtatuet cõſcientia integram eſſe confeſſionem? Apud ſcriptores Eccleſiaſticos fit mentio confeſſionis, ſed hi non loquuntur de hac enumeratione occultorum delictorum; ſed de ritu publicæ pœnitentiæ. Quia enim lapſi aut famoſi non recipiebantur, ſine certis ſatisfactionibus, ideo confeſſionem faciebant iſti apud preſbyteros, ut pro modo delictorum præſcriberentur eis ſatisfactiones. Hæc tota res nihil ſimile habuit huic enumerationi de qua nos diſputamus. Confeſſio illa fiebat non ꝙ ſine ea non poſſet fieri remiſſio peccatorum coram Deo, Sed ꝙ non

non poterant ſatisfactiones præſcribi niſi prius cognita genere delicti. Nam *alia delicta habebant alios* Canones.

Et *ex illo ritu publicæ pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen ſatisfactionis.* Nolebant *enim ſancti* Patres *recipere lapſos aut famoſos, niſi prius cognita & ſpectata pœnitentia eorum, quantum fieri poterat.* Et *huius rei multæ uidentur fuiſſe cauſæ.* Nam *ad exemplum pertinebat, caſtigare lapſos, ſicut & gloſa in* Decretis *admonet, & indecorum erat, homines famoſos ſtatim admittere ad communionem.* Hi *mores diu iam antiquati ſunt,* Nec *neceſſe eſt eos reſtituere, quia non ſunt neceſſarij ad remiſsionem peccatorum coram* Deo. Neq; *hoc ſenſerunt* Patres, *mereri homines remiſsionem peccatorum per tales mores, aut talia opera.* Quanquam *hæc ſpectacula imperitos ſolent fallere, ut putent ſe per hæc opera mereri remiſsionem peccatorum coram* Deo. Verum *ſi quis ſic ſenſit,* Iudaice *& gentiliter ſenſit.* Nam *& ethnici habuerunt quaſdam expiationes delictorum per quas fingebant ſe recõciliari* Deo. Nunc *autem more antiquato, manet nomen ſatisfactionis, & ueſtigium mortis, quod in cõfeſsione præſcribuntur certæ ſatisfactiones, quas definiunt eſſe*

opera

opera non debita, Nos uocamus ſatisfactiones Canonicas. De his ſic ſentimus, ſicut de enumeratione, ꝙ ſatisfactiones Canonicæ non ſint neceſſariæ Iure diuino ad remiſsionem peccatorum. Sicut neq; illa ſpectacula uetera ſatisfactionum in pœnitentia publica, Iure diuino neceſſaria fuerunt ad remiſsionem peccatorum. Retinenda eſt enim ſententia de fide, ꝙ fide conſequamur remiſsionem peccatorum propter Chriſtum, non propter noſtra opera præcedentia aut ſequentia. Et nos ob hanc cauſam præcipue de ſatisfactionibus diſputauimus, ne ſuſciperentur ad obſcurandam iuſticiam fidei, neue exiſtimarent homines ſe propter illa opera conſequi remiſsionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta quæ in ſcholis iactantur, quale eſt quod in definitione ſatisfactionis ponunt, fieri eam ad placandam diuinam offenſam.

Sed tamen fatentur aduerſarij, ꝙ ſatisfactiones non proſint ad remiſsionem culpæ. Verum fingunt ſatisfactiones prodeſſe ad redimendas pœnas, ſeu purgatorij, ſeu alias. Sic enim docent in remiſsione peccati, Deum remittere culpam. Et tamen quia conuenit iuſticiæ diuinæ punire peccatum, mutare pœnam æternam in pœnam tempora

lem. Addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti poteſtate clauium, reliquum autem redimi per ſatisfactiones. Nec poteſt intelligi quarum pœnarum pars remittatur poteſtate clauium, niſi dicant partem pœnarum purgatorij remitti, qua ex re ſequeretur, ſatisfactiones tantum eſſe pœnas redimentes purgatorium. Et *has ſatisfactiones dicunt ualere, etiam ſi fiant ab his qui relapſi ſunt in peccatum mortale, quaſi uero diuina offenſa placari queat ab his qui ſunt in peccato mortali.* H*æc tota res eſt commenticia, recens conficta, ſine autoritate ſcripturæ & ueterum ſcriptorum* Eccleſiaſticorum. Ac *ne* Longobardus *quidem de ſatisfactionibus hoc modo loquitur.* S*cholaſtici uiderunt in* Eccleſia *eſſe ſatisfactiones,* N*ec animaduerterunt illa ſpectacula inſtituta eſſe tum exempli cauſa, tum ad probandos hos qui petebant recipi ab* Eccleſia. In *ſumma, non uiderunt eſſe diſciplinam, & rem prorſus* politicam. Ideo *ſuperſticioſe finxerunt eas, non ad diſciplinam coram* Eccleſia, *ſed ad placandum* D*eum ualere.* Et *ſicut alias ſæpe incommode commiſcuerunt ſpiritualia & πολιτικὰ, idem accidit & in ſatisfactionibus.* Atqui *gloſa in* Canonibus *aliquoties teſtatur has obſeruationes inſtitutas eſſe* propter *diſciplinam* Eccleſiæ.

Videte autem quomodo in Cōfutacione, quam auſi ſunt obtrudere Cæſa. Maieſtati, probent hæc ſua figmenta. Multa *dicta ex ſcripturis citant, ut fucū imperitis faciant, quaſi hæc res habeat autoritatem ex ſcripturis, quæ adhuc* Longobardi *tempore ignota erat.* Allegāt *has ſentēcias.* Facite *fructus dignos pœnitenciæ.* Item, Exhibete *membra ueſtra ſeruire iuſticiæ.* Item, *Chriſtus prædicat pœnitenciam.* Agite *pœnitenciam.* Item *Chriſtus iubet* Apoſtolos *pœnitenciam prædicare.* Et *Petrus prædicat pœnitenciam* Actu. 2. *Poſtea citant quædam dicta* Patrum *&* Canones. Et *concludunt his uerbis.* Satisfactiones *in* Eccleſia *contra expreſſum* Euangelium *&* Conciliorum *&* Patrum *decreta abolendæ non ſunt, quin imo abſoluti a ſacerdote iniunctam pœnitenciā perficere debent, illud* Pauli *ſequentes.* Dedit *ſemetipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.*

Deus *perdat iſtos impios* Sophiſtas, *tam ſceleſte detorquentes uerbum* Dei *ad ſua ſomnia uaniſſima,* Quis *bonus uir non commoueatur indignitate tanta?* Chriſtus *inquit.* Agite *pœnitenciam.* Apoſtoli *prædicant pœnitenciam,* Igitur *pœnæ*

æternæ compenſantur ſatisfactionibus noſtris, Igi-*tur claues habent mandatum remittendi partem pœnarum purgatorij,* Igitur *ſatisfactiones redimunt pœnas purgatorij.* Quis *docuit iſtos aſinos hanc* Dialecticam? Sed *hæc neq;* Dialectica*, neq;* Sophiſtica *eſt, ſed eſt* Sycophantica. Ideo *allegant hanc uocem.* Agite *pœnitentiam, ut cum tale dictum contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem nos totam pœnitentiam tollere.* His *artibus alienare animos, & inflammare odia conantur, ut conclament contra nos imperiti, tollendos eſſe e medio tam peſtilentes hæreticos, qui improbant pœnitentiam.*

Sed *ſperamus apud bonos uiros has calumnias parum profecturas eſſe.* Et Deus *tantam impudenciam ac maliciam non diu feret.* Nec *utiliter conſuluit ſuæ dignitati* Romanus Pontifex*, ꝙ tales* Patronos *adhibet, ꝙ rem maximam iudicio horum* Sophiſtarum *permittit.* Nam *cum nos in* Confeßione *fere ſummam doctrinæ* Chriſtianæ *uniuerſæ complexi ſimus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis, & tam uarijs negocijs pronunciaturi, quorum doctrina & fides bonis uiris probaretur.* Idq; *te* Campegi *pro tua ſapientia prouidere dece-*

re dece-

re decebat, ne quid in tantis rebus iſti ſcriberent, quod aut hoc tempore, aut ad poſteros uideatur poſſe minuere Romanæ *ſedis exiſtimationem.* Si Romana *ſedes cenſet æquum eſſe, ut omnes gentes agnoſcant eam pro magiſtra fidei, debet operam dare, ut docti & integri uiri de religionibus cognoſcant.* Quid *enim iudicabit mundus, ſi quando proferetur in lucem, ſcriptum aduerſariorum, quid iudicabit poſteritas, de his calumnioſis iudicijs?* Vides Campegi *hæc eſſe poſtrema tempora, in quibus* Chriſtus *prædixit plurimum periculi fore religioni.* Vos *igitur qui tanquam in ſpecula ſedere, & gubernare religiones debetis, his temporibus oportuit ſingularem adhibere, tum prudentiam, tum diligentiam.* Multa *ſunt ſigna, quæ niſi prouideritis, minantur mutacionem* Romano *ſtatui,* Et *erras, ſi tantum ui & armis exiſtimas* Eccleſias *retinendas eſſe.* Doceri de religione *poſtulant homines.* Quam *multos eſſe exiſtimas, non tantum in* Germania, *ſed etiam in* Anglia, *in* Hiſpania, *in* Gallijs, *in* Italia, *deniq; in ipſa urbe* Roma, *qui quoniam uident exortas eſſe de maximis rebus controuerſias, dubitare alicubi incipiunt, & taciti indignantur, quod has tantas res rite cognoſcere & iudicare recuſatis, quod non explicatis*

ambigentes conſcientias, q; tantum iubetis nos ar-mis opprimi ac deleri. Multi autem ſunt boni uiri, qui facilius mortem, & omnia genera ſupplicio-rum ferrent, quam ferunt hanc dubitacionem. Nec ſatis expendis, quanta res ſit Religio, ſi bonos ui-ros leuiter exiſtimas angi, ſicut incipiunt ambi-gere de aliquo dogmate. Et hæc dubitacio non po teſt non parere ſummam odij acerbitatem, adaer-ſus illos, qui cum mederi conſcientijs debebant, ob-ſiſtunt, quo minus explicari res poßit. Non hic di-cimus Dei iudicium uobis pertimeſcendum eſſe, Nam hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cū ipſi teneant claues, ſcilicet pateſacere ſibi cœlum cum uolunt poſſunt. De hominum iudicijs, deq; ta citis uoluntatibus omnium gentium loquimur, quæ profecto hoc tempore requirunt, ut hæc negocia ita cognoſcantur, atq; conſtituantur, ut ſanentur bonæ mentes, & a dubitacione liberentur. Quid enim futurum ſit, ſi quando eruperint odia illa ad-uerſus uos, pro tua ſapientia facile iudicare potes. Verum hoc beneficio deuincire omnes gentes uo-bis poteritis, quod omnes ſani homines, ſummum & maximum iudicant, ſi dubitantes conſcientias ſanaueritis. Hæc non eo diximus q; nos de noſtra confeßione dubitemus, Scimus enim eam ueram, pi-

am, & pijs conſcientijs utilem eſſe. Sed credibile eſt paßim multos eſſe, qui non de leuibus rebus ambigunt, nec tamen audiunt idoneos Doctores qui mederi conſcientijs ipſorum poßint.

Sed redeamus ad propoſitum, ſcripturæ citatæ ab aduerſarijs prorſus nihil loquuntur de Canonicis ſatisfactionibus & de opinionibus Scholaſticorum, cum conſtet eas nuper natas eſſe. Quare mera calumnia eſt, q̃ detorquent ſcripturas ad illas ſuas opiniones. Nos dicimus q̃ pœnitentiam hoc eſt conuerſionem ſeu regenerationem, boni fructus, bona opera, in omni uita ſequi debeant. Nec poteſt eſſe uera conuerſio, aut uera contricio, ubi non ſequuntur mortificationes carnis, & boni fructus. Veri terrores, ueri dolores animi, non patiuntur corpus indulgere uoluptatibus, & uera fides non eſt ingrata Deo, nec cõtemnit mandata Dei. Deniq; nulla eſt interior pœnitentia, niſi foris pariat etiã caſtigationes carnis. Et hanc dicimus eſſe ſententiam Iohannis, cum ait. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item Pauli, cum ait. Exhibete membra ueſtra, ſeruire iuſticiæ, ſicut & alibi inquit. Exhibete corpora ueſtra, hoſtiam uiuam, ſanctam &c. Et cum Chriſtus inquit,

Agite pœnitentiam, certe loquitur de tota pœnitentia, de tota nouitate uitæ, & fructibus, non loquitur de illis hypocriticis ſatisfactiõibus, quæ fingunt Scholaſtici tum quoq; ualere ad compenſationem pœnæ purgatorij, aut aliarum pœnarum, cum fiunt ab his qui ſunt in peccato mortali.

Ac multa colligi argumenta poſſunt, ꝙ hæc dicta ſcripturæ nullo modo pertineant ad Scholaſticas ſatisfactiones. Iſti fingunt ſatisfactiones eſſe opera indebita. Scriptura autem in his ſentencijs requirit opera debita. Nam hæc uox Chriſti eſt uox præcepti, Agite pœnitentiam, Item, Aduerſarij ſcribunt confitentem, ſi recuſet ſuſcipere ſatiſfactiones, non peccare, ſed perſoluturum eſſe has pœnas in purgatorio. Iam hæ ſentenciæ ſine controuerſia, præcepta ſunt ad hanc uitam pertinentia, Agite pœnitentiam, facite fructus dignos pœnitentiæ, Exhibete membra ueſtra ſeruire iuſtitiæ. Quare non poſſunt detorqueri ad ſatisfactiones, quas recuſare licet. Non enim licet recuſare præcepta Dei. Tertio, Indulgentiæ remittunt illas ſatisfactiones, ut docet Cap. Cum ex eo, de pœnitentijs & remiſsion. At indulgentiæ non ſoluunt nos illis præceptis, Agite pœnitentiam, facite fructus

dignos pœnitentiæ. Itaq; manifeſtum eſt male detorqueri illa dicta ſcripturæ ad Canonicas ſatisfactiones. Videte porro quid ſequatur. Si pœnæ purgatorij ſunt ſatisfactiones ſeu ſatispaßiones, aut ſatisfactiones ſunt redemptio pœnarum purgatorij, num etiam hæ ſententiæ præcipiunt, ut animæ caſtigentur in purgatorio? Id cum ſequi neceſſe ſit ex aduerſariorum opinionibus, hæ ſententiæ nouo modo interpretandæ erunt, Facite fructus dignos pœnitentiæ, Agite pœnitentiam, hoc eſt, paciamini pœnas purgatorij poſt hanc uitam. Sed piget has ineptias aduerſariorum pluribus reuellere. Conſtat enim ſcripturam loqui de operibus debitis, de tota nouitate uitæ, non de his obſeruationibus operum non debitorum, de quibus loquuntur aduerſarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, uenditionem Miſſarum & infinitas obſeruationes, q; ſcilicet ſint opera, ſi non pro culpa, tamen pro pœna ſatisfacientia.

Cum igitur ſcripturæ citatæ non dicant, q; operibus non debitis pœnæ æternæ compenſandæ ſint, temere affirmant aduerſarij, q; per ſatisfactiones Canonicas pœnæ illæ compenſentur. Præterea cum certißimum ſit remißionem peccatorum gra=

tuitam eſſe, ſeu gratis propter Chriſtum donari, ſequitur non requiri ſatisfactiones. Et Euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi parte remiſſa. Vbi enim leguntur hæc in ſcripturis? Chriſtus de remiſsione peccati loquitur, cum ait, Quidquid ſolueris &c. quo remiſſio ſublata eſt mors æterna, & reddita uita æterna. Neq; hic loquitur de imponendis pœnis, Quidquid ligaueris, Sed de retinendis peccatis illorum qui non conuertuntur. Sed dictum Longobardi de parte pœnarum remittenda, ſumptum eſt a Canonicis pœnis. Harum partem remittebant paſtores. Quanquam igitur ſentimus, q; pœnitentia debeat bonos fructus parere propter gloriam & mandatum Dei. Et boni fructus habent mandata Dei, uera ieiunia, ueræ orationes, ueræ elemoſynæ &c. tamen hoc nuſquam reperimus in ſcripturis ſanctis, q; pœnæ æternæ non remittantur niſi propter pœnam purgatorij, aut ſatisfactiones Canonicas, hoc eſt propter certa quædam opera non debita, aut q; poteſtas clauium habeat mandatū commutandi pœnas, aut partem remittendi. Hæc probanda erant aduerſarijs.

Præterea mors Chriſti non eſt ſolum ſatisfactio

factio pro culpa, ſed etiã pro æterna morte, iuxta illud. Ero *mors tua, o mors* Quid *eſt igitur monſtri, dicere* ꝙ *Chriſti ſatisfactio redimat culpam.* Noſtræ *pœnæ redimant mortem æternam, ut iam illa uox,* Ero *mors tua, intelligi debeat, non de* Chriſto, *ſed de noſtris operibus, & quidem non de operibus a* Deo *præceptis, ſed de frigidis quibuſdam obſeruationibus excogitatis ab hominibus.* Et *dicuntur mortem abolere, etiam cum fiunt in peccato mortali.* Incredibile *eſt, quanto cum dolore has ineptias aduerſariorum recitemus, quas qui expendit, non poteſt non ſuccenſere iſtis doctrinis dæmoniorum, quas ſparſit in* Eccleſia *diabolus, ut opprimeret cognitionem legis, &* Euangelij, *pœnitentiæ, & uiuificationis, & beneficiorum* Chriſti. Nam *de lege ſic dicunt,* Deus *condeſcendens noſtræ infirmitati, conſtituit homini menſuram eorum ad quæ de neceßitate tenetur, quæ eſt obſeruatio præceptorũ, ut de reliquo, id eſt, de operibus ſupererogationis poßit ſatisfacere de cõmißis.* Hic *fingunt homines legẽ* Dei *ita facere poſſe, ut plus etiã quã lex exigit, facere poßimus* At*qui ſcriptura ubiq; clamat,* ꝙ *multum abſimus ab illa perfectione, quam lex requirit.* Sed *iſti fingunt legem* Dei *cõtentam eſſe externa & ciuili iuſticia,*

non

non uident eam requirere ueram dilectionem Dei *ex toto corde &c. damnare totam concupiſcentiam in natura,*Itaq; *nemo tantum facit, quantum lex requirit.* Ridiculum *igitur eſt, q̃ fingunt nos amplius facere poſſe.* Quanquã *enim externa opera ſatiſfacere poſſumus, non mandata lege* Dei, *tamen illa eſt uana & impia fiducia, q̃ legi* Dei *ſit ſatisfactum.* Et *ueræ orationes, ueræ elemoſynæ, ueræ ieiunia, habent præcepta* Dei, Et *ubi habent præceptum* Dei, *non poſſunt ſine peccato omitti.* Verum *illa opera, quatenus non ſunt præcepta lege* Dei, *ſed habent certam formam ex humano præſcripto, ſunt opera traditionum humanarum, de quibus* Chriſtus *dicit,* Fruſtra *colunt me mandatis hominum, ut certa ieiunia, inſtituta non ad carnem cohercendam, ſed ut per id opus reddatur honos* Deo, *ut ait* Scotus, *& compenſetur mors æterna.* Item *certus numerus precum, certus modus elemoſynarum, cum ita fiunt, ut ille modus, ſit cultus ex opere operato, reddens honorem* Deo, *& compenſans mortem æternam.* Tribuunt *enim his ex opere operato ſatiſfactionem, quia docent q̃ ualeant etiam in his qui ſunt in peccato mortali.* Iam *illa longius recedunt a præceptis* Dei, *peregrinationes, & harum magna eſt uarietas, alius*

facit

facit iter cataphractus,alius facit iter nudis pedibus,Hæc uocat Chriſtus inutiles cultus,quare non proſunt ad placandam offenſam Dei, ut aduerſarij loquuntur. Et tamen hæc opera magnificis titulis ornantur, uocantur opera ſupererogationis. Tribuitur eis honos, ꝙ ſint precium pro morte æterna. Ita præferuntur operibus præceptorum Dei.In hunc modū lex Dei bifariam obſcuratur, & quia putatur legi Dei ſatisfactum eſſe,per externa & ciuilia opera,& quia adduntur traditiones humanæ, quarum opera præferuntur operibus legis diuinæ.Deinde obſcuratur pœnitentia & gratia. Nam mors æterna non redimitur illa com penſatione operum, quia eſt ocioſa, nec deguſtat in præſentia mortem. Alia res opponenda eſt morti cum tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in Chriſtum uincitur,ita uincitur mors fide in Chriſtum, Sicut Paulus ait.Deo gratia,qui dat nobis uictoriam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non inquit, qui dat nobis uictoriam, ſi aduerſus mortem opponamus ſatisfactiones noſtras. Aduerſarij ocioſas ſpeculationes tractant de remiſſione culpæ,nec uident quomodo in remiſſione culpæ, liberetur cor ab ira Dei,& a morte æterna,per fidem in Chriſtum. Cum igitur mors Chriſti ſit ſatisfa-

ctio pro morte æterna, & cum ipſi aduerſarij fateantur illa opera ſatisfactionum eſſe opera non debita, ſed opera traditionum humanarum, de quibus Chriſtus inquit, q. ſint inutiles cultus, tuto poſſumus affirmare, q. ſatisfactiones Canonicæ non ſint neceſſariæ Iure diuino, ad remiſsionem culpæ aut pœnæ æternæ, aut pœnæ purgatorij.

Sed obijciunt aduerſarij uindictam ſeu pœnam neceſſariam eſſe ad pœnitentiam, quia Auguſtinus ait, Pœnitentiam eſſe uindictam punientem &c. Sicut alibi quoties opera præcipiuntur, interpretantur ea aduerſarij ſatisfactiones & propiciationes eſſe, ita hic, quia fit pœnæ mentio, detorquent eam ad ſatisfactionem, Auguſtinus non hoc ſenſit dolorem in pœnitentia, precium eſſe propter quod debeatur remiſsio peccatorum, Sciebat enim gratis remitti peccata propter Chriſtum, Sciebat Chriſti mortem ſacrificium eſſe pro peccatis noſtris. Quidquid igitur, de uindicta, de pœnis citatur, ſemper ita accipi debet, ne gratuitam remiſsionem peccatorum euertat, ne obſcuret meritum Chriſti, & abducat homines a fiducia Chriſti, ad fiduciam operum. Cæterum uindictam concedimus eſſe in pœnitentia, non ut precium, ſed

uindicta formaliter eſt in pœnitentia, quia ipſa regeneratio fit perpetua mortificatione uetuſtatis noſtræ. Sunt terrores, ſunt & alij motus qui peccato iraſcuntur, ſed his non debetur remiſsio. Imo ſi fides nõ accederet, hi dolores afferrent mortem æternam. Sit ſane belle dictum a Scoto pœnitentiam appellari quaſi pœnæ tenentiam, modo ut pœna non intelligatur eſſe precium, pro quo debeatur remiſsio. Et Auguſtinus non loquitur de pœnis, quas remittunt claues, quare non recte detorquetur hoc dictum ad ſatisfactiones. De ueris pœnis, hoc eſt, de terroribus, & ueris animi doloribus loquitur, qui exiſtunt in pœnitentia. Neq; tamen excludimus externam carnis uexationem, hæc enim ueros animi dolores ultro ſequitur. Ac longe errant aduerſarij, ſi uerius pœnam eſſe iudicant, ſatisfactiones Canonicas, quam ueros terrores in corde. Stultiſsimum eſt nomen pœnæ detorquere ad has frigidas ſatisfactiones, non referre ad illos horribiles terrores conſcientiæ, de quibus ait Dauid. Circumdederunt me dolores mortis &c. Quis non malit loricatus & cataphratus quærere templũ Iacobi, Baſilicam Petri, quam ſuſtinere illam ineffabilem uim doloris, quæ eſt etiam in mediocribus ſi ſit uera pœnitentia.

At inquiunt

At inquiunt, conuenit iuſticiæ Dei punire peccatum, Primum q; diſputant, q; conueniat puniſre peccatum, ſatis oſtendunt ſe contemnere Chriſti beneficium. Conſtituit Deus precium pro noſtris peccatis, non noſtras pœnas, nō noſtras ſatiſfactiones, ſed mortem filij ſui. Quæ tandem inſania eſt, præferre noſtras ſatisfactiones, ſatisfactioni Chriſti? Deinde ut maxime puniat Deus, tamen ſenciendum eſt remiſſionem peccatorum non deberi propter illam pœnam, & ne iniuria afficiatur beneficium Chriſti, & quia conſcientia non poteſt reddi pacata, ſi remiſſio non contingit gratis. Poſtremo ut maxime Deus puniat, tamen pœnæ illæ nihil ad claues pertinent. Hæ nec de imponendis, nec de remittendis illis pœnis quæ ſunt opera Dei, mandatum habent.

Cæterum concedimus Deum punire peccata, primum in cōtricione, cum in illis terroribus iram ſuam oſtendit, ſicut ſignificat Dauid cum orat, Domine ne in furore tuo arguas me. Et Ieremiæ. Corripe me Domine, ueruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hic ſane de acerbiſſimis pœnis loquitur. Et fatentur aduerſarij contricionem poſſe tantā eſſe, ut non requiratur

tur ſatisfactio. Verius igitur contricio pœna eſt, quam ſatisfactiones Canonicæ.

Secundo ſubiecti ſunt ſancti morti & alijs communibus afflictionibus, Sicut ait Petrus. Tempus eſt incipere iudicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, qualis erit finis iſtorum qui non credunt? Et ut hæ afflictiones plerunq; ſint pœnæ peccatorum, tamen in pijs habent alium finem, infliguntur enim ad mortificandũ præſens peccatũ, quia in ſanctis extinguunt & mortificant concupiſcentiam, Mors enim ad hoc reliqua eſt in ſanctis, ut aboleat hanc naturam immundam. Ideo Paulus ait. Corpus mortuum eſt propter peccatum, id eſt, mortificatur propter præſens peccatum quod adhuc in carne reliquum eſt. Crux igitur non pœna, ſed exercitium eſt, & præparatio ad renouationem, Nam cum mortificatur præſens peccatum, cumq; inter tentaciones diſcimus quærere auxilium Dei, & experimur præſentiam Dei, magis magiſq; agnoſcimus diffidentiam cordium noſtrorum, & erigimus nos fide. Ita creſcit nouitas ſpiritus. Sicut Paulus ait. Etſi exterior homo corrumpitur, tamē interior renouatur de die in diem. Item Eſaias ait. Anguſtia in qua clamant, diſcipli-

na tua eſt ipſis. Præterea mors tunc ueræ pœna eſt, quando cor perterrefactum ſentit iram Dei, iuxta illud. Aculeus mortis peccatum eſt. Poſtquã autem in ſanctis, fide terrores peccati ſuperati ſunt, mors ſine illo ſenſu iræ Dei proprie non eſt pœna. Porro claues neq; imponunt neq; remittunt has pœnas. Quare ſatisfactiones non pertinent ad has pœnas. Claues enim non remittunt aut mortem aut partem afflictionum communium. Iam ſi has pœnas cõpenſant ſatisfactionibus, quare iubent in purgatorio ſatisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter adulterium punitus eſt. Ex his exemplis faciunt uniuerſalem regulam, q; ſingulis peccatis reſpondeant propriæ pœnæ temporales in imponenda poteſtate clauium. Prius dictum eſt ſanctos ſuſtinere pœnas, quæ ſunt opera Dei, ſuſtinent contricionem ſeu terrores, ſuſtinent & alias communes afflictiones, Ita ſuſtinent aliqui proprias pœnas a Deo impoſitas, exempli cauſa. Et hæ pœnæ nihil pertinent ad claues, quia claues neq; imponere, neq; remittere eas poſſunt, ſed Deus ſine miniſterio clauium imponit & remittit. Nec ſequitur uniuerſalis regula. Dauidi propria pœna impoſita

poſita eſt. Igitur *præter communes afflictiones, alia quædam purgatorij pœna eſt, in qua ſingulis peccatis ſinguli gradus reſpondent.* Vbi *docet hoc ſcriptura, non poſſe nos a morte æterna liberari, niſi per illam compenſationem certarum pœnarum præter communes afflictiones?* At *contra ſæpiſsime docet remiſsionem peccatorum gratis contingere propter* Chriſtum, *Chriſtum eſſe uictorem peccati & mortis, quare non eſt aſſuendum meritum ſatisfactionis.* Et *quamuis afflictiones reliquæ ſint, tamen has interpretatur præſentis peccati mortificationes eſſe, non compenſationes æternæ mortis, ſeu precia pro æterna morte.* Iob *excuſatur, q. non ſit afflictus propter præterita mala facta.* Itaq; *afflictiones non ſemper ſunt pœnæ, aut ſigna iræ,* Imo *pauidæ conſcientiæ docendæ ſunt alios fines afflictionum potiores eſſe, ne ſenciant ſe a* Deo *reijci, ſi in afflictionibus nihil niſi pœnam & iram* Dei *uideant.* Alij *fines potiores ſunt conſiderandi, q.* Deus *alienum opus faciat, ut ſuum opus facere poſsit &c. Sic ut longa cōtione docet* Eſaias Cap.28. Et *cum diſcipuli interrogarent de cæco, quis peccaſſet.* Iohannis 9. *reſpondet* Chriſtus, *cauſam cæcitatis eſſe, non peccatū, ſed ut opera* Dei *in eo manifeſtētur.* Et *apud* Ieremiā *dicitur,*

Quibus non erat iudiciū bibentes bibent & c. Sicut Prophetæ interfecti ſunt, Iohannes Baptiſta, & alij ſancti. Quare afflictiões nõ ſemper ſunt pœnæ pro certis factis præteritis, ſed ſunt opera Dei deſtinata ad noſtram utilitatem, & ut potencia Dei fiat conſpectior in infirmitate noſtra, Sic Paulus ait. Potẽcia Dei perficitur in infirmitate mea. Itaq; corpora noſtra debent eſſe hoſtiæ, propter uoluntatem Dei, ad obedientiam noſtram declarandam, non ad compenſandam mortem æternam, pro qua aliud precium habet Deus, ſcilicet mortem filij ſui. Et in hanc ſentenciam interpretatur Gregorius ipſam etiam pœnam Dauidis, cum ait. Si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, ut ſic humiliaretur a filio, cur dimiſſo peccato quod erat ei comminatus impleuit? Reſpondetur, remiſsionem illam peccati factam eſſe, ne homo ad percipiendam uitam impediretur æternam. Subſecutum uero illud comminationis exemplum, ut pietas hominis etiam in illa humilitate exerceretur atq; probaretur. Sic & mortẽ corporis propter peccatum Deus homini inflixit, & poſt peccatorum remiſsionem propter exercendam iuſticiam non ademit, uidelicet, ut exerceatur & probetur iuſticia iſtorum qui ſanctificantur.

Neq;

Neq; *uero tolluntur communes calamitates proprie per illa opera ſatisfactionum Canonicarum, hoc eſt, per illa opera traditionum humanarum quæ ipſi ſic ualere dicunt, ex opere operato, ut etiamſi fiant in peccato mortali, tamen rediмant pœnas.* Et *cum obijcitur illud* Pauli. Si *nos iudicaremus ipſi, non iudicaremur a* Domino, *uerbum iudicare intelligi debet de tota pœnitencia, & fructibus debitis, non de operibus non debitis.* Aduerſarij *noſtri dant pœnas contemptæ* Grammatices, *cum intelligunt iudicare, idem eſſe, quod cataphractum peregre ire ad* S. Iacobum, *aut ſimilia opera.* Iudicare *ſignificat totam pœnitenciam, ſignificat damnare peccata,* Hæc *damnatio uere fit in contricione, & mutacione uitæ.* Tota *pœnitētia, contricio, fides, boni fructus, impetrant, ut mitigentur pœnæ, & calamitates publicæ & priuatæ, ſicut* Eſaias Capite *primo docet.* Deſinite *male facere, & diſcite bene facere &c.* Si *fuerint peccata ueſtra, ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur.* Si *uolueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.* Nec *eſt ad ſatisfactiones & opera traditionum humanarum transferenda grauiſſima & ſaluberrima ſentencia, a tota pœnitentia, & operibus debitis, ſeu a* Deo *præceptis.* Et *hoc prodeſt*

docere, q. mitigentur communia mala per noſtram pœnitenciam, & per ueros fructus pœnitenciæ, per bona opera facta ex fide, non ut iſti fingunt facta in peccato mortali. Et *huc pertinet exemplum* Niniuitarum, *qui ſua pœnitencia (de tota loquimur) recōciliati ſunt* Deo, & *impetrauerunt, ne deleretur ciuitas.*

Quod *autem* Patres *mentionem faciunt ſatisfactionis, q. concilia fecerunt* Canones, *diximus ſupra diſciplinam* Eccleſiaſticam *fuiſſe, exempli cauſa conſtitutam.* Nec *ſenciebant hanc diſciplinam neceſſariam eſſe, uel ad culpæ, uel ad pœnæ remiſsionem.* Nam *ſiqui in his mentionem purgatorij fecerunt, interpretantur eſſe non compenſationem æternæ pœnæ, non ſatisfactionem, ſed purgationem imperfectarum animarum,* Sicut Auguſtinus *ait uenialia concremari, hoc eſt, mortificari diffidentiam erga* Deum, & *alios affectus ſimiles.* Interdum Scriptores *transferunt ſatisfactionis uocabulum ab ipſo ritu, ſeu ſpectaculo, ad ſignificandam ueram mortificationem,* Sic Auguſtinus *ait.* Vera *ſatisfactio eſt peccatorum cauſas excidere, hoc eſt mortificare carnem.* Item *cohercere carnem non ut compenſentur æternæ pœnæ, ſed ne*

caro

ctaro pertrahat ad peccandum. Ita Gregorius de reſtitucione loquitur, falſam eſſe pœnitenciam, ſi non ſatisfiat illis quorum res occupatas tenemus, Non enim uere dolet ſe furatum eſſe, aut rapuiſſe is, qui adhuc furatur. Tantiſper enim fur aut predo eſt, dum eſt iniuſtus poſſeſſor alienæ rei. Ciuilis illa ſatisfactio neceſſaria eſt, quia ſcriptum eſt, qui furatus eſt, deinceps non furetur. Item Chryſoſtomus inquit. In corde contricio, in ore confeßio, in opere tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit, debent ſequi bona opera pœnitenciam, debet pœnitencia eſſe, non ſimulatio, ſed totius uitæ mutatio in melius.

Item Patres ſcribunt ſatis eſſe, ſi ſemel in uita fiat illa publica ſeu ſolennis pœnitencia, de qua ſunt facti Canones ſatisfactionū. Qua ex re intelligi poteſt, q ſenciebant illos Canones, non eſſe neceſſarios ad remißionem peccatorum. Nam præter illam ſolennem pœnitenciam, ſæpe alias uolunt pœnitenciam agi, ubi non requirebantur Canones ſatisfactionum.

Architecti confutacionis ſcribunt non eſſe tolerandum, ut ſatisfactiones contra expreſſum

Euangelium aboleantur. Nos igitur hactenus oſtendimus Canonicas illas ſatisfactiones, hoc eſt opera non debita, facienda propter compenſationem pœnæ, non habere mandatum Euangelij. Res ipſa hoc oſtendit, ſi opera ſatisfactionũ ſunt opera non debita, quare allegant expreſſum Euangelium. Nam ſi Euangelium iuberet compenſari pœnas per talia opera, iam eſſent debita opera, Sed ſic loquuntur, ut fucum faciant imperitis, & allegant teſtimonia, quæ de debitis operibus loquuntur, cum ipſi in ſuis ſatisfactionibus præſcribant opera non debita. Imo ipſi concedunt in ſcholis ſine peccato recuſari poſſe ſatisfactiones. Falſo igitur hic ſcribunt, q; expreſſo Euangelio cogamur ſatisfactiones illas Canonicas ſuſcipere. Cæterum nos ſæpe iam teſtati ſumus, q; pœnitencia debeat bonos fructus parere, & qui ſint boni fructus docent mandata, uidelicet inuocatio, gratiarum actio, confeßio Euangelij, docere Euangelium, obedire parentibus, & magiſtratibus, ſeruire uocationi, non occidere, non retinere odia, ſed eſſe placabilem, dare egentibus quantum pro facultatibus poſſumus, non ſcortari, non mœchari, ſed coercere, & refrenare, caſtigare carnem, nõ propter compenſationem pœnæ æternæ, ſed ne obtemperet

peret diabolo, ne offendat ſpiritum ſanctum, Item *uera dicere*. Hi *fructus habent præcepta* Dei, & *propter gloriam & mandatum* Dei *fieri debent, habent & præmia. Sed ꝙ non remittantur pœnæ æternæ, niſi propter compenſationem certarum traditionum aut purgatorij, hoc non docet ſcriptura*. Indulgentiæ *olim erant condonationes publicarum illarum obſeruationum, ne nimium grauarentur homines*. Quod *ſi humana autoritate remitti ſatisfactiones & pœnæ queunt, non igitur* Iure *diuino, neceſſaria eſt illa compenſatio*. Nam Ius *diuinum non tollitur humana autoritate*. Por*ro cum nunc per ſe antiquatus ſit mos, & quidem diſſimulantibus* Epiſcopis, *nihil opus eſt remiſſionibus illis*. Et *tamen manſit nomen indulgentiarū*. Et *ſicut ſatisfactiones non intellectæ ſunt de politica diſciplina, ſed de compenſatione pœnæ*, Ita *indulgentiæ male intellectæ ſunt, ꝙ liberent animas ex purgatorio*. At *clauis non habet poteſtatem, niſi ſuper terram ligandi, & ſoluendi, iuxta illud*. Quidquid *ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlo*. Quidquid *ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in cœlo*. Quanquam, *ut ſupra diximus, clauis poteſtatem habet non imponendi pœnas aut cultus inſtituendi, ſed tantum habet mandatum*

remittendi peccata, his qui conuertuntur, & arguendi & excommunicandi iſtos qui nolunt conuerti. Sicut enim ſoluere ſignificat remittere peccata, Ita ligare ſignificat non remittere peccata. Loquitur enim Chriſtus, de regno ſpirituali. Et mandatum Dei eſt, ut miniſtri Euangelij abſoluant hos qui conuertuntur, iuxta illud, Poteſtas nobis data eſt ad ædificationem. Quare reſeruatio caſuum politica res eſt. Eſt enim reſeruatio pœnæ Canonicæ, non eſt reſeruatio culpæ coram Deo in his qui uere conuertuntur. Proinde recte iudicant aduerſarij cum fatentur, ꝙ in articulo mortis illa reſeruatio caſuum non debeat impedire abſolutionem. Expoſuimus ſummam noſtræ doctrinæ de pœnitencia, quam certo ſcimus piam, & ſalubrem bonis mentibus eſſe. Et boni uiri ſi contulerint noſtram doctrinam cum confuſiſſimis diſputacionibus aduerſariorum, perſpicient aduerſarios omiſiſſe doctrinam de fide iuſtificante, & conſolante pia corda. Videbunt etiam multa fingere aduerſarios, de merito attricionis, de illa infinita enumeratione delictorum, de ſatisfactionibus, ὄυτε γῆς φασὶν ουτε ὀυρανου ἁπτόμενα, quæ ne ipſi quidem aduerſarij ſatis explicare poſſunt.

De numero

IN XIII. articulo probant aduerſarij, q; dicimus Sacramenta non eſſe tantum notas profeſſionis inter homines, ut quidam fingunt, ſed magis eſſe ſigna & teſtimonia uoluntatis Dei erga nos, per quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hic iubent nos etiam ſeptem Sacramenta numerare. Nos ſentimus præſtandum eſſe, ne negligantur res & ceremoniæ in ſcripturis inſtitutæ, quotcunq; ſunt. Nec multum referre putamus, etiam ſi docendi cauſa alij numerant aliter, ſi tamen recte conſeruent res in ſcriptura traditas. Nec ueteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta uocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita eſt promiſſio gratiæ, facile eſt iudicare quæ ſint proprie Sacramenta. Nam ritus ab hominibus inſtituti non erunt hoc modo proprie dicta Sacramenta. Non eſt enim autoritatis humanæ, promittere gratiã. Quare ſigna ſine mandato Dei inſtituta, non ſunt certa ſigna gratiæ, etiãſi fortaſſe rudes docent, aut admonent aliqd. Vere igitur ſunt Sacramẽta, Baptiſmus, Cœna Domini, Abſolutio, quæ eſt ſacramentũ pœni-

tentiæ

gendorum, ſed intelligunt de ſacrificio, quaſi oporteat eſſe in nouo Teſtamento, ſacerdotium ſimile Leuitico, quod pro populo ſacrificet, & mereatur alijs remiſſionem peccatorum. Nos doce*mus ſacrificium Chriſti morientis in Cruce, ſatis fuiſſe pro peccatis totius mundi, nec indigere præterea alijs ſacrificijs, quaſi illud non ſatis fuerit pro peccatis noſtris.* Ideo *iuſtificantur homines, non propter ulla reliqua ſacrificia, ſed propter illud unum* Chriſti *ſacrificium, ſi credant illo ſacrificio ſe redemptos eſſe.* Ideo *ſacerdotes uocantur, non ad ulla ſacrificia uelut in lege pro populo facienda, ut per ea mereantur populo remiſſionem peccatorum, ſed uocantur ad docendum* Euangelium, *& ſacramenta porrigenda populo.* Nec *habemus nos aliud ſacerdotium, ſimile* Leuitico, *ſicut ſatis docet* Epiſtola *ad* Ebreos. Si *autem ordo de miniſterio uerbi intelligatur, non grauatim uocauerimus ordinem ſacramentum.* Nam *miniſterium uerbi habet mandatum* Dei, Et *habet magnificas promiſſiones,* Roma. 1. Euangelium *eſt potentia* Dei *ad ſalutem omni credenti.* Item Eſaiæ. 55. Verbum *meum quod egredietur de ore meo, nõ reuertetur ad me uacuum, ſed faciet quæcunq; uolui &c.* Si *ordo hoc modo intelligatur, neq;*

neq; impoſitionem manuum uocare ſacramentum grauemur. Habet enim Eccleſia mandatum de conſtituendis miniſtris, quod gratiſsimum eſſe nobis debet, q; ſcimus Deum approbare miniſterium illud, & adeſſe in miniſterio. Ac prodeſt quantum fieri poteſt, ornare miniſterium uerbi, omni genere laudis, aduerſus fanaticos homines, qui ſomniant ſpiritum ſanctum dari, non per uerbum, ſed propter ſuas quaſdam præparationes, ſi ſedeant ocioſi, taciti, in locis obſcuris, expectantes illuminationem, quemadmodum olim ἐνθουσιασαί docebant, & nunc docent Anabaptiſtæ.

Matrimonium non eſt primum inſtitutum in nouo Teſtamento, ſed ſtatim initio creato genere humano. Habet autem mandatum Dei, habet & promiſsiones, non quidem proprie ad nouum Teſtamentum pertinentes, ſed magis pertinentes ad uitam corporalem, quare ſi quis uolet ſacramentum uocare, diſcernere tamen a prioribus illis debet, quæ proprie ſunt ſigna noui Teſtamenti, & ſunt teſtimonia gratiæ & remiſsionis peccatorū. Quod ſi Matrimonium propterea habebit appellationem ſacramenti, quia habet mandatum Dei, Etiam alij ſtatus ſeu officia quæ habent mandatum

Dei

Dei,poterunt uocari ſacramenta,ſicut Magiſtratus. Poſtremo, ſi omnes res annumerari ſacramentis debent quæ habent mandatum Dei, & quibus ſunt additæ promißiones, cur non addimus orationem quæ uerißime poteſt dici ſacramentum. Habet enim & mandatum Dei & promißiones plurimas. Et collocata inter ſacramenta, quaſi in illuſtriore loco, inuitat homines ad orandum. Poſſent hic numerari etiam Elemoſynæ, Item afflictiones,quæ & ipſæ ſunt ſigna, quibus addidit Deus promißiones, ſed omittamus iſta. Nemo enim uir prudens de numero aut uocalulo magnopere rixabitur, ſi tamen illæ res retineantur, quæ habent mandatum Dei & promißiones.

Illud magis eſt neceſſarium,intelligere quomodo ſit utendum ſacramentis Hic damnamus totum populum Scholaſticorum doctorum, qui docent, ꝙ ſacramenta non ponenti obicem,conferant gratiã ex opere operato, ſine bono motu utentis. Hæc ſimpliciter Iudaica opinio eſt, ſentire, ꝙ per ceremoniam iuſtificemur, ſine bono motu cordis, hoc eſt,ſine fide. Et tamẽ hæc impia & pernicioſa opinio, magna autoritate docetur, in toto regno Pontificio. Paulus reclamat & negat Abraham

iuſtificatum

iuſtificatum eſſe circumciſione, ſed circumciſionem eſſe ſignum propoſitum ad exercendam fidem. Ita *nos docemus, q in uſu ſacramentorum, fides debeat accedere, quæ credat illis promißionibus, & accipiat res promiſſas, quæ ibi in ſacramento offeruntur.* Et *eſt ratio plana & firmißima.* Pro*mißio eſt inutilis niſi fide accipiatur.* At *ſacramenta ſunt ſigna promißionum.* Igitur *in uſu debet accedere fides, ut ſi quis utetur* Cœna Domini, *ſic utatur,* Quia *id eſt ſacramentum noui* Te*ſtamenti, ut* C*hriſtus clare dicit,* Ideo *ſtatuat ſibi offerri res promiſſas in nouo* T*eſtamento, ſcilicet gratuitam promißionem peccatorum.* Et *hanc rem fide accipiat, erigat pauidam conſcientiam, & ſenciat hæc teſtimonia, non eſſe fallacia, ſed tam certa, quam ſi* De*us nouo miraculo de cœlo promitteret ſe uelle ignoſcere.* Quid *autem prodeſſent illa miracula & promißiones, non credenti?* Et *loquimur hic de fide ſpeciali quæ præſenti promißioni credit; non tantum quæ in genere credit* De*um eſſe, ſed quæ credit offerri remißionem peccatorum.* Hic *uſus ſacramenti conſolatur pias & pauidas mentes.* Quantum *autem in* Eccle*ſia abuſuum pepererit illa fanatica opinio, de opere operato ſine bono motu utentis, nemo uerbis conſequi*

poteſt

poteſt. Hinc eſt illa infinita prophanatio miſſarum, ſed de hac infra dicemus. Neq; *ulla litera ex ueteribus Scriptoribus proferri poteſt,quæ patrocinetur hac in re Scholaſticis.* Imo *contrariam ait* Auguſtinus, *q; fides ſacramenti,non ſacramentum iuſtificet.* Et *eſt nota* Pauli *ſententia,*Corde *creditur ad iuſticiam.*

Articulum XIIII. *in quo dicimus, nemini niſi rite uocato concedendum eſſe adminiſtrationem ſacramentorum & uerbi in* Eccleſia,*ita recipiunt , ſi tamen utamur ordinatione* Canonica. Hac *de re in hoc conuentu ſæpe teſtati ſumus, nos ſumma uoluntate cupere conſeruare politiam* Eccleſiaſticam,*& gradus in* Eccleſia *factos etiam humana autoritate.* Scimus *enim bono & utili conſilio a* Patribus Eccleſiaſticam *diſciplinam hoc modo,ut ueteres* Canones *deſcribunt, conſtitutam eſſe ,* Sed Epiſcopi *ſacerdotes noſtros aut cogunt hoc doctrinæ genus quod confeßi ſumus abijcere ac damnare, aut noua & inaudita crudelitate miſeros & innocentes occidunt.* Hæ *cauſæ impediunt quo minus agnoſcant hos* Epiſcopos, *noſtri ſacerdotes.* Ita *ſeuicia* Epiſcoporum *in cauſa eſt, quare alicubi diſſoluitur illa* Canonica *politia,*

quam nos magnopere cupiebamus conſeruare. Ipſi uiderint quomodo rationē Deo reddituri ſint, q̧ diſsipant Eccleſiam. Noſtræ conſcientiæ hac in re nihil habent periculi, quia cum ſciamus confeſſionem noſtram ueram, piam & catholicam eſſe, nō debemus approbare ſeuiciam iſtorum, qui hanc doctrinam perſequuntur. Et Eccleſiam eſſe ſcimus apud hos, qui uerbum Dei recte docent, & recte adminiſtrant ſacramenta, non apud illos, qui uerbum Dei non ſolum edictis delere conantur, ſed etiam recta & uera docentes trucidant, erga quos, etiam ſi quid contra Canones faciunt, tamen ipſi Canones miciores ſunt. Porro hic iterum uolumus teſtatum, nos libenter conſeruaturos eſſe Eccleſiaſticam & Canonicam politiam, ſi modo Epiſcopi deſinant in noſtras Eccleſias ſeuire. Hæc noſtra uoluntas & coram Deo, & apud omnes gentes, ad omnem poſteritatem excuſabit nos, ne nobis imputari poſsit, q̧ Epiſcoporum autoritas labefactatur, ubi legerint atq́; audierint homines, nos iniuſtam ſeuiciam Epiſcoporum deprecantes, nihil æqui impetrare potuiſſe.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS IN ECCLESIA.

In articulo

IN articulo XV. recipiunt primam partem, in qua dicimus obſeruandos eſſe ritus Eccleſiaſticos, qui ſine peccato obſeruari poſſunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Eccleſia proſunt. Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus traditiones humanas inſtitutas ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & ſatisfaciendum pro peccatis, aduerſari Euangelio. Quanquam in ipſa confeßione de diſcrimine ciborum, ſatis multa diximus de traditionibus, tamē hic quædam breuiter repetenda ſunt. Etiā ſi arbitrabamur aduerſarios, ex alijs cauſis defenſuros eſſe traditiones humanas, tamen hoc non putauimus futurum, ut hunc articulum damnarent, Non mereri nos remißionem peccatorum, aut gratiam, obſeruatione traditionum humanarum. Poſtquam igitur hic articulus damnatus eſt, facilem & planam cauſam habemus. Nunc aperte Iudaizant aduerſarij, aperte obruunt Euangeliū doctrinis dæmoniorū. Tunc enim ſcriptura uocat traditiones, doctrinas dæmoniorū, quando docetur, ꝗ ſint cultus utiles ad promerendā remißionem peccatorū & gratiā. Tunc enim obſcurant Euangelium, beneficiū Chriſti, & iuſticiam fidei. Euangelium docet nos fide propter Chriſtum gratis accipere remißionem peccatorū,

 & recon-

& reconciliari Deo. Aduerſarij contra alium mediatorem conſtituunt, ſcilicet has traditiones Propter has uolunt conſequi remiſsionem peccatorum; per has uolunt placare iram Dei. At Chriſtus aperte dicit. Fruſtra colunt me mandatis hominum. Supra copioſe diſputauimus homines iuſtificari fide; cum credunt ſe habere Deum placatum, non propter noſtra opera, ſed gratis propter Chriſtum. Hanc certum eſt Euangelij doctrinam eſſe, quia Paulus clare dicit ad Epheſ. 2. Gratis ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donũ eſt, non ex hominibus. Nunc iſti dicunt promereri homines remiſsionem peccatorum per has obſeruationes humanas. Quid hoc eſt aliud quam præter Chriſtum, alium iuſtificatorem, alium mediatorem conſtituere? Paulus inquit ad Galatas. Euacuati eſtis a Chriſto, qui lege iuſtificamini, id eſt, Si ſentitis uos mereri obſeruatione legis, ut iuſti coram Deo reputemini, nihil proderit uobis Chriſtus, quia quorſum opus eſt Chriſto iſtis, qui ſentiunt ſe iuſtos eſſe, ſua obſeruatione legis? Deus propoſuit Chriſtum, ꝙ propter hunc mediatorem, non propter noſtras iuſticias uelit nobis eſſe propicius. At iſti ſentiunt Deum eſſe placatum, propicium propter traditiones & non propter

Chriſtum. Adimunt igitur Chriſto honorem mediatoris. Nec intereſt inter noſtras traditiones, & Moſaicas ceremonias, quod ad hanc rem attinet. Paulus ideo damnat Moſaicas ceremonias, ſicut traditiones damnat, quia exiſtimabantur eſſe opera quæ mererentur iuſticiam coram Deo. Ita obſcurabatur officiũ Chriſti & iuſticia fidei. Quare remota lege, remotis traditionibus, contendit, ꝗ non propter iſta opera, ſed propter Chriſtum gratis promiſſa ſit remiſſio peccatorum, modo ut fide accipiamus eam. Nam promiſſio non accipitur niſi fide. Cum igitur fide accipiamus remiſſionem peccatorum, cum fide habeamus propicium Deum, propter Chriſtum, error & impietas eſt conſtituere, ꝗ per has obſeruationes mereamur remiſſionem peccatorum. Siquis hic dicat non mereri nos remiſſionem peccatorum, ſed iam iuſtificatos, per has traditiones mereri gratiam. Hic iterum reclamat Paulus, Chriſtum peccati miniſtrum fore, ſi poſt iuſtificationem ſenciendum ſit, ꝗ deinde non propter Chriſtum iuſti reputemur, ſed primum mereri debeamus per alias obſeruationes, ut iuſti reputemur. Item, hominis teſtamento nihil addi debet. Ergo nec Dei teſtamento, qui promittit ꝗ propter Chriſtum propicius nobis eſſe uelit, addi

debet, q̃ primum per has obſeruationes debeamus mereri, ut accepti & iuſti reputemur,

Quanquam quid opus eſt longa diſputacione. Nulla traditio a ſanctis Patribus hoc conſilio inſtituta eſt, ut mereatur remiſsionem peccatorum aut iuſticiam, ſed ſunt inſtiutæ propter bonum ordinem in Eccleſia, & propter tranquillitatem, Et ut uelit aliquis inſtituere certa opera ad promerendam remiſsionem peccatorum aut iuſticiam, quomodo ſciet illa opera Deo placere, cum non habeat teſtimonium uerbi Dei, quomodo de uoluntate Dei certos reddet homines, ſine mandato & uerbo Dei? Nonne ubiq; in Prophetis prohibet inſtituere peculiares cultus, ſine ſuo mandato? Ezechielis, 20, ſcriptum eſt, In præceptis Patrũ ueſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorũ cuſtodiatis, nec in Idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus ueſter, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite & facite ea. Si licet hominibus inſtituere cultus & per hos cultus merentur gratiam, iam omniũ gentium cultus erunt approbandi, cultus inſtituti a Ieroboam & alijs extra legem erũt approbãdi. Quid enim intereſt, ſi nobis licuit inſtituere cultus utiles ad promerendam gratiam aut

iuſticiam

iuſticiam, cur non licuit idem gentibus & Iſraelitis? Ideo gentium & Iſraelitarum cultus improbati ſunt, q; ſenciebant ſeſe per illos mereri remiſſionem peccatorum & iuſticiam, & iuſticiam fidei non norant. Poſtremo, unde reddimur certi, q; cultus ab hominibus inſtituti ſine mandato Dei iuſtificent, Siquidem de uoluntate Dei nihil affirmari poteſt ſine uerbo Dei. Quid ſi hos cultus non approbat Deus? Quomodo igitur affirmant aduerſarij q; iuſtificent, cum id ſine uerbo ac teſtimonio Dei non poßit affirmari. Et Paulus dicat, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſſe. Cum autem hi cultus nullum habeant teſtimonium uerbi Dei, dubitare conſcientiam neceſſe eſt, utrum placeant Deo.

Et quid in re manifeſta uerbis opus eſt? ſi hos humanos cultus defendunt aduerſarij noſtri, tanquam promerentes iuſtificationē, gratiam, remiſsionem peccatorum, ſimpliciter cōſtituunt regnum Antichriſti. Nam regnum Antichriſti, eſt nouus cultus Dei, excogitatus humana autoritate, reijciens Chriſtum, ſicut regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per quæ uult iuſtificari coram Deo, nec ſentit homines corā Deo gratis iuſtificari fide propter Chriſtum. Ita & Papatus erit

pars regni Antichriſti, ſi ſic defendit humanos cul tus, q̄ iuſtificent. Detrabitur enim honos Chriſto, cum docent, q̄ non propter Chriſtum gratis iuſtifi cemur per fidem, Sed per talet cultus, maximeq́; cum docent, tales cultus, non ſolum utiles eſſe ad iuſtificationem, ſed neceſſarios etiam, ſicut ſupra in articulo octauo ſentiunt, ubi damnãt nos, q̄ dix imus, q̄ non ſit neceſſarium, ad ueram unitatem Eccleſiæ, ubiq́; ſimiles eſſe ritus ab hominibus inſti tutos. Daniel Capite undecimo, ſignificat nouos cultus humanos, ipſam formam & πολιτειαν reg ni Antichriſti fore. Sic enim inquit, Deum Moa ſim in loco ſuo colet, & Deum quem non noue runt Patres eius, colet auro & argento, & lapidi bus precioſis, Hic deſcribit nouos cultus, quia in quit talem Deum coli, qualem Patres ignorauc rint. Nam S. Patres, & ſi habuerunt & ipſi ri tus & traditiones, tamen non ſentiebant has res utiles aut neceſſarias eſſe ad iuſtificationem, non obſcurabant gloriam & officium Chriſti, ſed doce bant nos iuſtificari fide propter Chriſtum, non propter illos humanos cultus. Cæterum ritus hu manos obſeruabant propter utilitatem corpora lem, ut ſciret populus quo tempore conueniendum eſſet, ut ordine & grauiter in templis exempli

cauſa

cauſa fierent omnia, deniq; ut uulgus etiam habe- ret quandam pædagogiam. Nam *diſcrimina tem- porum & uarietas rituum ualet ad admonendum uulgus.* Has *cauſas habebant* Patres *rituum ſer- uandorum, ut aperte teſtatur* Epiphanius *in diſpu tacione contra* Encraticas, *quod genus ſimile fuit* Monachorum *noſtrorum. Fuerunt enim ſodalicia quæ ſibi certas traditiones imponebant, abſtine- bant a uino etiam in ipſa* Cœna Domini, Nullis *carnibus ueſcebantur, ne piſcium quidem, qua in re fratres* Dominici *longe ſuperabant.* A *coniu- gio uero uel maxime abhorrebant, & ſi a conſue- tudine mulierum non abhorrebant.* Id *enim obijcit eis* Epiphanius, *habebant enim muliercularum gre ges idem uitæ genus ſequentes, ſicut hoc tempore fere ubiq; habent* Monachi *uicina mulierum* Mo- *naſteria.* Et *has obſeruationes fingebant eſſe cul- tum* Dei, *& iuſticiam propter quam* Deo *accepti eſſent, qua placarent iram* Dei. *Hanc opinionem improbat* Epiphanius, *& alios fines eſſe traditio- num oſtendit, dicit probandas eſſe traditiones, fa- ctas* διὰ τὴν ἐγκράτειαν, ἢ διὰ τὴν πολιτείαν, *hoc eſt, aut ad cohercendam carnem, propter di- ſciplinam rudium, aut propter politicum ordinem.* Et *nos propter has cauſas recte ſeruari poſſe tra-*

ditiones iudicamus. Vt populus ſobrius interſit ſacris, ſicut Ioſaphat, & Rex Niniue ieiunia indixerunt. Item ut ordo & politia Eccleſiæ doceat imperitos, quid quo tempore geſtum ſit. Hinc ſunt feriæ Natalis, Paſchatis, Pentecoſtes, & ſimiles. Hoc eſt quod Epiphanius ait politiæ cauſa inſtitutas eſſe traditiones, uidelicet ordinis cauſa, & ut ordo ille admoneat homines de hiſtoria, & de beneficijs Chriſti, Etenim multo efficacius admonent uulgus, notæ rerum quaſi pictæ in moribus ac ritibus, quam literæ. Hos fines proderat oſtendi populo, & illuſtrari, Sed his finibus affingunt aduerſarij alium quadam Phariſaica perſuaſione, q̃ uidelicet tales obſeruationes mereantur remiſsionem peccatorum, q̃ ſint cultus neceſſarij ad iuſtificationem, q̃ propter eos reputentur homines iuſti coram Deo. Hoc plane eſt, Deum colere auro, argento, & rebus precioſis, ſentire q̃ Deus fiat placatus uarietate ueſtitus, ornamentorum, & ſimilibus rebus, quales ſunt infinitæ in traditionibus humanis, aut q̃ eiuſmodi res, ſint cultus Dei, temporum, ciborum, uaſorum, ueſtitus diſcrimina.

Paulus ad Coloſſenſes ſcribit, traditiones habere ſpeciem ſapientiæ, Et habent profecto, Nam

εὐταξία

εὐταξία illa ualde decet in Eccleſia, eamq́; ob cauſam neceſſaria eſt, ſed humana ratio, quia non intelligit iuſticiam fidei, naturaliter affingit, ꝙ talia opera iuſtificent homines, ꝙ reconcilient Deum &c. Sic ſentiebat uulgus inter Iſraelitas, & hac opinione augebant tales ceremonias, ſicut apud nos in monaſterijs creuerunt. Sic iudicat humana ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quorum finis cum ſit, cohercere carnem, ratio affingit finem, ꝙ ſint cultus, qui iuſtificent. Sicut Thomas ſcribit, ieiunium ualere ad deletionem & prohibitionem culpæ. Hæc ſunt uerba Thomæ. Ita ſapientiæ ac iuſticiæ ſpecies in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla Sanctorũ, quos dum ſtudent imitari homines, imitantur plærunq́; externa exercitia, non imitantur fidem eorum.

Poſtquam fefellit homines hæc ſpecies ſapientiæ ac iuſticiæ, deinde ſequũtur infinita incommoda, obſcuratur Euangeliũ de iuſticia fidei in Chriſtum, & ſuccedit uana fiducia talium operum. Deinde obſcurantur præcepta Dei, hæc opera arrogant ſibi titulũ perfectæ & ſpiritualis uitæ, & longe præferuntur operibus præceptorũ Dei, ut operibus ſuæ cuiuſq; uocationis, adminiſtrationi reipublicæ,

licæ, adminiſtrationi Oeconomiæ, uitæ coniugali, educationi liberorum. Hæc præ illis ceremonijs iudicantur eſſe prophana, ita ut cum quadam dubitacione conſcientiæ à multis exerceantur. Conſtat enim multos deſerta adminiſtratione reipublicæ, deſerto coniugio, illas obſeruationes amplexos eſſe tanquam meliores & ſanctiores. Neq; hoc ſatis eſt, ubi occupauit animos perſuaſio, q̃ tales obſeruationes ad iuſtificationem neceſſariæ ſint, miſere uexantur conſcientiæ, quia non poſſunt omnes obſeruationes exacte præſtare. Nam quotus quiſq; numerare omnes potuit? Extant immenſi libri, imo Bibliothecæ totæ, nullam ſyllabam de Chriſto, de fide in Chriſtum, de bonis operibus ſuæ cuiuſq; uocationis continentes, ſed tantum colligentes traditiones, & harum interpretationes, quibus interdum exacerbantur, interdum relaxãtur. Quomodo torquetur uir optimus Gerſon, dum quærit gradus & latitudines præceptorum, Nec tamen poteſt conſtituere ἐπιείκειαν in gradu certo, Interim grauiter deplorat pericula piarum conſcientiarum, quæ parit hæc acerba interpretacio traditionum.

Nos igitur contra illam ſpeciem ſapientiæ & iuſticiæ

iuſticiæ in humanis ritibus, quæ fallit homines, muniamus nos uerbo Dei, & primum ſciamus eas neq; remiſsionem peccatorum, neq; iuſtificationem mereri coram Deo, neq; ad iuſtificationem neceſſarias eſſe. Teſtimonia quædam ſupra citauimus; Et plenus eſt Paulus, Ad Coloſſ. 2. clare dicit. Nemo uos iudicet in cibo, potu, aut ſtato feſto, aut nouilunio, aut ſabbatis, quæ ſunt umbræ futurorum, corpus autem Chriſti. Atq; hic ſimul & legem Moiſi, & traditiones humanas complectitur, ne aduerſarij eludant hæc teſtimonia, ut ſolent, q Paulus tantum de lege Moiſi loquatur. Ille uero hic clare teſtatur ſe loqui de traditionibus humanis. Quanquam quid dicant aduerſarij non uident, ſi Euangelium negat ceremonias Moiſi quæ erant diuinitus inſtitutæ iuſtificare, quanto minus iuſtificant traditiones humanæ.

Nec habent Epiſcopi poteſtatem inſtituendi cultus tanquam iuſtificantes, aut neceſſarios ad iuſtificationem. Imo Apoſtoli Actorum 15. dicunt Quid tentatis Deum, imponentes iugum &c. ubi uelut magnum peccatum accuſat Petrus, hoc conſilium onerandæ Eccleſiæ. Et ad Galatas 5. uetat Paulus iterum ſeruituti ſubijci. Volunt igitur Apoſtoli

ſtoli in Eccleſia manere hanc libertatem, ne iudicentur ulli cultus legis aut traditionum neceſſarij eſſe, ſicut in lege fuerunt neceſſariæ ceremoniæ ad tempus, ne obſcuretur iuſticia fidei, ſi iudicent homines cultus illos mereri iuſtificationem, aut ad iuſtificationem neceſſarios eſſe. Multi uarias ἐπιεικείας quærunt in traditionibus ut conſcientijs medeantur, neq; tamen certos gradus reperiunt, per quos explicent conſcientias ex his uinculis. Verum ſicut Alexander ſoluit gordium nodum, quem cum explicare non poſſet, gladio ſemel diſſecuit, ita Apoſtoli ſemel liberant conſcientias traditionibus, præſertim ſi tradantur ad promerendam iuſtificationem. Huic doctrinæ cogunt nos Apoſtoli aduerſari docendo, & exemplis, Cogunt nos docere, ꝙ traditiones non iuſtificent, ꝙ non ſint neceſſariæ ad iuſtificationem, ꝙ nemo debeat condere aut recipere traditiones hac opinione, ꝙ mereantur iuſtificationem. Tunc etiam ſi quis obſeruat, obſeruet ſine ſuperſticione tanquam politicos mores, ſicut ſine ſuperſtitione aliter ueſtiuntur milites, aliter Scholaſtici. Apoſtoli uiolant traditiões, & excuſantur a Chriſto. Erat enim exemplum oſtendendum Phariſeis, ꝙ illi cultus eſſent inutiles. Et ſi quas traditiones parum commodas

omittunt

omittunt noſtri, ſatis nunc excuſati ſunt, cum requiruntur tanquam promerentur iuſtificationem. Talis enim opinio in traditionibus eſt impia.

Cæterum traditiones ueteres factas in Eccleſia, *utilitatis & tranquillitatis cauſa libenter ſeruamus, eaſq; interpretamur* πρὸς τὸ εὐφημότερον *excluſa opinione quæ ſentit q; iuſtificent,* Ac *falſo nos accuſant inimici noſtri, q; bonas ordinationes, q; diſciplinam* Eccleſiæ *aboleamus.* Vere *enim prædicare poſſumus publicam formam* Eccleſiarum *apud nos honeſtiorem eſſe, quam apud aduerſarios.* Et *ſi quis recte expendere uelit,* Verius *ſeruamus* Canones, *quam aduerſarij.* Apud *aduerſarios* Miſſas *faciunt ſacrificuli inuiti, & mercede conducti, & plerunq; tantum mercedis cauſa,* Canunt Pſalmos, *nō ut diſcant, aut orent,* Sed *cultus cauſa, quaſi illud opus ſit cultus aut certe mercedis cauſa.* Apud *nos utuntur* Cœna Domini *multi ſingulis dominicis, ſed prius inſtituti, explorati, & abſoluti,* Pueri *canunt* Pſalmos *ut diſcant, canit & populus, ut uel diſcat, uel oret.* Apud *aduerſarios nulla prorſus eſt* κατήχησις *puerorū, de qua quidē præcipiunt* Canones. Apud *nos coguntur paſtores & miniſtri* Eccleſiarum *publice inſtituere & audire*

pueritiæ

puericiā. Et hæc ceremonia optimos fructus parit. Apud aduerſorios in multis regionibus toto anno nullæ habentur contiones, præterquam in quadragesima. Atqui præcipuus cultus Dei *eſt, docere* Euangelium. Et *cum concionantur aduerſarij dicunt de traditionibus humanis, de cultu ſanctorum, & ſimilibus nugis, quas iure faſtidit populus.* Itaq; *deſeruntur ſtatim inicio poſtquam recitatus eſt* Euangelij *textus.* Pauci *quidam meliores nunc de bonis operibus dicere incipiunt,* De *iuſticia fidei, de fide in* Chriſtum*, de conſolatione conſcientiarum nihil dicunt,* Imo *hanc ſaluberrimam* Euangelij *partem lacerant conuicijs.* Econtra *in noſtris* Eccleſiis *omnes conciones in his locis conſumuntur, de pœnitencia, de timore* Dei*, de fide in* Chriſtum*, de iuſticia fidei, de conſolatione conſcientiarum per fidem, de exercitijs fidei, de oratione qualis eſſe debeat, & q̃ certo ſtatuendum ſit, q̃ ſit efficax, q̃ exaudiatur, de cruce, de dignitate magiſtratuum & omnium ciuilium ordinationum, de diſcrimine regni* Chriſti*, ſeu regni ſpiritualis & politicarum rerum, de coniugio, de educatione & inſtitucione puerorum, de caſtitate, de omnibus officijs caritatis.* Ex *hoc ſtatu* Eccleſiarum *iudicari poteſt, nos diſciplinam* Eccleſiaſticam*, & pias ceremonias,*

monias, & bonos mores Eccleſiaſticos *diligenter conſeruare.*

Ac de mortificatione carnis, & diſciplina corporis ita docemus, ſicut narrat Confeßio, ꝙ *uera & non ſimulata mortificatio fiat per crucem & afflictiones, quibus* Deus *exercet nos.* In *his obediendum eſt uoluntati* Dei, *ſicut ait* Paulus, *exhibete corpora ueſtra hoſtiam &c.* Et *hæc ſunt ſpiritualia exercitia timoris & fidei.* Verum *præter hanc mortificationem quæ fit per crucem, eſt & uoluntarium quoddam exercitij genus neceſſarium, de quo* Chriſtus *ait.* Cauete *ne corda ueſtra grauentur crapula.* Et Paulus. Caſtigo *corpus meum, & in ſeruitutem redigo &c.* Et *hæc exercitia ſuſcipienda ſunt, non ꝙ ſint cultus iuſtificantes, ſed ut coherceant carnem, ne ſaturitas obruat nos, & reddat ſecuros & ocioſos, qua ex re fit, ut affectibus carnis indulgeant & obtemperent homines.* Hæc *diligentia debet eſſe perpetua, quia habet perpetuum mandatum* Dei. Et *illa præſcripta forma certorum ciborum, ac temporum nihil facit ad cohercendam carnem.* Eſt *enim delicatior & ſumptuoſior quam reliqua conuiuia.* Et *ne aduerſarij quidem obſeruant formam in* Canonibus *traditam.*

Q Multas

Multas & difficiles diſputaciones habet hic locus de traditionibus, ac nos re ipſa experti ſumus, traditiones uere eſſe laqueos cõſcientiarum. Cum exiguntur tanquam neceſſariæ, miris modis cruciant conſcientias prætermittentes aliquam obſeruationem Rurſus abrogatio ſua habet incommoda, ſuas quæſtiones. Sed nos facilem & planam cauſam habemus, quia aduerſarij damnant nos, ꝙ docemus traditiones humanas non mereri remiſsionem peccatorum. Item requirunt uniuerſales traditiones quas ſic uocant, tanquam neceſſarias ad iuſtificationem. Hic habemus Patronum conſtantem Paulum, qui ubiq; contendit has obſeruationes neq; iuſtificare, neq; neceſſarias eſſe ſupra iuſticiam fidei. Et tamen uſum libertatis in his rebus, ita moderandum eſſe docemus, ne imperiti offendãtur, & propter abuſum libertatis fiant iniquiores ueræ doctrinæ Euangelij, neue ſine probabili cauſa mutetur aliquid in uſitatis ritibus, ſed ut propter alendam concordiam ſeruentur ueteres mores, qui ſine peccato, aut ſine magno incommodo ſeruari poſſunt. Et in hoc ipſo conuentu ſatis oſtendimus nos propter caritatem ἀδιάφορα *non grauatim obſeruaturos eſſe cũ alijs, etiam ſi quid incõmodi haberent, ſed publicam concordiã, quæ*

quidem

quidem ſine offenſione cōſcientiarum fieri poſſet, iudicauimus omnibus alijs commodis anteferendam eſſe. Sed de hac tota re paulopoſt etiam dicemus, cum de uotis, & de poteſtate Eccleſiaſtica diſputabimus.

Articulum XVI. recipiunt aduerſarij ſine ulla exceptione, in quo confeſſi ſumus, ꝙ liceat Chriſtiano gerere magiſtratus, exercere iudicia, ex Imperatorijs legibus, ſeu alijs præſentibus legibus, ſupplicia iure conſtituere, iure bella gerere, militare, iure contrahere, tenere proprium, iusiurandum poſtulantibus magiſtratibus dare, contrahere matrimonium, deniq; ꝙ legitime ordinationes ciuiles, ſint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus tuto Chriſtianus uti poteſt. Hic totus locus de diſcrimine regni Chriſti, & regni ciuilis, literis noſtrorum utiliter illuſtratus eſt, ꝙ regnum Chriſti ſit ſpirituale, hoc eſt, in corde noticiam Dei, timorem Dei, & fidem, iuſticiam æternam & uitam æternam inchoans. Interim foris ſinat nos uti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunq; gentium inter quas uiuimus, ſicut ſinit nos uti medicina, aut Architectonica, aut cibo potu, aere. Nec fert Euangeliū nouas leges de ſtatu ciuili, ſed præcipit, ut præſentibus legibus obtempere

mus, ſiue ab ethnicis, ſiue ab alijs conditæ ſint, & hac obedientia caritatem iubet exercere. Inſaniebat enim Caroloſtadius, qui nobis imponebat leges iudiciales Moiſi. De his rebus ideo copioſius ſcripſerunt noſtri, quia Monachi multas pernicioſas opiniones ſparſerunt in Eccleſiam. Vocauerunt politiam Euangelicam, communionem rerum, dixerunt eſſe conſilia, non tenere proprium, non ulciſci. Hæ opiniones ualde obſcurant Euangelium & regnum ſpirituale, & ſunt periculoſæ rebus publicis. Nam Euangelium non diſsipat politiam aut Oeconomiam, ſed multo magis approbat, & non ſolum propter pœnam, ſed etiam propter conſcientiam iubet illis parere tanquam diuinæ ordinationi.

Iulianus Apoſtata, Celſus & plærique alij, obiecerunt Chriſtianis, quod Euangelium diſsiparet res publicas, quia prohiberet uindictam, & alia quædam traderet parum apta ciuili ſocietati. Et hæ queſtiones mire exercuerunt Origenem, Nazanzenum & alios, Cum quidem facillime explicari poſsint, ſi ſciamus Euangelium non ferre leges de ſtatu Ciuili, ſed eſſe remiſsionem peccatorum, & inchoationem uitæ æternæ in cordibus credentium. Cæterum non ſolum externas politias appro-

bare

bare, ſed nos etiam ſubijcere illis, ſicut neceſſario ſubditi ſumus legibus temporum, uicibus hyemis & æſtatis tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet uindictam priuatam, Idq́; hoc conſilio Chriſtus toties inculcat, ne Apoſtoli putarent ſe Imperia debere iſtis eripere, qui alioqui tenebant, ſicut Iudæi de regno Meſſiæ ſomniabant, Sed ut ſcirent ſe de regno ſpirituali docere oportere, non mutare ciuilem ſtatum. Itaq́; priuata uindicta, non conſilio, ſed præcepto prohibetur Matth. quinto, & Roma. 12. Publica quæ fit ex officio magiſtratus, non diſſuadetur, ſed præcipitur, & eſt opus Dei, iuxta Paulum Roma. 13. Iam publicæ uindictæ ſpecies ſunt, iudicia, ſupplicia, bella, milicia. De his rebus quam male iudicauerint multi ſcriptores, conſtat, quia in hoc errore fuerunt, Euangelium externam quandam nouam & monaſticam politiam eſſe, nec uiderunt Euangelium cordibus afferre iuſticiam æternam, foris autem probare ſtatum ciuilem.

Vaniſſimum & hoc eſt, q; ſit perfectio Chriſtiana, non tenere proprium. Nam perfectio Chriſtiana eſt ſita, non in contemptu ciuilium ordinationum, ſed in motibus cordis, in magno timore

Dei, in magna fide, ſicut Abraham, Dauid, Daniel, etiam in magnis opibus atq; imperijs non minus perfecti erant, quam ulli eremitæ. Sed Monachi illam externam hypocriſin offuderunt oculis hominum, ne uideri poſſet in quibus rebus ſit uera perfectio. Quibus laudibus uexerunt cõmunionem rerum, quaſi Euangelicam? At hæ laudes plurimum habent periculi, præſertim cum longe diſſentiant a ſcripturis. Scriptura enim non præcipit, ut res ſint communes, ſed lex decalogi, cum inquit. Non furtum facies, dominia diſtinguit, & ſuum quemq; tenere iubet. Plane furebat Vuiglefus, qui negabat licere ſacerdotibus tenere propriũ. Sunt infinitæ diſputationes de contractibus, de quibus nunquam ſatisfieri bonis conſcientijs poteſt, niſi ſciant hanc regulam, q̃ Chriſtiano liceat uti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conſcientias, cum docet eatenus licitos eſſe contractus coram Deo, quatenus eos magiſtratus ſeu leges approbant.

Hic totus locus rerum politicarum a noſtris ita patefactus eſt, ut plurimi boni uiri, qui uerſantur in republica, & in negotijs prædicauerint ſe magnopere adiutos eſſe, qui antea Monachorum

opinionibus

opinionibus uexati dubitabant, utrum illa ciuilia officia & negocia Euangelium *permitteret.* Hæc *ideo recitauimus, ut etiam exteri intelligant, hoc doctrinæ genere, quod nos ſequimur, nõ labefacta ri, ſed multo magis muniri autoritatem magiſtratuum, & dignitatem omnium ordinationum ciuilium, quarum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monaſticis, mirifice antea fuit obſcurata, quæ longe præferebant* politiæ & Oeconomiæ, *ridiculam & uaniſsimam hypocriſin paupertatis & humilitatis,* Cum *quidem politia &* Oeconomia *habeant mandata* Dei. *Illa* Platonica *communio non habeat mandatum* Dei.

Articulum XVII. *recipiunt aduerſarij ſine exceptione, in quo confitemur* Chriſtum *in conſumatione mundi appariturum eſſe, ac mortuos omnes reſuſcitaturum, & pijs æternam uitam & æterna gaudia daturum,* Impios *uero condemnaturum eſſe, ut cum diabolo ſine fine crucientur.*

Articulum XVIII. *recipiunt aduerſarij de libero arbitrio.* Etſi *quædam addunt teſtimonia parum apta ad eam cauſam.* Addunt *& declamationem* ꝙ *non ſit nimium tribuendum libero arbitrio, cum* Pelagianis, *neq́; omnem ei libertatem*

 adimendam

adimendam eſſe cum Manicheis. Præclare ſane, ſed quid intereſt inter Pelagianos & aduerſarios noſtros? cum utriq; ſentiant homines ſine ſpiritu ſancto poſſe Deum diligere, & præcepta Dei facere, quo ad ſubſtantiam actuum, mereri gratiam ac iuſtificationem operibus, quæ ratio per ſe efficit ſine ſpiritu ſancto. Quam multa abſurda ſequuntur ex his Pelagianis opinionibus, quæ in ſcholis magna autoritate docentur. Has Auguſtinus ſequens Paulum, magna contencione refutat. Cuius ſentenciam ſupra in articulo de iuſtificatione recitauimus. Neq; uero adimimus humanæ uoluntati libertatem. Habet humana uoluntas libertatem in operibus & rebus diligendis, quas ratio per ſe comprehendit. Poteſt aliquo modo efficere iuſticiam ciuilem, ſeu iuſticiam operum, poteſt loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magiſtratibus, parentibus in opere externo eligendo, poteſt continere manus a cede, ab adulterio, furto. Cum reliqua ſit in natura hominis ratio & iudicium de rebus ſenſui ſubiectis, reliquus eſt etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendæ iuſticiæ ciuilis. Id enim uocat ſcriptura iuſticiam carnis, quam natura carnalis, hoc eſt, ratio per ſe efficit ſine ſpiritu ſancto

tu ſancto. Quanquam tanta eſt uis concupiſcentiæ, ut malis affectibus ſæpius obtemperent homines, quam recto iudicio. Et diabolus qui eſt efficax in Impijs, ut ait Paulus, non deſinit incitare hanc imbecillem naturam ad uaria delicta. Hæ cauſæ ſunt, quare & ciuilis iuſticia rara ſit inter homines, ſicut uidemus, ne ipſos quidem Philoſophos eam conſecutos eſſe, qui uidentur eam expetiuiſſe. Illud autem falſum eſt, non peccare hominem qui facit opera præceptorum extra gratiam. Et addunt amplius, talibus operibus neceſſario deberi remiſsionem peccatorum ac iuſtificationem. Nam humana corda ſine ſpiritu ſancto, ſunt ſine timore Dei, ſine fiducia erga Deum, non creduntſe exaudiri, ſibi ignoſci, ſe iuuari & ſeruari a Deo. Igitur ſunt impia. Porro arbor mala non poteſt ferre bonos fructus. Et ſine fide impoſsibile eſt Deo placere.

Igitur etiam ſi concedimus libero arbitrio libertatem & facultatem externa opera legis efficiendi, tamen illa ſpiritualia non tribuimus libero arbitrio, ſcilicet uere timere Deum, uere credere Deo, uere ſtatuere ac ſentire ꝗ Deus nos reſpiciat, exaudiat, ignoſcat nobis &c. Hæc ſunt uera

opera primæ tabulæ, quæ non poteſt humanum cor efficere, ſine ſpiritu ſancto, ſicut ait Paulus. Animalis homo, hoc eſt, homo tantum naturalibus uiribus utens, non percipit ea quæ Dei ſunt. Et hoc iudicari poteſt, ſi conſiderent homines, quomodo corda de uoluntate Dei ſentiant, Vtrum uere ſtatuant ſe reſpici & exaudiri a Deo. Hanc fidem difficile eſt & ſanctis retinere, tantum abeſt ut ſit in impijs. Concipitur autem, ut ſupra diximus, cum corda perterrefacta Euangelium audiunt, & conſolationem concipiunt.

Prodeſt igitur iſta diſtributio, in qua tribuitur libero arbitrio iuſticia ciuilis, & iuſticia ſpiritualis gubernationi ſpiritus ſancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent ſcire, & quod Deus illam ciuilem iuſticiam requirat, & quod aliquo modo præſtare eam poſſimus. Et tamen oſtenditur diſcrimen inter iuſticiam humanam & ſpiritualem, inter Philoſophicam, & doctrinam ſpiritus ſancti, & intelligi poteſt ad quid opus ſit ſpiritu ſancto. Neq; hæc diſtributio a nobis inuenta eſt, ſed ſcriptura clariſſime tradit eam. Tractat eam & Auguſtinus, & eſt recens egregie tractata à Guielmo Pariſienſi, ſed

ſceleſte

ſceleſte obruta eſt ab iſtis, qui ſomniauerunt homines legi Dei obedire poſſe ſine ſpiritu ſancto, dari autem ſpiritum ſanctum, ut accedat reſpectus meritorij.

Articulum XIX. *recipiunt aduerſarij, in quo confitemur, ꝗ & ſi unus ac ſolus* Deus *condiderit uniuerſam naturam, & conſeruet omnia quæ exiſtunt, tamen cauſa peccati ſit uoluntas in diabolo & hominibus auertens ſe a* Deo, *iuxta dictum Chriſti, de diabolo, Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.*

In Articulo XX. *diſerte ponunt hæc uerba, ꝗ reijciant & improbent hoc quod dicimus, ꝗ non mereantur homines remiſsionem peccatorum bonis operibus. Hunc articulum clare prædicant ſe reijcere & improbare. Quid in re tam manifeſta dicendum eſt? Hic aperte oſtendunt architecti confutacionis, quo ſpiritu agantur. Quid eſt enim certius in* Eccleſia, *quam ꝗ remiſsio peccatorum contingat gratis propter Chriſtum, ꝗ Chriſtus ſit propiciatio pro peccatis, non noſtra opera, ſicut Petrus inquit. Huic omnes Prophetæ perhibent teſtimonium, in nomine ipſius accipere remiſsionem peccatorum omnes qui credunt in eum. Huic*

Eccleſiæ

Eccleſiæ Prophetarum aſſenciamur potius quam iſtis perditis Scriptoribus Confutacionis, qui tam impudenter blaſphemant Chriſtum. Nam etiam ſi qui fuerunt ſcriptores, qui ſenſerunt poſt remiſſionem peccatorum homines iuſtos eſſe coram Deo, non fide, ſed ipſis operibus, tamen hoc non ſenſerunt, ꝙ ipſa remiſſio peccatorum contingat propter opera noſtra, non gratis propter Chriſtum. Non ferenda eſt igitur blaſphemia, tribuere honorem Chriſti, noſtris operibus. Nihil pudet iam iſtos theologos, ſi talem ſentenciam in Eccleſia audent ferre, neq; dubitamus quin optimus Imperator, ac plæriq; Principum, hunc locum nullo modo fuerint in Confutacione relicturi, ſi eſſent admoniti. Infinita hoc loco teſtimonia ex Scriptura, ex Patribus, citare poſſemus. Verum & ſupra ſatis multa de hac re diximus. Et nihil opus eſt pluribus teſtimonijs, illi, qui ſcit quare Chriſtus nobis donatus ſit, qui ſcit Chriſtum eſſe propiciationem pro peccatis noſtris. Eſaias inquit. Poſuit Dominus in eo iniquitates omnium noſtrum. Aduerſarij contra docent, Deum ponere iniquitates noſtras, non in Chriſto, ſed in noſtris operibus. Neq; hic dicere libet qualia opera doceant. Videmus horribile decretum contra nos compoſi-

tum

tum eſſe,quod magis terreret nos, ſi de ambiguis, aut leuibus rebus contenderemus. Nunc cum *conſcientiæ noſtræ intelligant damnari ab aduerſarijs manifeſtam ueritatem, cuius propugnatio* Ec*cleſiæ neceſſaria eſt, & amplificat gloriam* Chri*ſti, facile terrores mundi contemnimus,& ingenti animo, ſi quid erit paciendum,propter gloriam* Chriſti, *propter utilitatem* Eccleſiæ, *feremus.* Quis *non gaudeat mori in confeßione horum articulorum, q. remißionem peccatorum fide conſequamur gratis propter Chriſtum, q. operibus noſtris non mereamur remißionem peccatorum?* Nul*lam habebunt ſatis firmam conſolationem conſcientiæ piorum aduerſus terrores peccati & mortis,& aduerſus diabolum ſollicitantem ad deſperationem, ſi non ſciant ſe debere ſtatuere, q. gratis propter Chriſtum habeant remißionem peccatorum.* Hæc *fides ſuſtentat,& uiuificat corda in illo aſperrimo certamine deſperationis.* Digna *igitur cauſa eſt, propter quam nullum recuſemus periculum.* Tu *ne cede malis, ſed contra audentior ito, quiſquis aſſentiris confeßioni noſtræ, cum aduerſarij,terroribus,cruciatibus, ſupplicijs, conantur excutere tibi tantam conſolationem, quæ uniuerſæ* Eccleſiæ *in hoc noſtro articulo propoſita eſt.*

eſt. Non *deerunt quærenti teſtimonia Scripturæ, quæ confirmabunt animum.* Nam *Paulus tota uoce(ut dicitur)clamitat* Roma. 3. & .4. gratis re*mitti peccata propter Chriſtum.* Ideo *inquit ex fide iuſtificamur, & gratis, ut firma ſit promiſsio,* Id *eſt,* Si *ex noſtris operibus penderet promiſsio, nõ eſſet firma.* Si *propter noſtra opera daretur remiſsio peccatorum, quando ſciremus eam nos conſecutos eſſe, quando reperiret opus conſcientia territa, quod ſtatueret ad placandam iram* Dei *ſufficere?* Sed *ſupra de tota re diximus,* Inde *lector ſumat teſtimonia.* Nam *hanc, non diſputacionem, ſed querelam indignitas rei nobis expreſsit, q̃ hoc loco diſerte poſuerunt, ſe improbare hunc noſtrũ articulum, q̃ remiſsionem peccatorum conſequamur, non propter opera noſtra, ſed fide & gratis propter Chriſtum.* Aduerſarij *etiam addunt teſtimonia ſuæ condemnationi,* Et *operæ precium eſt unum atq; alterũ recitare.* Allegant ex Petro, *Studete firmam facere uocationem ueſtram &c.* Iam *uides lector, aduerſarios noſtros non perdidiſſe operam in diſcenda* Dialectica, *ſed habere artificium raciocinandi ex ſcriptutis prorſus quidquid libet,* Facite *firmam uocationem ueſtram, per bona opera.* Igitur *opera merentur remiſsionem pecca-*

torum

torum. Sane concinna erit argumentatio, Si quis ſic ratiocinetur de reo capitalis pœnæ, cui pœna remiſſa eſt. Magiſtratus præcipit, ut in poſterū abſtineas ab alieno. Igitur per hoc meritus es condonationem pœnæ, q̃ nunc ab alieno abſtines, Sic argumentari eſt ex non cauſa, cauſam facere. Nam Petrus loquitur de operibus ſequentibus remiſſionem peccatorum, & docet quare ſint facienda, ſcilicet, ut ſit firma uocatio, hoc eſt, ne uocatione ſua excidant, ſi iterum peccent. Facite bona opera, ut perſeueretis in uocatione, ne amittatis dona uocationis, quæ prius contigerunt, non propter ſequentia opera, ſed iam retinentur fide, & fides non manet in his qui amittunt ſpiritum ſanctum, qui adijciunt pœnitenciam, ſicut ſupra diximus, fidem exiſtere in pœnitentia. Addunt alia teſtimonia non melius coherentia. Poſtremo dicunt hanc opinionem ante mille annos Auguſtini tempore damnatam eſſe. Id quoq; falſiſſimum eſt. Semper enim Eccleſia Chriſti ſenſit remiſſionem peccatorum gratis contingere. Imo Pelagiani damnati ſunt, qui gratiam propter opera noſtra dari cōtendebant. Cæterū ſupra ſatis oſtendimus, q̃ ſenciamus bona opera neceſſario ſequi debere fidem. Nō enim aboleumus legem, inquit Paulus, ſed ſtabilimus, quia

cum fide accipimus ſpiritum ſanctum, neceſſario ſequitur legis impletio, quæ ſubinde creſcit, dilectio, pacientia, caſtitas & alij fructus ſpiritus.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

ARticulum XXI. *ſimpliciter damnant, ꝙ inuocationem Sanctorum non requirimus.* Nec *ullo in loco prolixius rhetoricantur.* Neq; *tamen aliud quicquam efficiunt, quam ſanctos honorandos eſſe,* Item *ſanctos qui uiuunt orare pro alijs, quaſi uero propterea neceſſaria ſit inuocatio mortuorum ſanctorum.* Allegant Cyprianum, *ꝙ uiuum* Cornelium *rogauerit, ut diſcedens pro fratribus oret.* Hoc *exemplo probant mortuorum inuocationem.* Citant & Hieronymum *contra* Vigilantium, In *hac arena, inquiunt, ante mille & centum annos uicit* Hieronymus Vigilantium, Sic *triumphant aduerſarij, quaſi iam ſit debellatum.* Nec *uident iſti aſini apud* Hieronymum *contra* Vigilantium, *nullam extare ſyllabam de inuocatione.* Loquitur *de honoribus ſanctorum non de inuocatione.* Neq; *reliqui ueteres* Scriptores *ante* Gregorium, *fecerunt mentionem inuocationis.*

Certe hæc inuocatio cum his opinionibus, quas nunc docent aduerſarij de applicatione meritorum, non habet teſtimonia ueterum Scriptorum.

Conſeßio noſtra probat honores ſanctorum, Nam hic triplex honos probandus eſt. Primus eſt gratiarum actio. Debemus enim Deo gratias agere, q̃ oſtenderit exẽpla miſericordiæ, q̃ ſignificauerit ſe uelle ſaluare homines, q̃ dederit doctores, aut alia dona Eccleſiæ. Et hæc dona, ut ſunt maxima, amplificanda ſunt, & laudandi ipſi ſancti, qui his donis fideliter uſi ſunt, ſicut Chriſtus laudat fideles negociatores. Secundus cultus eſt confirmatio fidei noſtæ, cum uidemus Petro condonari negacionem, erigimur & nos, ut magis credamus, q̃ uere gratia exuberet ſupra peccatum. Tertius honos eſt imitatio, primum fidei, deinde cæterarum uirtutum, quas imitari pro ſua quiſq; uocatione debet. Hos ueros honores non requirunt aduerſarij. Tantum de inuocatioe, quæ etiam ſi nihil haberet periculi, tamen non eſt neceſſaria, rixantur.

Præterea & hoc largimur, q̃ Angeli orent pro nobis. Extant enim teſtimonia Zachariæ. 1. ubi Angelus orat. Domine exercituum uſq; quo tu

non miſereberis Ieruſalem &c. De Sanctis *&ſi concedimus, q; ſicut uiui orant pro* Eccleſia *uniuerſa in genere, ita in cœlis orent pro* Eccleſia *in genere, tametſi teſtimoniũ nullum de mortuis orantibus extat in ſcripturis, præter illud ſomnium ſumptum ex libro* Machabeorum *poſteriore.*

Porro *ut maxime pro* Eccleſia *orent* Sancti, *tamen non ſequitur q; ſint inuocandi.* Quanquam Confeſſio *noſtra hoc tantum affirmat, q; ſcriptura non doceat* Sanctorum *inuocationem, ſeu petere a ſanctis auxilium.* Cum *autem neq; præceptum, neq; promiſſio, neq; exemplum ex ſcripturis de inuocandis ſanctis afferri poßit,* Sequitur *conſcientiam nihil poſſe certi de illa inuocatione habere.* Et *cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo ſcimus, q;* Deus *approbet illam inuocationem?* Vnde *ſcimus ſine teſtimonia ſcripturæ, q; ſancti intelligant ſingulorum preces?* Quidam *plane tribuunt diuinitatem ſanctis, uidelicet, q; tacitas cogitationes mentium in nobis cernant.* Diſputant *de matutina & ueſpertina cognitione, fortaßis, quia dubitant.* Vtrum *mane aut ueſperi audiant.* Hæc *comminiſcuntur, non ut ſanctos honore afficiant, ſed ut quæſtuoſos cultus defendant.* Nihil *afferri poteſt*

ab aduer-

ab aduerſarijs contra hanc rationem, q̃ cùm inuocatio non habet teſtimonium ex uerbo Dei, non poſſit affirmari, q̃ ſancte intelligant inuocationem noſtram, aut, ut maxime intelligant, q̃ Deus eam approbet. Quare aduerſarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio ſine fide non eſt oratio. Nam q̃ allegant Eccleſiæ exemplum, conſtat nouum hunc in Eccleſia morem eſſe. Nam ueteres orationes & ſi mentionem ſanctorum faciunt, non tamen inuocant ſanctos. Quanquam etiam illa noua inuocatio in Eccleſia, diſsimilis eſt inuocationi ſingulorum.

Deinde aduerſarij non ſolum inuocationem in cultu ſanctorum requirunt, ſed etiam applicant merita ſanctorum pro alijs, & faciunt ex ſanctis non ſolum deprecatores, ſed etiam propiciatores. Id nullo modo ferendū eſt. Nam hic prorſus transfertur in ſanctos proprius honor Chriſti. Faciunt enim eos mediatores, & propiciatores, & quanquam diſtinguūt de mediatoribus interceſsionis, & mediatoribus redemptionis, tamen plane faciunt ex ſanctis mediatores redemptionis. Atq; etiam illud dicunt ſine teſtimonio ſcripturæ, q̃ ſint mediatores interceſsionis, quod ut uerecundiſsime

dicatur, tamen obſcurat officium Chriſti, & fiduciam miſericordiæ debitam Chriſto, transfert in ſanctos. Fingunt enim homines Chriſtum duriorem eſſe, & ſanctos placabiliores, & magis confidunt miſericordiæ ſanctorum, quam miſericordiæ Chriſti, & fugientes Chriſtum, quærunt ſanctos. Ita faciunt ex eis reipſa mediatores redemptionis.

Itaq; oſtendemus, q; uere faciant ex ſanctis non tantum deprecatores ſed propiciatores, hoc eſt, mediatores redemptionis. Nondum recitamus hic uulgi abuſus. De doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare poſſunt. In propiciatore hæc duo concurrunt. Primum, oportet extare uerbum Dei, ex quo certo ſciamus, q; Deus uelit miſereri & exaudire inuocantes per hunc propiciatorem. Talis extat de Chriſto promiſsio, Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. De ſanctis nulla extat talis promiſsio, quare conſcientiæ non poſſunt certo ſtatuere, q; per ſanctorum inuocationem exaudiamur. Itaq; inuocatio illa non fit ex fide. Deinde mandatum etiam habemus, ut inuocemus Chriſtum iuxta illud, Venite ad me qui laboratis &c. quod certe nobis quoq; dictum eſt. Et Eſaias ait. 9.

In die illa, ſtabit radix Ieſſe, in ſignum populorum, Ipſum gentes deprecabuntur. Et Pſal. 43. *Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.* Et Pſal mo. 71. *Et adorabunt eum omnes reges terræ.* Et paulo poſt, *orabunt coram eo iugiter.* Et Iohan. 5. *inquit Chriſtus, Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Et Paulus. 1. Theſſalo. 2. *orans, inquit, Ipſe autem Dominus noſter Ieſus Chriſtus & Deus, et pater noſter, exhortetur corda ueſtra, & confirmet uos &c.* At de ſanctorum inuocatione, quod poſſunt aduerſarij præceptum, quod exemplum ex Scripturis afferre? Alterum eſt in propiciatore, quod merita ipſius propoſita ſunt, ut quæ pro alijs ſatisfacerent, quæ alijs donentur imputacione diuina, ut propter ea, tanquam proprijs meritis iuſti reputentur, ut ſi quis amicus pro amico ſoluit æs alienum, debitor alieno merito tanquam proprio liberatur. Ita Chriſti merita nobis donantur, ut iuſti reputemur fiducia meritorum Chriſti cum in eum credimus, tanquam propria merita haberemus.

Et ex utroq;, nempe ex promißione, & donatione meritorum, oritur fiducia miſericordiæ. Talis fiducia promißionis diuinæ, Item meritorum

 Chriſti

Chriſti debet afferri ad orandum. Vere enim ſta= tuere debemus, & q̃ propter Chriſtum exaudia= mur, & q̃ ipſius meritis habeamus placatum Pa= trem. Hic *aduerſarij primum iubent inuocare ſan= ctos, cum neq; promiſſionem* Dei, *neq́; mandatum, neq́; exemplum ſcripturæ habeant.* Et *tamen faci= unt, ut maior fiducia miſericordiæ ſanctorum con= cipiatur quam Chriſti, cum Chriſtus ad ſe uenire iuſſerit, non ad ſanctos.* Secundo *applicant merita ſanctorum alijs, ſicut merita Chriſti.* Iubent *confi= dere meritis ſanctorũ, quaſi reputemur iuſti prop= ter merita ſanctorũ, ſicut iuſti reputamur meritis* Chriſti. Nihil *hic fingimus,* In *indulgentijs dicunt ſe applicare merita ſanctorum,* Et *Gabriel inter= pres* Canonis Miſſæ *confidenter pronunciat, nos ordine inſtituto a* Deo, *debere ad auxilia ſancto= rum confugere, ut ſaluemur eorum meritis & uo= tis.* Hæc *ſunt uerba Gabrielis.* Et *tamen paſſim in libris & concionibus aduerſariorum leguntur ab= ſurdiora.* Quid *eſt facere propiciatores, ſi hoc non eſt?* Prorſus *æquantur Chriſto, ſi confidere debemus, q̃ meritis eorũ ſaluemur.* Vbi *autem in= ſtitutus eſt ille ordo a* Deo, *quem dicit iſte, q̃ de= beamus ad auxilia ſanctorum confugere? proferat exemplum ex ſcripturis, aut præceptum,* Fortaſ=

ſis ex

ſis ex auiis Regum ſumunt hunc ordinem., ubi amicis interceſſoribus utendum eſt. At ſi rex conſtituerit certum interceſſorem, non uolet ad ſe cauſas per alios deferri. Ita cum Chriſtus ſit conſtitutus interceſſor & Pontifex, cur quærimus alios? Paßim uſurpatur hæc forma abſolutionis. Paßio Domini noſtri Ieſu Chriſti, merita beatißimæ uirginis Mariæ, & omniū ſanctorum ſint tibi in remißionem peccatorū. Hic pronunciatur abſolutio, ꝗ nō ſolum meritis Chriſti, ſed meritis aliorum ſanctorū reconciliemur & iuſti reputemur. Quidam e nobis uiderunt morientem doctorem Theologiæ, ad quē conſolandum adhibitus erat Monachus quiſpiam Theologus. Is morienti nihil inculcabat, niſi hanc precationem, Mater gratiæ nos ab hoſte protege, in hora mortis ſuſcipe. Vt largiamur ꝗ beata Maria oret pro Eccleſia, num ipſa ſuſcipit animas in morte, num uincit mortem, num uiuificat? Quid agit Chriſtus? ſi hæc facit beata Maria, quæ & ſi eſt dignißima amplißimis honoribus, tamen non uult ſe æquari Chriſto, ſed potius exempla ſua nos intueri & amplecti uult. At res loquitur ipſa, ꝗ publica perſuaſione beata uirgo prorſus in locum Chriſti ſucceſſerit. Hanc inuocauerunt homines, huius miſericordia con-

ſiſi ſunt, per hanc uoluerunt placare Chriſtum, quaſi is non eſſet propiciator, ſed tantum horrendus Iudex & ultor. Nos autem ſentimus, nos tantum fiducia meritorum Chriſti iuſtificari, non fiducia meritorum Beatæ Virginis aut aliorum ſanctorum. De alijs ſanctis dictum eſt, Vnuſquiſq; recipiet mercedem ſecundum ſuum laborem, ideſt, ipſi inter ſe donare ſua merita alij alijs non poſſunt, ſicut Monachi uendunt ſuorum ordinum merita. Et Hilarius ait de fatuis uirginibus. Et quia prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non poſſunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, ut oleum mutuent, quibus reſponderunt, non poſſe ſe dare, quia non ſit forte, quod omnibus ſatis ſit, alienis ſcilicet operibus ac meritis neminem adiuuandum, quia unicuiq; lampadi ſuæ emere oleum neceſſe ſit. Cum igitur aduerſarij doceant fiduciam collocare in inuocationem ſanctorum, cum neq; uerbum Dei, neq; exemplum ſcripturæ habeant, cum applicent merita ſanctorum pro alijs, non ſecus ac merita Chriſti, & proprium Chriſti honorem in ſanctos transferant, neq; opiniones eorum de cultu ſanctorum, neq; conſuetudinem inuocationis recipere poſſumus. Scimus enim fiduciam in Chriſti interceßionem collocandam

dam

dam eſſe, quia hæc ſola habet promiſsionem Dei. Scimus ſolius Chriſti merita propiciationem pro nobis eſſe. Propter Chriſti merita reputamur iuſti, cum credimus in eum, ſicut textus ait. Omnes qui confidunt in eum, non confundentur. Nec iuſtificamur fiducia meritorum B. Virginis, aut aliorum ſanctorum.

Hæret & hic error apud doctos, q. ſingulis ſanctis certæ procurationes commiſſæ ſint, ut Anna diuitias largiatur, Sebaſtianus arceat peſtilentiam, Valentinus medeatur morbo comiciali, Georgius tueatur equites. Hæ perſuaſiones plane ſunt ortæ ex ethnicis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno ditare, Febris arcere febrim, Caſtor & Pollux defendere equites &c. Et fingamus moderatiſsime tradi inuocationem ſanctorum, tamen cum exemplum ſit periculoſiſsimum, quorſum opus eſt eam defendere, cum nullum habeat mandatum aut teſtimonium ex uerbo Dei? Imo nec ueterū Scriptorum teſtimonium habet. Primum, quia, ut ſupra dixi, cum alij mediatores præter Chriſtum quæruntur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota noticia Chriſti, Idq; res oſtendit. Videtur inicio mentio ſanctorum, qualis eſt in ueteribus orationibus tolerabili conſilio re-

cepta eſſe. Poſtea ſecuta eſt inuocatio, inuocationem prodigioſi & pluſquam ethnici abuſus ſecuti ſunt. Ab inuocatione ad imagines uentum eſt, hæ quoq; colebantur, & putabatur eis ineſſe quædam uis, ſicut magi uim ineſſe fingunt imaginibus ſignorum cœleſtium certo tempore ſculptis. Vidimus in quodam monaſterio ſimulacrũ beatæ uirginis, quod quaſi ἀυτόματον apte mouebatur, ut uideretur aut auerſari petentes, aut annuere. Et tamen omnium ſtatuarum atq; picturarum portenta ſuperant fabuloſæ hiſtoriæ de ſanctis, quæ magna autoritate publice tradebantur. Barbara petit inter tormenta præmium, ne quis inuocans ipſam, moriatur ſine euchariſtia. Alius totum Pſalterium, ſtans pede in uno, quotidie recitauit. Chriſtophorum pinxit aliquis uir prudens, ut ſignificaret per allegoriam, magnum oportere robur animi eſſe in his qui ferrent Chriſtum, hoc eſt, qui docerent Euangelium, aut confiterentur, quia neceſſe ſit ſubire maxima pericula, Deinde ſtolidi monachi apud populum docuerunt inuocare Chriſtophorum, quaſi talis polyphemus aliquando extitiſſet. Cumq; ſancti maximas res geſſerint, uel rei publicæ utiles, uel continentes priuata exempla, quorum cõmemoratio, tum ad finem confirmandã,

tum

tum ad imitationem in rebus gerendis multum con duceret, has nemo ex ueris hiſtorijs conquiſiuit. At uero prodeſt audire, quomodo ſancti uiri admi niſtrauerint respublicas, quos caſus, quæ pericula ſubierint, quomodo ſancti uiri regibus auxilio fue= rint in magnis periculis, quomodo docuerint Euan gelium, quas habuerint cum hæreticis dimicatio= nes, proſunt & exempla miſericordiæ, ut cum ui= demus Petro cõdonatam eſſe negationem, cum ui= demus Cypriano condonatũ eſſe, q. magus fuiſſet, cum uidemus Auguſtinum in morbo expertum uim fidei, conſtanter affirmare, q. uere Deus exaudiat preces credentium. Huiuſmodi exempla, quæ uel fi dem uel timorem, uel adminiſtrationem reipublicæ continent, proderat recitari. Sed hiſtriones quidã nulla neq; fide, neq; rerum publicarum regenda= rum ſcientia præditi, confinxerunt fabulas imita= cione Poematum, in quibus tantum inſunt ſuperſti cioſa exempla, de certis precibus, certis ieiunijs, & addita ſunt quædam ad queſtum facientia. Cu= iuſmodi ſunt miracula de roſarijs & ſimilibus ceremonijs conficta. Neq; opus eſt hic recitare exempla. Extant enim legendæ ut uocant, & ſpe= cula exemplorum, & Roſaria, in quibus pleraq; ſunt non diſsimilia ueris narrationibus Luciani.

His prodigioſis & impijs fabulis applaudunt Epiſcopi, Theologi, Monachi, quia faciunt πρὸς τὰ ἄλφιτα, Nos non ferunt, qui ut Chriſti honos & officium magis conſpici poßit, non requirimus inuocationem ſanctorum, & abuſus in cultu ſanctorum taxamus. Cumq; omnes boni uiri ubiq; deſiderent in his abuſibus corrigendis uel Epiſcoporum autoritatem, uel diligentiam concionantium, tamen aduerſarij noſtri in Confutatione omnino dißimulant, etiam manifeſta uitia, quaſi recepta Confutatione, uelint nos cogere ut etiam notißimos abuſus approbemus. Ita inſidioſe ſcripta eſt Confutatio non tantum in hoc loco, ſed fere ubiq;, Nullus eſt locus in quo a dogmatibus ſuis diſcernant manifeſtos abuſus, Et tamen apud ipſos, ſi qui ſunt ſaniores, fatentur, multas falſas perſuaſiones hærere in doctrina Scholaſticorum & Canoniſtarum, multos præterea abuſus in tanta inſcitia & negligentia paſtorum irrepſiſſe in Eccleſiam. Neq; enim primus fuit Lutherus qui de publicis abuſibus quereretur. Multi docti & præſtantes uiri longe ante hæc tempora deplorauerunt abuſus Miſſæ, fiduciam obſeruationum Monaſticarum, queſtuoſos cultus ſanctorum, confuſionem doctrinæ de pœnitencia, quam uel maxime oportebat perſpicuam & expli-

& explicatam extare in Eccleſia. *Ipſi audiuimus excellentes Theologos deſiderare modum in Scholaſtica doctrina, quæ multo plus habet rixarum philoſophicarum, quam pietatis.* Et *tamen in his ueteres fere propiores ſunt ſcripturæ, quam recentiores.* Ita *magis magiſq; degenerauit iſtorum theologia.* Nec *alia cauſa fuit multis bonis uiris, q inicio amare* Lutherum *cœperunt, quam q̃ uidebant eum explicare animos hominum, ex illis labyrinthis confuſiſſimarum & infinitarum diſputacionum, quæ ſunt apud* Scholaſticos *theologos &* Canoniſtas, *& res utiles ad pietatē docere.* Quare *non fecerunt candide aduerſarij, q cum uellent nos aſſentiri confutacioni, diſſimulauerunt abuſus.* Ac *ſi uellent* Eccleſiæ *conſultam, maxime iſto in loco, in hac occaſione, debebant hortari optimum* Imperatorem, *ut de corrigendis abuſibus conſilium caperet, quem quidem non obſcure animaduertimus cupidiſſimum eſſe bene conſtituendæ, & ſanandæ* Eccleſiæ. *Sed aduerſarij non hoc agunt, ut honeſtiſſimam & ſanctiſſimam uoluntatem* Imperatoris *adiuuent, ſed ut nos quoquo modo opprimant.* De *ſtatu* Eccleſiæ *multa ſigna oſtendunt eos parum ſollicitos eſſe.* Nō *dant operam, ut extet apud populum certa quædam ſumma dogmatum* Eccleſiaſticorum

ſiaſticorum. Manifeſtos abuſus noua & inuſitata crudelitate defendunt. Nullos paciuntur in Eccleſijs idoneos doctores. Hæc quo ſpectent, boni uiri facile iudicare poſſunt. Sed hac uia neq; ſuo regno, neq; Eccleſiæ ſuæ conſulunt. Nam interfectis bonis doctoribus, oppreſſa ſana doctrina, poſtea exiſtent fanatici ſpiritus, quos non poterunt reprimere aduerſarij, qui & Eccleſiam impijs dogmatibus perturbabunt, & totam Eccleſiaſticam politiam euertent, quam nos maxime cupimus conſeruare. Quare te optime Imperator Carole propter gloriam Chriſti, quam nihil dubitamus te cupere, ornare atq; augere, oramus, ne uiolentis conſilijs aduerſariorum noſtrorum aſſentiaris, ſed ut queras alias honeſtas uias concordiæ ita conſtituendæ, ne piæ conſcientiæ grauentur, neue ſeuicia aliqua in homines innocentes, ſicut hactenus fieri uidimus, exerceatur, neue ſua doctrina in Eccleſia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omniũ debes, ſanam doctrinam conſeruare & propagare ad poſteros, & defendere recta docentes. Id enim poſtulat Deus cum Reges ornant nomine ſuo, & Deos appellat, inquiens, Ego dixi, Dij eſtis, ut res diuinas, hoc eſt, Euangelium Chriſti in terris conſeruari & propagari curent, & tanquã uicarij Dei

rij Dei uitam & ſalutem innocentum defendant.

DE VTRAQVE SPECIE COENAE DOMINI.

NOn poteſt dubitari, quin pium ſit, & conſentaneum inſtitucioni Chriſti, & uerbis Pauli uti utraq; parte in Cœna Domini. Chriſtus enim inſtituit utranq; partem, & inſtituit, non pro parte Eccleſiæ, ſed pro tota Eccleſia. Nam non preſbyteri ſolum, ſed tota Eccleſia autoritate Chriſti, non autoritate humana utitur Sacramento. Idq; fateri aduerſarios exiſtimamus. Iam ſi Chriſtus inſtituit pro tota Eccleſia, cur altera ſpecies adimitur parti Eccleſiæ, Cur prohibetur uſus alterius ſpeciei? Cur mutatur ordinatio Chriſti? præſertim, cum ipſe uocet eam teſtamentum ſuum, Quod ſi hominis teſtamentum reſcindere non licet, multo minus Chriſti teſtamentum reſcindere licebit. Et Paulus inquit ſe a Domino accepiſſe, quod tradidit. Tradiderat autem uſum utriuſq; ſpeciei, ſicut clare oſtendit textus. I. Corinth. xi. Hoc facite, inquit, primum de corpore, poſtea eadem uerba de poculo repetit. Et deinde. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane comedat, & ex poculo bibat.

Hæc ſunt uerba diſponentis. Et quidem præfatur, ut qui ſunt uſuri Cœna Domini, ſimul utantur. Quare conſtat pro tota Eccleſia ſacramentum inſtitutum eſſe. Et manet mos adhuc in Eccleſiis Græcis, Et fuit quondam etiam in Latinis Eccleſijs, ſicut Cyprianus & Hieronymus teſtantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam. Sacerdotes qui Euchariſtiæ ſeruiunt, & ſanguinem Domini populis eius diuidunt &c. Idem teſtatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnum aceruum teſtimoniorũ congerere. Hic nihil exageramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid ſenciendum ſit de diuina ordinatione.

Aduerſarij in Confutacione non hoc agunt, ut excuſent Eccleſiam, cui adempta eſt altera pars ſacramenti. Id decuit bonos & religioſos uiros. Erat quærenda firma ratio excuſandæ Eccleſiæ, & docendarum conſcientiarum, quibus non poteſt contingere niſi pars ſacramenti. Nunc ipſi defendunt recte prohiberi alteram partem, & uetant concedere uſum utriuſq; partis. Primum fingunt initio Eccleſiæ alicubi morem fuiſſe, ut una pars tantum porrigeretur. Neq; tamen exemplum huius rei uetus ullum afferre poſſunt. Sed allegant

locos in

locos in quibus fit mentio panis, ut apud Lucam, ubi ſcriptum eſt, ꝗ diſcipuli agnouerint Chriſtum in fractione panis. Citant & alios locos de fractione panis. Quanquam autem non ualde repugnamus, quo minus aliqui de ſacrãmento accipiantur, tamen hoc nõ conſequitur unam partem tantũ datam eſſe, quia partis appellatione reliquum ſignificatur communi conſuetudine ſermonis. Addunt de Laica communione, quæ non erat uſus alterius tantum ſpeciei, ſed utriuſq;. Et ſi quando Sacerdotes Laica communione uti iubentur, ſignificatur, ꝗ a miniſterio conſecrationis remoti fuerint. Neq; hoc ignorant aduerſarij, ſed abutuntur inſcitia imperitorũ, qui cum audiunt Laicam communionem, ſtatim ſomniant morem noſtri temporis, quo datur Laicis tantum pars ſacramenti. Ac uidete impudentiam, Gabriel inter cæteras cauſas recitat, cur non detur utraq; pars, quia fuerit diſcrimen inter Laicos & Preſbyteros faciendum. Et credibile eſt hanc præcipuam cauſam eſſe, cur defendatur prohibitio unius partis, ut dignitas ordinis religione quadam fiat commendatior. Hoc eſt conſilium humanũ, ut nihil dicamus inciuilius, quod quo ſpectet facile iudicari poteſt. Et in Cõfutatione allegant de filijs Heli, ꝗ amiſſo ſummo ſa-

cerdotio, petituri ſint unam partem ſacerdotalem .1. Regum.2. Hic *dicunt uſum unius ſpeciei ſignificatum eſſe.* Et *addunt*, Sic *ergo & noſtri* Laici *una parte ſacerdotali, una ſpecie contenti eſſe debent.* Plane *ludunt aduerſarij, cū ad ſacramentum transferunt hiſtoriam de poſteris* Heli. *Ibi deſcribitur pœna* Heli. *Num hoc quoq; dicent*, Laicos *propter pœnam remoueri ab altera parte.* Sacra*mentum inſtitutum eſt, ad conſolandas, & erigendas territas mentes, cum credunt carnem Chriſti, datam pro uita mundi, cibum eſſe, cum credunt ſe coniunctos Chriſto, uiuificari.* Verum *aduerſarij argumentantur* Laicos *remoueri ab altera parte pœnæ cauſa.* Debent, *inquiunt, eſſe contenti*, Satis *pro imperio. Cur autem debent?* Non *eſt quærenda ratio, ſed lex eſto, quidquid dicunt* Theologi, Hæc *eſt* ἐθελοκαυσία Ecciana. Agnoſcimus *enim iſtas* Thraſonicas *uoces, quas ſi exagitare uellemus non defutura nobis eſſet oratio.* Videtis *enim quanta ſit impudentia*, Imperat *tanquam aliquis* Tyrannus *in tragedijs*, Quod *nolunt, uelint; debent eſſe contenti.* Num *hæ rationes quas citat excuſabunt hos in* Iudicio Dei? *qui prohibent partem ſacramenti, qui ſeuiunt in homines bonos, utentes integro ſacramento.* Si *hac ratione prohibent, ut*

ſit ordi-

ſit ordinis diſcrimen, hæc ipſa ratio mouere debe-at, ne aſſenciamur aduerſarijs, uel ſi alioqui morem cum ipſis ſeruaturi eramus. Alia *ſunt diſcrimina ordinis ſacerdotum & populi, ſed non eſt obſcurum, quid habeant conſilij, cur hoc diſcrimen tantopere defendant.* Nos *ne de uera dignitate ordinis detrahere uideamur, de hoc callido conſilio plura non dicemus.*

Allegant *& periculum effuſionis, & ſimilia quædam, quæ non habent tantam uim, ut ordinationem* Chriſti *mutent.* Et *fingamus ſane liberum eſſe,* Vti *una parte aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defendi?* Quanquam Eccleſia *non ſumit ſibi hanc libertatem, ut ex ordinationibus* Chriſti, *faciat res indifferentes.* Nos *quidem* Eccleſiam *excuſamus quæ hanc iniuriam pertulit, cum utraq; pars ei contingere non poſſet, ſed autores qui defendunt recte prohiberi uſum integri ſacramenti, quiq; nunc nõ ſolum prohibent, ſed etiã utentes integro ſacramento excõmunicant, & ui perſequuntur, non excuſamus.* Ipſi *uiderint, quomodo* Deo *rationem ſuorum conſiliorum reddituri ſint.* Neq; *ſtatim iudicandum eſt* Eccleſiam *conſtituere aut probare, quidquid* Pontifices *conſtituunt, præſertim cum* Scriptura *de* Epiſcopis & Paſtoribus

uaticinetur in hanc ſentenciam, ut Ezechiel *ait, Peribit lex a ſacerdote.*

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

IN *tanta infamia inquinati cœlibatus, audent aduerſarij non ſolum defendere legem Pontificiam impio & falſo prætextu nominis diuini, ſed etiam hortari Cæſarem ac Principes, ne tolerent coniugia ſacerdotum ad ignominiam & infamiam* Romani Imperij. *Sic enim loquuntur. Quæ maior impudentia unquam ulla in hiſtoria lecta eſt, quam hæc eſt aduerſariorum? Nam argumenta quibus utuntur, poſtea recenſebimus. Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant iſti nihili homines, qui dicunt coniugia parere infamiam & ignominiã* Imperio, *quaſi uero* Eccleſiam *ualde ornet iſta publica infamia flagicioſarum ac prodigioſarum libidinum, quæ flagrant apud iſtos* S. *Patres qui Curios ſimulant, & bacchanalia uiuunt. Ac plæraq; ne uerecundæ quidem nominari quæunt, quæ iſti ſumma licentia faciunt.* Et *has ſuas libidines caſtiſſima dextra tua Carole Cæſar, quem etiam uetera quædam uaticinia appellant regem*

pudica

pudica facie. De te enim dictum apparet. Pudicus facie regnabit ubiq;, propugnari poſtulant, Poſtulant ut contra Ius diuinum, contra Ius gentium, contra Canones conciliorum diſſipes matrimonia, ut in homines innocentes, propter coniugium atrocia ſupplicia conſtituas, ut Sacerdotes trucides, quibus religioſe parcunt etiam barbari, ut in exilium agas extorres mulieres, orbos pueros. Tales leges tibi ferunt optime & caſtiſſime Imperator, quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera poſſet audire, Sed quia nulla cadit in hos tuos mores uel turpitudo, uel ſæuicia, ſperamus te, & in hac cauſa clementer nobiſcum acturũ eſſe, præſertim ubi cognoueris nos grauiſſimas habere cauſas noſtræ ſentenciæ ſumptas ex uerbo Dei, cui aduerſarij nugaciſſimas & uaniſſimas perſuaſiones opponunt. Et tamen non tuentur ſerio cœlibatum. Neq; enim ignorant quam pauci præſtent caſtitatẽ, ſed prætexunt ſpeciem religionis regno ſuo, cui prodeſſe cœlibatũ putant, ut intelligamus Petrũ recte monuiſſe, futurum ut Pſeudoprophetæ fictis uerbis decipiant homines. Nihil enim uere, ſimpliciter & candide in hac tota cauſa dicunt, ſcribunt, aut agunt aduerſarij ſed reipſa dimicant de dominatione quam falſo putant periclitari, & hanc

impio prætextu pietatis munire conantur.

Nos hanc legem de cœlibatu, quam defendunt aduerſarij, ideo non poſſumus approbare, quia cum iure diuino, & naturali pugnat, & ab ipſis Canonibus conſiliorum diſſentit, Et conſtat ſuperſticioſam & periculoſam eſſe. Parit enim infinita ſcandala, peccata, & corruptelam publicorum morum. Aliæ controuerſiæ noſtræ aliquam diſputacionem doctorum deſiderant. In hac ita manifeſta res eſt, in utraq; parte, ut nullam requirat diſputacionem. Tantum requirit iudicem uirum bonum & timentem Dei. Et cum defendatur a nobis manifeſta ueritas, tamen aduerſarij calumnias quaſdam architectati ſunt, ad cauillanda argumenta noſtra.

Primum. Geneſis docet homines conditos eſſe, ut ſint fœcundi, & ſexus recta ratione ſexum appetat. Loquimur enim non de concupiſcentia quæ peccatum eſt, ſed de illo appetitu qui in integra natura futurus erat, quē uocant στοργὴν φυσικήν. *Et hæc* στοργὴ *eſt uere ordinatio diuina ſexus ad ſexum. Cum autem hæc ordinatio Dei ſine ſingulari opere Dei tolli non poſsit, Sequitur Ius contrahendi matrimonij non poſſe tolli ſtatutis, aut*

tis, aut uotis. Hæc cauillantur aduerſarij, dicunt inicio fuiſſe mandatum ut repleretur terra, nunc repleta terra non eſſe mandatū coniugium. Videte quam prudenter iudicent. Natura hominum formatur illo uerbo Dei, ut ſit fœcunda, non ſolum inicio creationis, ſed tantiſper dum hæc corporum natura exiſtet. Sicut hoc uerbo terra ſit fœcunda. Germinet terra herbam uirentem. Propter hanc ordinationem, non ſolum inicio cœpit terra producere germina, ſed quotannis ueſtiuntur agri, donec exiſtet hæc natura. Sicut igitur legibus humanis, non poteſt natura terræ mutari. Ita neq; uotis, neq; lege humana poteſt natura hominis mutari ſine ſpeciali opere Dei.

Secundo. Et quia hæc creatio, ſeu ordinatio diuina in homine, eſt Ius naturale; ideo ſapienter & recte dixerunt Iuriſconſulti, coniunctionem maris & fœminæ eſſe iuris naturalis. Cum aūt ius naturale ſit immutabile, neceſſe eſt ſemper manere Ius contrahendi coniugij. Nam ubi natura non mutatur, neceſſe eſt & illam ordinationem manere, quā Deus indidit naturæ, non poteſt legibus humanis tolli. Ridiculum igitur eſt quod aduerſarij nugantur inicio fuiſſe mandatum coniugium,

nunc non eſſe. Hoc *perinde eſt,ac ſi dicerent,* Olim *naſcentes homines ſecum attulerunt ſexum, nunc non afferunt.* Olim *ſecum attulerunt* Ius *naturale naſcentes,nunc non afferunt.* Nullus Faber *fabrilius cogitare quidquam poſſet, quam hæ ineptiæ excogitatæ ſunt ad eludendum* Ius *naturæ.* Maneat *igitur hoc in cauſa, quod & Scriptura docet, &* Iuriſconſultus *ſapienter dixit, coniunctionem maris & fœminæ eſſe* Iuris *naturalis.* Porro Ius *naturale uere eſt* Ius *diuinum, quia eſt ordinatio diuinitus impreſſa naturæ.* Quia *autem hoc* Ius *mutari non poteſt, ſine ſingulari opere* Dei, *neq; neceſſe eſt manere* Ius *contrahendi cõiugij,quia ille naturalis appetitus, eſt ordinatio* Dei *in natura ſexus ad ſexum, & propterea* Ius *eſt, alioqui quare uterq; ſexus conderetur?* Et *loquimur ut ſupra dictum eſt, non de concupiſcentia quæ peccatum eſt,ſed de illo appetitu quem uocant* ςοργὴν φυσικὴν, *quem concupiſcentia non ſuſtulit ex natura, ſed accendit ut nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non ſolum procreationis cauſa neceſſarium ſit, ſed etiam remedij cauſa.* Hæc *ſunt perſpicua, & adeo firma,ut nullo modo labefactari queant.*

Tertio. Paulus *ait.* Propter *fornicationem*

unuſquiſq; habeat uxorem ſuam. Hoc *iam expreſſum mandatum eſt ad omnes pertinens, qui non ſunt idonei ad cœlibatum.* Aduerſarij *iubent ſibi oſtendi præceptum, quod præcipit* Sacerdotibus *uxores ducere, quaſi ſacerdotes non ſint homines.* Nos *quæ de natura hominum in genere diſputamus, profecto etiam ad ſacerdotes pertinere iudicamus.* An *non præcipit hic* Paulus, *ut ducant uxorem iſti qui non habent donum continentiæ?* In*terpretatur enim ſeipſe paulo poſt, cum ait,* Melius *eſt nubere, quam uri.* Et *Chriſtus clare dixit.* Non *omnes capiunt hoc uerbum, ſed quibus datum eſt, quia nunc poſt peccatum concurrunt hæc duo, naturalis appetitus & concupiſcentia quæ inflammat naturalem appetitum, ut iam magis opus ſit coniugio quam in natura integra.* Ideo Paulus *de coniugio tanquam de remedio loquitur, & propter illa incendia iubet nubere,* Neq; *hanc uocem,* Melius *eſt nubere, quam uri, ulla humana autoritas, ulla lex, ulla uota tollere poſſunt, quia hæc non tollunt naturam aut concupiſcentiam.* Retinent *igitur* Ius *ducendi, omnes qui uruntur.* Et *tenentur hoc mandato* Pauli, *propter fornicationē unusquiſq; habeat uxorem ſuam, omnes qui non uere continent, de qua re iudicium ad conſcientiam cu-*

iuſq; pertinet. Nam quod hic iubent petere a Deo continentiã, iubent corpus laboribus & inedia cõficere, cur ſibi quoq; non canunt hæc magnifica præcepta? Sed ut ſupra diximus, Tantum ludunt aduerſarij, nihil agunt ſerio. Si continentia eſſet omnibus poßibilis, nõ requireret peculiare donum. At Chriſtus oſtendit eam peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus, Reliquos uult Deus uti cõmuni lege naturæ quam inſtituit. Non enim uult Deus contemni ſuas ordinationes, ſuas creaturas. Ita uult illos caſtos eſſe, ut remedio diuinitus propoſito utantur, ſicut ita uult uitam noſtram alere, ſi cibo, ſi potu utamur. Et Gerſon teſtatur multos fuiſſe bonos uiros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt. Ideo rectę ait Ambroſius. Sola uirginitas eſt, quæ ſuaderi poteſt, Imperari non poteſt, res magis uoti, quã præcepti eſt. Si quis hic obiecerit Chriſtum laudare hos qui ſe caſtrant propter regnum cœlorũ, is hoc quoq; conſideret, ꝙ tales laudat qui donum continentiæ habent. Ideo enim addit, Qui poteſt capere capiat. Non enim placet Chriſto immunda continentia. Laudamus & nos ueram continentiã, Sed nunc de lege diſputamus, & de his qui non habent donum continentiæ. Res debebat relinqui li-

bera

bera, non debebant injici laquei imbecillibus per hanc legem.

Quarto. *Diſſentit lex Pontificia & a Canonibus conciliorum. Nam ueteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia diſſoluunt, & ſi hos qui in miniſterio contraxerunt, remouent ab adminiſtratione. Hæc miſsio iſtis temporibus beneficij loco erat, Sed noui Canones qui non ſunt in Synodis conditi, ſed priuato conſilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia, & contracta diſſoluunt, Idq́; palam eſt, fieri contra mandatum Chriſti. Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Aduerſarij uociferantur in Cõfutatione, cœlibatum præceptum eſſe a Concilijs. Nos non accuſamus decreta Conciliorũ. Nam hæc certa conditione permittunt coniugium, ſed accuſamus leges quas poſt ueteres Synodos Roman Pontifices, contra autoritatem Synodorum condiderunt. Adeo Pontifices contẽmnunt autoritatem Synodorum, quam alijs uolunt uideri ſacroſanctã. Propria igitur eſt hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ dominationis. Neq́; id abs re, Daniel enim tribuit hanc notam regno Antichriſti, uidelicet contemptum mulierum.*

Quinto.

Quinto. Etſi aduerſarij non defendunt legem ſuperſticionis cauſa, cum uideant non ſolere obſeruari, tamen ſuperſticioſas opiniones ſerunt, dum prætexunt religionem. Cœlibatum ideo prædicant ſe requirere, q; ſit mundicies, quaſi coniugium ſit immundicies, ac peccatum, aut quaſi cœlibatus mereatur remißionem peccatorum & reconciliationem, Coniugium uero non mereatur remißionem peccatorum &c. Et hæc allegant ceremonias legis Moſaicæ, q; cum in lege, tempore miniſterij ſacerdotes ſeparati fuerint ab uxoribus, in nouo Teſtamento ſacerdotes, cum ſemper orare debeant, ſemper debeat continere. Hæc inepta ſimilitudo allegatur tanquam demonſtratio, quæ cogat ſacerdotes ad perpetuum cœlibatum, cum quidem in ipſa ſimilitudine coniugium concedatur, tantum miniſterij tempore conſuetudo interdicitur. Et aliud eſt orare, aliud miniſtrare. Orabant ſancti tunc quoq; cum non exercebant publicum miniſterium, nec conſuetudo cum coniuge prohibebat, ne orarent, Sed reſpondebimus ordine ad hæc figmenta. Primum, hoc fateri neceſſe eſt aduerſarios, q; coniugium ſit mundum in credentibus, quia eſt ſanctificatum uerbo Dei, hoc eſt, eſt res licita & approbata uerbo Dei, ſicut copioſe teſtatur Scriptura.

Chriſtus

Chriſtus enim uocat coniugium coniunctionem diuinam, cum ait. Quos Deus coniunxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, & ſimilibus rebus inquit. Sanctificantur per uerbum, & orationem hoc eſt, per uerbum, quo conſcientia fit certa, q. Deus approbet, & per orationem, hoc eſt, per fidem quæ cum gratiarum actione tanquam dono Dei utitur. Item, 1. Corinth. 7. Sanctificatur uir infidelis per uxorem fidelem &c. id eſt, uſus coniugalis licitus & ſanctus eſt, propter fidem in Chriſtum, ſicut licitum eſt uti cibo &c. Item. 1. Timoth. 2. Saluetur mulier per filiorum generationem &c. Si talem locum aduerſarij de cœlibatu proferre poſſent, tum uero miros triumphos agerent. Paulus dicit, ſaluari mulierem per filiorum generationem. Quid potuit dici contra hypocriſin cœlibatus honorificentius quam mulierem ſaluari ipſis coniugalibus operibus, uſu coniugali, pariendo, & reliquis Oeconomicis officijs? Quid autẽ ſentiit Paulus, Lector obſeruet addi fidem, nec laudari officia Oeconomica, ſine fide, ſi manſerint inquit in fide. Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipue fidem, qua mulier accipit remiſsionem peccatorum & iuſtificationem. Deinde addit certum opus uocationis, ſi-

cut

cut in ſingulis hominibus fidem ſequi debet bo-num opus certæ uocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem, & ſaluatur mulier fidelis quæ in talibus officijs uocationis ſuæ pie ſeruit. Hæc teſtimonia docent coniugium rem licitam eſſe. Si igitur mundicies ſignificat id quod coram Deo licitum & approbatum eſt, Coniugia ſunt munda, quia ſunt approbata uerbo Dei. Et Paulus ait, de rebus licitis. Omnia munda mundis, hoc eſt, his qui credunt Chriſto, & fide iuſti ſunt. Itaq; ut uirginitas in impijs eſt immunda, ita coniugium in pijs eſt mundum propter uerbum Dei, & fidem.

Deinde. Si mundicies proprie apponitur concupiſcentiæ, ſignificat mundiciem cordis, hoc eſt, mortificatam concupiſcentiam, quia lex non prohibet coniugium, ſed concupiſcentiam, adulterium, ſcortacionem. Quare cœlibatus non eſt mundicies Poteſt enim eſſe maior mundicies cordis in coniuge, uelut in Abraham, aut Iacob, quā in plæriſq; etiam uere continentibus.

Poſtremo. Si ita intelligunt cœlibatum mundiciem eſſe, ꝙ mereatur iuſtificationem magis quam coniugium, maxime reclamamus. Iuſtifica-

mur

mur enim neq; propter uirginitatem, neq; propter coniugium, ſed gratis propter Chriſtum, cum credimus nos propter eum habere Deum propicium. Hic exclamabunt fortaßis, Iouiniani more æquari coniugium uirginitati. Sed propter hæc conuicia non abijciemus ueritatem de iuſticia fidei, quam ſupra expoſuimus. Neq; tamen æquamus coniugio uirginitatem. Sicut enim donum dono præſtat, Prophetia præſtat eloquentiæ, Scientia rei militaris præſtat agriculturæ, Eloquentia præſtat architectonicæ, Ita uirginitas donũ eſt præſtantius coniugio. Et tamen ſicut Orator non eſt magis iuſtus coram Deo propter Eloquentiam quam Architectus propter Architectonicam, ita uirgo non magis meretur iuſtificationem uirginitate, quam coniunx coniugalibus officijs, ſed unuſquiſq; in ſuo dono fideliter ſeruire debet, ac ſentire, ꝙ propter Chriſtum fide conſequatur remißionem peccatorum, & fide iuſtus coram Deo reputetur.

Nec Chriſtus aut Paulus laudant uirginitatem ideo ꝙ iuſtificet, ſed quia ſit expeditior, & minus diſtrahatur domeſticis occupationibus in orando, docẽdo, ſeruiendo, Ideo Paulus ait. Virgo curat ea quæ ſunt Domini. Laudatur igitur uirginitas

nitas propter meditationem & ſtudium. Sic *Chriſtus non ſimpliciter laudat hos qui ſe caſtrant, ſed addit, propter regnum cœlorum, hoc eſt, ut diſcere aut docere Euangelium uacet.* Non enim dicit *uirginitatem mereri remiſſionem peccatorum aut ſalutem.* Ad *exempla Sacerdotum Leuiticorum reſpondebimus, q non efficiunt oportere perpetuum cœlibatum imponi ſacerdotibus.* Deinde *immundiciæ Leuiticæ non ſunt ad nos transferendæ.* Con*ſuetudo contra legem tunc erat immundicia,* Nunc *non eſt immundicia, quia Paulus dicit,* Omnia *munda mundis.* Liberat *enim nos* Euangelium *ab illis immundicijs Leuiticis.* Ac *ſi quis hoc conſilio legem cœlibatus defendit, ut illis obſeruationibus Leuiticis grauet conſcientias, huic perinde aduerſandum eſt, ut Apoſtoli in Actis Cap. 15. aduerſantur his qui circumciſionem requirebant, & legem Moiſi Chriſtianis imponere conabantur.* Interim *tamen boni ſcient moderari uſum coniugalem, præſertim cum ſunt occupati publicis miniſterijs, quæ quidem ſæpe tantum faciunt negocij bonis uiris, ut omnes domeſticas cogitaciones animis excutiant. Sciunt boni & hoc, quod Paulus iubet uaſa poſſidere in ſanctificatione.* Sciunt *item, q interdum ſecedendum ſit ut uacent orationi,* Sed *Paulus hoc*

ipſum

ipſum non uult eſſe perpetuum. Iam *talis continentia facilis eſt bonis & occupatis, ſed illa magna turba ocioſorum ſacerdotum, quæ in collegijs eſt, in his delicijs, ne quidem hanc* Leuiticam *continentiam præſtare poteſt, ut res oſtendit.* Et *nota ſunt poemata.* Deſidiam *puer ille ſequi ſolet, odit agentes &c.*

Multi *hæretici male intellecta lege* Moiſi, *contumelioſe ſenſerunt de coniugio, quales fuerũt* Encratitæ, *de quibus ſupra diximus.* Et *conſtat* Monachos *paſsim ſolitos eſſe de cœlibatu ſuperſtitioſos ſermones ſerere, qui multas pias conſcientias propter legitimum uſum coniugij perturbauerũt,* Nec *difficile nobis eſſet exempla commemorare,* Nam *etſi non damnabant coniugiũ in totum propter procreationem, tamen uituperabant tanquam uitæ genus quod uix unquam* Deo *placeret, aut certe non placeret, niſi propter procreationem.* Cœlibatum *uero efferebant, tanquam angelicum uitæ genus, hunc prædicabant gratiſsimum* Deo *ſacrificium eſſe, mereri remiſsionem peccatorum, mereri aureolas, ferre centeſimum fructum, & alia infinita.* Has *religiones* Angelorum Paulus *ualde improbat ad* Coloſ. Opprimũt *enim cognitionem* Chriſti, *cum ſentiunt homines ſe iuſtos re-*

T *putari*

putari propter tales obſeruationes, non propter Chriſtum, deinde opprimunt cognitionem præceptorum Dei, cum præter Dei præcepta, excogitantur noui cultus & præferuntur præceptis Dei. Quare ſedulo aduerſandum eſt in Eccleſia his ſuperſticioſis perſuaſionibus de cœlibatu, & ut piæ conſcientiæ ſciant coniugium Deo placere, & ut intelligant quales cultus approbet Deus.

Sed aduerſarij noſtri non requirunt cœlibatum per ſuperſticionem. Sciunt enim non ſolere præſtari caſtitatem. Verum prætexunt ſuperſticioſas opiniones, ut imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni ſunt, quam Encratitæ, qui quadam ſpecie religionis lapſi uidentur, illi Sardanapali conſulto abutuntur prætextu religionis.

Sexto. Cum habeamus tot cauſas improbandæ legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter has accedunt etiam pericula animarũ, & publica ſcandala, quæ etiamſi lex non eſſet iniuſta, tamen abſterrere bonos uiros debent, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diu omnes boni uiri de hoc onere quæſti ſunt, uel ſua, uel aliorum cauſa, quos periclitari uidebant, ſed has

querelas

querelas nulli Pontifices audiunt. Necq; obſcurum eſt, quantum hæc lex noceat publicis moribus, quæ uicia, quam flagicioſas libidines pepererit. Extant Romanæ Satyræ, in his etiamnum agnoſcit mores Roma, legitq; ſuos. Sic ulciſcitur Deus contemptum ſui doni, ſuæq́; ordinationis, in iſtis qui coniugium prohibent. Cum autem hoc fieri in alijs legibus conſueuerit, ut mutentur, ſi id cuidens utilitas ſuaſerit, cur idem non fit in hac lege, in qua tot graues cauſæ concurrunt, præſertim his poſtremis temporibus, cur mutari debeat? Natura ſeneſcit, & fit paulatim debilior, & creſcunt uicia, quo magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus quod uicium accuſet Deus ante diluuium, quod accuſet ante conflagrationem quinq; urbium. Similia uicia præceſſerunt excidia aliarum urbium multarum, ut Sybaris, Romæ. Et in his imago temporum propoſita eſt, quæ proxima erunt rerum fini. Ideo in primis oportuit hoc tempore ſeueriſsimis legibus atq; exemplis munire coniugium, & ad coniugium inuitare homines, Id ad magiſtratus pertinet, qui debent publicam diſciplinam tueri. Interim doctores Euangelij utrunq; faciant, hortentur ad coniugium incontinentes, hortentur alios ut donum

T ij continentiæ

continentiæ non aſpernentur. Pontifices *quotidie diſpenſant, quotidie mutant illas leges optimas, in hac una lege cœlibatus, ferrei & inexorabiles ſunt, cum quidem conſtet eam ſimpliciter humani Iuris eſſe,* Et *hanc ipſam legem nunc exacerbant multis modis.* Canon *iubet ſuſpendere ſacerdotes, iſti parum commodi interpretes, ſuſpendunt non ab officio, ſed ab arboribus.* Multos *bonos uiros crudeliter occidunt, tantum propter coniugium.* Atq; *hæc ipſa parricidia oſtendunt hanc legem doctrinam eſſe dæmoniorum.* Nam *diabolus, cum ſit homicida, legem ſuam defendit his parricidijs.* Sci*mus aliquid offenſionis eſſe in* Schiſmate, *quòd uidemur diuulſi ab his qui exiſtimantur eſſe ordinarij* Epiſcopi, Sed *noſtræ conſcientiæ tutiſsimæ ſunt, poſtquam ſcimus nos ſummo ſtudio concordiam conſtituere cupientes, non poſſe placare aduerſarios, niſi manifeſtam ueritatem proijciamus, deinde niſi cum ipſis conſpiremus, quòd uelimus hanc iniuſtam legem defendere, contracta matrimonia diſſoluere, interficere ſacerdotes, ſiqui non obtemperent, in exilium agere miſeras mulieres atq; orbos pueros.* Cum *autem certum ſit has conditiones* Deo *diſplicere, nihil doleamus nos non habere* συμμαχίαν *tot parricidiorum cum aduerſarijs.*

Expoſuimus

Expoſuimus cauſas, quare non poßimus bona conſcientia aſſentiri aduerſarijs, legem Pontificiam de perpetuo cœlibatu defendentibus, quia pugnet cum iure diuino & naturali, ac diſſenciat ab ipſis Canonibus, & ſit ſuperſticioſa, & plena periculi. Poſtremo quia tota res ſit ſimulata. Non enim imperatur lex religionis cauſa, ſed dominationis cauſa, & huic impie prætexitur religio. Neq; quidquam a ſanis hominibus, contra has firmißimas rationes afferri poteſt. Euangelium permittit coniugium his, quibus opus eſt. Neq; tamen hos cogit ad coniugiũ, qui continere uolunt, modo ut uere contineant. Hanc libertatem & ſacerdotibus concedendam eſſe ſentimus, nec uolumus quenquam ui cogere ad cœlibatum, nec contracta matrimonia diſſoluere.

Obiter etiam dum recenſuimus argumenta noſtra, indicauimus quomodo aduerſarij unum atq; alterum cauillentur, & calumnias illas diluimus. Nunc breuißime commemorabimus, quam grauibus rationibus defendant legem. Primum dicunt a Deo reuelatam eſſe. Videtis extremam impudentiam iſtorum nebulonum, Audent affirmare, quod diuinitus reuelata ſit lex de perpetuo cœlibatu, cum

aduerſetur manifeſtis Scripturæ teſtimonijs, quæ iubent, ut unusquiſq; habeat uxorem ſuam propter fornicationem. Item, quæ uetant diſſoluere cõtracta matrimonia. Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit iſta lex, cum uocat eam doctrinam dæmoniorum. Et fructus indicant autorem, tot monſtroſæ libidines, tot parricidia, quæ nunc ſuſcipiuntur prætextu illius legis.

Secundum argumentum aduerſariorum eſt, ꝙ ſacerdotes debeant eſſe mundi, iuxta illud, Mundamini qui fertis uaſa Domini. Et citant in hanc ſententiam multa. Hanc rationem quam oſtentant uelut maxime εὐπρόσωπον *ſupra diluimus. Diximus enim uirginitatem ſine fide non eſſe mundiciem coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum eſſe, iuxta illud. Omnia munda mundis. Diximus & hoc, externas mundicias & ceremonias legis non eſſe huc transferendas, quia Euangelium requirit mundiciem cordis, non requirit ceremonias legis. Et fieri poteſt, ut cor mariti uelut Abrahæ, aut Iacob, qui fuerunt* πολύγαμοι, *mundius ſit, & minus ardeat cupiditatibus quam multarum uirginum, etiam uere continentium. Quod uero Eſaias ait, Mundamini qui fertis uaſa Domini,*

ni, intel

ni, intelligi debet de mundicie cordis, de tota pœnitentia. Cæterum Sancti in externo uſu, ſcient quatenus conducat moderari uſum coniugalem, & ut Paulus ait, Poßidere uaſa in ſanctificatione. Poſtremo cum coniugium ſit mundum, recte dicitur his qui in cœlibatu non continent, ut ducant uxores, ut ſint mundi. Ita eadem lex, Mundamini qui fertis uaſa Domini, præcipit, ut immundi cœlibes, fiant mundi coniuges.

Tertium argumentum horribile eſt, q ſit hæreſis Iouiniani, coniugium ſacerdotum, bona uerba. Nouum hoc crimen eſt, coniugium eſſe hæreſin. Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium eſt, coniugium ſacerdotum, Iouiniani hæreſin eſſe, aut ab Eccleſia tunc id coniugium damnatum eſſe. In huiuſmodi locis eſt uidere quid conſilij habuerint aduerſarij in ſcribenda Confutatione. Iudicauerunt ita facillime moueri imperitos, ſi crebro audiant conuicium hæreſis, ſi fingant noſtram cauſam multis ante iudicijs Eccleſiæ confoſſam & damnatam eſſe. Itaq; ſæpe falſo allegant Eccleſiæ iudicium. Id quia non ignorant, exhibere nobis exemplum Apologiæ noluerunt,

ne hæc uanitas, ne hæ calumniæ coargui poſſent. Quod uero ad Iouiniani cauſam attinet, de collatione uirginitatis & coniugij ſupra diximus, quid ſenciamus. Non enim æquamus coniugium & uirginitatem, etſi neq; uirginitas, neq; coniugium meretur iuſtificationem. Talibus argumentis tam uanis, defendunt legem impiam, & pernicioſam bonis moribus. Talibus rationibus muniunt Principum animos aduerſus iudicium Dei, in quo Deus repoſcet rationem, cur dißipauerint coniugia, cur cruciauerint, cur interfecerint Sacerdotes. Nolite enim dubitare, quin ut ſanguis Abel mortui clamabat, ita clamat etiam ſanguis multorum bonorum uirorum, in quos iniuſte ſeuitum eſt, Et ulciſcetur hanc ſeuiciam Deus. Ibi comperietis, quam ſint inanes hæ rationes aduerſariorum, & intelligetis in iudicio Dei nullas calumnias aduerſus uerbum Dei conſiſtere, ut ait Eſaias, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Noſtri Principes, quidquid acciderit, conſolari ſe conſcientia rectorum conſiliorum poterunt, quia etiam ſi quid Sacerdotes in contrahendis coniugijs mali feciſſent, tamen illa dißipatio coniugiorum, illæ proſcriptiones, illa ſeuicia manifeſte aduerſatur uoluntati et uerbo Dei. Nec delectat noſtros Prin

cipes

cipes nouitas aut diſsidium, ſed magis fuit habenda ratio uerbi Dei, præſertim in cauſa non dubia, quã aliarum rerum omnium.

DE MISSA.

INicio hoc iterum præfandum eſt, nos non abolere Miſſam, ſed religioſe retinere ac defendere. Fiunt enim apud nos Miſſæ ſingulis Dominicis, & alijs feſtis, in quibus porrigitur ſacramentum, his qui uti uolunt, poſtquam ſunt explorati atq; abſoluti. Et ſeruantur uſitatæ ceremoniæ publicæ, ordo lectionum, orationum, ueſtitus, & alia ſimilia. Aduerſarij longam declamationem habent, de uſu latinæ linguæ in Miſſa, in qua ſuauiter ineptiunt, quomodo proſit auditori indocto in fide Eccleſiæ, Miſſam non intellectam audire, uidelicet fingunt ipſum opus audiendi cultum eſſe & prodeſſe, ſine intellectu. Hæc nolumus odioſe exagitare, ſed iudicio lectorum relinquimus. Noſq; ideo commemoramus, ut obiter admoneamus & apud nos retineri latinas lectiones atq; orationes. Cum autem ceremoniæ debeant obſeruari, tum ut diſcant homines Scripturam, tum ut uerbo admoniti concipiant fidem, timorem, atq; ita orent etiam

nám hi ſunt fines ceremoniarū. Latinam linguam retinemus propter hos qui latine diſcunt atq; intelligunt, Et admiſcemus Germanicas cantiones, ut habeat & populus, quod diſcat, & quo excitet fidem & timorem. Hic mos ſemper in Eccleſijs fuit. Nam etſi aliæ frequentius, aliæ rarius admiſcuerunt Germanicas cantiones, tamen fere ubiq; aliquid canebat populus ſua lingua. Illud uero nuſquam ſcriptum aut pictum eſt, hominibus prodeſſe opus audiendi lectiones non intellectas, prodeſſe ceremonias, non quia doceant, uel admoneant, ſed ex opere operato, quia ſic fiant, quia ſpectentur. Male ualeant iſtæ Phariſaicæ opiniones.

Quod uero tantum fit apud nos publica Miſſa, ſeu communis, nihil fit contra catholicam Eccleſiam. Nam in Græcis parochijs ne hodie quidem fiunt priuatæ Miſſæ, ſed fit una publica Miſſa, idq; tantum Dominicis diebus, & Feſtis. In Monaſterijs fit quotidie Miſſa, ſed tantum publica. Nec ſunt ueſtigia morum ueterum. Nuſquam enim ueteres Scriptores ante Gregorium, mentionem faciunt priuatarum Miſſarum. Qualia fuerint initia nunc omittimus, hoc conſtat, ꝙ poſtquam Monachi mendicantes regnare cœperunt ex falſiſſi-

nis perſuaſionibus, & propter quæſtum ita auctæ ſunt, ut omnes boni uiri diu iam eius rei modū deſiderauerint. Quanquam S. Franciſcus recte uoluit ei rei proſpicere, qui conſtituit, ut ſingula collegia quotidie unica cōmuni Miſſa contenta eſſent. Hoc poſtea mutatum eſt ſiue per ſuperſticionem, ſiue queſtus cauſa. Ita ubi commodum eſt, inſtituta maiorum mutant ipſi, poſtea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius ſcribit in Aſia Synaxin ter celebratam eſſe ſingulis ſeptimanis, nec quotidianas fuiſſe Miſſas. Et quidem ait hunc morem ab Apoſtolis traditum eſſe. Sic enim inquit, συνάξεις δὲ ἐπιτελούμεναι ταχθεῖσαι εἰσὶν ἀπὸ τῶν ἀποσόλων, τετράδι, καὶ προσαββάτω, καὶ κυριακῇ.

Etſi autem aduerſarij in hoc loco multa congerunt, ut probent Miſſam eſſe ſacrificium, tamen ille ingens tumultus uerborum prolata hac unica reſponſione conſileſcet, quod hæc quamuis longa coaceruatio autoritatum, rationū, teſtimoniorum, non oſtendat, quod Miſſa ex opere operato conferat gratiam, aut applicata pro alijs mereatur eis remiſſionē uenialium & mortalium peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc una reſponſio euertit omnia quæ aduerſarij obijciunt non ſolum in hac Confutatione,

ſed in

ſed in omnibus ſcriptis, quæ de Miſſa *ediderunt.* Et *hic cauſæ ſtatus eſt, de quo ita nobis admonendi ſunt lectores, ut* Aeſchines *admonebat* Iudices, *ut perinde ac pugiles de ſtatu inter ſe certant, ita cum aduerſario dimicarent ipſi de ſtatu contro=uerſiæ, nec ſinerent eum extra cauſam egredi.* Ad *eundem modum hic aduerſarij noſtri cogendi ſunt ut de re propoſita dicant.* Et *cognito controuer=ſiæ ſtatu facillima erit dijudicatio de argumentis in utraq; parte.* Nos *enim in* Confeßione *noſtra oſtendimus, nos ſentire, q cœna* Domini *non confe=rat gratiam ex opere operato, nec applicata pro alijs uiuis aut mortuis, mereatur eis ex opere ope=rato remißionem peccatorum, culpæ aut pœnæ.* Et *huius ſtatus clara & firma probatio eſt hæc, quia impoßibile eſt conſequi remißionem peccatorum propter opus noſtrum ex opere operato, ſed fide oportet uinci terrores peccati & mortis, cum eri=gimus corda cognitione* Chriſti, *& ſentimus no=bis ignoſci propter* Chriſtum, *ac donari merita & iuſticiam* Chriſti, Roma. 5. Iuſtificati *ex fide, pa=cem habemus.* Hæc *tam certa, tam firma ſunt, ut aduerſus omnes portas inferorum conſiſtere que=ant.* Si *quantum opus eſt, dicendum fuit, iam cau=ſa dicta eſt.* Nemo *enim ſanus illam* Phariſaicam

& Ethnicam

& Ethnicam perſuaſionem de opere operato probare poteſt. Et tamen hæc perſuaſio hæret in populo, hæc auxit in infinitum Miſſarum numerum. Conducuntur enim miſſæ ad iram Dei placandam, & hoc opere remißionem culpæ & pœnæ conſequi uolunt, uolunt impetrare quidquid in omni uita opus eſt, Volunt etiam mortuos liberare. Hanc Phariſaicam opinionem docuerunt in Eccleſia Mônachi & Sophiſtæ.

Quanquam autem cauſa iam dicta eſt, tamen quia aduerſarij multas ſcripturas inepte detorquent ad defenſionem ſuorum errorum, pauca ad hunc locum addemus. Multa de ſacrificio in Confutacione dixerunt, cum nos in Confeßione noſtra conſulto id nomen, propter ambiguitatem uitauerimus. Rem expoſuimus, quid ſacrificium iſti nunc intelligant, quorum improbamus abuſus. Nunc ut male detortas ſcripturas explicemus, neceſſe eſt initio, quid ſit ſacrificium exponere. Toto iam decennio infinita pene uolumina ediderunt aduerſarij de ſacrificio, neq; quiſquam eorum definitionem ſacrificij hactenus poſuit. Tantum arripiunt nomen ſacrificij, uel ex Scripturis, uel ex Patribus. Poſtea affingunt ſua ſomnia, quaſi uero ſa-

crificium ſignificet, quidquid ipſis libet.

QVID SIT SACRIFICIVM, & quæ ſint ſacrificij ſpecies.

Socrates in Phædro Platonis ait, ſe maxime cupidum eſſe diuiſionum, ꝙ ſine his nihil neq; explicari dicendo, neq; intelligi poßit, ac ſi quem deprehenderit peritum diuidendi, hunc inquit ſe aſſectari, eiuſq; tanquam Dei ueſtigia ſequi, Et iubet diuidentem in ipſis articulis membra ſecare, ne quod membrum mali coqui more quaſſatum frangat. Sed hæc præcepta aduerſarij magnifice contemnunt, ac uere ſunt iuxta Platonem κακοὶ μάγειροι, ſacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit, cum ſpecies ſacrificij recenſuerimus.

Theologi recte ſolent diſtinguere ſacramentum & ſacrificium. Sit igitur genus horum, uel ceremonia, uel opus ſacrum. Sacramentum eſt ceremonia, uel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc quod offert annexa ceremoniæ promißio, ut Baptiſmus, eſt opus, non quod nos Deo offerimus, ſed in quo Deus nos baptizat, uidelicet, miniſter uice Dei, & hic offert & exhibet Deus remißio-

nem

ſtem peccatorum &c. iuxta promiſsionem, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Econtra, Sacrificium eſt ceremonia, uel opus quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus. Sunt autem ſacrificij ſpecies proximæ duæ, nec ſunt plures. Quoddam eſt ſacrificium propiciatorium, id eſt, opus ſatisfactorium pro culpa, & pœna, hoc eſt reconcilians Deum, ſeu placans iram Dei, ſeu quod meretur alijs remiſsionem peccatorum. Altera ſpecies eſt ſacrificium εὐχαριστικὸν, quod nõ meretur remiſsionem peccatorum, aut reconciliationem, ſed fit a reconciliatis, ut pro accepta remiſsione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, ſeu gratiam referamus.

Has duas ſpecies ſacrificij magnopere oportet & in hac controuerſia, & in alijs multis diſputacionibus in conſpectu, & ob oculos poſitas habere, & ſingulari diligentia cauendum eſt, ne confundantur. Quod ſi modus huius libri pateretur, rationes huius diuiſionis adderemus. Habet enim ſatis multa teſtimonia in Epiſtola ad Ebreos & alibi. Et omnia ſacrificia Leuitica ad hæc membra referri, tanquã ad ſua domicilia poſſunt. Dicebantur enim in lege quædam propiciatoria ſacrificia

propter

propter ſignificationem, ſeu ſimilitudinem, non ꝙ mererentur remiſsionem peccatorum coram Deo. Sed quia merebantur remiſsionem peccatorum ſecundum iuſticiam legis, ne illi pro quibus fiebant excluderentur ab iſta politia. Dicebantur itaq; propiciatoria, pro peccato, pro delicto, holocauſtum. Illa uero erant ἐυχαριστικὰ *oblatio, libatio, retributiones, primiciæ, decimæ.*

Sed reuera unicum tantum in mundo fuit ſacrificium propiciatorium, uidelicet mors Chriſti, ut docet Epiſtola ad Ebreos, quæ ait. Impoſsibile eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulo poſt de uoluntate Chriſti. In qua uoluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Et Eſaias interpretatur legem, ut ſciamus mortem Chriſti uere eſſe ſatisfactionem pro peccatis noſtris, ſeu expiationem, non ceremonias legis, quare ait. Poſtquam poſuerit animam ſuam, hoſtiam pro delictis, uidebit ſemen longeuum &c. Nam uocabulum אשם *quo hic uſus eſt, ſignificat hoſtiam pro delicto, quæ in lege ſignificauit, ꝙ uentura eſſet hoſtia quædam ſatisfactura pro peccatis noſtris & reconciliatura Deum, ut ſcirent homines, ꝙ non propter no-*

ſtras

ſtras iuſticias, ſed propter aliena merita, uidelicet Chriſti, uelit Deus nobis reconciliari. Paulus idem nomen אשם *interpretatur peccatum,* Roma. 8. *De peccato damnauit peccatum, id eſt, peccatum puniuit de peccato, id eſt, per hoſtiam pro peccato. Significantia uerbi facilius intelligi poteſt ex moribus gentium, quos uidemus ex Patrum ſermonibus male intellectis acceptos eſſe, Latini uocabant piaculum, hoſtiam, quæ in magnis calamitatibus, ubi inſigniter uidebatur Deus iraſci offerebatur ad placandam irã Dei, & litauerunt aliquando humanis hoſtijs, fortaßis quia audierant quandam humanam hoſtiam placaturam eſſe Deum toti generi humano. Græci alibi, καθάρματα, alibi περιψήματα appellauerunt. Intelligunt igitur Eſaias & Paulus Chriſtum factum eſſe hoſtiam, hoc eſt, piaculum, ut ipſius meritis, non noſtris reconciliaretur Deus. Maneat ergo hoc in cauſa, quod ſola mors Chriſti eſt uere propiciatorium ſacrificium. Nam Leuitica illa ſacrificia propiciatoria, tantum ſic appellabantur ad ſignificandum futurum piaculum. Propterea ſimilitudine quadam erant ſatisfactiones redimentes iuſticiam legis, ne ex politia excluderentur iſti qui peccauerant. Debebant autem ceſſare poſt reuelatum Euangelium.*

Et quia ceſſare in Euangelij *reuelatione debebant. non erant uere propiciationes, cum* Euangelium *ideo promiſſum ſit, ut exhibeat propiciationem.*

Nunc reliqua ſunt ſacrificia εὐχαριστικά, *quæ uocantur ſacrificia laudis, prædicatio* Euangelij, *fides, inuocatio, gratiarum actio, cōfeßio, afflictiones ſanctorum,* Imo *omnia bona opera ſanctorum.* Hæc *ſacrificia non ſunt ſatisfactiones pro facientibus, uel applicabiles pro alijs, quæ mereantur eis ex opere operato remißionem peccatorum, ſeu reconciliationem.* Fiunt *enim a reconciliatis.* Et *talia ſunt ſacrificia noui teſtamenti, ſicut docet* Petrus 1. Petri 2. *Sacerdotium ſanctum, ut offeratis hoſtias ſpirituales.* Opponuntur *autem hoſtiæ ſpirituales, non tantum pecudibus, ſed etiam humanis operibus, ex opere operato oblatis, quia ſpirituale ſignificat motus ſpiritus ſancti in nobis.* Idem *docet* Paulus Roma. 12. Exhibete *corpora ueſtra, hoſtiam uiuentem, ſanctam, cultum rationalem.* Significat *autem cultus rationalis, cultum in quo* Deus *intelligitur, mente apprehēditur, ut fit in motibus timoris, & fiduciæ erga* Deum. Opponitur *igitur non ſolum cultui* Leuitico, *in quo pecudes mactabantur, ſed etiam, cultui in quo fingitur opus*

ex opere

ex opere operato offerri. Idem docet Epiſtola ad Ebreos Cap. 13. *Per ipſum offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, & addit interpretationem, id eſt, fructum labiorum confitencium nomini eius.* Iubet offerre laudes, hoc eſt, inuocationem, gratiarum actionem, confeſſionem & ſimilia. Hæc ualent non ex opere operato, ſed propter fidem, Id monet particula, per ipſum offeramus, hoc eſt, fide in Chriſtum.

In ſumma, cultus noui teſtamenti eſt ſpiritualis, hoc eſt, eſt iuſticia fidei in corde, & fructus fidei. Ideoq́; abrogat Leuiticos cultus. Et Chriſtus ait Iohan. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & ueritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Deus eſt ſpiritus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare.* Hæc ſentencia clare damnat opiniones de ſacrificijs, quæ fingunt ex opere operato ualere, Et docet, ꝙ oporteat ſpiritu, id eſt, motibus cordis, & fide adorare. Ideo & Prophetæ damnant in ueteri teſtamento opinionem populi de opere operato, & docent iuſticiam, & ſacrificia ſpiritus, Ieremiæ. 7. *Non ſum locutus cum Patribus ueſtris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra*

Aegypti, de holocauſtis & uictimis, Sed hoc uerbum præcepi eis dicens, Audite uocem meam, & ero uobis Deus &c. Quomodo exiſtimemus Iudæos hanc concionem excepiſſe, quæ uidetur palam pugnare cum Moiſe. Conſtabat enim Deum præcepiſſe Patribus de holocauſtis ac uictimis, ſed Ieremias opinionem de ſacrificijs damnat, hanc non tradiderat Deus, uidelicet ꝗ illi cultus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, ꝗ hoc præceperit Deus, Audite me, hoc eſt, credite mihi, ꝗ ego ſum Deus ueſter, ꝗ uelim ſic innoteſcere, cum miſereor & adiuuo, nec habeam opus ueſtris uictimis, confidite, ꝗ ego uelim eſſe Deus, iuſtificator, ſaluator, non propter opera, ſed propter uerbum & promiſsionem meam, a me uere & ex corde petite, & expectate auxilium.

Damnat opinionem de opere operato & Pſalm. 49. Qui repudiatis uictimis, requirit inuocationem. Nunquid manducabo carnes taurorum &c. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & honorificabis me. Teſtatur hanc eſſe ueram λατρείαν, hunc eſſe uerum honorem, ſi ex corde inuocemus ipſum. Item Pſal. 39. Sacrificium & oblationem noluiſti, Aures autem aperuiſti mihi

iſti mihi

iſti mihi, id eſt, uerbum mihi propoſuiſti, quod audirem, & requiris, ut credam uerbo tuo, & promiſsionibus tuis, q. uere uelis miſereri, opitulari &c. Item Pſalm. 50. Holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Item Pſal. 4. Sacrificate ſacrificium iuſticiæ, & ſperate in Domino. Iubet ſperare, & dicit id eſſe iuſtum ſacrificium, ſignificans cætera ſacrificia non eſſe uera, & iuſta ſacrificia. Et Pſal. 115. Sacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Vocat inuocationem hoſtiam laudis, Sed plena eſt ſcriptura talibus teſtimonijs quæ docent, q. ſacrificia ex opere operato nõ reconcilient Deum, Ideoq; in nouo teſtamento abrogatis cultibus Leuiticis docet fore, ut noua & munda ſacrificia fiant, uidelicet, fides, inuocatio, gratiarum actio, confeſſio, & prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium, & ſimilia.

Et de his ſacrificis loquitur Malachias. Ab ortu ſolis uſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent aduerſarij ad Miſſam, & allegant au-

toritatem Patrum. Facilis eſt autem reſponſio, quod ut maxime loqueretur de Miſſa, nõ ſequatur, Miſſam ex opere operato iuſtificare, aut applicatam alijs mereri remißionem peccatorum &c. Nihil horum dicit Propheta, quæ Monachi & Sophiſtæ, impudenter affingunt.

Cæterum ipſa Prophetæ uerba offerunt ſententiam. Primum enim hoc proponunt, magnum fore nomen Domini, Id fit per prædicationẽ Euangelij. Per hanc enim innoteſcit nomen Chriſti, & miſericordia patris in Chriſto promiſſa cognoſcitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium, Hi inuocant Deũ, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confeßione, hi bene operantur propter gloriam Chriſti. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incenſum igitur & oblatio munda, ſignificant non ceremoniam ex opere operato, ſed omnia illa ſacrificia, per quæ fit magnũ nomen Domini, ſcilicet fidem, inuocationem, prædicationem Euangelij, confeſſionem &c. Et facile patimur, ſi quis hic uelit complecti ceremoniam, modo neq; intelligat ſolam ceremoniam, neq́; doceat ceremoniam ex opere operato prodeſſe. Sicut enim inter ſacrificia laudis, hoc eſt, inter laudes Dei complectimur

prædicationem

prædicationem uerbi, ita laus eſſe poteſt, ſeu gratiarum actio, ipſa ſumptio cœnæ Domini, ſed non ex opere operato iuſtificans, aut applicanda alijs, ut mereatur eis remiſsionem peccatorum, Sed paulo poſt exponemus, quomodo & ceremonia ſacrificium ſit, Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui teſtamenti, non ſolum de cœna Domini loquitur, item quia non patrocinatur Phariſaicæ opinioni, de opere operato, ideo nihil contra nos facit, ſed magis adiuuat nos. Requirit enim cultus cordis, per quos uere fit magnum nomen Domini.

Citatur ex Malachia & alius locus. Et purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſticia. Hic locus aperte requirit ſacrificia iuſtorum, quare non patrocinatur opinioni de opere operato. Sunt autem ſacrificia filiorum Leui, hoc eſt, docentium in nouo teſtamento, prædicatio Euangelij, & boni fructus prædicationis, ſicut Paulus ait Roma. 15. Sacrifico Euangelium Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, ſanctificata ſpiritu ſancto, id eſt, ut gentes fiant hoſtiæ, acceptæ Deo per fidem &c. Nam illa mactatio in lege, ſignificabat, & mortem Chriſti, & prædi-

cationem Euangelij, qua hanc uetuſtatem carnis mortificari oportet, & inchoari nouam, & æternam uitam in nobis, Sed aduerſarij ubiq; ſacrificij nomen ad ſolam ceremoniam detorquent, predicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & ſimilia omittunt, cum ceremonia propter hæc inſtituta ſit. Et nouum teſtamentum debeat habere ſacrificia cordis, non ceremonialia pro peccatis facienda more Leuitici ſacerdocij.

Allegant & iuge ſacrificium, q; ſicut in lege fuit iuge ſacrificium, ita Miſſa debeat eſſe iuge ſacrificium noui teſtamenti. Bene cum aduerſarijs agitur, ſi patimur nos uinci allegorijs. Conſtat autem q; allegoriæ non pariunt firmas probationes. Quanquam nos quidem facile patimur Miſſam, intelligi iuge ſacrificium, modo ut tota Miſſa intelligatur, hoc eſt, ceremonia cum prædicatione Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarum actione. Nam hæc ſimul coniuncta, ſunt iuge ſacrifium noui teſtamenti, quia ceremonia propter hæc inſtituta eſt, nec ab his diuellenda eſt, Ideo Paulus ait. Quoties comeditis panem hunc, & poculum Domini bibetis, annunciate mortem Domini. Illud uero nullo modo ſequitur ex hoc typo Leuitico,

q; ceremonia

q, ceremonia ſit opus ex opere operato iuſtificans, aut applicandum pro alijs,ut mereatur eis remiſſionem peccatorum &c.

Et typus apte pingit non ceremoniam ſolam, ſed etiam prædicationem Euangelij. In Nume. Ca. 28. *Tres ponuntur partes illius quotidiani ſacrificij, crematio agni, libatio, & oblatio ſimilæ.* Lex *habebat picturas ſeu umbras rerum futurarũ.*Ideo *in hoc ſpectaculo Chriſtus, & totus cultus noui teſtamenti pingitur.* Crematio *agni ſignificat mortem Chriſti.* Libatio *ſignificat ubiq; in toto mundo credẽtes illius agni ſanguine aſpergi per* Euangelij *prædicationem, hoc eſt, ſanctificari, ſicut* Petrus *loquitur,* In *ſanctificationem ſpiritus, in obedientiam, & aſperſionem ſanguinis* Ieſu *Chriſti.* Oblatio *ſimilæ, ſignificat fidem, inuocationẽ, & gratiarum actionem in cordibus.* Vt *igitur in ueteri teſtamento umbra cernitur, ita in nouo res ſignificata quærenda eſt,non alius typus tanquam ad ſacrificium ſufficiens,* Quare *etiam ſi ceremonia eſt memoriale mortis Chriſti, tamen ſola non eſt iuge ſacrificium, ſed ipſa memoria eſt iuge ſacrificium, hoc eſt, prædicatio,& fides, quæ uere credit* Deum *morte Chriſti reconciliatum eſſe.*Re-

quiritur libatio, hoc eſt, effectus prædicationis, ut per Euangelium aſperſi ſanguine Chriſti, ſanctificemur, mortificati, ac uiuificati. Requiruntur & oblationes, hoc eſt, gratiarum actiones, confeſſiones & afflictiones. Sic abiecta Phariſaica opinione de opere operato intelligamus ſignificari cultum ſpiritualem, & iuge ſacrificium cordis, quia in nouo teſtamento corpus bonorum, hoc eſt, ſpiritus ſanctus, mortificatio & uiuificatio, requiri debent. Ex his ſatis apparet typum de iugi ſacrificio nihil contra nos facere, ſed magis pro nobis, quia nos omnes partes ſignificatas iugi ſacrificio requirimus. Aduerſarij falſo ſomniant ſolam ceremoniam ſignificari, non etiam prædicationem Euangelij, mortificationem & uiuificationem cordis &c.

Nunc igitur boni uiri facile iudicare poterunt, falſiſſimam hanc criminationem eſſe, ꝙ iuge ſacrificium aboleamus. Res oſtendit qui ſint Antiochi illi, qui regnum tenent in Eccleſia, qui prætextu religionis trahunt ad ſe regnum mundi, & abiecta cura religionis & docendi Euangelij, dominantur, belligerantur uelut reges mundi, qui nouos cultus inſtituerunt in Eccleſia. Nam aduerſarij in Miſſa ſolam retinent ceremoniam, eamq; con

ferunt

ſerunt publice ad ſacrilegum queſtum. Poſtea fingunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri eis gratiam, & omnia bona. In concionibus non docent Euangelium, non conſolantur conſcientias, non oſtendunt gratis remitti peccata propter Chriſtum, ſed proponunt cultus ſanctorum, ſatisfactiones humanas, traditiones humanas, per has affirmant homines coram Deo iuſtificari. Et harum quædam cum ſint manifeſte impiæ, tamen ui defenduntur. Siqui concionatores uolunt perhiberi doctiores, tradunt queſtiones Philoſophicas, quas neq; populus, neq; ipſi qui proponunt intelligunt. Poſtremo qui ſunt tolerabiliores, legem docent, de iuſticia fidei nihil dicunt. Aduerſarij in Cõfutatione miras tragedias agunt de deſolatione templorum, q̃ uidelicet, ſtent inornatæ aræ, ſine candelis, ſine ſtatuïs. Has nugas iudicant eſſe ornatũ Eccleſiarum. Longe aliã deſolationem ſignificat Daniel, uidelicet ignorationẽ Euangelij. Nam populus obrutus multitudine & uarietate traditionũ atq; opinionum, nullo modo potuit complecti ſummam doctrinæ Chriſtianæ. Quis enim unquã de populo intellexit doctrinam de pœnitencia, quã aduerſarij tradiderunt? Et hic præcipuus locus eſt doctrinæ Chriſtianæ. Vexabantur cõſcientiæ enumeratione delictorum

delictorum & ſatisfactionibus. De fide, qua gratis conſequimur remiſsionem peccatorum, nulla prorſus fiebat ab aduerſarijs mentio, de exercitijs fidei luctantis cum deſperatione, de gratuita remiſsione peccatorum propter Chriſtum omnes libri, omnes contiones aduerſariorum mutæ erant. Ad hæc acceſsit horribilis prophanatio Miſſarum, & alij multi impij cultus in templis. Hæc eſt deſolatio, quam Daniel deſcribit.

Econtra Dei beneficio apud nos ſeruiunt miniſterio uerbi ſacerdotes, docent Euangelium de beneficijs Chriſti, oſtendunt remiſsionem peccatorum gratis contingere propter Chriſtum. Hæc doctrina affert firmam conſolationem conſcientijs. Additur & doctrina bonorum operum quæ Deus præcipit. Dicitur de dignitate atq; uſu ſacramentorum. Quod ſi iuge ſacrificium eſſet uſus ſacramenti, tamen nos magis retineremus, quam aduerſarij, quia apud illos ſacerdotes mercede conducti utuntur ſacramento. Apud nos crebrior & religioſior uſus eſt. Nam populus utitur, ſed prius inſtitutus atq; exploratus. Docentur enim homines de uero uſu ſacramenti, ꝙ ad hoc inſtitutum ſit, ut ſit ſigillum, & teſtimonium gratuitæ remiſsionis

peccatorum. Ideoq; debeat pauidas conſcientias admonere, ut uere ſtatuant & credant ſibi gratis remitti peccata. Cum igitur & prædicationem Euangelij & legitimum uſum ſacramentorum retineamus, manet apud nos iuge ſacrificium. Et ſi de externa ſpecie dicendum eſt, frequentia in templis apud nos maior eſt, quam apud aduerſarios. Tenentur enim auditoria utilibus & perſpicuis concionibus. Verum aduerſariorum doctrinam, nunquā neq; populus, neq; doctores intellexerunt. Et uerus ornatus eſt Eccleſiarum, doctrina pia, utilis & perſpicua, uſus pius ſacramentorum, oratio ardens, & ſimilia. Candelæ, uaſa aurea, & ſimiles ornatus, decent, ſed non ſunt proprius ornatus Eccleſiæ. Quod ſi aduerſarij in talibus rebus collocant cultus, non in prædicatione Euangelij, in fide, in certaminibus fidei, ſunt in iſtis numerandi, quos Daniel deſcribit colere Deum ſuum auro & argento.

Allegant & ex Epiſtola ad Ebreos. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus, conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Hinc raciocinantur, cum in nouo teſtamento ſint Pontifices & Sacerdotes, ſequitur ꝙ ſit & ſacrificium aliquod

pro

pro peccatis. Hic locus uel maxime mouet indoctos, præſertim cum illa pompa ſacerdocij & ſacrificiorum ueteris teſtamenti offunditur oculis. Hæc ſimilitudo decipit imperitos, ut iudicent oportere ad eundum modum apud nos exiſtere aliquod ceremoniale ſacrificium applicandum pro peccatis aliorum, ſicut in ueteri teſtamento. Neq; aliud eſt ille cultus Miſſarum, & reliqua politia Papæ, quã κακοζηλία Leuiticæ politiæ male intellectæ.

Et cum ſentencia noſtra habeat præcipua teſtimonia in Epiſtola ad Ebreos, tamen aduerſarij locos ex illa Epiſtola truncatos contra nos detorquent, ut in hoc ipſo loco, ubi dicitur Pontificem conſtitui, ut offerat ſacrificia pro peccatis, Scriptura ipſa ſtatim attexit Chriſtum Pontificem, Verba præcedentia de Leuitico ſacerdotio loquuntur, & ſignificant Leuiticum Pontificatũ fuiſſe imaginem Pontificatus Chriſti. Nam ſacrificia Leuitica pro peccatis, non merebantur remiſſionem peccatorum coram Deo, tantum erant imago ſacrificij Chriſti quod unum futurum erat propiciatorium ſacrificium, ut ſupra diximus. Itaq; Epiſtola magna ex parte conſumitur in hoc loco, ꝙ uetus Pontificatus, & uetera ſacrificia non fuerint ad hoc

inſtituta

inſtituta, ut mererentur remißionem peccatorum coram Deo, ſeu reconciliationem, ſed tantum ad ſignificandum futurum ſacrificium, unius Chriſti. Oportuit enim ſanctos in ueteri teſtamento iuſtificari fide, ex promißione remißionis peccatorum, donandæ propter Chriſtum, ſicut & ſancti in nouo teſtamento iuſtificantur. Omnes ſanctos ab initio mundi ſentire oportuit, hoſtiam & ſatisfactionem fore pro peccato Chriſtũ, qui promiſſus erat, ſicut Eſaias docet Cap. 53. Cum poſuerit animam ſuam hoſtiam pro peccato &c. Cum igitur in ueteri teſtamento ſacrificia non mererentur reconciliationem, niſi ſimilitudine quadam. Merebantur enim reconciliationem politicam, ſed ſignificarent uenturum ſacrificium, Sequitur unicum eſſe ſacrificium Chriſti, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum eſt in nouo teſtamento ſacrificium applicandum pro peccatis aliorum, præter unum Chriſti ſacrificium in cruce.

Tota uia errant qui fingunt ſacrificia Leuitica coram Deo meruiſſe remißionem peccatorũ, Et hoc exemplo ſacrificia applicanda pro alijs in nouo teſtamento requirunt, præter mortem Chriſti. Hæc imaginatio ſimpliciter obruit meritũ paſ-

ſionis

ſionis Chriſti, & iuſticiam fidei, & corrumpit ueteris & noui teſtamenti doctrinam, & pro Chriſto alios mediatores & propiciatores nobis efficit, Pontifices & ſacrificulos, qui quotidie uendunt operam ſuam in templis.

Quare ſi quis ita argumentatur, oportere in nouo teſtamento Pontificem eſſe qui pro peccatis offerat, tantum de Chriſto concedendum eſt. Et hanc ſolutionē confirmat tota Epiſtola ad Ebreos. Et id prorſus eſſet alios mediatores conſtituere præter Chriſtum, ſi aliam ſatisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & reconciliantem Deum, præter mortem Chriſti requireremus. Deinde quia ſacerdotium noui teſtamenti eſt miniſterium ſpiritus, ut docet Paulus .2. Corinth. 3. Ideo unicum habet ſacrificium Chriſti ſatisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum, Cæterum nulla habet ſacrificia ſimilia Leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro alijs poßint, ſed exhibet alijs Euangelium & ſacramenta, ut per hæc concipiant fidem & ſpiritum ſanctum, & mortificentur & uiuificentur, quia miniſterium ſpiritus, pugnat cum applicatione operis operati. Eſt enim miniſterium ſpiritus, per quod ſpiritus ſanctus efficax

eſt in

eſt in cordibus, quare habet tale miniſterium, quod ita prodeſt alijs, cum in eis efficax eſt, cum regenerat & uiuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Oſtendimus rationem, quare Miſſa non iuſtificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remiſsionem, quia utrumq; pugnat cum iuſticia fidei. Impoſsibile eſt enim remiſsionem peccatorum contingere, uinci terrores peccati & mortis, ullo opere, aut ulla re, niſi fide in Chriſtum, iuxta illud, Iuſtificati ex fide pacem habemus. Ad hæc oſtendimus ſcripturas quæ contra nos citantur minime patrocinari impiæ opinioni aduerſariorum de opere operato. Idq; iudicare omnes boni uiri apud omnes gentes poſſunt. Quare repudiandus eſt error Thomæ, qui ſcripſit corpus Domini ſemel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, ut habeat in hoc Eccleſia munus ad placandum ſibi Deum. Repudiandi ſunt & reliqui communes errores, q Miſſa conferat gratiam ex opere operato facienti. Item q applicata pro alijs etiam iniuſtis non ponentibus obicem, mereatur eis remiſsionem peccatorum culpæ & pœnæ. Hæc

omnia falſa, & impia ſunt, nuper ab indoctis Monachis conficta & obruunt gloriã paſsionis Chriſti & iuſticiam fidei.

Et ex his erroribus infiniti alij nati ſunt, quantum Miſſæ ualeant applicatæ ſimul pro multis, quantum ualeant ſingulæ pro ſingulis. Sophiſtæ habent deſcriptos gradus meritorum, ſicut argentarij gradus ponderum in auro aut argento. Dein de uendunt Miſſam, tanquam precium ad impetrandum quodquiſq; expetit, Mercatoribus ut fœlix ſit negociatio, uenatoribus, ut fœlix ſit uenatio, Et alia infinita. Poſtremo transferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatione ſacramẽti, a pœnis purgatorij, cũ ſine fide nec uiuis Miſſa proſit. Neq; ex ſcripturis aduerſarij afferre, uel unam ſyllabam poſſunt ad defenſionem iſtarum fabularum, quas in Eccleſia magna autoritate docent, Neq; Eccleſiæ ueteris, neq; Patrum teſtimonia habent.

QVID PATRES DE SAcrificio ſenſerint.

ET quoniam loca Scripturæ quæ contra nos citantur explicauimus, de Patribus etiam reſpondendum

ſpondendum eſt. Non ignoramus Miſſam a Patribus appellari ſacrificium, ſed hi non uolunt Miſſam ex opere operato, conferre gratiam, & applicatam pro alijs mereri eis remiſsionem peccatorũ culpæ & pœnæ. Vbi leguntur hæc portenta uerborum apud Patres? ſed aperte teſtantur ſe de gratiarũ actione loqui. Ideoq; uocãt εὐχαριστίαν. Diximus autem ſupra ſacrificium εὐχαριστικὸν non mereri reconciliationem, ſed fieri a reconciliatis, ſicut afflictiones non merentur reconciliationẽ, ſed tunc ſunt ſacrificia εὐχαριστικὰ, quando reconciliati, ſuſtinent eas. Et hoc reſponſum in genere ad Patrum dicta, ſatis tuetur nos contra aduerſarios. Certum eſt enim illa figmenta de merito operis operati nuſquam extare apud Patres. Sed ut tota cauſa magis perſpici poßit, dicemus & nos de uſu ſacramenti, ea quæ certum eſt conſentanea eſſe Patribus & Scripturæ.

DE VSV SACRAMENTI, & de ſacrificio.

QVidam belli homines fingunt cœnam Domini inſtitutam eſſe propter duas cauſas. Primum, ut ſit nota & teſtimonium profeßionis,

ſicut certa forma cuculli eſt ſignum certæ profeſſionis. Deinde cogitant præcipue talem notam Chriſto placuiſſe, uidelicet conuiuium, ut ſignificaret mutuam inter Chriſtianos coniunctionem atq; amicitiam, quia ſympoſia ſunt ſigna fœderum, & amicitiæ. Sed hæc opinio eſt ciuilis, nec oſtendit præcipuum uſum rerum a Deo traditarum, Tantum de caritate exercenda loquitur, quam homines prophani & ciuiles, utcunq; intelligunt, De fide non loquitur, quæ quid ſit pauci intelligunt.

Sacramenta ſunt ſigna uoluntatis Dei erga nos, non tantum ſigna ſunt hominum inter ſeſe. Et recte definiunt ſacramenta in nouo teſtamento eſſe ſigna gratiæ, Et quia in ſacramento duo ſunt, Signum & Verbum. Verbum in nouo teſtamento eſt promiſſio gratiæ addita ſigno. Promiſſio noui teſtamenti eſt promiſſio remiſſiõis peccatorũ, ſicut Textus hic dicit, Hoc eſt corpus meum quod pro uobis datur, Hic eſt calix noui teſtamenti, cum ſanguine meo, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Verbum igitur offert remiſſionem peccatorum. Et ceremonia eſt quaſi pictura uerbi ſeu ſigillum, ut Paulus uocat, oſtendens promiſſionem. Ergo ſicut promiſſio inutilis eſt, niſi fide accipiatur

de accipiatur, ita inutilis eſt ceremonia, niſi fides accedat, quæ uere ſtatuat hic offerri remißionem peccatorum. Et *hæc fides erigit contritas mentes.* Et *ſicut uerbum ad hanc fidem excitandam traditum eſt,* Ita *ſacramentum inſtitutum eſt, ut illa ſpecies incurrens in oculos moueat corda ad credendum.* Per *hæc enim uidelicet per uerbum & ſacramentum operatur ſpiritus ſanctus.* Et *talis uſus ſacramenti, cum fides uiuificat perterrefacta corda, cultus eſt noui teſtamenti, quia nouum teſtamentum habet motus ſpirituales, mortificationem & uiuificationem.* Et *ad hunc uſum inſtituit* Chriſtus, *cum iubet facere in ſui commemorationem.* Nam *meminiſſe* Chriſti, *non eſt ocioſa ſpectaculi celebratio, aut exempli cauſa inſtituta, ſicut in tragedijs celebratur memoria* Herculis, *aut* Vlißis. Sed *eſt meminiſſe beneficia* Chriſti, *eaq́; fide accipere, ut per ea uiuificemur.* Ideo Pſalmus *ait.* Memoriam *fecit mirabilium ſuorum, miſericors & miſerator* Dominus, Eſcam *dedit timentibus ſe.* Significat *enim uoluntatem & miſericordiam* Dei *agnoſcendam eſſe, in illa ceremonia.* Illa *autem fides, quæ agnoſcit miſericordiam, uiuificat.* Et *hic principalis uſus eſt ſacramenti, in quo apparet qui ſint idonei ad ſacramentum, uidelicet perterrefactæ*

conſcientiæ & quo modo uti debeant.

Accedit & ſacrificium. Sunt enim unius rei plures fines, Poſtquam conſcientia fide erecta ſenſit ex qualibus terroribus liberetur, tum uero ſerio agit gratias pro beneficio & paßione Chriſti, & utitur ipſa ceremonia ad laudem Dei, ut hac obedientia gratitudinem oſtendat & teſtatur ſe magnifacere dona Dei. Ita fit ceremonia ſacrificium laudis. Ac patres quidem de duplici effectu loquuntur, de conſolatione conſcientiarum, & de gratiarum actione ſeu laude. Horum effectuum prior ad ſacramenti rationem pertinet, poſterior pertinet ad ſacrificiũ. De conſolatione ait Ambroſius. Accedite ad eum & abſoluimini, quia eſt remißio peccatorum. Qui ſit iſte quæritis. Audite ipſum dicentem. Ego ſum panis uitæ, qui uenit ad me non eſuriet, & qui credit in me, non ſiciet unquam. Hic teſtatur in ſacramento offerri remißionem peccatorum, teſtatur & fide accipi debere. Infinita teſtimonia leguntur in hanc ſentenciam apud Patres, quæ omnia detorquent aduerſarij ad opus operatum & applicandum pro alijs, cum Patres aperte requirant fidem, & de propria cuiuſq; conſolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc

leguntur

leguntur & ſententiæ de gratiarum actione, qualis illa eſt ſuauiſsime dicta a Cypriano, de pie communicantibus. Pietas inquit inter data & condonata ſe diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori, id eſt, pietas intuetur data & condonata, hoc eſt, confert inter ſe magnitudinem beneficiorum Dei & magnitudinem noſtrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias &c. Et hinc extitit appellatio εὐχαριστίας in Eccleſia. Neq; uero ceremonia ipſa eſt gratiarum actio ex opere operato applicanda pro alijs, ut mereatur eis remiſsionem peccatorum &c. ut liberet animas defunctorum. Hæc pugnant cum iuſticia fidei, quaſi ceremonia, ſine fide proſit, aut facienti, aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSAE.

ADuerſarij reuocant nos etiam ad Grammaticam, ſumunt argumenta ex appellationibus Miſſæ, quæ non habent opus longa diſputatione. Non enim ſequitur Miſſam, etiamſi uocatur ſacrificium opus eſſe ex opere operato gratiam conferens, aut applicatū pro alijs, mereri eis remiſsionem peccatorum &c. λειτουργία inquiunt, ſignificat ſacrificium. Et Græci Miſſam appellant liturgiam.

giam. Cur hic omittunt appellationem ueterem Synaxis, quæ oſtendit Miſſam olim fuiſſe multorum communicationem, Sed dicamus de Liturgia. Ea uox non ſignificat proprie ſacrificium, ſed potius publicum miniſterium, & apte quadrat ad noſtram ſententiam, q̃ uidelicet unus miniſter conſecrans, reliquo populo exhibet corpus & ſanguinem Domini, ſicut unus miniſter docens exhibet Euangelium populo, ſicut ait Paulus. Sic nos exiſtimet homo, tanquã miniſtros Chriſti, & diſpenſatores ſacramentorum Dei, hoc eſt, Euangelij, & ſacramentorum. Et .2. Corinth. 5. Propter cauſam Chriſti legatione fungimur tanquam Deo per nos adhortante, rogamus Chriſti cauſa, reconciliamini &c. Ita apte quadrat nomen λειτουργία ad miniſterium. Eſt enim uetus uerbum uſurpatum in publicis miniſterijs ciuilibus, ac ſignificat Græcis, onera publica, ſicut tributum, ſumptum inſtruendæ claßis, aut ſimilia, ut teſtatur oratio Demoſthenis πρὸς λεπτίνην, quæ tota conſumitur in diſputacione de publicis muneribus & immunitatibus φήσει δὲ ἀναξίους τινὰς ἀνθρώπους εὑρομένους ἀτέλειαν ἐκδεδυκέναι τὰς λειτουργίας, id eſt, dicet indignos quoſdam homines inuenta immunitate detrectare publica onera. Et ſic Romanis temporibus

poribus locuti ſunt, ut oſtendit reſcriptum Pertinacis. ff. de iure immunitatis. L. Semper. εἰ καὶ μὴ πασῶν λειτουργιῶν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς ἀνίεται. Etſi non liberat parentes omnibus oneribus publicis numerus natorum. Et cõmentarius Demoſthenis ſcribit λειτουργίαν genus eſſe tributorum, ſumptus ludorum, ſumptus inſtruendarum nauium, curandi gymnaſij, & ſimilium publicarum curationum. Et Paulus pro collatione uſurpauit. 2. Corinth. 9. Officium huius collationis non ſolum ſupplet ea quæ deſunt ſanctis, Sed etiam efficit, ut plures Deo ubertim agant gratias &c. Et Philippenſes 2. appellat Epaphroditum λειτουργὸν miniſtrũ neceßitatis ſuæ, ubi certe non poteſt intelligi ſacrificulus. Sed nihil opus eſt pluribus teſtimonijs, cum exempla ubiq; obuia ſint legentibus Græcos ſcriptores, in quibus λειτουργια uſurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, ſeu miniſterijs. Et propter diphthongũ Grammatici non deducunt a λιτῆ, quod ſignificat præces, Sed a publicis bonis, quæ uocant λειτα ut ſit λειτουργέω curo, tracto publica bona.

Illud eſt ridiculum quod argumentantur altaris mentionem fieri in ſacris literis, quare neceſſe

ſit Miſſam eſſe ſacrificium, cum parabola altaris per ſimilitudinem a Paulo citetur. Et Miſſam fingūt dictam ab altari מזבח. Quorſum opus erat tam procul accerſere etymologiam, niſi uolebant oſtentare ſcientiam Ebraicæ linguæ? Quorſum opus eſt procul quærere etymologiam? cum extet nomen Miſſa Deutero. 16. ubi ſignificat collationes, ſeu munera populi, non oblationem ſacerdotis. Debebant enim ſinguli uenientes ad celebrationem Paſcæ aliquod munus, quaſi ſymbolam afferre. Hunc morem initio retinuerunt & Chriſtiani. Conuenientes afferebant panes, uinum & alia, ut teſtantur Canones Apoſtolorum. Inde ſumebatur pars quæ conſecraretur. Reliquum diſtribuebatur pauperibus, Cum hoc more retinuerunt & nomen collationum, Miſſa. Et propter tales collationes apparet etiam alicubi Miſſam dictam eſſe ἀγάπην, niſi quis malult ita dictam eſſe propter commune conuiuium, ſed omittamus has nugas. Ridiculum eſt enim aduerſarios in re tanta, adeo leues coniecturas afferre. Nam etiam ſi Miſſa dicitur oblatio, quid facit uocabulum ad illa ſomnia de opere operato & applicatione quam fingunt alijs mereri remiſſionem peccatorum? Et poteſt oblatio dici, propterea, quia ibi offeruntur orationes

tiones, gratiarum actiones & totus ille cultus, ſicut & εὐχαριστία dicitur, Verum neq; ceremoniæ, neq; orationes ex opere operato ſine fide proſunt. Quanquam nos hic non de orationibus, ſed proprie de cœna Domini diſputamus.

Græcus Canon etiam multa dicit de oblatione, ſed palam oſtendit ſe non loqui proprie de corpore & ſanguine Domini, ſed de toto cultu, de precibus & gratiarum actionibus. Sic enim ait καὶ ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν. σοι δεήσεις τε ἱκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς λαοῦ, *Nihil offendit recte intellectum. Orat enim nos dignos effici, ad offerendas preces, & ſupplicationes & hoſtias incruentas pro populo. Nam ipſas preces uocat hoſtias incruentas Sicut & paulo poſt* ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην, καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. *Offerimus inquit hunc rationalem & incruentū cultum. Inepte enim exponunt qui hic rationalem hoſtiam malunt interpretari, et transferunt ad ipſum corpus Chriſti, cum Canon loquatur de toto cultu,* λογικὴ λατρεία *a Paulo dicta ſit, contra opus operatum, uidelicet, de cultu mentis, de timore, de ſide, de inuocatione, de gratiarum actione &c.*

Quod uero defendunt aduerſarij noſtri ap-

plicationem ceremoniæ pro liberandis animabus defunctorum, qua ex re quæſtum infinitum faciunt, nulla habent teſtimonia, nullum mandatum ex ſcripturis. Neq; uero eſt leue peccatum tales cultus ſine mandato Dei, ſine exemplo ſcripturæ, in Eccleſia inſtituere, & cœnam Domini inſtitutam ad recordationem & prædicationem inter uiuos, transferre ad mortuos. Hoc eſt abuti nomine Dei contra ſecundum præceptum. Primum enim contumelia eſt Euangelij, ſentire q̃, ceremonia, ex opere operato, ſine fide ſit ſacrificium reconcilians Deum, & ſatisfaciens pro peccatis. Horribilis oratio eſt, tantundem tribuere operi ſacerdotis, quantum morti Chriſti. Deinde peccatum & mors non poſſunt uinci niſi fide in Chriſtum, ſicut Paulus docet, Iuſtificati ex fide pacem habemus, quare non poteſt uinci pœna purgatorij, applicatione alieni operis.

Omittemus iam qualia habeant aduerſarij teſtimonia de purgatorio, quales exiſtiment pœnas eſſe purgatorij, quales habeat cauſas doctrina ſatisfactionum, quam ſupra oſtendimus uaniſſimam eſſe. Illud tantum opponemus, Certum eſt cœnam Domini inſtitutam eſſe propter remiſſionem culpæ. Offert enim remiſſionem peccatorum, ubi

ubi neceſſe eſt uere culpam intelligere. Et *tamen pro culpa non ſatisfacit, alioqui* Miſſa *eſſet par morti* Chriſti. Nec *remißio culpæ accipi poteſt aliter, niſi fide.* Igitur Miſſa *non eſt ſatisfactio,* Sed *promißio & ſacramentum requirens fidem,* Ac *profecto neceſſe eſt omnes pios acerbißimo dolore affici, ſi cogitent* Miſſam *magna ex parte ad mortuos & ad ſatisfactiones pro pœnis tranſlatam eſſe,*Hoc *eſt tollere iuge ſacrificium ex* Eccleſia, Hoc *eſt* Antiochi *regnum, qui ſaluberrimas promißiones de remißione culpæ, de fide, tranſtulit ad uanißimas opiniones de ſatisfactionibus,* Hoc *eſt* Euangelium *contaminare, corrumpere uſum ſacramentorum.* Hi *ſunt quos* Paulus *dixit reos eſſe corporis & ſanguinis* Domini, *qui oppreſſerunt doctrinam de fide, & remißionem culpæ, & corpus & ſanguinem* Domini *ad ſacrilegum quæſtum prætextu ſatisfactionum contulerunt.*Et *huius ſacrilegij pœnas aliquando dabunt,* Quare *cauendum eſt nobis & omnibus pijs conſcientijs, ne approbent aduerſariorum abuſus.*

Sed redeamus ad cauſam. Cum Miſſa *non ſit ſatisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa, ex opere operato, ſine fide,* Sequitur *applicationem pro*

mortuis

mortuis inutilem eſſe. Neq́; hic opus eſt longiore diſputatione. Conſtat enim ꝙ illæ applicationes pro mortuis nulla habeāt ex ſcripturis teſtimonia. Nec tutum eſt in Eccleſia cultus inſtituere, ſine autoritate ſcripturæ. Et ſiquando opus erit prolixius de tota re dicemus. Quid enim nunc rixemur cum aduerſarijs, qui neq; quid ſacrificium, neq́; quid ſacramentum, neq; quid remiſſio peccatorum, neq; quid ſit fides, intelligunt.

Nec Græcus Canon applicat oblationem tanquam ſatisfactionem pro mortuis, quia applicat eam pariter beatis omnibus Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis. Apparet igitur Græcos tanquā gratiarum actionem offerre, non applicare tanquam ſatisfactionem pro pœnis. Quanquam etiam loquuntur non de ſola oblatione corporis & ſanguinis Domini, Sed de reliquis Miſſæ partibus. uidelicet, orationibus & gratiarū actionibus. Nam poſt cōſecrationem precantur, ut ſumentibus proſit, non loquuntur de alijs. Deinde addunt ἔτι προσφέρομεν σοι τὴν λοχικὴν ταύτην λατρείαν ὑπερ τῶν ἐν πίσει ἀναπαυσαμένων προπατόρων πατέρων πατριαρχων, προφητῶν, ἀποσόλων *&c. At* λογικὴ λατρεία *non ſignificat ipſam hoſtiam, Sed orationes & omnia*

quæ

quæ ibi geruntur. Quod uero allegant aduerſarij Patres de oblatione pro mortuis, Scimus ueteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus, ſed applicationem cœnæ Domini pro mortuis ex opere operato, improbamus. Nec patrocinantur aduerſarijs ueteres de opere operato. Et ut maxime Gregorij aut recentiorum teſtimonia habeant, nos opponimus clariſſimas, & certiſſimas ſcripturas. Et Patrum magna diſsimilitudo eſt. Homines erant & labi ac decipi poterant. Quanquam ſi nunc reuiuiſcerent ac uiderent ſua dicta prætexi luculentis illis mendacijs, quæ docent aduerſarij de opere operato, longe aliter ſe ipſi interpretarentur.

Falſo etiam citant aduerſarij contra nos damnationem Aerij, quem dicunt propterea damnatum eſſe, q. negauerit in Miſſa oblationē fieri pro uiuis & mortuis. Sæpe hoc colore utuntur, allegant ueteres hæreſes, & cum his falſo comparant noſtram cauſam, ut illa collatione prægrauēt nos, Epiphanius teſtatur Aerium ſenſiſſe, q. orationes pro mortuis ſint inutiles, Id reprehendit. Neq; nos Aerio patrocinamur, ſed uobiſcum litigamus, qui hæreſin manifeſte pugnantem cum Prophetis, Apoſtolis, & ſanctis Patribus ſceleſte defenditis, uidelicet

Baaliticus,hoc eſt,abuſus Miſſæ, quam applicant, ut per eam mereantur iniuſtis remiſsionem culpæ & pœnæ. Et uidetur hic Baaliticus cultus una cum regno Pontificio duraturus eſſe,donec ueniet Chriſtus ad iudicandum, & gloria aduentus ſui perdet regnum Antichriſti. Interim omnes qui uere credunt Euangelio debent improbare illos impios cultus excogitatos contra mandatum Dei, ad obſcurandam gloriam Chriſti, & iuſticiam fidei.

Hæc de Miſſa breuiter diximus, ut omnes boni uiri ubiq; gentium intelligere queant, nos ſummo ſtudio dignitatem Miſſæ tueri, & uerum uſum oſtendere & iuſtiſsimas habere cauſas, quare ab aduerſarijs diſſentiamus; Ac uolumus admonitos eſſe omnes bonos uiros, ne adiuuent aduerſarios defendentes prophanationem Miſſæ, ne grauent ſe ſocietate alieni peccati. Magna cauſa, magna res eſt, nec inferior illo negocio Eliæ Prophetæ, qui cultum Baal improbabat. Nos modeſtiſsime cauſam tantam propoſuimus,& nunc ſine contumelia reſpondimus. Quod ſi cōuenerint nos aduerſarij, ut omnia genera abuſuum Miſſæ colligamus,non tam clementer erit agenda cauſa.

APud nos in oppido Turingiæ Iſenaco Fran-
ciſcanus quidam fuit ante annos triginta, Io-
hannes Hilten, qui a ſuo ſodalicio coniectus eſt in
carcerem, propterea ꝙ quoſdam notiſsimos abuſus
reprehenderat. Vidimus enim eius ſcripta, ex qui-
bus ſatis intelligi poteſt, quale fuerit ipſius doctri-
næ genus. Et qui norunt eum, teſtantur fuiſſe ſe-
nem placidum, & ſine moroſitate grauem. Is mul
ta prædixit quæ partim euenerunt hactenus, par-
tim iam uidentur impendere, quæ non uolumus re-
citare, ne quis interpretetur ea, aut odio cuiuſquã,
aut in gratiam alicuius narrari. Sed poſtremo cum
uel propter ætatem, uel propter ſqualorem carce-
ris in morbum incidiſſet, accerſiuit ad ſe Guardia-
num, ut ſuam ualetudinẽ illi indicaret, cumq; Guar
dianus accenſus odio Phariſaico, duriter obiurga-
re hominem propter doctrinæ genus, quod uide-
batur officere culinæ, cœpiſſet, tum iſte omiſſa iam
mentione ualetudinis ingemiſcens inquit, ſe has
iniurias æquo animo propter Chriſtum tolerare,
cum quidem nihil ſcripſiſſet aut docuiſſet quod la-
befactare ſtatum Monachatum poſſet, tantum
notos quoſdam abuſus reprehendiſſet. Sed alius

quidam

quidam, inquit, ueniet anno Domini M. D. XVI. qui deſtruet uos, nec poteritis ei reſiſtere. Hanc ipſam ſentenciam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum, poſtea etiam repererunt eius amici perſcriptum ab ipſo in commentarijs ſuis, inter annotaciones quas reliquerat in certos locos Danielis. Quanquam autem quantum huic uoci tribuendum ſit, euentus docebit, tamen extant alia ſigna, quæ minantur mutacionem regno Monachorum, non minus certa, quam oracula. Conſtat enim quantum ſit in Monaſterijs hypocriſis, ambicionis, auariciæ, quanta inſcitia, & indoctiſsimi cuiuſq; ſcuicia, quanta uanitas in concionibus, in excogitãdis ſubinde nouis aucupijs pecuniæ. Et ſunt alia uicia quæ non libet cõmemorare. Cumq; fuerint olim Scholæ doctrinæ Chriſtianæ, nunc degenerauerunt uelut ab aureo genere in ferreũ, ſeu ut cubus Platonicus in malas harmonias degenerat, quas Plato ait exitium afferre. Locupletiſsima quæq; Monaſteria tantum alunt ocioſam turbam, quæ ibi falſo prætextu religionis helluatur de publicis elemoſynis Eccleſiæ. Chriſtus autẽ admonet de ſale inſipido, quod ſoleat effundi, & conculcari. Quare ipſi ſibi Monachi bis moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud ſignum.

quod paſſim autores ſunt interficiendorum bonorum uirorum. Has cedes Deus haud dubie breui ulciſcetur. Neq; uero accuſamus omnes, Arbitramur enim paſſim aliquos uiros bonos in Monaſterijs eſſe, qui de humanis cultibus moderate ſenciunt, nec probant ſeuiciam, quam exercent hypocritæ apud ipſos.

Sed de genere doctrinæ diſputamus, quod nunc defendunt Architecti Confutationis, non utrum uota ſeruanda ſint, Sentimus enim licita uota ſeruari debere, ſed utrum cultus illi mereantur remiſſionem peccatorũ & iuſtificationem, Vtrum ſint ſatisfactiones pro peccatis, Vtrum ſint pares baptiſmo, Vtrum ſint obſeruatio præceptorum & cõſiliorum, Vtrum ſint perfectio Euangelica, Vtrum habeant merita ſupererogationis, Vtrum merita illa applicata alijs ſaluent eos, Vtrum ſint licita uota his opinionibus facta, Vtrum licita ſint uota, quæ prætextu religionis tantum uentris & ocij cauſa ſuſcepta ſunt, Vtrum uere ſint uota, quæ ſunt extorta aut inuitis, aut his qui per ætatem nondum iudicare poterant de genere uitæ, quos parentes aut amici intruſerunt in monaſteria, aut de

publico

publico alerentur, ſine patrimonij priuatiiactura. Vtrum licita ſint uota, quæ palam uergunt ad malum exitum, uel quia propter imbecillitatem non ſeruantur, uel quia hi qui ſunt in illis ſodalicijs, coguntur abuſus Miſſarum, impios cultus ſanctorum, conſilia ſeuiendi in bonos uiros, approbare & adiuuare. De his queſtionibus diſputamus, Et cum nos in Confeſſione pleraq; diximus de eiuſmodi uotis, quæ etiam Canones Pontificum improbant, tamen aduerſarij iubent omnia quæ produximus reijcere. His enim uerbis uſi ſunt, Ac operæ precium eſt audire, quo modo cauillentur noſtras rationes, & quid afferant ad muniendam ſuam cauſam. Ideo breuiter percurremus pauca quædam argumenta noſtra, & diluemus in his obiter cauillationes aduerſariorum. Cum autem hæc tota cauſa diligenter & copioſe a Luthero tractata ſit, in libro cui titulum fecit De uotis Monaſticis, uolumus hic librum illum pro repetito habere.

Primum hoc certiſſimum eſt, non eſſe licitum uotum, quo ſentit is qui uouet, ſe mereri remiſſionem peccatorum coram Deo, aut ſatisfacere pro peccatis coram Deo. Nam hæc opinio eſt manifeſta contumelia Euangelij, quod docet nobis gratis

donari remiſsionem peccatorum propter Chri-
ſtum, ut ſupra copioſe dictum eſt. Recte igitur ci-
tauimus Pauli locum ad Galatas, Euacuati eſtis à
Chriſto, qui in lege iuſtificamini, a gratia excidi-
ſtis. Qui quærunt remiſsionem peccatorum, non
fide in Chriſtum, ſed operibus monaſticis, detra-
hunt de honore Chriſti, & iterum crucifigunt
Chriſtum. Audite autem audite, quomodo hic ela-
bantur Architecti Confutacionis. Pauli locum tan-
tum de lege Moiſi exponunt, & addunt Monach-
os omnia propter Chriſtum obſeruare, & conari
propius ſecundum Euangelium uiuere, ut merean-
tur uitam æternam. Et addunt horribilem epilo-
gum, his uerbis. Quare impia ſunt, quæ hic con-
tra monaſticen allegantur. O Chriſte, quamdiu fe-
ras has contumelias quibus Euangelium tuum af-
ficiunt hoſtes noſtri. Diximus in Confeſsione remiſ-
ſionem peccatorum gratis accipi, propter Chri-
ſtum per fidem. Si hæc non eſt ipſa Euangelij uox,
ſi non eſt ſentencia Patris æterni, quam tu qui es
in ſinu Patris, reuelaſti mundo, iure plectimur. Sed
tua mors teſtis eſt, tua reſurrectio teſtis eſt, Spiri-
tus ſanctus teſtis eſt, tota Eccleſia tua teſtis eſt, ue-
re hanc eſſe Euangelij ſenteniam, quod conſequa-
mur remiſsionem peccatorum, non propter meri-
ta, ſed

ta, ſed propter te, per fidem. Paulus cum negat homines lege Moiſi mereri remiſsionem peccatorum, multo magis detrahit hanc laudem traditionibus humanis, idq; aperte ad Coloſſenſes teſtatur. Si lex Moiſi quæ erat diuinitus reuelata, non merebatur remiſsionem peccatorum, quanto minus iſtæ fatuæ obſeruationes, abhorrentes a ciuili conſuetudine uitæ, merentur remiſsionem peccatorum. Aduerſarij fingunt Paulum abolere legem Moiſi, & Chriſtum ita ſuccedere, ut non gratis donet remiſsionem peccatorum, Sed propter opera aliarum legum, ſi quæ nunc excogitentur. Hac impia & fanatica imaginatione obruunt beneficium Chriſti. Deinde fingunt inter hos qui obſeruant illam legem Chriſti, Monachos propius obſeruare, quam alios, propter hypocriſin paupertatis, obedientiæ, & caſtitatis, cum quidem omnia ſint plena ſimulationis. Paupertatem iactant in ſumma copia rerum omnium, obedientiam iactant, cum nullum genus hominum libertatem habeat maiorem, quam Monachi, De cœlibatu non libet dicere, qui quam purus ſit in plæriſq; qui ſtudent continere, Gerſon indicat. Et quotusquiſq; continere ſtudet. Scilicet hac ſimulatione propius ſecundum Euangelium uiuunt Mo-

nachi. Chriſtus non ita ſuccedit Moiſi, ut propter noſtra opera remittat peccata, ſed ut ſua merita, ſuam propiciationem opponat iræ Dei pro nobis, ut gratis nobis ignoſcatur. Qui uero præter Chriſti propiciationem propria merita opponit iræ Dei, & propter propria merita conſequi remißionem peccatorum conatur, ſiue afferat opera legis Moſaicæ, ſiue Decalogi, ſiue Regulæ Benedicti, ſiue regulæ Auguſtini, ſiue aliarum Regularum, is abolet promißionem Chriſti, abiecit Chriſtum, & excidit gratia. Hæc eſt Pauli ſentencia. Vide autem Carole Cæſar Imperator clementißime, uidete Principes, uidete omnes ordines, quanta ſit impudentia aduerſariorum, cum Pauli locũ in hanc ſentenciam citauerimus, ipſi adſcripſerunt. Impia ſunt quæ hic contra Monaſticen alleguntur. Quid eſt autem certius, quam q̃ remiſſionem peccatorum conſequuntur homines fide, propter Chriſtum? Et hanc ſentenciam audent iſti nebulones impiam uocare. Nihil dubitamus quin ſi admoniti fuiſſetis de hoc loco, eximi e Confutacione tantam blaſphemiam curaſſetis. Cum autem ſupra copioſe oſtenſum ſit, impiam opinionem eſſe, q̃ propter opera noſtra conſequamur remißionem peccatorum, breuiores in hoc loco erimus.

Facile

Facile enim inde prudens lector raciocinari poterit, quod non mereamur remiſſionem peccatorum per opera Monaſtica. Itaq; & illa blaſphemia nullo modo ferenda eſt, quæ apud Thomã legitur, profeſſionem Monaſticam parem eſſe baptiſmo. Furor eſt, humanam traditionem, quæ neq; mandatum Dei, neq; promiſſionem habet, æquare ordinationi Chriſti, quæ habet & mandatum & promiſſionem Dei, quæ continet pactum gratiæ, & uitæ æternæ.

Secundo. Obedientia, paupertas, & cœlibatus, ſi tamen non ſit impurus, exercitia ſunt ἀδιάφορα. Ideoq; ſancti uti eis ſine impietate poſſunt, ſicut uſi ſunt Bernardus, Franciſcus & alij ſancti uiri. Et hi uſi ſunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores eſſent ad docendum, & ad alia pia officia, non quod opera ipſa per ſe ſint cultus, qui iuſtificent, aut mereantur uitam æternam. Deniq; ſunt ex illo genere, de quo Paulus ait, Corporalis exercitatio parumper utilis eſt. Et credibile eſt alicubi, nunc quoq; eſſe bonos uiros in Monaſterijs, qui ſeruiunt miniſterio uerbi, qui illis obſeruationibus ſine impijs opinionibus utuntur. At ſentire, quod illæ obſeruationes ſint cultus, propter quos coram Deo iuſti reputentur, & per quos merentur

antur uitam æternam, hoc pugnat cum Euangelio de iuſticia fidei, quod docet, q, propter Chriſtum donetur nobis iuſticia, & uita æterna. Pugnat & cum dicto Chriſti, Fruſtra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac ſentencia. Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. Quomodo autem poſſunt affirmare quod ſint cultus quos Deus approbet, tanquam iuſticiam coram ipſo, cum nullum habeant teſtimonium uerbi Dei.

Sed uidete impudentiam aduerſariorum. Non ſolum docent, q obſeruationes illæ ſint cultus iuſtificantes, ſed addunt perfectiores eſſe cultus, hoc eſt, magis merentes remiſsionem peccatorum & iuſtificationem, quam ſint alia uitæ genera. Et hic concurrunt multæ falſæ ac pernicioſæ opiniones, fingunt ſe ſeruare præcepta & conſilia. Poſtea homines liberales, cum ſomnient ſe habere merita ſupererogationis, uendunt hæc alijs. Hæc omnia plena ſunt Phariſaicæ uanitatis. Extrema enim impietas eſt ſentire, q Decaloge ita ſatisfaciant, ut ſuperſint merita, Cum hæc præcepta omnes ſanctos accuſent, Diligas Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo. Item, Non concupiſcas. Propterea dit. Omnis homo mendax, id eſt, non recte de

Deo

Deo ſenciens, non ſatis timens, non ſatis credens Deo, quare falſo gloriantur Monachi, in obſeruatione monaſticæ uitæ præceptis ſatisfieri, ac pluſquam præcepta fieri.

Deinde falſum & hoc eſt, quod obſeruationes monaſticæ ſint opera conſiliorum Euangelij. Nam Euangelium non conſulit diſcrimina ueſtitus, ciborum, abdicationem rerum propriarum. Hæ ſunt traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum eſt. Eſca non commendat Deo, quare neq; cultus iuſtificantes ſunt, neq; perfectio. Imo cum his titulis fucatæ proponuntur, ſunt meræ doctrinæ dæmoniorum. Virginitas ſuadetur, ſed his qui donum habent, ut ſupra dictum eſt. Error eſt autem pernicioſiſſimus ſentire, quod perfectio Euangelica ſit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Mahometiſtarum Monachi gloriari poſſent, ſe habere perfectionem Euangelicam. Neq; eſt in obſeruatione aliorum quæ dicuntur ἀδιάφορα, ſed quia regnum Dei eſt iuſticia & uita in cordibus, ideo perfectio eſt, creſcere timorem Dei, fiduciam miſericordiæ promiſſæ in Chriſto, & curam obediendi uocationi, ſicut & Paulus deſcribit perfectionem, transformamur a claritate in claritatem,

tanquam

tanquam a Domini *ſpiritu.* Non *ait, alium ſubinde cucullum accipimus, aut alios calceos, aut alia cingula.* Miſerabile *eſt in* Eccleſia *tales* Phariſaicas, *imo* Mahometicas *uoces legi atq; audiri, uidelicet, perfectionem* Euangelij, *regni* Chriſti, *quod eſt uita æterna, in his ſtultis obſeruationibus ueſtium, & ſimilium nugarum collocari.*

Nunc audite Areopagitas noſtros quam indignam ſententiam poſuerint in Confutacione. *Sic aiunt* SACRIS LITERIS EXPRESSVM *eſt* Monaſticam *uitam, debita obſeruatione cuſtoditam, quam per gratiam* Dei, *quilibet* Monaſtici *cuſtodire poſſunt, mereri uitam æternam, & quidem multo auctiorem* Chriſtus *eis promiſit, qui reliquerint domum aut fratres &c.* Hæc *ſunt uerba aduerſariorum, in quibus hoc primum impudentiſsime dicitur, q ſacris literis expreſſum ſit, uitam monaſticam mereri uitam æternam.* Vbi *enim loquuntur ſacræ literæ de monaſtica?* Sic *agunt cauſam aduerſarij, ſic citant ſcripturas nihili homines, cum nemo neſciat monaſticam recens excogitatam eſſe, tamen allegant autoritatem ſcripturæ, & quidem dicunt hoc ſuum decretum expreſſum eſſe in ſcripturis.* Præterea *contumelia afficiunt*

Chriſtum

Chriſtum, cum dicunt homines per monaſticam mereri uitam æternam. Deus ne ſuæ quidem legi hunc honorem tribuit, ꝙ mereatur uitam æternam ſicut clare dicit apud Ezechielem Cap. 20. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent. Primum hoc certum eſt, ꝙ uita monaſtica non meretur remiſsionem peccatorum; ſed hanc fide gratis accipimus, ut ſupra dictũ eſt. Deinde propter Chriſtum, per miſericordiam donatur uita æterna, his qui fide accipiunt remiſsionem, nec opponunt merita ſua iudicio Dei, ſicut & Bernardus grauiſsime dicit. Neceſſe eſt primo omnium credere, ꝙ remiſsionem peccatorum habere non poſsis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde ꝙ nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe. Poſtremo ꝙ æternam uitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & illa. Cætera quæ in eandem ſententiam ſequuntur ſupra recitauimus. Addit autem in fine Bernardus. Nemo ſe ſeducat, quia ſi bene cogitare uoluerit, inueniet procul dubio, ꝙ nec cum decem millibus poſſet occurrere ei qui cum uiginti millibus uenit ad ſe. Cum autem nec diuinæ leges operibus mereamur remiſsionem peccatorũ aut uitam æternam; ſed neceſſe ſit quærere miſericordiam promiſſam

miſſan in Chriſto, multo minus obſeruationibus monaſticis, cum ſint meræ traditiones humanæ, tribuendus eſt hic honor q; mereantur remiſsionem peccatorum, aut uitam æternam. Ita ſimpliciter obruunt Euangelium *de gratuita remiſsione peccatorum, & de apprehendenda miſericordia promiſſa in* Chriſto, *qui docent monaſticam uitam mereri remiſsionem peccatorum, aut uitam æternam, & fiduciam debitam Chriſto transferunt in illas ſtultas obſeruationes.* Pro *Chriſto colunt ſuos cucullos, ſuas ſordes. Cum autem & ipſi egeant miſericordia, impie faciunt, q; fingunt merita ſupererogationis, eaq; alijs uendunt.* Breuius *de his rebus dicimus, quia ex his quæ ſupra de iuſtificatione, de pœnitentia, de traditionibus humanis diximus, ſatis conſtat uota monaſtica non eſſe precium, propter quod detur remiſsio peccatorum & uita æterna.* Et *cum Chriſtus uocet traditiones cultus inutiles, nullo modo ſunt perfectio* Euangelica.

Verum *aduerſarij uideri uolunt aſtute moderari uulgarem perſuaſionem de perfectiõe.* Ne*gant monaſticam uitam perfectionem eſſe, ſed dicunt ſtatum eſſe acquirendæ perfectionis.* Belle *dictum eſt, & meminimus hanc correctionem extare*

apud

apud Gerſonem. Apparet enim prudentes uiros offenſos immodicis illis encomijs uitæ monaſticæ, cum non auderent in totum detrahere ei laudem perfectionis, addidiſſe hanc ἐπανόρθωσιν, q̄ ſit ſtatus acquirendæ perfectionis. Hoc ſi ſequimur, nihilo magis erit monaſtica ſtatus perfectionis, quam uita agricolæ aut fabri. Nam hi quoq; ſunt ſtatus acquirendæ perfectionis. Omnes enim homines in quacunq; uocatione perfectionem expetere debent, hoc eſt, creſcere in timore Dei, in fide, in dilectione proximi & ſimilibus uirtutibus ſpiritualibus. Extant in hiſtorijs Eremitarum exempla Antonij & aliorum, quæ exæquant genera uitæ. Scribitur Antonio petenti, ut Deus ſibi oſtenderet, quantum in hoc uitæ genere proficeret, quendam in urbe Alexandria ſutorem monſtratum eſſe, per ſomnium, cui compararetur. Poſtridie Antonius ueniens in urbem, accedit ad ſutorem, exploraturus illius exercitia & dona, collocutus cum homine, nihil audit, niſi mane eum pro uniuerſa ciuitate paucis uerbis orare, deinde arti ſuæ operam dare. Hic intellexit Antonius non eſſe iuſtificationem tribuendam illi uitæ generi, quod ſuſceperit.

Sed aduerſarij, etſi nunc moderantur laudes

de perfe-

de perfectione, tamen aliter re ipſa ſentiunt. Vendunt enim merita, & applicant pro alijs hoc prætextu, q; obſeruent præcepta & conſilia, quare re ipſa ſentiunt ſibi ſupereſſe merita. Quid eſt autem arrogare ſibi perfectionem, ſi hoc non eſt? Deinde in ipſa Confutatione poſitum eſt, q; monaſtici contendant propius ſecundum Euangelium uiuere. Tribuit igitur perfectionem traditionibus humanis, ſi ideo propius ſecundum Euangelium uiuunt Monachi, quia non habent proprium, quia ſunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in ueſtitu, cibis & ſimilibus nugis.

Item Confutatio dicit Monachos mereri uitam æternam auctiorem, & allegant Scripturam. Qui reliquerit domum &c. ſcilicet hic quoq; perfectionem arrogat facticijs religionibus, Sed hic locus Scripturæ, nihil facit ad uitam monaſticam. Non enim hoc uult Chriſtus, q; deſerere parentes, coniugem, fratres, ſit opus ideo faciendum, quia mercatur remiſsionem peccatorum & uitam æternam. Imo maledicta eſt illa deſertio. Fit enim cum contumelia Chriſti, ſi quis ideo deſerat parentes, aut coniugem, ut hoc ipſo opere mereatur remiſſionem peccatorum & uitam æternam. Duplex autem deſertio eſt, quædam fit ſine uocatione ſine

mandato

mandato Dei, hanc non probat Chriſtus. Nam ope ra a nobis electa, ſunt inutiles cultus. Clarius autem hic apparet, Chriſtum non probare hanc fugam, quia loquitur de deſerenda uxore, & liberis. Scimus autem q; mandatum Dei prohibet deſerere uxorem & liberos. Alia deſertio eſt, quæ fit mandato Dei, uidelicet, cum cogit nos poteſtas aut tyrannis cedere, aut negare Euangelium. Hic habemus mandatum, ut potius ſuſtineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, non ſolum faculta tes, coniugem, liberos, ſed uitam quoq;. Hanc deſertionem probat Chriſtus, ideoq; addit, propter Euangelium, ut ſignificet ſe de his loqui, non qui faciunt iniuriam uxori & liberis, ſed qui propter cōfeßionem Euangelij ſuſtinent iniuriam. Corpus noſtrum etiam deſerere debemus propter Euangelium. Hic ridiculum fuerit ſentire, q; cultus Dei ſit, ſeipſum occidere & relinquere corpus ſine mandato Dei. Ita ridiculum eſt ſentire q; cultus Dei ſit, deſerere poſſeßiones, amicos, coniugem, liberos, ſine mandato Dei. Conſtat igitur male detorqueri dictum Chriſti ad uitam monaſticam. Niſi fortaßis hoc quadrat, q; centuplum in hac uita recipiunt. Plurimi enim fiunt Monachi non propter Euangelium, ſed propter culinam

& ocium qui pro exiguis patrimonijs inueniunt ampliſſimas opes. Sed ut tota res Monaſtica, ſimulationis plena eſt, ita falſo prætextu teſtimonia ſcripturæ citant, ut dupliciter peccent, hoc eſt, ut fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini.

Citatur & alius locus de perfectione, Si uis perfectus eſſe, uade, uende quæ habes, & da pauperibus & ueni, & ſequere me. Hic locus exercuit *multos qui finxerunt perfectionem eſſe poſſeſſiones ac dominia rerum abijcere. Simamus Philoſophos Ariſtippum prædicare, qui magnũ auri pondus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Chriſtianam perfectionem. Rerum diuiſio, dominia & poſſeſſio, ſunt ordinationes ciuiles approbatæ uerbo Dei, in præcepto. Non furtum facies. Deſertio facultatum non habet mandatum, aut conſilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas non eſt deſertio rerum, ſed non eſſe auarum, non confidere opibus, ſicut David pauper erat, in ditiſſimo regno. Quare cum deſertio facultatum ſit mere traditio humana, eſt inutilis cultus. Et immodica ſunt illa Encomia in extrauagante, quæ ait abdicationem proprietatis omnium rerum, propter Deum, meritoriam & ſanctam, &*

uiam

niam perfectionis eſſe. Et periculoſiſsimum eſt rem pugnantem cum ciuili conſuetudine, talibus immoderatis laudibus efferre. At Chriſtus hic perfectionem uocat. Imo, Iniuriam faciunt textui, qui truncatum allegant. Perfectio eſt in hoc, quod addit Chriſtus, ſequere me. Exemplum obedientiæ in uocatione propoſitum eſt, Et quia uocationes diſsimiles ſunt, ita hæc uocatio non eſt omnium, ſed proprie ad illam perſonam, cum qua ibi loquitur Chriſtus, pertinet, ſicut uocatio Dauid ad Regnū, Abraham ad mactandum filium non ſunt nobis imitandæ, Vocationes ſunt perſonales, ſicut negocia ipſa uariant temporibus & perſonis, Sed exemplum obedientiæ eſt generale. Perfectio erat futura illi iuueni, ſi huic uocationi credidiſſet & obediuiſſet. Ita perfectio nobis eſt, obedire unūquemq; uera fide ſuæ uocationi.

Tertio. In uotis Monaſticis promittitur caſtitas, Supra autem diximus de coniugio Sacerdotum, non poſſe uotis aut legibus tolli Ius naturæ in hominibus. Et quia non omnes habent donum continentiæ, multi propter imbecillitatem infœliciter continent. Neq; uero ulla uota, aut ullæ leges poſſunt abolere mandatū ſpiritus ſancti, Prop-

ter fornicationem unuſquiſq; habeat uxorem ſuã. Quare hoc uotum non eſt licitum in his qui non habent donum continentiæ, ſed propter imbecillitatem contaminantur. De hoc toto loco ſatis ſupra dictum eſt, in quo profecto mirum eſt, cum uerſentur ob oculos pericula & ſcandala, tamen aduerſarios defendere ſuas traditiones, contra manifeſtum Dei præceptum. Nec commouet eos uox Chriſti, qui obiurgat Phariſeos, qui traditiones contra mandatum Dei fecerant.

Quarto. Liberant hos qui uiuunt in Monaſterijs impij cultus, quales ſunt prophanatio Miſſæ ad quæſtum collatæ pro mortuis, cultus ſanctorũ, in quibus duplex uitium eſt, & q᷈ ſancti in locum Chriſti ſurrogantur, & impie coluntur, ſicut finxerunt Dominicaſtri Roſarium B. Virginis, quod eſt mera βαττολογία *non minus ſtulta, quam impia uaniſsimam fiduciam alens. Deinde hæ ipſæ impietates, tantum conferuntur ad quæſtum. Item Euangelium de gratuita remiſsione peccatorum propter Chriſtum, de iuſticia fidei, de uera pœnitentia, de operibus quæ habent mandatum Dei, neq; audiunt, neq; docẽt. Sed uerſantur aut in Philoſophicis diſputacionibus, aut in traditionibus cerimoniarum*

moniarum quæ obſcurant Chriſtum. Non hic dicemus de illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus, cantu, & ſimilibus rebus quæ poterant tolerari, ſi haberentur pro exercitijs, ſicut lectiones in Scholis, quarum finis eſt docere audientes, & inter docendum aliquos commouere ad timorem, aut fidem. Sed nunc fingunt has ceremonias eſſe cultus Dei, qui mereantur remiſſionem peccatorum ipſis & alijs. Ideo enim augent has ceremonias. Quod ſi ſuſciperent ad docendos, & adhortandos auditores, breues & acuratæ lectiones plus prodeſſent, quam illæ infinitæ βαττολογίαι. *Ita tota uita monaſtica plena eſt hypocriſi, & falſis opinionibus. Ad hæc omnia accedit & hoc periculū, quod qui ſunt in illis collegijs coguntur aſſentiri perſequentibus ueritatem. Multæ igitur graues & magnæ rationes ſunt, quæ liberant bonos uiros ab hoc uitæ genere.*

Poſtremo multos liberant ipſi Canones, qui aut illecti artibus Monachorum ſine iudicio uouerunt, aut coacti ab amicis uouerunt. Talia uota ne Canones quidem pronunciant eſſe uota. Ex his omnibus apparet plurimas eſſe cauſas, quæ docent uota Monaſtica, qualia hactenus facta ſunt, non

eſſe uota, quare tuto deſeri poteſt uitæ genus plenum hypocriſis & falſarum opinionum.

Hic obijciunt ex lege Nazareos. Sed hi non ſuſcipiebant uota ſua cum his opinionibus quas hactenus diximus nos reprehendere in uotis Monachorum. Nazareorum ritus erat exercitium, aut proteſtatio fidei coram hominibus, non merebatur remiſsionem peccatorum coram Deo, non iuſtificabat coram Deo. Deinde ſicut nunc circumciſio, aut mactatiõ uictimarum non eſſet cultus, ita nec ritus Nazareorum, nunc debet proponi tanquam cultus, ſed debet iudicari ſimpliciter ἀδιάφορον. Non igitur recte confertur Monachatus ſine uerbo Dei excogitatus ut ſit cultus, qui mereatur remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem, cum ritu Nazareorum, qui habebat uerbum Dei, nec traditus erat in hoc, ut mereretur remiſsionem peccatorum, ſed ut eſſet exercitium externum, ſicut aliæ cæremoniæ legis. Idem de alijs uotis in lege traditis dici poteſt.

Allegantur & Rechabitæ, qui nec poſſeſsiones habebant ullas, nec uinum bibebant, ut ſcribit Ieremias Cap. 35. Scilicet pulchre quadrat exemplum

plum Rechabitarum ad Monachos noſtros, quorum Monaſteria ſuperant palatia regum, qui lautiſsime uiuunt. Et Rechabitæ in illa omnium rerum penuria, tamen erant coniuges. Noſtri Monachi cum affluant omnibus delicijs profitentur cœlibatum. Cæterum exempla iuxta regulam, hoc eſt, iuxta ſcripturas certas & claras, non contra regulã, ſeu contra ſcripturas interpretari conuenit. Certiſsimum eſt autem obſeruationes noſtras non mereri remiſsionem peccatorum, aut iuſtificationem. Quare cum laudantur Rechabitæ, neceſſe eſt eos morem ſuum, non ideo ſeruaſſe, ꝙ ſentirent ſe per eũ mereri remiſsionem peccatorũ, aut opus ipſum cultum eſſe iuſtificantem, aut propter quem conſequerentur uitam æternam, non per miſericordiam Dei, propter ſemen promiſſum. Sed quia habuerunt mandatum parentum, laudatur obedientia, de qua extat præceptum Dei. Honora patrem & matrem. Deinde, mos habebat finem propriam quia peregrini erant, non Iſraelitæ, apparet patrem uoluiſſe eos certis notis diſcernere a ſuis popularibus, ne relaberentur ad impietatem popularĩũ. Volebat his notis eos admonere doctrinæ fiei, & immortalitatis. Talis finis ẽ licitus. At fines

Monaſticæ longe alij traduntur. Fingunt opera Monaſtices cultus eſſe, fingunt ea mereri remiſſionem peccatorum ac iuſtificationem. Eſt igitur diſsimile Monaſticæ exemplum Rechabitarum, ut omittamus hic alia incommoda quæ herent in præſenti Monaſtica.

Citant & ex priore ad Timotheum Cap. 5. de uiduis, quæ ſeruientes Eccleſiæ, alebantur de publico, ubi ait. Nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Primum hic fingamus Apoſtolum de uotis loqui, tamen hic locus non patrocinabitur Monaſticis uotis, quæ fiunt de impijs cultibus, & hac opinione, ut mereantur remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem. Paulus enim tota uoce damnat omnes cultus, omnes leges, omnia opera, ſi ita obſeruentur, ut mereantur remiſsionem peccatorum, aut ut propter ea conſequamur uitam æternam, non propter Chriſtum per miſericordiam. Ideo neceſſe eſt uota uiduarum, ſiqua fuerunt, diſsimilia fuiſſe uotis Monaſticis. Præterea, ſi non deſinant aduerſarij detorquere locum ad uota, detorquendum erit eodem hoc quoq;, q, uetat eligi uiduam minorem annis ſexaginta. Ita uota ante eam æta-

tem

tem facta erunt irrita. Sed nondum norat Eccleſia hæc uota. Itaq; damnat Paulus uiduas, non quia nubunt, Iubet enim nubere iuniores, ſed quia publico ſumptu alitæ laſciuiebant, ideoq; fidem abijciebant. Hoc *uocat primam fidem, ſcilicet, non uoti monaſtici, ſed Chriſtianiſmi.* Et *hoc modo fidem accipit in eodem Cap. Si quis* proprios*, & maxime domeſticos non curat, fidem abnegauit.* Aliter *enim de fide loquitur quam* Sophiſtæ. Non tribuit *fidem his qui habent peccatum mortale.* Ideo dicit *hos abijcere fidem, qui non curant* propinquos. Et *ad eundem modum dicit mulierculas* petulantes *fidem abijcere.*

Percurrimus *aliquot noſtras rationes, & obiter diluimus ea quæ aduerſarij obijciunt.* Et *hæc collegimus non ſolum propter aduerſarios, ſed multo magis propter pias mentes, ut habeant in conſpectu cauſas, quare improbare debeant hypocriſin & fictos cultus* Monaſticos*, quos quidem totos hæc una uox Chriſti abrogat, cum ait. Fruſtra colunt me mandatis hominum.* Quare *uota ipſa, & obſeruationes ciborum, lectionum, cantuum, ueſtitus calceorum, cingulorum, inutiles cultus ſunt coram* Deo. Et *certo ſciant omnes piæ*

mentes, ſimpliciter Phariſaicam & damnatam opinionem eſſe, q illæ obſeruationes mereantur remiſsionem peccatorum, q propter eas iuſti reputemur, q propter eas conſequamur uitam æternam, non per miſericordiam propter Chriſtum. Et neceſſe eſt ſanctos uiros qui in his uitæ generibus uixerunt, abiecta fiducia talium obſeruationum, didiciſſe, q remiſsionem peccatorum propter Chriſtum gratis haberent, q propter Chriſtum per miſericordiam conſecuturi eſſent uitam æternam, non propter illos cultus, q Deus tantum approbet cultus ſuo uerbo inſtitutos, qui ualeant in fide.

DE POTESTATE Ec= cleſiaſtica.

VEhementer hic uociferantur aduerſarij de priuilegijs & immunitatibus Eccleſiaſtici ſtatus, Et addunt Epilogum. Irrita ſunt omnia quæ in præſenti articulo contra immunitatem Eccleſiarum & Sacerdotum inferuntur. Hæc eſt mera calumnia, Nos enim de rebus alijs in hoc articulo diſputauimus. Cæterum ſæpe teſtati ſumus, nos politicas ordinationes, & donationes Principum & priuilegia non reprehendere. Sed utinam uiciſsim

audirent

audirent aduerſarij querelas Eccleſiarum & piarum mentium. Dignitates & opes ſuas fortiter tuentur aduerſarij, Interim ſtatum Eccleſiarum negligunt, non curant recte doceri Eccleſias, & ſacramenta rite tractari. Ad Sacerdotium admittunt quoslibet ſine diſcrimine, Poſtea imponunt onera intollerabilia, quaſi delectentur exicio aliorum, ſuas traditiones longe accuratius ſeruari poſtulant, quam Euangelium. Nunc in grauiſſimis & difficilimis controuerſijs, de quibus populus miſere cupit doceri, ut habeat aliquid certi quod ſequatur, non expediunt mentes, quas dubitacio acerbiſſime cruciat, tantum conclamant ad arma. Præterea in rebus manifeſtis decreta ſanguine ſcripta proponunt, quæ minantur horrenda ſupplicia hominibus, niſi manifeſte contra mandata Dei faciant. Hic uiciſſim oportebat uos uidere lachrimas miſerorum, & audire miſerabiles querelas multorum bonorum hominum, quas haud dubie reſpicit, & exaudit Deus, cui aliquando rationem procurationis ueſtræ reddituri eſtis.

Cum autem nos in Confeßione, in hoc articulo, uarios locos complexi ſimus, aduerſarij nihil reſpondent, niſi Epiſcopos habere poteſtatem

regiminis

regiminis & cohercitiuæ correctionis, ad dirigendum ſubditos in finem beatitudinis æternæ. Et *ad poteſtatem regiminis, requiri poteſtatem iudicandi, definiendi, diſcernendi, & ſtatuendi ea quæ ad præfatum finem expediunt aut conducunt.* Hæc *ſunt uerba* Confutationis, *in quibus docent nos aduerſarij, q̄* Epiſcopi *habeant autoritatem condendi leges utiles ad conſequendam uitam æternam.* De *hoc articulo controuerſia eſt.*

Oportet *autem in* Eccleſia *retinere hanc doctrinam, q̄ gratis propter* Chriſtum *fide accipiamus remißionem peccatorum.* Oportet *& hanc doctrinam retineri, q̄ humanæ traditiones, ſint inutiles cultus, quare nec peccatum, nec iuſticia in cibo, potu, ueſtitu, & ſimilibus rebus collocanda eſt, quarum uſum uoluit* Chriſtus *liberum relinqui, cum ait.* Quod *intrat in os non coinquinat hominem.* Et Paulus, Regnum Dei, *non eſt eſca, aut potus,* Itaq; *nullum habent ius* Epiſcopi *condendi traditiones extra* Euangelium, *ut mereantur remiſſionem peccatorum, ut ſint cultus, quos approbet* Deus *tanquam iuſticiam, & qui grauent conſcientias, ita ut peccatum ſit eos omittere.* Hæc *omnia docet uel unus* Locus *in* Actis, *ubi* Apoſtoli *dicunt.*

fide

fide purificari corda. Et *deinde prohibent impo-nere iugum, & oſtendunt quantum periculi ſit, ex-aggerant peccatum iſtorum qui onerant* Eccleſi-*am.* Q*uid tentatis* Deum, *inquiunt?* Hoc *fulmine nihil terrentur aduerſarij noſtri, qui ui defendunt traditiones & impias opiniones.* Num *& ſupra damnauerunt articulum* XV. *in quo poſuimus ꝙ traditiones non mereantur remiſsionem peccato-rum, & hic dicunt traditiones conducere ad ui-tam æternam.* Num *merentur remiſsionem pecca-torum? num ſunt cultus quos approbat* Deus, *tan-quam iuſticiam? num uiuificant corda?* Paulus *ad* Coloſſenſes*, ideo negat prodeſſe traditiones ad iuſticiam æternam & uitam æternam, quia, cibus potus, ueſtitus & ſimilia ſint res uſu pereuntes.* At *uita æterna in corde, rebus æternis, hoc eſt, uer-bo* Dei *& ſpiritu ſancto efficitur.* Expediant *igi-tur aduerſarij quomodo conducant traditiones ad uitam æternam.*

Cum autem Euangelium *clare teſtetur; ꝙ non debeant imponi* Eccleſiæ *traditiones, ut mere-antur remiſsionem peccatorum, ut ſint cultus quos approbet* Deus *tanquam iuſticiam, ut grauent cõ-ſcientias, ita ut omittere eas iudicetur eſſe pecca-tum; nunquam poterunt aduerſarij oſtendere; ꝙ*

Epiſcopi

Epiſcopi habeant poteſtatem tales cultus inſtituendi.

Cæterum quam poteſtatem tribuat Euangelium Epiſcopis*, diximus in* Confeßione. *Qui nunc ſunt* Epiſcopi *, non faciunt* Epiſcoporum *officia iuxta* Euangelium *, ſed ſint ſane* Epiſcopi *iuxta politiam* Canonicam *, quam non reprehendimus.* Verum *nos de* Epiſcopo *loquimur, iuxta* Euangelium. Et *placet nobis uetus particio poteſtatis, in poteſtatem ordinis & poteſtatem* Iurisdictionis. Habet *igitur* Epiſcopus *poteſtatem ordinis, hoc eſt, miniſterium uerbi & ſacramentorum, habet & poteſtatem* Iurisdictionis, *hoc eſt, autoritatem excõmunicandi obnoxios publicis criminibus, & rurſus abſoluendi eos ſi conuerſi petant abſolutionem.* Neq; *uero habent poteſtatem tyrannicam, hoc eſt, ſine certa lege, neq; regiam, hoc eſt, ſupra legem, ſed habent certum mandatum, certum uerbum* Dei, *quod docere, iuxta quod exercere ſuam* Iurisdictionem *debent.* Quare *non ſequitur, etiamſi habeant aliquam* Iurisdictionem*, ꝙ poſſint nouos cultus inſtituere.* Nam *cultus nihil pertinent ad* Iurisdictionem. Et *habent uerbum, habent mandatum, quatenus exercere* Iurisdictionem *debeant, ſcilicet,* Si *quis commiſerit aduer-*

ſus

ſus illud uerbum, quod acceperunt a Chriſto.

Quanquam nos in Confeßione addidimus etiam quatenus liceat eis condere traditiones, uidelicet, non tanquam neceſſarios cultus, ſed ut ſit ordo in Eccleſia propter tranquillitatem. Et hæ non debent laqueos inijcere conſcientijs, tanquam præcipiant neceſſarios cultus, ſicut Paulus docet, cum ait. In libertate, qua Chriſtus uos liberauit, ſtate, nec iterum iugo ſeruitutis ſubijciamini. Oportet igitur liberum uſum talium ordinationum relinqui, modo ut ſcandala uitentur, ne iudicentur eſſe cultus neceſſarij, ſicut pleraq; ordinauerunt ipſi Apoſtoli, quæ tempore mutata ſunt. Neq; ita tradiderunt, ut mutare non liceret. Non enim diſſenciebant a ſuis ſcriptis, in quibus magnopere laborant, ne Eccleſiam opprimat opinio, q̄ ritus humani ſint neceſſarij cultus.

Hæc eſt ſimplex ratio traditionum interpretandarum, uidelicet, ut ſciamus eas non eſſe neceſſarios cultus, & tamen propter uitanda ſcandala in loco ſine ſuperſticione obſeruemus. Et ſic multi docti & magni uiri in Eccleſia ſenſerũt, Nec uidemus quid opponi poßit. Certũ eſt enim ſententiam illam, Qui uos audit, me audit, non loqui de traditionibus

tionibus, ſed maxime contra traditiones facere. Non eſt enim mandatum cum libera, ut uocant, ſed cautio de rato, de ſpeciali mandato, hoc eſt, teſtimonium datum Apoſtolis, ut eis de alieno uerbo, non de proprio credamus. Vult enim Chriſtus nos confirmare, quemadmodum opus erat, ut ſciremus uerbum traditum per homines efficax eſſe, nec quærendum eſſe aliud uerbum de cœlo. De traditionibus non poteſt accipi, qui uos audit, me audit. Requirit enim Chriſtus, ut ita doceãt, ut ipſe audiatur, quia dicit. Me audit. Igitur ſuam uocem, ſuum uerbum uult audiri, non traditiones humanas. Ita dictum quod maxime pro nobis facit, & grauiſſimam conſolationem & doctrinam continet, detorquent iſti aſini ad res nugaciſſimas, diſcrimina ciborum, ueſtitus, & ſimilia.

Citant & hoc. Obedite præpoſitis ueſtris. Hæc ſententia requirit obedientiam erga Euangelium. Non enim conſtituit regnum Epiſcopis extra Euangelium. Nec debent Epiſcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones ſuas contra Euangelium interpretari. Idq; cum faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud. Siquis aliud Euangelium docet, anathema ſit.

Idem

Idem reſpondemus ad hunc locum. Quid-quid dixerint, facite, ꝙ conſtet, non uniuerſaliter præcipi, ut omnia recipiamus, quia alibi iubet ſcriptura plus obedire Deo, quam hominibus. Quando igitur impia docent non ſunt audiendi. Hæc autem impia ſunt, ꝙ traditiones humanæ ſint cultus Dei, ꝙ ſint neceſſarij cultus, ꝙ mereantur remiſsionem peccatorum & uitam æternam.

Obijciunt & ſcandala publica, & motus qui exorti ſunt prætextu noſtræ doctrinæ. Ad hæc breuiter reſpondemus. Primum, conſtat Dei beneficio Principes noſtros habere obedientem populum in ſuis dicionibus. Et hoc ipſum doctrinæ genus quod ſequimur, quia ampliſsimis laudibus ornat autoritatem magiſtratuum, auget reuerentiam erga eos. Ea res etiam plurimum conducit ad tranquillitatem retinendam. Deinde ſi conferantur in unum ſcandala omnia, tamen hi duo articuli, uidelicet, ꝙ gratis conſequamur remiſsionem peccatorum propter Chriſtum per fidem, & ꝙ iuſti propter Chriſtum reputemur fide, nõ propter noſtram impletionem legis. Et alter, ꝙ magiſtratus leges & tota politia ſint ordinationes diuinæ, quibus Chriſtianus ſancte uti poteſt, tantum habent boni,

ut incommoda omnia obruant. Nullam enim fir-mam conſolationem pauidæ conſcientiæ habere poſſunt aduerſus iram Dei, niſi cognito altero ar-ticulo. Alter articulus ualde munit tranquillita-tem rerum publicarum. Porro quam pernicioſis opinionibus ante hæc tempora, utrumq; doctrinæ genus oppreſſum fuerit, nemo ignorat, & libri ad-uerſariorum teſtantur, qui nuſquam fidei mentio-nem faciunt, cum de remißione peccatorū loquun-tur. Nuſquam docent de dignitate rerum ciuilium, Nuſquam docent quomodo Euangelium tradat iu-ſticiam æternam; Interim in uita corporali uelit nos uti politicis legibus ac moribus. Hæ res patefa-ctæ, initio fauorem conciliauerunt Luthero, nō ſo-lum apud nos, ſed etiam apud multos qui nunc atrocißime nos oppugnant. παλαιὰ γὰρ εὕδει χά-ρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοί, *inquit Pindarus. Iam ſiqui tumultus extiterunt iure conferri culpa poteſt in aduerſarios, qui prmum iniuſta condem-natione Lutheri Schiſma excitarunt, & Eccleſias dißipauerūt. Et nunc miram ſeuiciam exercent in uiros bonos & pia docentes. Irritant hominum animos & alijs modis, quos hic non libet recitare. Neq; uero adeo ferrei, adeo ſine ſenſu ſumus, ut offenſiones publicæ nihil perturbent nos. Sed me-*

minimus a Chriſto dictum eſſe. Beatus qui in me non fuerit ſcandalizatus. Hoc enim agit diabolus tum ut opprimat, tum ut deformet Euangelium infinitis modis. Alibi tyrannos contra Euangelij profeſſores inflammat, alibi bella, alibi ſeditiones, alibi hæreſes excitat, ut reddat inuiſum hoc doctrinæ genus, quod uidetur occaſionem præbere talibus motibus. Ac uero prudentibus uiris facilius eſt ſua pericula negligere, quam illa ſcandala publicorum motuum. Verum aduerſus hæc quoq; oportet Chriſtianam mentem præmunitam eſſe, ne propter ea uerbum Dei abijciat.

Quanquam autem non delectat nos comparatio, tamen quia aduerſarij hac criminatione prægrauant nos, non ſunt diſsimulanda ipſorum uicia. Quantum mali eſt apud aduerſarios in ſacrilega prophanatione Miſſarum? quantum turpitudinis habet cœlibatus eorum? Cultus ſanctorum plenus apud eos eſt manifeſta Idolatria. Nihil ne ſcandali eſt in ambitione Pontificum, qui iam annis amplius quadringentis belligerantur cum noſtris Imperatoribus, Plerunq; in Italia, interdum etiam in ipſa Germania, ubi inter ſe filium & Patrem, cognatos ac ciues commiſerunt. Quod ſi bellorum iſto-

rum cauſæ requirantur ex hiſtorijs, nihil inueniea tur dignum Pontificibus, dicemus enim moderatiſſime. Quantum eſt mali, q in ordinandis Sacerdotibus non deligunt idoneos? quid in mercatu Sacerdotiorum? Item in periculoſis diſputationibus nihil ne eſt uicij? Sed hæc uicia utcunq; condonari poſſent, ſi tamen conſeruaſſent puram doctrinam in Eccleſijs. Hæc uero quomodo contaminata ſit impijs opinionibus ac traditionibus teſtantur Canoniſtarum ſcripta, teſtantur libri Theologorum, pleni diſputacionum prophanarum, quæ partim ſunt inutiles ad pietatem, partim etiam diſsident ab Euangelio. Deinde in interpretacione ſcripturæ ludunt & comminiſcuntur quidquid libet.

Hæc doctrinæ confuſio præcipuum eſt ſcandalum, & maxime pernicioſum, de quo præcipue quæritur Iohannes in Apocalypſi, cum deſcribit Pontificium regnum. Quid cum uentum eſt ad Monachorum ſuperſticiones, quæ fuerunt infinitæ, quantum ibi eſt pernicioſarum offenſionum? qualis fuit applicatio meritorum, ſi cadaueri circumdaretur cucullus? &c. Porro nihil ne ſcandali eſt, quod hoc tempore manifeſtam ueritatem Euangelij opprimere conantur? q crudeliter occidunt bonos

nos uiros pia docentes, q̃ prohibẽt ne rebus cogni tis ſanentur ambigẽtes cõſcientiæ, q̃ Reges hortan tur ad crudele latrociniũ. Scilicet hæ nõ ſunt ſcandala iudicanda, ſed mera κατορθώματα, *Pontificia. Neq; uero libet nobis hic quidquam pro magnitudine rerum exagerare, ne quis delectari nos iſta commemoratione putet, quam extorſerunt nobis inuitis ſcriptores Confutacionis. Nam hæc cauſa non ex hominum moribus, aut ex fortuna, ſed ex uerbo Dei iudicari debet, quod utinam adhiberent in conſilium omnes, qui de his controuerſijs pronunciant. Iterum autem hic dicendum eſt, quod ſæpe iam diximus. Nos maxime cupidi ſumus publicæ concordiæ, paciſq;, quam certe Chriſtianos maxime inter ſe colere decet. Deinde inuiti diſſentimus ab optimo Imperatore, quem non ſolum propter Imperij faſtigium, ſed etiam propter uirtutes uere heroicas, quibus cognouimus eũ preditum eſſe ueneramur, ſed aduerſarij nõ paciuntur coire concordiam niſi hac lege, ut nos aſſentiamur condemnantibus manifeſtam ueritatem Euangelij, & Eccleſiæ neceſſariam. Id facere non poſſumus. Oportet enim Deo magis obedire, quam hominibus. Quare aduerſarij racionem Schiſmatis reddituri ſunt Deo, qui Eccleſias noua & inuſitata*

ſeuicia diſsipant. Neq; dubium eſt, quin hæc ſeuicia mutationem aliquam rebus publicis allatura ſit. Hæc pro tempore reſpondimus ad Confutacionem, ac iudicium pijs omnibus permittimus, utra pars recte ſentiat. Et offerimus nos, noſtram ſen=tenciam de ſingulis locis, Siquid ali=cubi deſiderabitur, copio=ſius declaraturos. eſſe.

τέλος.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IMPRESSVM VITEBERGAE

per Georgium Rhau.

M. D. XLII.

10-3-1

Digitized by Google